

ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สิน

นายชยันต บัวทอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

LEGAL PROBLEMS IN CONSEQUENCE OF A DEPOSITING

Mr. Chainat Buathong

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์

โดย

นายชัยนาท บัวทอง

สาขาวิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทนิติศาสตร์

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.นันทวัฒน์ บรมานันท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัยนติ ไกรกาญจน์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวัฒน์ จันทร์โชติ)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มณีศรี)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ชยันต บัวทอง : ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์. (LEGAL PROBLEMS IN CONSEQUENCE OF A DEPOSITING) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ. ดร.ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, 182 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาวิเคราะห์ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ของประเทศไทย เปรียบเทียบกับผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งประเทศเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้ทราบถึงผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ที่ควรจะเป็นในระบบกฎหมายไทย และเสนอแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการวางทรัพย์

จากการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ของไทยบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ไว้รวมกับการชำระหนี้ และความระงับแห่งหนี้ แต่มิได้บัญญัติให้ชัดเจนว่าผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์เป็นเช่นไร ซึ่งหากพิจารณาจากโครงสร้างของบทบัญญัติแห่งกฎหมายแล้วอาจทำให้เข้าใจได้ว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้อย่างหนึ่ง และมีผลทางกฎหมายทำให้หนี้ระงับสิ้นไป แต่จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบแล้วกลับพบว่า การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ มีลักษณะและผลทางกฎหมายเหมือนกัน คือ ถือว่าเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้ และทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ แต่มิใช่เป็นการชำระหนี้ จึงไม่ทำให้หนี้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด ในขณะที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นนั้น วัตถุประสงค์ให้ชัดเจนเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ของไทยว่า การวางทรัพย์ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ โดยมีได้บัญญัติว่าเป็นการชำระหนี้และทำให้หนี้ระงับ แต่นักกฎหมายและแนวคำพิพากษาของศาลญี่ปุ่นก็เห็นตรงกันว่า การวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้อย่างหนึ่ง และมีผลทำให้หนี้เป็นอันระงับสิ้นไป ซึ่งแตกต่างไปจากความเห็นของนักกฎหมายไทยและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาของไทย

ผู้เขียนเสนอแนะให้ตีความข้อกฎหมายเกี่ยวกับการวางทรัพย์ว่า การวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้ และมีผลทางกฎหมายทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ แต่มิใช่การชำระหนี้และมีได้ทำให้หนี้ระงับสิ้นไป นอกจากนี้ ยังเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการวางทรัพย์ ดังนี้ 1. กรณีวางทรัพย์เพราะไม่ทราบสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ ผู้วางทรัพย์ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นด้วยวิธีประกาศหนังสือพิมพ์ 2. ทรัพย์ที่เป็นของสดอาจเน่าเสียได้ง่าย ให้บุคคลผู้ชำระหนี้ขายทอดตลาดได้เองโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตศาลก่อนแล้วนำเงินที่ได้มาวางแทน 3. ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางคือผู้วางทรัพย์เท่านั้น 4. สำนักงานวางทรัพย์ต้องจ่ายดอกเบี้ยแก่บุคคลผู้มีสิทธิได้รับเงินที่วางไว้ 5. เจ้าหนี้จะต้องแสดงเจตนาขอรับเอาทรัพย์ที่วางต่อสำนักงานวางทรัพย์และมารับเอาทรัพย์ที่วางภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์ด้วย มิฉะนั้นถือว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางระงับสิ้นไป

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ปีการศึกษา 2556

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

5385976234 : MAJOR LAWS

KEYWORDS: DEPOSITING / TENDER OF PERFORMANCE / EXTINCTION OF OBLIGATION /
EXTINGUISHED / DISCHARGED FROM THE OBLIGATION / RELIEVED FROM OBLIGATION

CHAINAT BUATHONG: LEGAL PROBLEMS IN CONSEQUENCE OF A DEPOSITING.
ADVISOR: PROF. SANUNKORN SOTTHIBANDHU, Ph.D., 182 pp.

This thesis's objective aims to study and to analyze on legal consequences of the deposition of things as provision stipulated in the Civil and Commercial Code of Thailand, Law of Obligations, in comparison with the German Civil Code and the Civil Code of Japan for the purpose to comprehend its legal consequences whereby it should have been in the system of Thailand's law including to propose the revision of the law.

The result of this study indicates that among the German Civil Code, the Civil Code of Japan and the Civil and Commercial Law Code of Thailand, the deposition of things is included within the Performance of and the Extinction of Obligation, however, no explicit provisions on the consequences of the deposition of things are regulated hereof. Considering the aspect of the structure of statutory regulations, it may mislead the deposition of things being to performance of the obligation having its legal consequences towards the extinction of obligations. However, the deposition of things in the German Civil Code and the Civil and Commercial Code of Thailand are similar in its nature and legal consequences to be deemed as a request to perform the obligations brought the debtor relieve from his obligation, unlike to Performance of Obligation, the Extinction of Obligation still prevail through the deposition of things. The Civil Code of Japan is explicitly regulated, like the Civil and Commercial Code of Thailand, regarding the deposition of things causing the debtor relieve from his obligation. The lawyers as well as the court judgments in Japan, unlike in Thailand, are on the same page to regard the deposition of things as to performance of the obligation resulting in the Extinction of Obligation despite no provision of such.

The author suggests the interpretation of the law on deposition of things, according to its legal feature, should be merely a request to perform the obligations in which the debtor is relieved from his obligation rather than the Performance of Obligations led to the Extinction of Obligations. Moreover, the author suggests to revise the provisions on the deposition of things as follows; 1. In case of depositing due to not ascertain of right or identify the creditor, the depositor must without delay give notice of the deposit to the creditor by publishing the newspaper. 2. The things that may be easily perishable, the person performing may, without the permission of the Court, sell it at auction and deposit the proceeds. 3. The person entitled to withdraw the deposited thing is the one performing the deposit. 4. The Deposit Office must pay the interest to the entitled person. 5. The creditor must declare his intention of acceptance to the Deposit Office and accept the thing within 10 years since receiving of the notice of the deposit, otherwise, the right of the creditor to the deposit shall extinguish eventually.

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2013

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธ์ ที่ได้กรุณาต่อผู้เขียนเป็นอย่างสูงในการรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ตลอดจนให้คำแนะนำ การคิดวิเคราะห์ และให้มุมมองในการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อมูลและวิธีการเขียนวิทยานิพนธ์ จนผู้เขียนสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จสมดังความประสงค์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชยันติ ไกรกาญจน์ ที่รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มณีศรี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวัฒน์ จันทโชติ ที่รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาต่อผู้เขียนในการให้ความรู้ คำแนะนำ และแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นอกจากความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษา ประธานกรรมการ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนขอขอบคุณในความช่วยเหลือเกื้อกูลของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน รวมทั้งเจ้าหน้าที่หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่คอยกระตุ้นเตือนและเป็นกำลังใจแก่ผู้เขียนให้สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่ออำนาจ บัวทอง และ คุณแม่บุญเรือง บัวทอง ผู้เป็นบิดามารดาของผู้เขียน ซึ่งทั้งสองท่านสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนมาโดยตลอดเช่นกัน

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องยอมเกิดจากผู้เขียนเองทั้งสิ้น แต่หากจะมีคุณประโยชน์ประการใด ผู้เขียนขอมอบเป็นมาตาปิตุบูชาและอาจารย์บูชาต่อบิดามารดาและครูอาจารย์ของผู้เขียนทุกท่าน

2.3.1.1 ความหมายของการวางทรัพย์.....	18
2.3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวางทรัพย์.....	19
2.3.2 เหตุของการวางทรัพย์.....	20
2.3.2.1 เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้.....	21
2.3.2.2 เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้.....	22
2.3.2.3 บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ ความผิดของตน.....	22
2.3.2.4 บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน.....	23
2.3.3 ทรัพย์ที่จะวาง.....	25
2.3.3.1 ทรัพย์ที่จะนำไปวางได้.....	26
2.3.3.2 ทรัพย์ที่โดยสภาพไม่ควรแก่การวาง.....	28
2.3.4 บุคคลผู้มีสิทธิวางทรัพย์.....	29
2.3.5 วิธีการวางทรัพย์.....	30
2.3.6 สถานที่วางทรัพย์.....	32
2.3.7 การวางเงินจากการขายทอดตลาดแทนทรัพย์.....	33
2.3.7.1 เหตุที่จะขายทอดตลาดทรัพย์แล้วนำเงินที่ได้มาวางแทน.....	34
2.3.7.2 วิธีการขายทอดตลาด.....	34
2.3.8 การถอนทรัพย์ที่วาง.....	35
2.3.8.1 บุคคลผู้มีสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง.....	36
2.3.8.2 สิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง และผลของการถอนทรัพย์.....	37
2.3.8.3 การสิ้นสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง.....	37
2.3.9 การรับทรัพย์ที่วาง.....	38
2.4 ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์.....	40
2.4.1 ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้.....	40
2.4.1.1 เหตุของการวางทรัพย์.....	40
2.4.1.2 ความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์.....	40
2.4.1.3 ผลของการวางทรัพย์.....	43

2.4.1.4 การถอนทรัพย์ที่วาง.....	44
2.4.1.5 สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้.....	45
2.4.2 ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะอื่น	46
2.4.2.1 การวางทรัพย์กรณีทรัพย์ที่จำนำ จำนอง หรืออยู่ในบังคับบุริมสิทธิซึ่งได้เอา ประกันไว้เกิดวินาศภัยขึ้นก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระ.....	47
2.4.2.2 การวางทรัพย์กรณีเป็นการชำระหนี้อันแบ่งชำระมิได้ ซึ่งมีเจ้าหนี้หลายคนแต่ มิได้เป็นเจ้าหนี้ร่วม	48
2.4.2.3 การวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะขายฝาก	50
2.4.2.4 การวางทรัพย์กรณีผู้ขนส่งไม่อาจส่งมอบของได้.....	54
2.4.2.5 การวางทรัพย์กรณีนายคลังสินค้าไม่อาจส่งมอบสินค้าได้.....	56
2.4.2.6 การวางทรัพย์กรณีเจ้าสำนักโรงแรมขายทอดตลาดทรัพย์ของคนเดินทางหรือผู้ อาศัยเพื่อชำระหนี้แล้วไม่อาจส่งมอบเงินที่เหลือให้แก่เจ้าของได้	58
2.4.2.7 การวางทรัพย์กรณีการจำนำสิทธิซึ่งมีตราสาร แล้วลูกหนี้แห่งสิทธิจะชำระหนี้ เงินแก่ผู้รับจำนำและผู้จำนำร่วมกัน แต่ไม่อาจชำระได้.....	60
2.4.2.8 การวางทรัพย์กรณีผู้รับรองตัวแลกเงินวางเงินที่ต้องชำระตามตัวเพื่อเปลื้องตน ให้พ้นจากความรับผิดชอบ	61
2.4.2.9 การวางทรัพย์กรณีมีการชำระบัญชีของนิติบุคคลแล้วเจ้าหนี้บางรายมิได้ทวง ถามให้ใช้หนี้.....	63
บทที่ 3 หลักเกณฑ์และผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามระบบกฎหมายของต่างประเทศ.....	66
3.1 ประเทศเยอรมัน	66
3.1.1 ความระงับแห่งหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (BGB)	66
3.1.1.1 การชำระหนี้ (Performance).....	66
3.1.1.2 การวางทรัพย์ (Deposit).....	67
3.1.1.3 การหักกลบลบหนี้ (Set-off).....	67
3.1.1.4 การปลดหนี้ (Forgiveness).....	68
3.1.2 การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (BGB)	69
3.1.2.1 เหตุของการวางทรัพย์.....	69
3.1.2.2 ทรัพย์ที่นำไปวางได้.....	69

3.1.2.3	วิธีการวางทรัพย์.....	69
3.1.2.4	สถานที่วางทรัพย์	70
3.1.2.5	สิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง.....	71
3.1.2.6	ผลของการวางทรัพย์.....	72
3.1.2.7	การขายทอดตลาดทรัพย์ที่วางแล้วนำเงินที่ได้ไปวางแทน.....	73
3.1.2.8	การรับทรัพย์ที่วาง	75
3.2	ประเทศญี่ปุ่น.....	75
3.2.1	ความระงับแห่งหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น	75
3.2.1.1	การชำระหนี้ (Performance).....	76
3.2.1.2	การหักกลบลบหนี้ (Set-offs).....	76
3.2.1.3	การแปลงหนี้ใหม่ (Novation).....	76
3.2.1.4	การปลดหนี้ (Release).....	76
3.2.1.5	หนี้เคลื่อนกลืนกัน (Merger).....	76
3.2.2	การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น.....	77
3.2.2.1	เหตุของการวางทรัพย์.....	77
3.2.2.2	ผู้มีสิทธิวางทรัพย์	78
3.2.2.3	วิธีการวางทรัพย์ และสถานที่วางทรัพย์.....	79
3.2.2.4	ผลของการวางทรัพย์.....	79
3.2.2.5	การถอนทรัพย์ที่วาง.....	80
3.2.2.6	การขายทอดตลาดทรัพย์ที่วางแล้วนำเงินที่ได้ไปวางแทน.....	81
3.2.2.7	เงื่อนไขการรับทรัพย์ที่วางไว้กรณีเป็นหนี้ต่างตอบแทน	81
บทที่ 4	วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามระบบกฎหมายไทยกับระบบกฎหมายของต่างประเทศ.....	83
4.1	วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาเหตุของการวางทรัพย์.....	83
4.1.1	เหตุของการวางทรัพย์ที่เกิดจากเจ้าหนี้	84
4.1.2	เหตุของการวางทรัพย์ฝ่ายบุคคลผู้ชำระหนี้.....	85
4.2	วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์	85
4.2.1	กำหนดเวลาในการวางทรัพย์.....	86

4.2.1.1 การวางทรัพย์ภายหลังหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว	86
4.2.1.2 การวางทรัพย์ก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระในกรณีลูกหนี้สละประโยชน์แห่งเงื่อนไข เวลา ตามมาตรา 192.....	89
4.2.2 ทรัพย์ที่นำไปวางมิใช่วัตถุแห่งหนี้.....	90
4.2.2.1 บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ และเจ้าหนี้ไม่ยอมรับ ทรัพย์ที่ได้วางไว้.....	90
4.2.2.2 บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ แต่เจ้าหนี้ยอมรับทรัพย์ ที่ได้วางไว้.....	91
4.2.2.3 บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เพียงบางส่วน	92
4.2.3 การบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน.....	93
4.2.3.1 หน้าที่ของผู้วางทรัพย์ในการบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์	93
4.2.3.2 การบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์กรณีบุคคลผู้ชำระหนี้วาง ทรัพย์เพราะเหตุไม่อาจจะรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน	95
4.2.4 การขายทอดตลาดทรัพย์และนำเงินไปวางทรัพย์แทน	98
4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาผลของการวางทรัพย์	100
4.3.1 ลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์.....	100
4.3.2 ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์	108
4.3.2.1 ความหมายของคำว่า “หลุดพ้นจากหนี้” ตามมาตรา 331.....	108
4.3.2.2 กรรมสิทธิ์ ดอกผล และความเสียหายในทรัพย์ที่วาง	120
4.3.2.3 ผลของการวางทรัพย์ต่อสัญญาอุปการณ.....	125
4.3.3 ผลทางกฎหมายกรณีสำนักงานวางทรัพย์ไม่รับการวางทรัพย์	127
4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาการถอนทรัพย์ที่วาง.....	130
4.4.1 ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วาง.....	130
4.4.2 การถอนทรัพย์ที่วางบางส่วน.....	134
4.4.3 กรณีลูกหนี้สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางแล้ว ภายหลังจากยกเลิกการสละสิทธิแล้วมาขอถอน ทรัพย์ที่วางไว้.....	135
4.4.3.1 กรณีหนี้ขาดอายุความในระหว่างที่ทรัพย์ยังวางอยู่ ณ สำนักงานวางทรัพย์ 136	
4.4.3.2 กรณีหนี้ขาดอายุความก่อนที่จะมีการวางทรัพย์	137

4.4.3.3	หนังสือรับสั่งไปก่อนที่เจ้าหนี้จะรับเอาทรัพย์สินหรือแสดงเจตนาว่าจะรับเอาทรัพย์สินที่ได้วางไว้.....	137
4.4.3.4	ผลทางกฎหมายของการถอนทรัพย์สินที่วาง.....	138
4.5	วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินที่วาง.....	139
4.5.1	กำหนดเวลา 10 ปี เป็นอายุความหรือไม่.....	139
4.5.2	เพียงแต่เจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินที่ได้วางไว้แล้วจะถือว่าเป็นการใช้สิทธิรับเอาทรัพย์สินอันทำให้กำหนดเวลา 10 ปี สะดุดหยุดลงหรือไม่	142
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	152
5.1	บทสรุป.....	152
5.2	ข้อเสนอแนะ.....	157
5.2.1	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการตีความกฎหมาย.....	157
5.2.2	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง.....	158
	รายการอ้างอิง.....	164
	ภาคผนวก ก ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518.....	169
	ภาคผนวก ข คำแปลภาษาอังกฤษประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ในส่วนที่ว่าด้วย การวางทรัพย์สิน	176
	ภาคผนวก ค คำแปลภาษาอังกฤษประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ในส่วนที่ว่าด้วย การวางทรัพย์สิน	180
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	182

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบบทบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของไทยกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น.....	145
ตารางที่ 2 เปรียบเทียบลักษณะและผลทางกฎหมายของการขอปฏิบัติชำระหนี้ การวางทรัพย์สิน และการชำระหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย	150
ตารางที่ 3 ลักษณะและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331.....	151

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้แก่เจ้าหนี้โดยการชำระหนี้ที่ตนต้องชำระให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ กล่าวคือ ชำระหนี้ครบถ้วน ถูกต้องตรงตามวัน เวลา และสถานที่ เป็นต้น ซึ่งในการชำระหนี้นั้น บุคคลภายนอกจะเป็นผู้ชำระก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บุคคลภายนอกชำระ หรือการชำระหนี้ของบุคคลภายนอกขัดกับเจตนาของเจ้าหนี้ลูกหนี้ที่ได้แสดงไว้ หากบุคคลภายนอกเป็นผู้ไม่มีส่วนได้เสีย การเข้าชำระหนี้ดังกล่าวต้องไม่ขัดใจลูกหนี้ด้วยเช่นกัน เมื่อลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกได้ชำระหนี้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้แล้ว เจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้ เจ้าหนี้จะปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ที่ตนโดยปราศจากมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายไม่ได้ ผลทางกฎหมายคือ เมื่อเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ไว้แล้วย่อมทำให้หนี้เป็นอันระงับสิ้นไป (an obligation is extinguished)

แต่ในบางกรณีแม้ลูกหนี้จะขอปฏิบัติชำระหนี้โดยชอบแล้ว เจ้าหนี้ก็อาจบ้ายเบี่ยงหรือบอกปิดไม่รับชำระหนี้โดยไม่มีมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ หรือในบางกรณีเจ้าหนี้ก็ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ ทั้งกรณีนี้ไม่มีความสามารถตามกฎหมาย เช่น เจ้าหนี้เป็นผู้เยาว์ หรือเป็นผู้ไร้ความสามารถ และกรณีนี้ไม่มีความสามารถตามความเป็นจริง เช่น เจ้าหนี้ไปต่างประเทศไม่อยู่ในขณะเวลาถึงกำหนดชำระหนี้ เป็นต้น หรือกรณีนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือรู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของลูกหนี้ การขอปฏิบัติชำระหนี้โดยชอบของลูกหนี้เพียงแต่ทำให้ลูกหนี้ปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ (discharged from all responsibilities) เท่านั้น เช่น ไม่ถือว่าลูกหนี้ผิดนัด และถือว่าเจ้าหนี้เป็นผู้ผิดนัด เจ้าหนี้จะบอกเลิกสัญญาไม่ได้ * แต่ไม่ทำให้หนี้ระงับไปแต่อย่างใด อีกทั้งลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกที่ประสงค์จะชำระหนี้แทนลูกหนี้จะยึดเยียดชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เพื่อให้หนี้ระงับก็ได้ด้วย ดังนั้น ลูกหนี้จึงยังไม่หลุดพ้นจากหนี้ และยังมีหน้าที่ต้องเก็บรักษาทรัพย์สินหรือเงินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ต่อไป

เหตุขัดข้องต่างๆ ที่ทำให้ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ได้ทั้งที่ลูกหนี้มีความพร้อมที่จะชำระหนี้และได้ขอชำระหนี้โดยชอบแล้วดังกล่าวมาข้างต้นสร้างความลำบากและความไม่เป็นธรรมแก่ลูกหนี้อย่างมาก กฎหมายจึงแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการให้ลูกหนี้หรือบุคคลอื่นที่มีสิทธิชำระหนี้สามารถนำทรัพย์สินหรือเงินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้มาวางไว้กับเจ้าหนี้ที่รัฐซึ่งเป็นคนกลางเพื่อให้เจ้าหนี้มารับไปได้แม้เจ้าหนี้จะไม่ยอมรับ ซึ่งแม้ไม่ถือว่าเป็นการชำระหนี้ก็ตาม แต่กฎหมายก็บัญญัติรับรองว่า

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1115/2524, 4107/2525, 1725/2527, 671/2531, 3520/2538

ให้ลูกหนี้ “เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ได้” (discharged from the obligation) วิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่า “การวางทรัพย์” นั่นเอง ซึ่งการวางทรัพย์มีประโยชน์หลายประการ ดังนี้

ประการแรก ในกรณีเจ้าหนี้น่าเชื่อถือหรือบอกปิดไม่รับชำระหนี้โดยไม่มีมูลเหตุอันจะอ้างตามกฎหมายได้ เช่น ผู้เช่าชำระค่าเช่าบ้านไม่ได้เพราะผู้ให้เช่าจ่ายเบี้ยไม่รับชำระเพื่อหาเหตุยกเลิกสัญญาเช่า หรือผู้ขายฝากขอไถ่ถอนทรัพย์ที่ขายฝากต่อผู้รับซื้อฝากตามกำหนด แต่ผู้รับซื้อฝากกลับจ่ายเบี้ยหรือหลักหนี้ลูกหนี้ไม่รับชำระค่าไถ่ถอนเพื่อให้ทรัพย์ที่ขายฝากหลุดเป็นของผู้รับซื้อฝาก หรือในกรณีผู้ให้เช่าซื้อจ่ายเบี้ยไม่รับชำระค่างวดเช่าซื้อ เพื่อยกเป็นเหตุในการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ เป็นต้น ลูกหนี้ที่ประสบกับข้อขัดข้องเหล่านี้และไม่สามารถชำระหนี้ได้ก็ยังมีทางแก้ด้วยการวางเงินค่าเช่า หรือค่าไถ่ถอนทรัพย์ที่ขายฝาก หรือค่างวดเช่าซื้อ ต่อสำนักงานวางทรัพย์ เพื่อมิให้ตกเป็นผู้ผิดนัดอันเจ้าหนี้จะอ้างเป็นเหตุในการบอกเลิกสัญญา หรือยึดทรัพย์ที่ขายฝากได้ *

ประการที่สอง ในกรณีเจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ ไม่ว่าจะการไม่สามารถรับชำระหนี้ดังกล่าวจะเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย เช่น เจ้าหนี้เป็นผู้เยาว์ หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ เป็นต้น หรือเกิดขึ้นโดยข้อเท็จจริง เช่น เมื่อถึงกำหนดวันชำระหนี้ เจ้าหนี้ไม่อยู่ให้ลูกหนี้ชำระหนี้ เป็นต้น ข้อขัดข้องดังกล่าวนี้ทำให้ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ได้ ดังนั้น ลูกหนี้มีสิทธิขอชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์ต่อสำนักงานวางทรัพย์ได้เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากหนี้

ประการสุดท้าย ในกรณีลูกหนี้ไม่อาจหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของลูกหนี้ ซึ่งหากลูกหนี้ร้องจนกว่าจะหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้หรือจนกว่าจะรู้ตัวเจ้าหนี้แน่นอนแล้วจึงค่อยขอชำระหนี้แล้วก็อาจทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด ซึ่งส่งผลให้ลูกหนี้มีความรับผิดชอบตามมาอีกหลายประการ เช่น เจ้าหนี้อาจเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ หากการผิดนัดทำให้การชำระหนี้กลายเป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้อาจบอกปิดไม่รับชำระหนี้และจะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ได้ และในระหว่างผิดนัดนั้นลูกหนี้ยังต้องรับผิดชอบในความเสียหายต่างๆ ที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อรวมทั้งยังต้องรับผิดชอบหากการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยด้วย นอกจากนี้ หากเป็นหนี้เงิน เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยจากลูกหนี้ได้ เป็นต้น การวางทรัพย์จึงเป็นทางออกของลูกหนี้ในการขอปฏิบัติการชำระหนี้ในกรณีเกิดข้อขัดข้องดังกล่าวมานี้ได้ ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงต่อไปนี้

สำนวนวางทรัพย์เรื่องที่ 442/2533 เป็นกรณีรถยนต์บรรทุกแก๊สของบริษัท อุตสาหกรรมแก๊สสยาม จำกัด เกิดอุบัติเหตุพลิกคว่ำที่ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ใกล้ทางด่วน เป็นเหตุให้เกิดเพลิงไหม้ มีผู้เสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บ และทรัพย์สินเสียหายจำนวนมาก โดยบริษัท อุตสาหกรรมแก๊สสยาม จำกัด ได้ทำประกันภัยรถยนต์บรรทุกแก๊สคันดังกล่าวไว้กับ บริษัท ร.ส.พ. ประกันภัย จำกัด ซึ่งบริษัท ร.ส.พ. ประกันภัย จำกัด ตกลงคดีใช้ตามกรรมธรรม์ แต่มีข้อขัดข้องว่า บริษัท ร.ส.พ. ประกันภัย จำกัด ไม่อาจหยั่งรู้ถึงสิทธิของผู้เสียหายหรือทายาทของผู้เสียหายว่ามีทั้งหมดกี่ราย เป็นผู้

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8237/2538, 8253/2538, 6070/2539

ไต่ถาม และแต่ละรายได้รับความเสียหายเพียงใด บริษัท ร.ส.พ.ประกันภัย จำกัด จึงขอชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์โดยนำเงินที่ต้องรับผิดชอบให้แก่ผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิตรวม 250,000 บาท และความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลภายนอกอีก 100,000 บาท รวมทั้งสิ้น 350,000 บาท ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ กรมบังคับคดี เพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายหรือทายาทของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงมีสิทธิเรียกร้องตามส่วนเฉลี่ยที่ควรได้รับในเหตุละเมิดดังกล่าว¹

สำนวนวางทรัพย์เรื่องที่ 154/2537 บริษัท ไทยแอร์เวย์ แอร์คราฟท์ เมเทเนนซ์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทสายการบินภายในประเทศของไทย ได้เลิกกิจการ แต่ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ไม่มาขอรับชำระหนี้ จึงทำให้ผู้ชำระบัญชีต้องนำเงินที่ต้องชำระแก่เจ้าหน้าที่ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ กรมบังคับคดี เพื่อให้สามารถชำระบัญชีและจดทะเบียนเลิกกิจการได้ตามกฎหมาย²

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า “การวางทรัพย์” มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยเหลือลูกหนี้ที่ต้องการชำระหนี้แต่ต้องพบกับอุปสรรคข้อขัดข้องทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนที่ว่าด้วยการวางทรัพย์นั้นกลับพบว่า กฎหมายบัญญัติถึงผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ไว้ไม่ชัดเจนว่า หากลูกหนี้หรือบุคคลอื่นที่มีสิทธิชำระหนี้ได้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไว้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่แล้ว ผลทางกฎหมายเป็นเช่นไร กล่าวคือ

กรณีแรก ถือว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้ ซึ่งหากถือว่าการชำระหนี้แล้วเหตุใดกฎหมายจึงไม่บัญญัติถึงผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ให้ชัดเจนว่ามีผลทำให้ “หนี้ระงับ” แต่กลับบัญญัติว่าลูกหนี้ “เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้” แทน * อีกทั้งหากเป็นการชำระหนี้แล้วเหตุใดลูกหนี้จึงยังมีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้**

กรณีที่สอง เป็นกรณีตรงกันข้ามกับกรณีแรก กล่าวคือ ไม่ถือว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้ แต่ถือว่าเป็นเพียงการขอชำระหนี้ ซึ่งหากถือว่าการขอปฏิบัติการชำระหนี้แล้วเหตุใดจึงทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ เพราะเมื่อหนี้ยังมีได้ชำระแล้วลูกหนี้จะหลุดพ้นจากหนี้ได้อย่างไร ปัญหาสำคัญที่ตามมาก็คือ หากทรัพย์ที่ลูกหนี้หรือบุคคลอื่นที่มีสิทธิชำระหนี้ได้วางไว้แล้วนั้นเสื่อมค่าลง หรือออกเงยขึ้น ใครเป็นผู้รับผลแห่งการเสื่อมค่าหรือออกเงยนั้น เป็นต้น นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญยังเกี่ยวโยงไปถึงผู้ค้ำประกันด้วย กล่าวคือ ผู้ค้ำประกันย่อมได้หลุดพ้นจากความรับผิดชอบเมื่อหนี้

¹ ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล, “วางทรัพย์”. รพีสารแม่ฟ้าหลวง สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, (2546), หน้า 14-15.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334

ของลูกหนี้ระงับสิ้นไป * แต่เมื่อกฎหมายในส่วนที่ว่าด้วยการวางทรัพย์ไม่ระบุผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ให้ชัดเจนว่าการวางทรัพย์เป็นการระงับหนี้ จึงทำให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายว่าเมื่อลูกหนี้ได้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไว้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว ผู้ค้ำประกันได้หลุดพ้นจากหนี้แล้วหรือไม่

จากข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ดังกล่าวมาข้างต้น จะพบที่มีความขัดแย้งกันในหลักกฎหมายเกี่ยวกับผลของการวางทรัพย์ว่าเป็นเช่นไรแน่ จะถือว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้ หรือเป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้เท่านั้น ซึ่งหากพิจารณาต่อไปจะพบว่าผลทางกฎหมายดังกล่าวมีความแตกต่างกัน และมีผลเกี่ยวโยงไปถึงความเสียหายและความเสียหายในทรัพย์ที่วาง และผู้ค้ำประกันด้วย

ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาจึงอาจก่อให้เกิดปัญหาในการใช้และตีความกฎหมายได้ว่า หากลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้หรือไม่สามารถจะรับชำระหนี้ได้ หรือในกรณีไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของลูกหนี้ ทำให้ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ได้ ลูกหนี้หรือบุคคลผู้มีสิทธิชำระหนี้จึงวางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์เป็นเช่นไร

1.2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อทราบปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์
2. เพื่อทราบแนวทางการใช้ การตีความ และเสนอแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการวางทรัพย์

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้บุคคลผู้ชำระหนี้มีสิทธิวางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไว้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้กรณีเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้หรือไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ หรือกรณีที่บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตนได้ แต่กฎหมายดังกล่าวบัญญัติเกี่ยวกับผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ไว้ไม่ชัดเจนแน่นอน

1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษานี้มุ่งที่จะทำการศึกษากฎหมายและระบบกฎหมายในเรื่องการวางทรัพย์ โดยจะทำการศึกษาดูเฉพาะผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะหนี้ รวมทั้งระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวางทรัพย์ สำนักงานวาง

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 698

ทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518 เท่านั้น แต่ไม่ได้ศึกษาถึงการวางทรัพย์สินที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะอื่น การวางทรัพย์สินที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น และการวางทรัพย์สินด้วยทรัพย์สินทางปัญญาแต่อย่างใด

ทั้งนี้ ในการศึกษาดังกล่าวจะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะหลักกฎหมายเรื่องการวางทรัพย์สินของประเทศญี่ปุ่น และประเทศเยอรมัน ซึ่งผู้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องการวางทรัพย์สินนำประมวลกฎหมายแพ่งของทั้งสองประเทศดังกล่าวมาเป็นหลักในการยกร่างว่ามีผลทางกฎหมายเป็นเช่นไร เพื่อให้เข้าใจและแสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินที่ควรจะเป็นในระบบกฎหมายไทย โดยจะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงระบบกฎหมายในเรื่องการวางทรัพย์สินและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินระหว่างหลักกฎหมายของไทยและหลักกฎหมายของต่างประเทศ

1.5 วิธีการศึกษาวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยโดยวิธีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) อันได้แก่ การศึกษาวิจัยจากหนังสือ บทความ วารสาร จุลสาร คำพิพากษาของศาลที่เกี่ยวข้อง กฎหมายของไทยและกฎหมายของต่างประเทศ ประกอบกับสอบถามข้อมูลจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย การศึกษาจากวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการค้นคว้าหาข้อมูลจากเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ต

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

1. ทำให้ทราบปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สิน
2. ทำให้ทราบแนวทางการใช้ การตีความ และเสนอแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการวางทรัพย์สิน

บทที่ 2

หลักเกณฑ์และผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามระบบกฎหมายไทย

2.1 ความนำ

เมื่อมีความผูกพันที่มีผลในทางกฎหมายที่เรียกว่า “หนี้” เกิดขึ้น บุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า “เจ้าหนี้” ชอบที่จะได้รับชำระหนี้อันมีวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการกระทำ หรือดเว้นการกระทำ หรือส่งมอบทรัพย์สินจากบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ลูกหนี้”

กล่าวเฉพาะหนี้ที่มีวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการส่งมอบทรัพย์ หากลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว ถ้าเจ้าหนี้ออกปิดไม่รับชำระหนี้ กฎหมายได้บัญญัติถึงวิธีการให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ได้ด้วยการวางทรัพย์ ทั้งยังให้ใช้วิธีการวางทรัพย์แก่กรณีเจ้าหนี้ไม่สามารถจะรับชำระหนี้ได้ หรือลูกหนี้หรือบุคคลอื่นที่มีสิทธิชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนด้วย จึงกล่าวได้ว่าการวางทรัพย์เป็นประโยชน์สำหรับลูกหนี้ที่ประสงค์จะชำระหนี้แต่ต้องประสบเหตุขัดข้องไม่อาจชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ให้หลุดพ้นจากหนี้ไปได้

ดังได้ทราบมาแล้วว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ของไทยนั้น ได้รับอิทธิพลหรือแนวคิดมาจากกฎหมายยุโรปที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งมีรากฐานพัฒนาการ หรือสืบสายแนวคิดมาจากกฎหมายโรมันอีกต่อหนึ่ง¹ ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาทำความเข้าใจเป็นพื้นฐานก่อนว่า ในกฎหมายโรมันนั้นมีทฤษฎีหรือแนวคิดเกี่ยวกับการวางทรัพย์หรือไม่อย่างไร และการวางทรัพย์ตามทฤษฎีในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ของไทยนั้นมีแนวคิด ที่มา หรือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อย่างไร

2.2 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

2.2.1 กฎหมายโรมัน

ใน Institutes ซึ่งเป็นกฎหมายเล่มหนึ่งของประมวลกฎหมายพระเจ้าจัสติเนียน หรือที่เรียกว่า “คอร์ปัส จูริส ซิวิลิส” (Corpus Juris Civilis) นั้นได้ให้คำนิยามของคำว่า “หนี้” ไว้ว่า “หนี้เป็นนิติสัมพันธ์อันทำให้เราต้องปฏิบัติหน้าที่บางอย่างตามกฎหมายของนครหรือรัฐของเรา” (obligation est iuris vinculum que necessitate adstringimur alicuius solvendae rei secundum nostrae civitatis iura) คำนิยามดังกล่าวนี้เป็นคำนิยามที่มีชื่อเสียงอย่างมาก และปัจจุบันนี้ คำว่า “หนี้” (obligation) ได้ถูกใช้อย่างแพร่หลายในการหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ซึ่งฝ่ายหนึ่งมีบุคคลลิตีที่จะเรียกร้องจากอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ต้องปฏิบัติการชำระหนี้ ฝ่ายที่มีหน้าที่ชำระหนี้เรียกว่า “ลูกหนี้” (debtor) และฝ่ายที่มีสิทธิเรียกให้ชำระหนี้เรียกว่า

¹ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2556), หน้า 28.

“เจ้าหนี้” (creditor) ผู้ซึ่งให้ความไว้วางใจแก่ผู้เป็นลูกหนี้บนพื้นฐานของเจตนาและความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้²

จากคำนิยามของคำว่า “หนี้” ในกฎหมายโรมันดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กฎหมายโรมันรับรู้เรื่องหนี้ (obligatio) มาก่อนกฎหมายระบบอื่นๆ หนี้ตามกฎหมายโรมันจึงเป็นพันธะหรือความผูกพันทางกฎหมาย (Juris Vinculum) ระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ ซึ่งก่อให้เกิดหน้าที่และความรับผิดชอบในการชำระหนี้ของฝ่ายลูกหนี้และก่อให้เกิดสิทธิหรืออำนาจของฝ่ายเจ้าหนี้เหนือลูกหนี้ เพื่อที่จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ พันธะหรือความผูกพันดังกล่าวมานี้ เดิมเป็นพันธะหรือความผูกพันทางกายภาพ กล่าวคือ เจ้าหนี้มีอำนาจเหนือเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้ แต่ต่อมาภายหลังได้กลายเป็นพันธะหรือความผูกพันทางกฎหมายซึ่งเจ้าหนี้มีเพียงสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น³

ในกฎหมายโรมันนั้น แบ่งความระงับแห่งหนี้ (Extinction of Obligatio) ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ความระงับแห่งหนี้โดยไม่สมัครใจ (involuntary modes) และความระงับแห่งหนี้โดยสมัครใจ (voluntary modes) ซึ่งสรุปสาระสำคัญพอสังเขปได้ดังต่อไปนี้⁴

2.2.1.1 ความระงับแห่งหนี้โดยไม่สมัครใจ (involuntary modes) หรือมีได้เกิดขึ้นจากเจตนา

มีทั้งสิ้น 8 ประเภท ดังนี้

(1) การพ้นวิสัยโดยเหตุแทรกแซง (supervening impossibility) กล่าวคือ การพ้นวิสัยโดยเหตุแทรกแซงซึ่งทำลายวัตถุแห่งหนี้ อย่างไรก็ตาม กรณีนี้ไม่รวมถึงการพ้นวิสัยที่เกิดขึ้นเมื่อลูกหนี้ผิดนัด หรือเมื่อการพ้นวิสัยนั้นเกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากการกระทำของลูกหนี้โดยรู้ถึงหนี้ที่มีอยู่ด้วย

(2) ความตาย (death) กล่าวคือ โดยปกติความตายของเจ้าหนี้ไม่ได้มีผลกระทบต่อหนี้ เว้นแต่เมื่อเข้ากรณีการพ้นวิสัย ซึ่งพบข้อยกเว้นในกรณีที่เราเรียกว่า “adstipulatio” “societas” และ “mandate” ซึ่งความตายในกรณีดังกล่าวทำให้สัญญาสิ้นสุด และทายาทของหญิงที่มีสิทธิเรียกร้องไม่สามารถฟ้องร้องได้ ความตายของลูกหนี้ก็มีผลเช่นเดียวกัน โดยมีข้อยกเว้นตามที่กล่าวไว้ในกรณี “societas” , “mandate” , “sponsio” และ “fidepromissio” และทายาทไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำที่แท้จริง เว้นแต่ในส่วนที่ทายาทต้องรับผิดชอบ หรือเมื่อผู้ตายไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่ยังมีคามรับผิดชอบอยู่

² Zimmermann, Reinhard. *The Law Of Obligations : Roman Foundations of the Civilian Tradition*. (Cape Town : Juta & Co,Ltd, 1990), p. 1.

³ โสภณ รัตนกร, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้*, หน้า 22.

⁴ Buckland W.W. *A text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian. Second Edition*. (London : Cambridge University Press, 1932), pp. 562-573.

(3) การตกเป็นคนขาดความสามารถ (capitis deminutio minima) ของลูกหนี้ กล่าวคือ การตกเป็นคนขาดความสามารถของลูกหนี้ (capitis deminutio minima of the debtor) นั้นจะทำให้หนี้ระงับตามสัญญาของลูกหนี้ ในทางตรงกันข้าม หากเป็นการตกเป็นคนขาดความสามารถของเจ้าหนี้ (capitis deminutio minima of a creditor) แล้ว โดยผลแห่งกฎหมายจะโอนสิทธิของเจ้าหนี้ไปยังบุคคลอื่น ซึ่งเป็นเรื่องการสืบสิทธิ แต่หนี้จะไม่ระงับแต่อย่างใด

(4) อายุความ (prescription) กล่าวคือ การกระทำบางอย่างอาจระงับเมื่อพ้นเวลา แต่กฎหมายแพ่งยอมรับกรณีนี้ในบางกรณีเท่านั้น

(5) การหักกลบลบหนี้ (compensatio) กล่าวคือ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ถูกเจ้าหนี้ฟ้องเรียกให้ชำระหนี้ในหนี้หนึ่ง แล้วลูกหนี้กล่าวอ้างและยกขึ้นสู้ว่าตนมีสิทธิเรียกร้องจากเจ้าหนี้ในหนี้อื่น ซึ่งหนี้อื่นมีวัตถุแห่งหนี้เป็นอย่างเดียวกันและถึงกำหนดชำระแล้วเช่นกันจึงขอหักกลบลบหนี้ ผลก็คือหนี้จะระงับเฉพาะจำนวนที่สามารถหักกลบลบหนี้กันได้

(6) กฎหมาย (lex) กล่าวคือ เป็นกรณีที่กฎหมายลงโทษตัดสิทธิของบุคคล

(7) การสิ้นสิทธิในหนี้เดิมเมื่อได้รับทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ในหนี้เดิมไว้แล้ว (concursum causarum) กล่าวคือ กรณีนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับทรัพย์สินใดๆ ที่ถึงกำหนดชำระไว้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการได้รับโดยวิธีใดก็ตาม เช่น เจ้าหนี้ได้รับทรัพย์สินที่ตกลงกันไว้แล้วตามข้อตกลง โดยการให้ หรือทางมรดก หรือซื้อขาย ซึ่งกฎหมายเดิมนั้นสิทธิในหนี้เดิมจะระงับลง เนื่องจากบุคคลไม่มีสิทธิเรียกร้องในของที่เป็นของตนเองอยู่แล้ว แต่ต่อมาโดยเฉพาะในกฎหมายของพระเจ้าจัสติเนียน หลักการนี้เปลี่ยนไปเป็นว่าหนี้เดิมจะระงับก็ต่อเมื่อเหตุแห่งการได้มาซึ่งสิทธินั้นเป็นการได้มาฝ่ายเดียว (lucrative causae) กล่าวคือ ในตัวอย่างเดียวกันที่ได้ยกมาก่อนข้างต้น สิทธิของเจ้าหนี้ตามข้อตกลงย่อมระงับไปเมื่อได้รับทรัพย์สินมาแล้ว ไม่ว่าจะได้มาเพราะการให้หรือทางมรดกก็ตาม แต่จะไม่มีภาระระงับแห่งสิทธิถ้าเป็นกรณีซื้อขาย

(8) หนี้เคลื่อนกลืนกัน (confusio) กล่าวคือ เป็นกรณีที่สิทธิและหนี้หนี้มารวมอยู่ในบุคคลคนเดียวกัน เช่น ลูกหนี้ก็กลับกลายเป็นทายาทของเจ้าหนี้ตนเอง เป็นต้น

2.2.1.2 ความระงับแห่งหนี้โดยสมัครใจ (voluntary modes) หรือ ความระงับแห่งหนี้ด้วยความยินยอม

ความระงับแห่งหนี้โดยสมัครใจ (voluntary modes) หรือความระงับแห่งหนี้ด้วยความยินยอมนั้น นอกเหนือจากกรณีที่ชัดเจนแล้วในรูปของสัญญาแล้ว ยังมีอีก 3 กรณีดังต่อไปนี้

(1) การไม่ผูกติดด้วยพันธะทางกฎหมาย (solutio) กล่าวคือ แต่เดิมนั้นคำว่า obligation มีความหมายโดยนัยว่า การตกอยู่ภายใต้อำนาจ และคำว่า “solutio” หมายถึงการหลุดพ้นจากอำนาจ ซึ่งก็คือการไม่ผูกติดด้วยพันธะทางกฎหมายนั่นเอง

แม้ว่าคำนี้มักใช้สำหรับการชำระหนี้ด้วยเงิน และไม่ใช้กับการคืนทรัพย์สินตามสัญญาฝากทรัพย์สิน หรือสัญญาอืมใช้คงรูปก็ตาม แต่กระนั้น คำนี้สามารถใช้ในกรณีหมายถึงการชำระหนี้ด้วยสิ่งของอื่นที่มีใช้เงินด้วย และตามกฎหมายในภายหลัง เป็นที่ชัดเจนว่าคำว่า “solutio” นี้ รวมถึงการชำระหนี้ในกรณีทั่วไปอันหมายถึงการกระทำการตามหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติด้วย กรณีที่สัญญา มีข้อตกลงให้ชำระหนี้ด้วยสิ่งอื่นแทนได้ หากการชำระหนี้ด้วยสิ่งอื่นแทนนั้นไม่ได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น ไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์ในสิ่งให้นำมาแทนที่ ให้ถือว่าหนี้เดิมยังคงมีอยู่ ซึ่งหมายรวมทั้งความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกันก็ยังคงมีอยู่ด้วยเช่นกัน แต่การชำระหนี้ที่บกพร่องนี้อาจทำให้ได้กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองปรปักษ์ (usucapio) ได้

การไม่ผูกติดด้วยจากพันธะทางกฎหมาย (solutio) นี้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อเป็นการชำระเต็มจำนวน รวมทั้งอุปกรณ์แห่งหนี้ และต้องกระทำขึ้น ณ สถานที่ที่ตกลงกันเท่านั้น หรือในกรณีที่ไม่ได้ตกลงกันไว้ก็ให้ชำระ ณ สถานที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้

เมื่อลูกหนี้ได้เสนอขอชำระหนี้แล้วแต่เจ้าหนี้ไม่ยอมรับ ซึ่งนอกจากจะทำให้เจ้าหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด (in mora) แล้ว หากลูกหนี้ได้นำสิ่งของที่ต้องชำระไปวางในสถานที่สาธารณะ เช่น วัด โดยมอบให้แก่จูดีก (iudex) ซึ่งเป็นบุคคลที่ขุนนางผู้บริหารความยุติธรรมในตำแหน่งไพเทอร์ (praetor) หรือเจ้าพนักงานที่มีอำนาจตัดสินคดี (magistrate) ได้แต่งตั้งขึ้นเพื่อรับฟังและตัดสินคดี ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นดังเช่นการชำระหนี้ (The debtor was released as by payment.) อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้ยังไม่รับสิ่งของนั้น ลูกหนี้สามารถถอนสิ่งของนั้นกลับคืนได้ แต่กรณีนี้จะทำให้หนี้กลับคืนมาเหมือนเดิม และหากสิ่งของนั้นไม่สามารถนำมาวางได้ เช่น ปศุสัตว์ ลูกหนี้อาจขายสิ่งของนั้นเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ ในกรณีนี้เป็นที่แน่ชัดว่า ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบหากปล่อยให้สิ่งของนั้นเปล่าประโยชน์ไป⁵

(2) การแปลงหนี้ใหม่ (novatio) กล่าวคือ เป็นกรณีหนี้ระงับโดยวิธีการแทนหนี้เดิมด้วยหนี้ใหม่ ซึ่งแนวคิดเรื่องการแปลงหนี้ใหม่นี้กล่าวได้ว่าเป็นที่มาของหลักที่ว่า “ไม่อาจมีหนี้ที่แตกต่างกัน 2 หนี้ในทรัพย์สินหรือวัตถุชิ้นเดียวกันและในระหว่างคู่สัญญาเดียวกัน” (There cannot be two distinct obligation for the same thing between the same parties.)

(3) การปลดหนี้ (release) กล่าวคือ การหลุดพ้นจากหนี้ย่อมเกิดตามรูปแบบที่ก่อให้เกิดหนี้ขึ้น (The primary rule was that an obligation was to be discharged in the form in which it was made.) ซึ่งตามกฎหมายในยุคแรกนั้น การชำระหนี้จะไม่ถือว่าเป็นการทำให้หลุดพ้นจากหนี้ หรือ การบังคับชำระหนี้เงินกู้ยืมด้วยการจับและกักขังลูกหนี้ที่ผิดนัดไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ (nexum) ก็ไม่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ หากไม่ได้กระทำพิธีการชำระหนี้โดยใช้ทองสัมฤทธิ์และตาชั่ง (per aes at libram) เสียก่อน จึงอาจกล่าวได้ว่า ข้อผูกพันในการชำระหนี้ไม่เป็น

⁵ Thomas J.A.C. Textbook of Roman Law. (Amsterdam : North-Holland Publishing Company, 1976), pp. 343-344.

อันหลุดพ้นด้วยการชำระหนี้ แต่หลุดพ้นด้วยการที่เจ้าหนี้ยอมรับว่ามีการชำระหนี้ ไม่ว่าจะลูกหนี้จะได้ชำระหนี้จริงหรือไม่ก็ตาม (acceptilatio)

จากการศึกษาเกี่ยวกับความระงับแห่งหนี้ของกฎหมายโรมันดังกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า กฎหมายโรมันมีแนวคิดหรือกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์สิน ที่เรียกว่า “solutio” ซึ่งมีผลทางกฎหมายสรุปเป็นหลักได้ 3 ประการ ดังนี้

- ประการแรก การวางทรัพย์สินที่เรียกว่า “solutio” เป็นการชำระหนี้
- ประการที่สอง ทรัพย์สินที่จะนำไปวางอาจเป็นเงิน (money) หรือสิ่งของ (thing) ก็ได้
- ประการที่สาม ผลของการวางทรัพย์สินทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ (released) และทำให้หนี้ระงับ (extinguished)

2.2.2 กฎหมายไทย

2.2.2.1 กฎหมายเก่าของไทย

จากการศึกษากฎหมายเก่าของไทยที่สำคัญและมักมีการกล่าวอ้างถึงในการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายไทยก็คือ กฎหมายพระเจ้ามังราย และกฎหมายตราสามดวง เฉพาะประเด็นเกี่ยวกับ “การวางทรัพย์สิน” นั้นก็พบว่ากฎหมายเก่าที่สำคัญทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวก็ไม่ปรากฏเรื่องการวางทรัพย์สินดังเช่นความหมายของการวางทรัพย์สินในกฎหมายปัจจุบันแต่อย่างใด ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.2.2.1.1 กฎหมายพระเจ้ามังราย⁶

กฎหมายพระเจ้ามังราย หรืออาจเรียกในชื่ออื่นว่า มังรายราชศาสตร์ หรือมังรายศาสตร์ หรือวินิจฉัยมังราย นั้น เป็นกฎหมายของพระเจ้ามังราย ซึ่งครองอาณาจักรล้านนาและเป็นผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นเมื่อ พ.ศ.1835 ในทางประวัติศาสตร์เชื่อกันว่ากฎหมายพระเจ้ามังรายอาจตราขึ้นในสมัยพระเจ้ามังรายหรือตราขึ้นในสมัยของราชวงศ์นี้ ซึ่งปกครองอาณาจักรล้านนาอยู่จนถึง พ.ศ.2101 จากนั้นจึงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า และใน พ.ศ.2141 ถึง พ.ศ.2174 ก็ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา แล้วกลับไปตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าอีกจนถึง พ.ศ.2271 ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่ามีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายพระเจ้ามังรายหรือไม่อย่างไร

กฎหมายพระเจ้ามังรายที่ใช้ในการศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้เป็นฉบับที่ลานนาสีโทภิกขุได้มาจากวัดเส้าไห่ จังหวัดสระบุรี จากนั้นตกทอดมายังห้องสมุดสยามสมาคม ซึ่งนัก

⁶ หลวงสุทิวาหนฤพุมิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท (ที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ) (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศรีสมมติการพิมพ์ จำกัด, 2529), หน้า 213-215 และหน้า 283-291.

ประวัติศาสตร์เห็นว่าเป็นฉบับที่เก่าที่สุด โดยในกฎหมายพระเจ้ามั่งรายฉบับดังกล่าวมีบทบัญญัติลักษณะหนึ่งเป็นบทเฉพาะไว้ด้วย สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

(1) โพรคนประจำหอหรืออาวุธเป็นหนี้ค้ำดอกเบี้ยยไม่ว่าจะมีจำนวนมากเท่าใดก็ตาม หากได้ใช้ไปบ้างแล้วก็ให้เป็นไปตามนั้น แต่ดอกเบี้ยยส่วนที่เหลือให้คิดได้ไม่เกินจำนวนเงินที่กู้มา ถ้าไม่มีเงินใช้ก็ให้ขายลูกหนี้ แต่ถ้าไม่มีลูกก็ให้อោนาใช้

(2) สามปีไปกู้หนี้โดยภริยาไม่ทราบเรื่อง ถ้าสามีเสียชีวิต ภริยาไม่ต้องใช้หนี้ และถ้าปู่ย่าพ่อแม่ไปกู้หนี้โดยลูกหลานไม่ทราบเรื่อง ถ้าปู่ย่าพ่อแม่ตายลูกหลานก็ต้องใช้หนี้ แม้ลูกหลานจะได้ทรัพย์มรดกของผู้ตายไปก็ไม่ต้องใช้หนี้ แต่หากภริยาหรือลูกหลานแล้วแต่กรณีจะใช้หนี้แก่เจ้าหนี้ก็ได้

(3) ผู้ใดเป็นหนี้และค้ำดอกเบี้ยยเป็นจำนวนมาก เจ้าหนี้จะคิดดอกเบี้ยยเกินกว่าเงินต้นไม่ได้ แต่ถ้าดอกเบี้ยยมีจำนวนเท่ากับเงินต้นแล้ว เจ้าหนี้อาจแจ้งลูกหนี้ว่าจะคิดดอกเบี้ยยทบต้นก็ได้

(4) กรณีการกู้เงินที่มีการค้ำประกัน และลูกหนี้หนีไป ให้ผู้ค้ำประกันใช้แต่เงินต้นก่อน เมื่อได้ตัวลูกหนี้มาให้ลูกหนี้ใช้เงินต้นคืนแก่ผู้ค้ำประกัน แล้วให้ลูกหนี้ใช้ดอกเบี้ยยแก่เจ้าหนี้ ถ้าลูกหนี้ไม่มีเงินใช้ให้เอาตัวลูกหนี้ขายใช้หนี้แทน ได้เงินเท่าใดให้ใช้ส่วนที่ผู้ค้ำประกันออกแทนไปก่อน เหลือเท่าใดจึงใช้เป็นดอกเบี้ยยแก่เจ้าหนี้ หากลูกหนี้ตายให้ผู้ค้ำประกันใช้เฉพาะเงินต้น แต่หากเป็นกรณีลูกหนี้กู้เงินไปแล้วไม่มีทรัพย์สินใช้หนี้ (ตัวบทกฎหมายพระเจ้ามั่งรายใช้คำว่า “หมดตัว”) ให้ขายลูกหนี้ใช้หนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยย ถ้าขายได้เงินไม่พอใช้เป็นเงินต้น ให้ผู้ค้ำประกันใช้แทนในส่วนเงินต้นที่ยังขาดอยู่ แต่ผู้ค้ำประกันไม่ต้องใช้ดอกเบี้ยย

(5) กรณีลูกหนี้กู้เงินจากเจ้าหนี้หลายรายและไม่มีผู้ค้ำประกัน และลูกหนี้กู้เงินไปแล้วไม่มีทรัพย์สินใช้หนี้ (ตัวบทกฎหมายพระเจ้ามั่งรายใช้คำว่า “หมดตัว”) ให้ขายตัวลูกหนี้แล้วแบ่งชำระหนี้ ชำระได้เท่าใดก็ให้ชำระเพียงเท่านั้น

(6) กรณีเจ้าหนี้ไปทวงเงินแต่ลูกหนี้ไม่ชำระ และเจ้าหนี้ทำร้ายร่างกายลูกหนี้ ก็ถือว่าทำได้ แต่กรณีนี้ให้ลูกหนี้ใช้แต่เพียงเงินต้นเท่านั้น ส่วนดอกเบี้ยยไม่ต้องใช้ แต่หากเจ้าหนี้ทำร้ายร่างกายลูกหนี้และลูกหนี้มีค้ำดอกเบี้ยย กรณีนี้ให้ลูกหนี้ใช้เงินต้นเพียงครั้งเดียว

(7) กรณีซื้อขายหรือฝากของกันไว้ ถ้าผู้รับไว้เอาของไปใช้กินเสียถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ก่อนว่าจะคิดดอกเบี้ยย กรณีนี้จะคิดดอกเบี้ยยไม่ได้

(8) กรณีผู้ซื้อหลอกหลวงว่าจะซื้อแต่ไม่ได้ซื้อ เมื่อได้ของแล้วเอาหนีไป หากเจ้าของหรือบุคคลอื่นจับตัวได้ภายหลัง ให้ปรับสินไหมทดแทนเท่ากับความผิดฐานลักทรัพย์

จากสาระสำคัญในกฎหมายลักษณะหนี้ของกฎหมายพระเจ้ามังรายที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการวางทรัพย์ดังเช่นความหมายของการวางทรัพย์ในกฎหมายปัจจุบันแต่อย่างใด

2.2.2.1.2 กฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวงตราขึ้นเมื่อ พ.ศ.2347 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) เพื่อชำระกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนั้นให้ถูกต้องเป็นธรรมโดยยึดพระธรรมศาสตร์เป็นหลักสำคัญในการปรับปรุงและชำระกฎหมาย ซึ่งจากการศึกษากฎหมายฉบับนี้แล้วพบว่า มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกับการวางทรัพย์มากที่สุดคือ พระไอยการลักษณะกู้หนี้ ซึ่งเป็น บทบัญญัติเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินกันในลักษณะต่างๆ รวมทั้งสิ้น 13 ประเภท เช่น การกู้เงินระหว่างผู้เป็นเครือญาติกัน ได้แก่ ลูก ลูกเขย ลูกสะใภ้ พี่น้อง หลานฝ่ายบิดาหรือฝ่ายมารดา หลานเขย ภริยาหลวง ภริยาน้อย โดยมีสาระสำคัญว่าหากบุคคลเหล่านี้กู้ยืมเงินกันแล้วต่างฝ่ายต่างมีสิทธิและหน้าที่ต่อกันอย่างไร เป็นต้น โดยมีอยู่มาตราหนึ่งของหมวด 4 บทที่ 23 บัญญัติไว้ความว่า⁷

“ราษฎรทั้งหลายกู้หนี้ยืมสินแก่กันก็ดี บางคาบใส่ชื่อในสารกรมทานคนหนึ่งสองคนหลายคนก็ดี ให้เจ้าเบี้ยนายเงินนั้นเรียกหาผู้มีชื่อในสารกรมทานมาจงด่วน จึงวางเงินให้มันรู้เหนด้วยกัน ถ้าผู้มีชื่อในสารกรมทานนั้นมี มิได้มารับเงินด้วย แลให้เจ้าเงินเอาสารกรมทานบอกแก่ผู้มีชื่อซึ่งมีชื่ออยู่ในสารกรมทานให้รู้ จึงให้เงิน อย่าให้ใจง่าย ถ้านายเงินมิได้บอกมันซึ่งมีชื่อในกรมทานให้รู้ด้วย แลจะเอาเงินแก่มันผู้มีชื่อในกรมทานมิได้ เหตุเขามิได้รู้ด้วย”

จากบทบัญญัติดังกล่าว เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า

ประการแรก แม้ในกฎหมายตราสามดวงจะมีคำว่า “หนี้” ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นคำที่ใช้ในสัญญาเท่านั้น โดยไม่ปรากฏในสัญญาอื่นเลย อย่างไรก็ตาม สัญญาที่ตามกฎหมายตราสามดวงก็มีลักษณะแตกต่างจากสัญญาในกฎหมายปัจจุบัน กล่าวคือ ตามกฎหมายปัจจุบันนั้น เมื่อผู้กู้ได้กู้เงินหรือส่งมทรัพย์มาจำนวนหนึ่งก็มีหน้าที่ต้องส่งคืนเงินจำนวนเดียวกันหรือส่งมทรัพย์ปริมาณเดียวกันให้แก่ผู้ให้กู้โดยระหว่างการกู้นั้นต้องเสียดอกเบี้ยด้วย แต่ตามกฎหมายตราสามดวงนั้น สัญญาผู้มิได้เพียงก่อให้เกิดภาระผูกพันแก่ลูกหนี้ในอันที่จะต้องชดใช้เงินจำนวนเดียวกันหรือส่งมทรัพย์ปริมาณเดียวกันให้แก่ผู้ให้กู้นั้น แต่ยังก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในสถานะทางชุมชนระหว่างผู้กู้กับผู้ให้กู้ด้วย โดยสถานะของผู้กู้จะถูกลดให้อยู่ภายใต้บังคับของผู้ให้กู้ เพราะถือว่าผู้ให้กู้เป็นผู้มีบุญคุณที่ได้ช่วยเหลืออุปถัมภ์ผู้กู้ในยามอัคคีขัดสน สิ่งที่ถูกหนี้ต้องทำคือ

⁷ กัธธ เลี้ยงสังธรรม, กฎหมายตราสามดวง เล่ม 2 ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง แก้ไขปรับปรุงใหม่ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2548), หน้า 160-161.

การทดแทนอันได้แก่การนำตนและกองทรัพย์สินไปอยู่ที่อำนาจบังคับบัญชาของผู้ให้กู้ แล้วแต่ผู้ให้กู้ จะดำเนินการอย่างไร โดยการยินยอมดังกล่าวของผู้กู้หมายถึงการยอมสละอิสรภาพในร่างกายด้วย กล่าวได้ว่า ตามกฎหมายตราสามดวงนี้ แม้ผู้กู้จะยังคงมีความเป็นไทมิใช่เป็นทาสก็ตาม แต่ผู้ให้กู้ก็มี สิทธิโดยตรงเหนือตัวและกองทรัพย์สินของผู้กู้⁸ ด้วยเหตุเหล่านี้เอง คำว่า “หนี้” ตามกฎหมายตรา สามดวงจึงมิได้มีความหมายดังเช่นคำว่าหนี้ในกฎหมายไทยปัจจุบัน กล่าวคือ มีความหมายที่แคบกว่า โดยหมายถึงเฉพาะความผูกพันในสัญญาเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างจากความผูกพันใน สัญญาผู้กู้ตามความหมายในกฎหมายไทยปัจจุบันด้วย

ประการที่สอง แม้กฎหมายตราสามดวงในพระไอยการลักษณะ กู้หนี้ในมาตราที่ยกมาจะใช้คำว่า “วางเงิน” ก็ตาม แต่การวางเงินดังกล่าวเป็นกรณีการกู้ยืมเงินที่มีชื่อ ลูกหนี้ในสัญญาผู้หลายคน กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องเรียกผู้มีชื่อเป็นผู้กู้มาทุกคนแล้วจึงวางเงิน แก่ผู้กู้ทุกคนเพื่อให้ผู้กู้ทุกคนรับรู้ร่วมกัน การวางเงินในกรณีนี้จึงหมายถึงการ “ส่งมอบ” เงินกู้ให้แก่ผู้ กู้นั่นเอง ดังนั้น การวางเงินตามบทบัญญัติดังกล่าวจึงมิใช่การวางทรัพย์ดังเช่นความหมายของการวาง ทรัพย์ในกฎหมายปัจจุบันแต่อย่างใด

2.2.2.2 กฎหมายไทยปัจจุบัน

จากการศึกษากฎหมายไทยปัจจุบันพบว่า กฎหมายไทยมีบทบัญญัติ เกี่ยวกับการวางทรัพย์กระจายอยู่ทั่วไป จริงอยู่แม้ว่าวิทยานิพนธ์นี้จะมีขอบเขตการศึกษาเฉพาะการ วางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ (มาตรา 331 ถึงมาตรา 339) ซึ่งเป็น บทบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์ที่มีลักษณะเป็นการทั่วไปเท่านั้น โดยมีได้ศึกษาถึงการวางทรัพย์ที่ บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะอื่นและการวางทรัพย์ที่บัญญัติในกฎหมายอื่น นอกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยก็ตาม แต่ในเบื้องต้น ผู้เขียนได้รวบรวมบทบัญญัติ ของกฎหมายไทยปัจจุบันที่เกี่ยวกับการวางทรัพย์มากกว่าไว้พอสังเขปเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจภาพรวมของการวางทรัพย์ตามกฎหมายปัจจุบันและอาจเป็นประโยชน์ในการศึกษาของผู้สนใจ ต่อไป ดังนี้

2.2.2.2.1 บทบัญญัติเกี่ยวกับการวางทรัพย์ในประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปัจจุบัน

แม้ก่อนจะมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปัจจุบันจะไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายเรื่องการวางทรัพย์ในระบบกฎหมายไทย แต่ก็ปรากฏว่าศาล ไทยเคยปฏิบัติการณ์เป็นผลอย่างเดียวกับการวางทรัพย์ ตัวอย่างเช่น โจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้จากจำเลย เป็นเงิน 1,000 บาท จำเลยโต้เถียงว่าเป็นหนี้ติดค้างเพียง 500 บาท เท่านั้น เช่นนี้ ถ้าจำเลยนำเงิน 500 บาท ไปวางศาลในเวลาอื่นคำให้การและคดีพิสูจน์ได้จริงตามที่จำเลยอ้าง ตามแนวปฏิบัติที่ทำการ

⁸ ร.แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) สัญญา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2480), หน้า 8-11.

มา ศาลจะไม่บังคับให้จำเลยต้องเสียดอกเบี้ยนับแต่วันวางเงินที่ศาล เห็นได้ว่าตัวอย่างที่ยกมานี้มีผล เป็นอย่างเดียวกันกับการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยศาลเองก็ยอมรับหรือ ทำเสมือนว่าตนเป็นสำนักงานวางทรัพย์⁹ ทั้งนี้ กรณีตามตัวอย่างดังกล่าวเป็นไปตามกฎหมายที่บังคับ ใช้อยู่ในขณะนั้น คือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 มาตรา 59 และมาตรา 61 (ซึ่ง ปัจจุบันคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 135 และมาตรา 136 นั้นเอง) ดังนี้

มาตรา 59 บัญญัติว่า “เมื่อจำเลยยื่นคำให้การและได้นำเงิน ทั้งหมดหรือแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งที่จำเลยรับในคำให้การหรือที่ตนเห็นว่าใช้ค่าความพอแล้วมาส่งต่อศาล เพื่อมอบให้โจทก์ก็ได้ จำเลยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยหรือค่าธรรมเนียมในจำนวนที่ส่งไว้ตั้งแต่วันนั้นต่อไป ถ้าจำเลยนำเงินมาส่งต่อศาลภายหลังวันที่ยื่นคำให้การ ก็ให้จำเลยขออนุญาตต่อศาลเพื่อบอกให้โจทก์ มารับเอาและจำเลยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยนับตั้งแต่วันส่งเงินไป แต่ส่วนค่าธรรมเนียมภายหลังนั้นแล้วแต่ ศาลจะเห็นสมควร”

มาตรา 61 บัญญัติว่า “ถ้าโจทก์ยอมรับเงินที่จำเลยวางไว้ในศาล เป็นอันแล้วเสร็จพอควรกับความที่ฟ้องนั้นแล้ว ก็ให้ศาลจดไว้ในสำนวน แล้วตัดสินให้เป็นทีแล้วแก่กัน ไปตามธรรมดา ค่าธรรมเนียมในคดีเช่นนี้ ให้จำเลยใช้ให้แก่โจทก์”

ต่อมามีการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และในที่สุดได้ ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบันเมื่อ พ.ศ.2467 ซึ่งถือได้ว่าการบัญญัติ เกี่ยวกับการวางทรัพย์เป็นครั้งแรกในระบบกฎหมายไทย โดยแบ่งได้เป็น

(1) บทบัญญัติเกี่ยวกับการวางทรัพย์กรณีทั่วไป บัญญัติไว้ใน บรรพ 2 หน้ หมวดที่ 5 ความระงับหน้ ส่วนที่ 1 การชำระหน้ มาตรา 331 ถึงมาตรา 339

(2) บทบัญญัติเกี่ยวกับการวางทรัพย์กรณีเฉพาะ บัญญัติไว้ใน ลักษณะต่างๆ ได้แก่ มาตรา 232, มาตรา 302, มาตรา 491, มาตรา 631, มาตรา 679, มาตรา 772, มาตรา 754, มาตรา 947, มาตรา 1264 เป็นต้น

ก. การวางทรัพย์กรณีทั่วไป

การวางทรัพย์กรณีทั่วไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 โดยผู้ร่างได้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งของ ประเทศเยอรมันและประเทศญี่ปุ่นมาเป็นต้นแบบในการร่าง¹⁰ ซึ่งมีที่มาของแต่ละมาตรา ดังนี้

⁹ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหน้ เล่ม 2 (ภาคจบ บริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 1095.

¹⁰ พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หน้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, พิมพ์ ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554), หน้า 210-214.

- (1) มาตรา 331 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
ญีปุ่น มาตรา 494 และประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 372¹¹
- (2) มาตรา 332 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
เยอรมัน มาตรา 373¹²
- (3) มาตรา 333 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
ญีปุ่น มาตรา 495 และประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 374¹³
- (4) มาตรา 334 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
เยอรมัน มาตรา 376 และมาตรา 379¹⁴
- (5) มาตรา 335 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
เยอรมัน มาตรา 377¹⁵
- (6) มาตรา 336 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
ญีปุ่น มาตรา 497¹⁶
- (7) มาตรา 337 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
เยอรมัน มาตรา 383 และมาตรา 384¹⁷
- (8) มาตรา 338 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
เยอรมัน มาตรา 381 และมาตรา 383¹⁸
- (9) มาตรา 339 มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง
เยอรมัน มาตรา 382¹⁹

¹¹ พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล) และ ยล ชีรกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้ บรรพ 2 มาตรา 194-353, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทีย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 304.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 304.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 305.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 307.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 308.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 308.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 309.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 311.

ข. การวางทรัพย์กรณีเฉพาะ

นอกจากบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ในกฎหมายลักษณะหนี้อันเป็นลักษณะทั่วไปแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังได้บัญญัติเกี่ยวกับการวางทรัพย์ในกรณีเฉพาะในลักษณะต่างๆ อีกด้วย เช่น

(1) การวางทรัพย์กรณีทรัพย์ที่จำนำ จำนอง หรืออยู่ในบังคับบุริมสิทธิซึ่งได้อาประกันไว้เกิดวินาศภัยขึ้นก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระ มาตรา 232

(2) การวางทรัพย์กรณีเป็นการชำระหนี้อันแบ่งชำระมิได้ ซึ่งมีเจ้าหนี้หลายคน แต่มิได้เป็นเจ้าหนี้ร่วม มาตรา 302

(3) การวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะขายฝาก มาตรา 491

(4) การวางทรัพย์กรณีผู้ขนส่งไม่อาจส่งมอบของได้ มาตรา 631

(5) การวางทรัพย์กรณีนายคลังสินค้าไม่อาจส่งมอบสินค้าได้ มาตรา 772

(6) การวางทรัพย์กรณีเจ้าสำนักโรงแรมขายทอดตลาดทรัพย์ของคนเดินทางหรือผู้อาศัยเพื่อชำระหนี้แล้วไม่อาจส่งมอบเงินที่เหลือให้แก่เจ้าของได้ มาตรา 679

(7) การวางทรัพย์กรณีการจำนำสิทธิซึ่งมีตราสารแล้วลูกหนี้แห่งสิทธิจะชำระหนี้เงินแก่ผู้รับจำนำหรือผู้จำนำร่วมกัน แต่ไม่อาจชำระได้ มาตรา 754

(8) การวางทรัพย์กรณีผู้รับรองตัวแลกเงินวางเงินที่ต้องชำระตามตัวเพื่อป้องกันพ้นจากความรับผิดชอบ มาตรา 947

(9) การวางทรัพย์กรณีมีการชำระบัญชีของนิติบุคคลแล้วเจ้าหนี้บางรายมิได้ทวงถามให้ใช้หนี้ ตามมาตรา 1264

ทั้งนี้ เมื่อแรกที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2467 นั้นยังไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับกำหนดตั้งสำนักงานวางทรัพย์ขึ้น ดังนั้น ในทางปฏิบัติผู้ชำระหนี้จะต้องร้องขอต่อศาลให้กำหนดตั้งสำนักงานวางทรัพย์และแต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์ขึ้น หรือศาลอาจสั่งให้วางทรัพย์ไว้กับเจ้าศาล ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2518 จัดตั้งสำนักงานวางทรัพย์กลางและสำนักงานบังคับคดีวางทรัพย์ภูมิภาคทั้ง 9 ภาคขึ้น นอกจากนี้ กระทรวงยุติธรรมยังได้ออก “ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการ

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 311.

วางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518” ขึ้นเพื่อเป็นระเบียบเฉพาะเกี่ยวกับการวางทรัพย์ ซึ่ง ณ ปัจจุบันระเบียบฉบับดังกล่าวได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีก 2 ครั้ง โดย “ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542” และ “ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2544”

2.2.2.2 บทบัญญัติเกี่ยวกับการวางทรัพย์ในกฎหมายอื่น

นอกจากบทบัญญัติกฎหมายเรื่องการวางทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในระบบกฎหมายไทยยังมีการวางทรัพย์ตามกฎหมายอื่นๆ อีกด้วย เช่น

- (1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 264
- (2) พระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ.2535
มาตรา 170
- (3) พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.
2530 มาตรา 31
- (4) พระราชบัญญัติการประปานครหลวง พ.ศ.2510 มาตรา
36 และมาตรา 37
- (5) พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ.
2511 มาตรา 36
- (6) พระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ.
2521 มาตรา 38
- (7) พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
พ.ศ.2522 มาตรา 38
- (8) พระราชบัญญัติการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ.
2522 มาตรา 30 และมาตรา 32
- (9) พระราชบัญญัติการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค พ.ศ.2522
มาตรา 29
- (10) พระราชบัญญัติการรถไฟแห่งประเทศไทย พ.ศ.2494
มาตรา 37 ทวิ
- (11) พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ.2485
มาตรา 11

(12) พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ.2535 มาตรา 33 และ
มาตรา 57

(13) พระราชบัญญัติการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน พ.ศ.
2535 มาตรา 15

(14) พระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดหาอสังหาริมทรัพย์เพื่อ
กิจการขนส่งมวลชน พ.ศ.2540 มาตรา 12

2.3 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนึ่ง

2.3.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการวางทรัพย์สิน

2.3.1.1 ความหมายของการวางทรัพย์สิน

การวางทรัพย์สินมีนิยามหรือความหมายเช่นไรนั้น เมื่อศึกษาประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งมีบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์สินอยู่หลายแห่งทั้งในลักษณะหนึ่งอันเป็น
กฎหมายลักษณะทั่วไปและในลักษณะอื่นๆ ที่มีเรื่องการวางทรัพย์สินก็ไม่ปรากฏว่าบทบัญญัติเหล่านั้นได้
ให้นิยามหรือความหมายของการวางทรัพย์สินไว้เลย อีกทั้งในกฎหมายอื่นๆ ที่มีเรื่องการวางทรัพย์สินก็ไม่
ปรากฏบทนิยามหรือความหมายของการวางทรัพย์สินเช่นกัน แต่กลับพบความหมายของคำว่า “วาง
ทรัพย์สิน” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 กล่าวคือ พจนานุกรมดังกล่าวได้ระบุว่า
ลักษณะของคำว่า “วางทรัพย์สิน” นั้นเป็นคำที่ใช้ในกฎหมายซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้เฉพาะแห่ง และได้
ให้ความหมายของคำว่า “วางทรัพย์สิน” ไว้ดังนี้

“วางทรัพย์สิน” หมายถึง การที่บุคคลผู้ชำระหนี้นำทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้
ไปวางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์สินประจำตำบลที่จะต้องชำระหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ ในกรณีที่
เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้หรือไม่สามารถจะรับชำระหนี้ได้ เพื่อให้หลุดพ้นจากหนี้สิน”

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาหาความหมายของการวางทรัพย์สินจากคำอธิบาย
กฎหมายของนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่เห็นว่าโดยมากมิได้ให้นิยามหรือความหมายของการวาง
ทรัพย์สินไว้ กล่าวคือ เมื่ออธิบายเรื่องการวางทรัพย์สินนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ก็มักจะเริ่มบรรยายด้วย
เรื่องเหตุหรือองค์ประกอบของการวางทรัพย์สินเลย โดยมีได้มีการให้นิยามหรือความหมายของการวาง
ทรัพย์สินไว้ในเบื้องต้นก่อนว่าหมายถึงอะไร

อย่างไรก็ตาม รองศาสตราจารย์ ดร.ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล เห็นว่า เมื่อ
รวบรวมเอากฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวกับการวางทรัพย์สินเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งการวางทรัพย์สินตามประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์และการวางทรัพย์ตามกฎหมายอื่นๆ แล้ว ก็ “พอจะ” ให้ความหมายของการวางทรัพย์ได้ว่า²⁰

“การวางทรัพย์ หมายถึง กรณีที่ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกนำทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งการชำระหนี้ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ ซึ่งเป็นสถาบันที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมาย ที่มีอำนาจหน้าที่ในการรับวางทรัพย์ของลูกหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ ในกรณี

- (1) เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้
- (2) เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้
- (3) บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้แน่นอนโดยไม่ใช้ความผิดของตน
- (4) ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติให้วางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์ได้ เช่น มาตรา 232, มาตรา 302, มาตรา 631, มาตรา 679, มาตรา 754, มาตรา 772, มาตรา 947 และมาตรา 1246
- (5) ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.2530
- (6) กรณีตามคำสั่งศาลภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 264”

ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ซึ่งถือเป็นบทบัญญัติหลักและเป็นกฎหมายทั่วไปในเรื่องการวางทรัพย์แล้ว การให้นิยามหรือความหมายของคำว่า “วางทรัพย์” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ยังไม่สมบูรณ์โดย กล่าวคือ ระบุเหตุแห่งการวางทรัพย์ไว้ไม่ครบถ้วน ในขณะที่ รองศาสตราจารย์ ดร.ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล ได้ให้นิยามหรือความหมายได้สมบูรณ์ครบถ้วนมากกว่า

2.3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวางทรัพย์

กล่าวเฉพาะการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ นั้น เมื่อพิจารณาเหตุแห่งการวางทรัพย์ตาม มาตรา 331 แล้ว จะเห็นได้ว่า เหตุแห่งการวางทรัพย์เป็นเหตุที่เกิดจากตัวเจ้าหนี้โดยตรงหรือเกิดเพราะเหตุขัดข้องในด้านของเจ้าหนี้ทั้งสิ้น ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดในหัวข้อถัดไป

²⁰ ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล, สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วางทรัพย์ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2540), หน้า 17.

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การวางทรัพย์มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ผู้ประสงค์จะปฏิบัติการชำระหนี้แต่ต้องประสบอุปสรรคหรือเหตุขัดข้องทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ โดยอุปสรรคหรือเหตุขัดข้องดังกล่าวมิใช่ความผิดของลูกหนี้ ในอันที่จะได้หลุดพ้นจากหนี้²¹

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเห็นว่านอกจากวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า การวางทรัพย์เป็นการลงโทษเจ้าหนี้ทางอ้อมด้วย เพราะเจ้าหนี้เป็นต้นเหตุหรือผู้ก่อให้เกิดเหตุของการวางทรัพย์นั่นเอง

2.3.2 เหตุของการวางทรัพย์

เมื่อถึงกำหนดบุคคลผู้ชำระหนี้ต้องมีการขอปฏิบัติการชำระหนี้เสียก่อน เพราะการวางทรัพย์มีวิธีการปกติในการชำระหนี้ บุคคลผู้ชำระหนี้จะไปวางทรัพย์เลยโดยไม่ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้เสียก่อนไม่ได้ ลูกหนี้จะใช้สิทธิวางทรัพย์ได้ต้องเป็นกรณีที่ไม่อาจชำระหนี้ได้ตามหน้าที่ปกติเท่านั้น ลูกหนี้จึงจำเป็นต้องมีการขอปฏิบัติการชำระหนี้เสียก่อน ต่อเมื่อเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้แล้วจึงจะไปวางทรัพย์ได้²²

ทั้งนี้ การขอปฏิบัติการชำระหนี้จำเป็นต้องเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 208 และมาตรา 209 ด้วย กล่าวคือ บุคคลผู้ชำระหนี้ต้องมีความพร้อมอย่างจริงจังในการชำระหนี้ ต้องเป็นการชำระหนี้ที่ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ คือ ชำระหนี้ครบถ้วน ถูกต้องตรงตามวัน เวลา และสถานที่ เป็นต้น ซึ่งเจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้จะบอกปิดไม่รับชำระหนี้ไม่ได้เพราะไม่มีมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ แต่หากเป็นการชำระหนี้ไม่ชอบ เช่น วัตถุประสงค์เป็นการส่งมอบรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้า แต่ลูกหนี้ส่งมอบรถยนต์ยี่ห้อฮอนด้า เช่นนี้เป็น การชำระหนี้ไม่ชอบ เจ้าหนี้มีสิทธิบอกปิดไม่รับชำระหนี้ได้ และลูกหนี้จะนำรถยนต์ยี่ห้อฮอนด้าไปวางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์ ก็ไม่ได้ด้วย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 บัญญัติว่า “ถ้าเจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ก็ดี หรือไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ก็ดี หากบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไว้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว ก็ย่อมจะเป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ได้ ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงกรณีที่บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน”

ตามบทบัญญัติมาตรา 331 ดังกล่าว เป็นเหตุหรือเงื่อนไขที่จะทำให้บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ได้ ซึ่งมีทั้งสิ้น 4 เหตุ เพียงมีเหตุใดเหตุหนึ่งก็วางทรัพย์ได้ ดังต่อไปนี้

(1) เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้

²¹ วิชัย วิวิตเสวี, คู่มือสำหรับนักศึกษาจากกฎหมาย วิชา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2515), หน้า 113.

²² เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบ บริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 1096.

- (2) เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้
- (3) บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน
- (4) บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน

2.3.2.1 เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้

เหตุนี้ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบต่อเจ้าหนี้แล้ว แต่เจ้าหนี้บอกปิดหรือปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้

มีข้อพิจารณาต่อไปว่า อย่างไรก็ตามจะเป็นการบอกปิดไม่รับชำระหนี้ นั้น มีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินเป็นบรรทัดฐานว่า การบอกปิดอาจเป็นการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งของเจ้าหนี้ หรือผู้ที่มีอำนาจรับชำระหนี้แทนเจ้าหนี้ก็ได้ * และมีนักกฎหมายเห็นว่า การบอกปิดของเจ้าหนี้ให้หมายรวมทั้งพฤติการณ์ที่เจ้าหนี้พยายามหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับชำระหนี้ด้วย เช่น ไม่อยู่บ้านในเวลาที่ถูกหนี้ไปชำระหนี้ เป็นต้น²³

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ทำสัญญาซื้อรถยนต์มือสองจาก นาย ข. โดยนาย ก. ตกลงเลือกรถคันที่จะซื้อและชำระราคาครบถ้วนแล้ว เมื่อถึงวันส่งมอบ นาย ข. นำรถยนต์คันที่ นาย ก. ได้เลือกแล้วไปส่งมอบให้แก่ นาย ก. ที่บ้านตามที่ตกลงกัน แต่นาย ก. ปฏิเสธไม่ยอมรับ เช่นนี้ ถือว่า นาย ก. ในฐานะเจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้แล้ว

อย่างไรก็ตาม การบอกปิดของเจ้าหนี้ต้องเป็นการบอกปิดโดยไม่มีมูลอันจะอ้างด้วยกฎหมายได้ด้วย ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 207 เพราะหากเป็นการบอกปิดที่เจ้าหนี้อ้างเหตุตามกฎหมายได้ เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงแห่งมูลหนี้ หรือในสัญญาตกลงกันว่าลูกหนี้ต้องชำระหนี้ครั้งเดียวทั้งจำนวนแต่ลูกหนี้ขอชำระเพียงบางส่วนเท่านั้น กรณีเหล่านี้ ย่อมไม่ถึงว่าเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้อันจะทำให้ลูกหนี้มีสิทธิวางทรัพย์ได้แต่อย่างใด

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1497/2539 ศาลพิพากษาให้จำเลยทั้งสองส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อและชำระค่าเสียหายให้แก่โจทก์ หากส่งมอบไม่ได้ให้ใช้ราคาแทน จำเลยที่ 1 นำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปส่งมอบให้โจทก์แล้ว แต่พนักงานของโจทก์ไม่ยอมรับ เมื่อจำเลยทั้งสองนำรถยนต์ที่เช่าซื้อและเงินค่าเสียหายไปวางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์กลางแล้ว ถือได้ว่าไม่มีหนี้ตามคำพิพากษาที่จะต้องบังคับคดีต่อไป

²³ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555), หน้า 517.

2.3.2.2 เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้

เหตุที่ทำให้มีการวางทรัพย์ได้ในกรณีนี้แม้จะเกิดจากตัวเจ้าหนี้ก็ตาม แต่ก็อาจมิใช่เป็นความผิดของเจ้าหนี้ดังเช่นในกรณีแรก และคำว่า “ไม่สามารถ” นี้ แปลมาจากตัวบทภาษาอังกฤษคำว่า “unable” ซึ่งนักกฎหมายมีความเห็นตรงกันว่ามีความหมายกว้างกว่าคำว่า “incapable” ซึ่งหมายถึงการไร้ความสามารถเพราะถูกจำกัดตัดทอนโดยกฎหมาย ดังนั้น คำว่า “ไม่สามารถ” หรือ “unable” นี้จึงหมายถึงการไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ทั้งตามกฎหมายและตามความเป็นจริง²⁴ เช่น

ตัวอย่างแรก นาย ก. ทำสัญญาซื้อรถยนต์มือสองจาก นาย ข. โดยนาย ก. ตกลงเลือกรถคันที่จะซื้อและชำระราคาครบถ้วนแล้ว เมื่อถึงวันส่งมอบ นาย ข. นำรถยนต์คันที่ นาย ก. ได้เลือกแล้วไปส่งมอบให้แก่ นาย ก. ที่บ้านตามที่ตกลงกัน แต่ปรากฏว่าในวันดังกล่าว นาย ก. ได้ตกเป็นคนที่ไร้ความสามารถและยังไม่มีผู้อนุบาล กรณีนี้ถือว่าเจ้าหนี้ไม่มีความสามารถตามกฎหมายที่จะรับชำระหนี้ได้

ตัวอย่างที่สอง นาย ก. ทำสัญญาซื้อรถยนต์มือสองจาก นาย ข. โดยนาย ก. ตกลงเลือกรถคันที่จะซื้อและชำระราคาครบถ้วนแล้ว เมื่อถึงวันส่งมอบ นาย ข. นำรถยนต์คันที่ นาย ก. ได้เลือกแล้วไปส่งมอบให้แก่ นาย ก. ที่บ้านตามที่ตกลงกัน แต่ปรากฏว่าในวันดังกล่าว นาย ก. เดินทางไปราชการต่างประเทศ กรณีนี้ถือว่าเจ้าหนี้ไม่มีความสามารถตามความเป็นจริงที่จะรับชำระหนี้ได้

2.3.2.3 บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ได้

แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน

การชำระหนี้นั้นต้องทำให้แก่ผู้มีสิทธิรับชำระหนี้ คือ เจ้าหนี้หรือผู้มีอำนาจรับชำระหนี้* หรือผู้ครองตามปรากฏแห่งสิทธิเมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ได้กระทำการชำระหนี้โดยสุจริต** หรือโดยหลักการผู้ถือใบเสร็จ*** จึงจะมีผลทำให้หนี้ระงับ แต่หากบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตนก็สร้างปัญหาในการชำระหนี้ กล่าวคือ หากลูกหนี้ชำระหนี้ไปก็อาจเกิดปัญหาว่าชำระหนี้ถูกต้องหรือไม่ เพราะหากเป็นการชำระหนี้แก่ผู้ที่ไม่ใช่ผู้มีสิทธิรับชำระหนี้ได้ก็ไม่ทำให้หนี้ระงับแต่อย่างใด และยิ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาแก่ลูกหนี้อีก เช่น ต้อง

²⁴ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้ หน้า 514. และ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505 หน้า 1097.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 315

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 316

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 318

ชำระหนี้ใหม่ให้ถูกต้อง อีกทั้งยังมีภาระต้องติดตามเอาคืนจากผู้ที่ไม่มียุติชำระหนี้ด้วย แต่ครั้งจะไม่ชำระหนี้ก็อาจเกรงว่าจะตกเป็นผู้ผิดนัด

เหตุในกรณีนี้แม้มิได้เกิดจากตัวเจ้าหนี้โดยตรง แต่ก็ยังต้องนับว่าเป็นเหตุขัดข้องในด้านของเจ้าหนี้ เพราะทำให้ลูกหนี้หรือบุคคลที่สามารถจะชำระหนี้แทนลูกหนี้ซึ่งเตรียมพร้อมที่จะชำระหนี้แล้วแต่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ เนื่องจากไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน²⁵ ดังนั้น หากเกิดเหตุขัดข้องในการชำระหนี้ดังเช่นกรณีนี้ กฎหมายจึงให้บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ได้

ตัวอย่างแรก นาย ก. ทำสัญญาซื้อรถยนต์มือสองจาก นาย ข. โดยนาย ก. ตกลงเลือกรถคันที่จะซื้อและชำระราคาครบถ้วนแล้ว เมื่อถึงวันส่งมอบ นาย ข. นำรถยนต์คันที่ นาย ก. ได้เลือกแล้วไปส่งมอบให้แก่ นาย ก. ที่บ้านตามที่ตกลงกัน แต่ปรากฏว่า นาย ก. ได้ตายไปก่อนนั้นหลายวันแล้ว และนาย ก. มีทายาทหลายคน โดยแต่ละคนต่างก็กล่าวอ้างว่า นาย ก. ยกรถคันดังกล่าวให้แก่ตนก่อนตายแล้ว แต่ นาย ก. มิได้ทำพินัยกรรมเกี่ยวกับรถคันดังกล่าวไว้ และยังมีได้มีการตั้งผู้จัดการมรดกแต่อย่างใด

ตัวอย่างที่สอง นาย ก. เจ้าของที่ดินที่แท้จริงได้ทำสัญญาเช่าโดยให้ นาย ข. เช่าที่ดินโดยมีสิทธิให้เช่าช่วงได้ และ นาย ข. ได้ทำสัญญาให้เช่าช่วงที่ดินดังกล่าวแก่ นาย ค. นาย ค. จึงมีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าที่ดินแก่ นาย ข. ในฐานะเจ้าหนี้ตามสัญญาเช่าช่วง ในระหว่างอายุสัญญาเช่าช่วงระหว่าง นาย ข. กับนาย ค. นั้น ปรากฏว่า นาย ก. ได้ส่งหนังสือแจ้งมายังนาย ค. ว่า สัญญาเช่าระหว่าง นาย ข. กับตนสิ้นสุดลงแล้ว นาย ข. จึงไม่มีสิทธิให้เช่าช่วงที่ดินอีกต่อไป และให้ นาย ค. มาทำสัญญาเช่ากับตนพร้อมชำระค่าเช่ากับตนเองโดยตรง กรณีนี้ นาย ค. ย่อมไม่อาจหยั่งรู้ได้ว่าระหว่าง นาย ก. และ นาย ข. นั้นใครเป็นผู้มีสิทธิในการให้เช่าที่ดินแปลงดังกล่าว ดังนั้น นาย ค. อ้างเหตุนี้ในการนำเงินค่าเช่าที่ต้องชำระไปวางทรัพย์ได้ *

2.3.2.4 บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน

เหตุในกรณีนี้แม้มิได้เกิดจากตัวเจ้าหนี้โดยตรง แต่ก็ยังต้องนับว่าเป็นเหตุขัดข้องในด้านของเจ้าหนี้เช่นกัน เพราะทำให้ลูกหนี้หรือบุคคลที่สามารถจะชำระหนี้แทนลูกหนี้ซึ่งเตรียมพร้อมที่จะชำระหนี้แล้วแต่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ เนื่องจากไม่สามารถจะหยั่งรู้ได้ว่าใครคือเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน²⁶ ดังนั้น ด้วยเหตุผลเหมือนกับเหตุของการวางทรัพย์อื่นที่ได้กล่าวมาแล้ว กฎหมายจึงให้มีการวางทรัพย์ได้

²⁵ ศนันทกรณ โสคติพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), หน้า 184.

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8237/2538, 8253/2538

²⁶ ศนันทกรณ โสคติพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 185.

ตัวอย่างเช่น นาย ก. กู้ยืมเงินจากนาย ข. จำนวน 500,000 บาท ต่อมา นาย ข. ผู้เป็นเจ้าของได้ขายสิทธิที่จะได้รับเงินกู้คืนดังกล่าวให้แก่ นาย ค. ในราคา 400,000 บาท โดยทำเป็นการโอนขายสิทธิเรียกร้อง หลังจากนั้น นาย ข. ผู้เป็นเจ้าของก็ได้ขายสิทธิที่จะได้รับเงินกู้คืนดังกล่าวให้แก่ นาย ง. ด้วย ในราคา 400,000 บาท โดยทำเป็นการโอนขายสิทธิเรียกร้องเช่นกัน เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระ ทั้งนาย ค. และ นาย ง. ต่างก็มีหนังสือบอกกล่าวการโอนสิทธิไปยัง นาย ก. ซึ่งเป็นลูกหนี้และหนังสือนั้นไปถึง นาย ก. พร้อมกัน ในกรณีนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 307 ถือว่า ระหว่าง นาย ค. และ นาย ง. ไม่มีใครมีสิทธิดีกว่ากัน ดังนั้น นาย ก. ลูกหนี้จึงไม่อาจรู้ได้แน่ชัดว่าใครคือเจ้าหนี้ตัวจริงที่ตนต้องชำระหนี้เงินกู้ให้ อันเป็นการไม่รู้ตัวเจ้าหนี้โดยมิใช่ความผิดของตน ซึ่งถือเป็นเหตุที่ทำให้ นาย ก. นำเงินที่ต้องชำระตามสัญญาเงินกู้ไปวางทรัพย์ได้²⁷

ข้อสังเกต

ประการแรก บุคคลผู้ชำระหนี้จะวางทรัพย์ในกรณีนี้ได้ต้องเป็นกรณีที่ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของบุคคลผู้ชำระหนี้ด้วย ซึ่งอาจพิจารณาได้จากการที่บุคคลผู้ชำระหนี้ได้พยายามสอบสวนถึงสิทธิและตัวเจ้าหนี้ตามสมควรแล้ว แต่หากบุคคลผู้ชำระหนี้รู้ตัวเจ้าหนี้ที่แท้จริงแล้ว จะวางทรัพย์โดยอ้างเหตุนี้ไม่ได้

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ตกลงจ้าง นาย ข. ให้ทำการก่อสร้างอาคารสำนักงาน นาย ข. จึงมีสิทธิได้รับค่าจ้างจากนาย ก. ต่อมา นาย ข. ได้โอนสิทธิเรียกร้องในการรับเงินค่าจ้างให้แก่ นาย ค. และทั้งนาย ข. และนาย ค. ต่างก็มีหนังสือแจ้งไปยังนาย ก. เกี่ยวกับการโอนสิทธิเรียกร้องดังกล่าวและให้นาย ก. จ่ายค่าจ้างให้แก่ นาย ค. แทน ซึ่ง นาย ก. ก็ได้มีหนังสือตอบรับการโอนสิทธิเรียกร้องดังกล่าวไปยัง นาย ข. และนาย ค. แล้ว กรณีนี้ นาย ข. ย่อมหมดสิทธิในการได้รับค่าจ้างแล้ว และนาย ก. มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่ นาย ค. โดยตรง อันเป็นกรณีที่ นาย ก. รู้ตัวเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิได้รับค่าจ้าง ดังนั้น นาย ก. จะนำเงินค่าจ้างไปวางทรัพย์ไม่ได้*

ประการที่สอง ผู้เขียนได้สอบถามนิติกรของกรมบังคับคดีเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการรับวางทรัพย์ปรากฏว่า²⁸ ในทางปฏิบัติแม้บุคคลผู้ชำระหนี้จะวางทรัพย์เพราะเหตุไม่อาจจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตนก็ตาม แต่บุคคลผู้ชำระหนี้ที่จะวางทรัพย์ต้องกำหนดหรือแจ้งต่อสำนักงานวางทรัพย์ด้วยว่าวางทรัพย์เพื่อชำระหนี้ให้แก่ผู้ใดบ้าง โดยอาจวางทรัพย์แบบมีเงื่อนไขก็ได้ เช่น วางเงินเพื่อชำระหนี้แก่ นาย ก. หรือ นาย ข. หรือ นาย ค. โดยมีเงื่อนไขว่าเจ้าหนี้ที่มีสิทธิรับเงินที่วางต้องเป็นเจ้าหนี้ที่มีคำสั่งศาลถึงที่สุดมาแสดง เป็นต้น ซึ่ง

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 185.

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 86/2534

²⁸ สัมภาษณ์ คมกริช นิลศิริ, นิติกร กรมบังคับคดี, 28 เมษายน 2557.

เงื่อนไขดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ทุกฝ่ายซึ่งมีสิทธิอันแท้จริง หากไม่กำหนดเงื่อนไขดังกล่าวไว้ เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งอาจมาขอรับเงินที่วางไว้โดยยังมีได้พิสูจน์สิทธิอันแท้จริงก็ได้ การวางเงินแบบมีเงื่อนไขดังกล่าวจึงมีเหตุผลโดยชอบและเป็นการวางทรัพย์ที่ชอบด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 แล้ว * แต่หากบุคคลผู้ชำระหนี้ที่จะวางทรัพย์ไม่กำหนดหรือไม่แจ้งต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าวางทรัพย์เพื่อชำระหนี้ให้แก่ผู้ใดบ้าง ทางสำนักงานวางทรัพย์อาจพิจารณาไม่รับวางทรัพย์ได้ เพราะการวางทรัพย์โดยไม่ระบุว่าเพื่อชำระหนี้ให้แก่ผู้ใดบ้างและไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดมาแสดงตนว่าเป็นเจ้าหนี้และขอรับเอาเงินที่วางไว้ นั้น ทำให้สำนักงานวางทรัพย์ก็ไม่อาจติดต่อเจ้าหนี้เพื่อจ่ายเงินได้ และต้องเก็บรักษาเงินไว้ต่อไป

ประการที่สาม สืบเนื่องจากประการที่สอง หากวางทรัพย์โดยระบุตัวเจ้าหนี้หลายราย และยืนยันว่าเจ้าหนี้ทุกรายมีสิทธิรับเงินที่ได้วางไว้ แต่ไม่ระบุสัดส่วนว่าเจ้าหนี้รายใดมีสิทธิได้รับชำระหนี้จำนวนเท่าใด เช่น กรณีอุบัติเหตุที่มีผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บหลายราย บริษัทประกันภัยทราบชื่อผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บว่ามีกี่ราย เป็นใครบ้าง หากค่าสินไหมทดแทนที่ต้องจ่ายมีจำนวนสูงเกินวงเงินที่ได้เอาประกันภัยไว้ บริษัทประกันก็จะรับผิดชอบเพียงเท่าวงเงินที่ได้เอาประกันภัยไว้เท่านั้น บริษัทประกันจึงนำเงินเท่ากับวงเงินดังกล่าวมาวางทรัพย์โดยระบุชื่อผู้เสียชีวิตได้รับเงินทุกราย แต่ไม่ระบุว่าใครมีสิทธิได้รับเท่าใด เป็นต้น ในกรณีนี้ ทางสำนักงานวางทรัพย์อาจพิจารณาไม่รับวางทรัพย์ได้ เพราะการวางทรัพย์โดยไม่ระบุว่าเจ้าหนี้แต่ละรายมีสิทธิได้รับเงินที่วางคนละเท่าใดนั้น ทำให้สำนักงานวางทรัพย์ไม่อาจจ่ายเงินแก่เจ้าหนี้รายใดรายหนึ่งไปก่อนได้ แต่ต้องรอให้เจ้าหนี้ทุกรายมาพร้อมกันเพื่อตกลงว่ารายใดจะรับไปจำนวนเท่าใด ซึ่งเป็นการสร้างภาระแก่สำนักงานวางทรัพย์มาก

2.3.3 ทรัพย์ที่จะวาง

หนี้ที่จะวางทรัพย์แทนการชำระหนี้ได้นั้น ต้องเป็นหนี้ที่มีวัตถุแห่งหนี้เป็นการส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินเท่านั้น ส่วนหนี้ที่มีวัตถุแห่งหนี้เป็นการกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้นไม่อาจชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์ได้ แต่กฎหมายก็มีได้ระบุโดยชัดแจ้งว่า ทรัพย์ที่จะนำไปวางนั้นเป็นทรัพย์ประเภทใดบ้าง

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 และมาตรา 336 ประกอบกับ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 1 ข้อ 6 และข้อ 25 ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

ข้อ 1 กำหนดว่า “การวางทรัพย์ ต้องกระทำ ณ สำนักงานวางทรัพย์ซึ่งมีเขตอำนาจตามกฎหมายและทรัพย์ที่วางอาจเป็นตัวเงินหรือทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ใดอย่างหนึ่ง เว้นแต่โดยสภาพของทรัพย์เป็นสิ่งที่ไม่ควรแก่การวาง”

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6070/2539

ข้อ 6 วรรคสอง กำหนดว่า “การวางทรัพย์หรือวางเงินเกี่ยวกับทรัพย์ที่มีทะเบียนกรรมสิทธิ์ ทะเบียนนิติกรรม หรือทะเบียนควบคุมการใช้สอย เจ้าพนักงานจะได้แจ้งการวางทรัพย์หรือวางเงินนั้นไปยังนายทะเบียนนั้นๆ ด้วย แต่การแจ้งอายัดทรัพย์เป็นหน้าที่ของลูกหนี้หรือผู้วางทรัพย์ที่จะพึงปฏิบัติเอง”

ข้อ 25 กำหนดว่า “หนังสือสำคัญต่างๆ เช่น โฉนด เมื่อรับไว้ให้เจ้าพนักงานลงบัญชีแล้ว ใส่ซองหมายเลข ลำดับที่เก็บ และจดยรายการที่หน้าซอง พร้อมทั้งชื่อผู้เกี่ยวข้อง หรือชื่อโจทก์ จำเลย เลขคดี แล้วเก็บไว้ในที่อันปลอดภัย ถ้าได้จ่ายหนังสือสำคัญแก่ผู้ใด ก็ให้ผู้นั้นลงลายมือชื่อรับไว้ในบัญชีเป็นหลักฐาน”

จากบทบัญญัติแห่งกฎหมายและระเบียบฯ ดังกล่าวข้างต้นสามารถจำแนกทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ที่เกี่ยวกับการวางทรัพย์ได้ 2 ประเภทคือ ทรัพย์ที่นำมาวางทรัพย์ได้ และทรัพย์ที่โดยสภาพไม่ควรแก่การวาง กล่าวคือ

2.3.3.1 ทรัพย์ที่จะนำไปวางได้ ได้แก่

- (1) เงิน
- (2) สหกริมทรัพย์
- (3) โฉนดหรือทะเบียนกรรมสิทธิ์เพื่อแทนการวางอสังหาริมทรัพย์

ข้อสังเกต

ผู้เขียนได้สอบถามนิติกรของกรมบังคับคดีเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการรับวางทรัพย์ปรากฏว่า ในทางปฏิบัติเป็นดังต่อไปนี้²⁹

ประการแรก กรณีวางเงินนั้น ถ้าหลักฐานการเป็นหนี้ระบุชัดว่าเป็นหนี้จำนวนเท่าใด และลูกหนี้มีได้โต้แย้งจำนวนเงินที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้ดังกล่าว แต่ขอวางเงินเพียงบางส่วนเท่านั้น เช่น สัญญากู้ระบุจำนวนเงินกู้ 500,000 บาท ผู้กู้อ้างว่าต้องใช้คืนเงินกู้จำนวน 500,000 บาท จริง แต่อ้างว่ามีเงินไม่เพียงพอ จึงขอวางเงินเพียง 400,000 บาท เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ สำนักงานวางทรัพย์จะไม่รับวางทรัพย์ เพราะถือว่าเป็นการขอปฏิบัติชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ และเจ้าหนี้อาจมีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย

ในทางกลับกัน ถ้าหลักฐานการเป็นหนี้ระบุชัดว่าเป็นหนี้จำนวนเท่าใด แต่ลูกหนี้มีหลักฐานโต้แย้งว่าจำนวนเงินที่ต้องชำระจริงแก่เจ้าหนี้น้อยกว่าจำนวนที่ระบุในหลักฐานการเป็นหนี้ เช่น สัญญาซื้อขายสินค้ากระเบื้องเคลือบ 100 ชิ้น ระบุราคาสินค้าชิ้นละ 1,000 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 100,000 บาท แต่เนื่องจากสินค้าที่ส่งมอบจริงชำรุดเสียหายจำนวน 10 ชิ้น เป็นเงิน 10,000 บาท ราคาสินค้าที่ต้องชำระจริงจึงเป็นจำนวนเงินเพียง 90,000 บาท เท่านั้น เป็นต้น ในกรณี

²⁹ สัมภาษณ์ คมกริช นิลศิริ, นิติกร กรมบังคับคดี, 28 เมษายน 2557.

เช่นนี้ สำนักงานวางทรัพย์จะขอหลักฐานการโต้แย้ง หากลูกหนี้มีหลักฐานเพียงพอที่น่าเชื่อได้ว่าหนี้ที่ต้องชำระเงินมีเพียง 90,000 บาท เท่านั้น เช่น หลักฐานการโต้ตอบระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย รายงานการตรวจสอบสินค้า ภาพถ่ายสินค้าชำรุดบกพร่อง เป็นต้น ในกรณีนี้ทางสำนักงานวางทรัพย์ก็จะรับวางเงินจำนวน 90,000 บาท ไว้ แต่หากผู้ขายจะโต้แย้งว่าตนมีสิทธิได้รับชำระค่าสินค้าจำนวน 100,000 บาท ก็เป็นเรื่องที่ต้องไปว่ากล่าวเป็นคดีความภายหลังระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย ไม่กระทบต่อการที่สำนักงานวางทรัพย์รับวางเงินจำนวน 90,000 บาท แต่อย่างไรก็ดี กล่าวคือ การวางทรัพย์จะสมบูรณ์มีผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 หรือไม่นั้น ต้องพิจารณาในขณะที่ได้วางทรัพย์ หากศาลตัดสินว่า ผู้ขายมีสิทธิได้รับชำระค่าสินค้าเพียง 90,000 บาท การวางทรัพย์ก็มีผลสมบูรณ์ แต่หากศาลตัดสินว่า ผู้ขายมีสิทธิได้รับชำระค่าสินค้า 100,000 บาท การวางทรัพย์ก็ไม่สมบูรณ์ ผู้ซื้อไม่หลุดพ้นจากหนี้

นอกจากนี้ เมื่อต้องมีการจ่ายเงินแก่เจ้าหนี้หรือผู้วางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์จะจ่ายคืนตามจำนวนที่ได้รับวางไว้เท่านั้น โดยมีได้จ่ายดอกเบี้ยให้ด้วยแต่อย่างไร

ประการที่สอง สำหรับที่ดินซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์ที่มีทะเบียนกรรมสิทธิ์ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 6 นั้น สำนักงานวางทรัพย์จะรับวาง และไม่รับวางในกรณีดังต่อไปนี้

กรณีแรก ผู้ซื้อฝากจะคืนที่ดินอันเป็นทรัพย์สินซึ่งขายฝากตามสัญญาขายฝาก แต่ผู้ขายฝากไม่ยอมรับคืน ผู้ซื้อฝากจึงนำโฉนดที่ดินอันเป็นทะเบียนกรรมสิทธิ์มาวางแทน ในกรณีนี้ สำนักงานวางทรัพย์จะรับวางทรัพย์เพราะวัตถุแห่งหนี้เป็นการส่งมอบ กล่าวคือ เมื่อผู้ขายฝากได้ใช้สิทธิไถ่โดยชอบแล้ว กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายฝากก็จะโอนกลับมายังผู้ขายฝากทันทีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 492 ดังนั้น หนี้ของผู้ซื้อฝากจึงยังคงเหลืออยู่เพียงประการเดียวคือหนี้ที่จะต้องส่งมอบคืนทรัพย์สินซึ่งขายฝากให้แก่ผู้ขายฝากเท่านั้น ส่วนการจดทะเบียนแปลงทางทะเบียนเป็นเรื่องระหว่างคู่สัญญาที่ต้องไปดำเนินการกันภายหลัง

กรณีที่สอง กรณีผู้รับจำนองจะคืนที่ดินอันเป็นทรัพย์สินซึ่งจำนองตามสัญญาจำนอง แต่ผู้จำนองไม่ยอมรับคืน ผู้จำนองจึงนำโฉนดที่ดินอันเป็นทะเบียนกรรมสิทธิ์มาวางแทน ในกรณีนี้ สำนักงานวางทรัพย์จะรับวางทรัพย์เพราะวัตถุแห่งหนี้เป็นการส่งมอบ กล่าวคือ การจำนองนั้นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งจำนองยังคงเป็นของผู้จำนอง มิได้โอนไปยังผู้รับจำนองแต่อย่างใด ดังนั้น ในกรณีนี้ หนี้ของผู้รับจำนองจึงยังคงเหลืออยู่เพียงประการเดียวคือหนี้ที่จะต้องส่งมอบคืนทรัพย์สินซึ่งจำนองให้แก่ผู้จำนองเท่านั้น ส่วนการจดทะเบียนแปลงทางทะเบียนเป็นเรื่องระหว่างคู่สัญญาที่ต้องไปดำเนินการกันภายหลัง

กรณีที่สาม ผู้จะขายจะวางทรัพย์คือที่ดินตามสัญญาจะซื้อจะขายที่ดิน ในกรณีนี้ สำนักงานวางทรัพย์ไม่รับวางทรัพย์เพราะเหตุว่ากรณีนี้แท้จริงแล้วไม่ใช่หนี้ส่งมอบ กล่าวคือ กรรมสิทธิ์ยังมีได้เป็นของผู้จะซื้อ คู่สัญญาต้องไปดำเนินการโอนกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 เสียก่อน ซึ่งเป็นหนี้กระทำการ จนกว่าหนี้กระทำการดังกล่าวจะได้มีการปฏิบัติการชำระหนี้เสียก่อนแล้ว เช่น มีการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ หรือศาลพิพากษาให้

จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ หากไม่ดำเนินการให้ถือเอาคำสั่งศาลแทนการแสดงเจตนา เป็นต้น จึงจะเหลือหนี้ประการสุดท้ายเพียงอย่างเดียวคือหนี้ส่งมอบ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มีหนี้กระทำการที่คู่สัญญาต้องปฏิบัติก่อนที่จะถึงการปฏิบัติตามหนี้การส่งมอบนั่นเอง

กรณีที่สี่ ผู้ขายจะวางทรัพย์คือที่ดินตามสัญญาขายที่ดิน ในกรณีนี้สำนักงานวางทรัพย์ไม่รับวางทรัพย์เพราะเหตุเหมือนกรณีที่สามข้างต้น

อย่างไรก็ตาม หากเป็นที่ปรากฏชัดว่าหนี้เป็นการส่งมอบโฉนดที่ดินหรือทะเบียนกรรมสิทธิ์ เช่น การซื้อขายที่ดินที่ได้มีการจดทะเบียนซื้อขายกันถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 แล้ว แต่ผู้ซื้อไม่ยอมรับมอบโฉนดที่ดิน เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ ผู้ขายนำโฉนดที่ดินมาวางได้ เพราะในกรณีนี้ ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ก็คือโฉนดที่ดินนั่นเอง

2.3.3.2 ทรัพย์ที่โดยสภาพไม่ควรแก่การวาง ได้แก่

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 336 มิได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ทรัพย์ที่โดยสภาพไม่ควรแก่การวาง” ไว้ แต่เมื่อพิจารณาจากตัวบทของมาตราดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า ทรัพย์ใดจะเป็นทรัพย์ที่โดยสภาพไม่ควรแก่การวางหรือไม่ให้พิจารณาจากคุณสมบัติของตัวทรัพย์นั่นเอง หรือผลต่อตัวทรัพย์หรือต่อสำนักงานวางทรัพย์เมื่อได้มีการนำทรัพย์นั้นมาวาง ได้แก่

- (1) ตัวทรัพย์ไม่ควรแก่การวาง เช่น สิ่งมีชีวิตต่างๆ ได้แก่ สัตว์เลี้ยง สัตว์พาหนะ หมู ไก่ วัว ควาย ช้าง ม้า เป็นต้น
- (2) ตัวทรัพย์นั้นอาจเสื่อมเสีย ทำลาย หรือบอบสลายหากนำมาวาง เช่น พืชผักผลไม้ เนื้อสัตว์ ไข่ เป็นต้น
- (3) ตัวทรัพย์นั้นหากนำมาวางแล้วจะเสียค่ารักษาทรัพย์แพงเกินสมควร เช่น เครื่องจักรขนาดใหญ่ เรือเดินสมุทร เป็นต้น

ข้อสังเกต

ผู้เขียนได้สอบถามนิติกรของกรมบังคับคดีเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการรับวางทรัพย์ปรากฏว่า ในทางปฏิบัติเป็นดังต่อไปนี้³⁰

ประการแรก กรณีทรัพย์ที่จะวางเป็นสิ่งมีชีวิตต่างๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์พาหนะ เป็นต้น นั้น สำนักงานวางทรัพย์ไม่มีสถานที่สำหรับเก็บหรือเลี้ยงเป็นการเฉพาะ หากสำนักงานวางทรัพย์รับวางทรัพย์ดังกล่าว นอกจากจะยากต่อการเก็บรักษาแล้ว ยังจะทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและบุคลากรในการเลี้ยงดูรักษาพยาบาลอีกด้วย ดังนั้น จึงถือว่าเป็นกรณีตัวทรัพย์ไม่ควรแก่การวาง

³⁰ สัมภาษณ์ คมกริช นิลศิริ, นิติกร กรมบังคับคดี, 28 เมษายน 2557.

ประการที่สอง กรณีทรัพย์สินที่จะวางเป็นของสตกที่จะเนาเสียได้ง่าย เช่น พืชผักผลไม้ เนื้อสัตว์ เป็นต้น แม้ในทางปฏิบัติจะยังไม่เคยมีกรณีวางทรัพย์สินประเภทนี้ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงผลที่จะเกิดกับตัวทรัพย์สินและภาระของสำนักงานวางทรัพย์สินหากรับวางทรัพย์สินประเภทนี้แล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ไม่ควรแก่การวางเช่นกัน และผู้วางทรัพย์สินจะขายทอดตลาดเองโดยไม่ขออนุญาตต่อศาลก่อนก็ไม่ได้เช่นกัน

ประการที่สาม กรณีทรัพย์สินที่จะวางเป็นทรัพย์สินที่ต้องเสียค่ารักษาทรัพย์สินแพงเกินสมควร เช่น เครื่องจักรขนาดใหญ่ เรือเดินสมุทร เป็นต้น แม้ในทางปฏิบัติจะยังไม่เคยมีกรณีวางทรัพย์สินประเภทนี้ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงภาระของสำนักงานวางทรัพย์สินหากรับวางทรัพย์สินประเภทนี้แล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ไม่ควรแก่การวาง

นอกจากนี้ บางกรณีแม้จะเป็นหนี้ส่งมอบก็ตาม แต่หากค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาทรัพย์สินมากเกินกว่าราคาทรัพย์สิน และทรัพย์สินนั้นมิใช่สาระสำคัญของหนี้ สำนักงานวางทรัพย์สินก็อาจไม่รับวางทรัพย์สิน เช่น ผู้เช่าได้คั้นห้องเช่าตามสัญญาเช่าแล้ว และประสงค์จะคืนกุญแจห้อง แต่ผู้ให้เช่าไม่รับ ผู้เช่าจึงมาวางกุญแจต่อสำนักงานวางทรัพย์สิน เป็นต้น กรณีเช่นนี้เห็นได้ว่า หนี้ส่งมอบที่สำคัญของสัญญาเช่าคือการคืนห้องเช่า ส่วนการคืนกุญแจนั้น ถ้าผู้เช่าไม่คืน ผู้ให้เช่าก็สามารถทำซ้ำกุญแจนั้นได้ หรือหากจะคืนแต่ผู้ให้เช่าไม่ยอมรับ ผู้เช่าก็มีวิธีการหลายวิธีเพื่อที่จะคืนได้ เช่น การวางไว้ต่อหน้าผู้ให้เช่าและพยาน แล้วไปแจ้งความไว้เป็นหลักฐาน เป็นต้น การวางทรัพย์สินในกรณีนี้จึงเป็นการสร้างภาระแก่สำนักงานวางทรัพย์สินโดยใช้เหตุนั่นเอง

ประการที่สี่ กรณีการส่งมอบสังหาริมทรัพย์ที่ไม่มีทะเบียนกรรมสิทธิ์ เช่น ผู้รับเหมาได้ก่อสร้างบ้านหรืออาคารเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ผู้ว่าจ้างไม่ยอมรับมอบ เป็นต้น ในกรณีนี้ สำนักงานวางทรัพย์สินจะไม่รับการวางทรัพย์สิน แม้ตามข้อกำหนดแล้วจะถือได้ว่าเป็นหนี้ส่งมอบที่สามารถวางทรัพย์สินได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ก็ตาม แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดในทางปฏิบัติ เป็นเหตุให้ไม่อาจรับวางทรัพย์สินนี้ได้ กล่าวคือ การวางทรัพย์สินต้องเป็นการส่งมอบทรัพย์สินให้อยู่ในความครอบครองของสำนักงานวางทรัพย์สิน เพื่อที่สำนักงานวางทรัพย์สินจะได้ครอบครองและดูแลรักษาทรัพย์สินไว้จนกว่าเจ้าหนี้จะมารับเอาทรัพย์สินที่วาง หรือจนกว่าจะมีการถอนทรัพย์สินได้ แต่ตามกรณีนี้สำนักงานวางทรัพย์สินไม่อาจครอบครองบ้านหรืออาคารก่อสร้างที่จะส่งมอบได้ หากจะต้องให้สำนักงานวางทรัพย์สินรับมอบโดยการส่งเจ้าหน้าที่ไปคอยสอดส่องดูแลก็ไม่อาจปฏิบัติได้ในความเป็นจริงเนื่องด้วยข้อจำกัดด้านจำนวนบุคลากรและงบประมาณของสำนักงานวางทรัพย์สิน อีกประการหนึ่งก็คือ ผู้รับเหมาต้องมีช่องทางอื่นเพื่อเรียกร้องจากผู้ว่าจ้างได้ นั่นก็คือการฟ้องต่อศาลเพื่อให้รับมอบและเรียกเงินค่าจ้างค้างชำระถ้ามี

2.3.4 บุคคลผู้มีสิทธิวางทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ใช้ถ้อยคำว่า “บุคคลผู้ชำระหนี้” ซึ่งเป็นคำกว้างมากกว่าคำว่า “ลูกหนี้” ดังนั้น บุคคลผู้ชำระหนี้ที่มีสิทธิวางทรัพย์สินจึงมีความหมายตามหลักทั่วไปของบุคคลผู้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 314 กล่าวคือ บุคคลผู้ชำระหนี้ที่มีสิทธิวางทรัพย์สินได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

- (1) ตัวลูกหนี้เอง
- (2) บุคคลผู้มีส่วนได้เสียด้วยในการชำระหนี้
- (3) บุคคลภายนอกที่กฎหมายยอมให้ชำระหนี้ได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า มิใช่ว่าบุคคลดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นจะสามารถวางทรัพย์ได้เสมอไป หากแต่ต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์แห่งหนี้ด้วย กล่าวคือ หากวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการส่งมอบหรือโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งซึ่งในความจริงย่อมมีอยู่สิ่งเดียวและอยู่ที่ตัวลูกหนี้แล้ว บุคคลผู้มีส่วนได้เสียด้วยในการชำระหนี้นั้นก็ดี หรือบุคคลภายนอกที่กฎหมายยอมให้ชำระหนี้ได้ก็ดี ย่อมไม่อาจวางทรัพย์แทนลูกหนี้ได้เพราะไม่มีวัตถุประสงค์แห่งหนี้ซึ่งเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่จะนำไปวางนั่นเอง

ในทางกลับกัน หากวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการส่งมอบเงิน หรือที่เรียกว่า “หนี้เงิน” นั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสียด้วยในการชำระหนี้ หรือบุคคลภายนอกที่กฎหมายยอมให้ชำระหนี้ได้ย่อมสามารถนำเงินมาวางทรัพย์ในนามลูกหนี้ได้³¹

2.3.5 วิธีการวางทรัพย์

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ด้ได้กล่าวมาแล้ว และมาตรา 332 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้จำต้องชำระหนี้ต่อเมื่อเจ้าหนี้จะต้องชำระหนี้ตอบแทนด้วยไซ้ ท่านว่าลูกหนี้จะกำหนดว่าต่อเมื่อเจ้าหนี้ชำระหนี้ตอบแทนจึงให้มีสิทธิรับเอาทรัพย์ที่วางไว้นั้นก็ได้” ประกอบระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 3 ข้อ 4 และข้อ 6 ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

ข้อ 3 กำหนดว่า “ผู้วางทรัพย์นั้นจะเป็นตัวลูกหนี้เองก็ดี หรือบุคคลภายนอกก็ดี ต้องยื่นคำร้องขอวางทรัพย์ตามแบบพิมพ์ที่สำนักงานวางทรัพย์กำหนด โดยแสดงเหตุที่ต้องวางทรัพย์พร้อมทั้งแสดงเอกสารหลักฐานแห่งหนี้ (ถ้าหากมี)

เจ้าพนักงานอาจสั่งให้ผู้วางทรัพย์คัดสำเนาเอกสารหลักฐานแห่งหนี้ส่งประกอบคำร้องด้วยก็ได้”

ข้อ 4 กำหนดว่า “เมื่อเจ้าพนักงานได้รับคำร้องขอวางทรัพย์ให้เสนอเรื่องต่อผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์กลาง เพื่อพิจารณาสั่งรับหรือไม่รับวางทรัพย์หรือรับโดยมีเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง

³¹ ศันท์กรณ โสคติพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 186.

ถ้าผู้ขอวางทรัพย์ไม่พอใจคำสั่งดังกล่าวในวรรคก่อน อาจอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่ออธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เพื่อขอรับคำวินิจฉัยได้ภายใน 15 วัน คำวินิจฉัยของอธิบดีกรมบังคับคดีให้ถือเป็นที่สุด”

ข้อ 6 กำหนดว่า “ให้เจ้าพนักงานแจ้แก่ผู้วางทรัพย์ เพื่อบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ให้ทราบถึงการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน เว้นแต่ในกรณีการขายฝาก การวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ภายในกำหนดเวลาไถ่โดยสละสิทธิถอนทรัพย์ที่ได้วาง ให้เจ้าพนักงานแจ้ให้เจ้าหนี้ทราบถึงการวางทรัพย์นั้นโดยพลัน

การวางทรัพย์หรือวางเงินเกี่ยวกับทรัพย์ที่มีทะเบียนกรรมสิทธิ์ ทะเบียนนิติกรรม หรือทะเบียนควบคุมการใช้สอย เจ้าพนักงานแจ้ได้แจ้งการวางทรัพย์ หรือวางเงินนั้นไปยังนายทะเบียนนั้นๆ ด้วย แต่การแจ้งอายัดทรัพย์เป็นหน้าที่ของลูกหนี้หรือผู้วางทรัพย์ที่จะพึงปฏิบัติเอง”

จากบทบัญญัติและข้อกำหนดในระเบียบดังกล่าวสรุปได้ว่า วิธีการในการวางทรัพย์ต้องดำเนินการดังนี้

(1) บุคคลผู้ชำระหนี้ต้องยื่นคำร้องขอวางทรัพย์ พร้อมแสดงเหตุที่วางพร้อมหลักฐานแห่งหนี้ถ้าหากมี

(2) บุคคลผู้ชำระหนี้ต้องวางทรัพย์ไว้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เพราะการวางทรัพย์มีวัตถุประสงค์เพื่อชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ ดังนั้น จึงต้องวางให้เจ้าหนี้สามารถรับเอาทรัพย์นั้นไปได้ หากเป็นการวางทรัพย์โดยกำหนดเงื่อนไขใดๆ ไว้ อันทำให้เจ้าหนี้ไม่อาจรับประโยชน์จากทรัพย์ที่วางก็ถือว่าเป็นการไม่ชอบ ทำให้ไม่ถือว่าเป็นการวางทรัพย์ที่จะทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้

ตัวอย่างเช่น วางทรัพย์ไว้มีเงื่อนไขว่าให้สำนักงานวางทรัพย์กลางจ่ายแก่เจ้าหนี้ที่แท้จริง โดยให้โจทก์และผู้มีชื่อไปหาช้อยุดกันก่อน ถือว่ามีใช่เป็นการวางทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้ยังคงเป็นผู้ผิดนัดต้องเสียดอกเบี้ย *

อย่างไรก็ตาม หากลูกหนี้ไม่อาจยังรู้ถึงผู้มีสิทธิอันแท้จริงได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดลูกหนี้ การที่ลูกหนี้กำหนดเงื่อนไขในการรับเงินว่าต้องเป็นเจ้าหนี้ที่มีคำสั่งศาลอันถึงที่สุดมาแสดงนั้นก็เกินไปเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว จึงเป็นการวางทรัพย์โดยชอบ **

(3) กรณีที่เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ตอบแทนการชำระหนี้ของลูกหนี้ด้วย ลูกหนี้มีสิทธิที่จะกำหนดเงื่อนไขว่า เจ้าหนี้จะเอาทรัพย์ที่วางนั้นก็ต่อเมื่อได้ชำระหนี้ตอบแทนแล้วได้

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ตกลงขายรถยนต์ให้ นาย ข. จำนวน 1 คัน ราคา 300,000 บาท เมื่อถึงกำหนดส่งมอบ นาย ข. บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ นาย ก. จึงนำรถยนต์ไปวาง ณ

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 86/2534

** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6070/2539

สำนักงานวางทรัพย์ ในกรณีนี้ นาย ก. มีสิทธิกำหนดเงื่อนไขการวางทรัพย์ว่า นาย ข. จะรับรถยนต์ไปต่อเมื่อได้ชำระราคา 300,000 บาท แล้วได้

(4) เมื่อเจ้าพนักงานพิจารณาและสั่งรับวางทรัพย์ไว้แล้ว จะแจ้งแก่ผู้วางทรัพย์ เพื่อบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ให้ทราบถึงการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน ยกเว้นการวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ ในกรณีการขายฝาก เจ้าพนักงานมีหน้าที่แจ้งให้เจ้าหนี้ทราบถึงการวางทรัพย์นั้นโดยพลัน

การบอกกล่าวเกี่ยวกับการที่ได้วางทรัพย์นี้ มีข้อสังเกตว่า ผู้วางทรัพย์มีหน้าที่ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบเกี่ยวกับการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน เพราะการวางทรัพย์ก็เพื่อให้เจ้าหนี้มารับเอาทรัพย์ที่วางนั้นไป ดังนั้น หากวางทรัพย์แล้วไม่แจ้งให้เจ้าหนี้ทราบ เจ้าหนี้ก็อาจไม่ทราบและมิได้มารับเอาทรัพย์ที่วาง การวางทรัพย์ย่อมไม่บรรลุวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ การบอกกล่าวยังทำให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางเป็นระยะเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ จึงเห็นได้ว่าสิทธิของเจ้าหนี้ดังกล่าวเกิดขึ้นนับแต่ได้รับคำบอกกล่าว ดังนั้น หากผู้วางทรัพย์ไม่บอกกล่าวเจ้าหนี้อย่อมไม่ทราบ และไม่อาจไปรับทรัพย์ภายในอายุความดังกล่าวได้

2.3.6 สถานที่วางทรัพย์

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 บัญญัติว่า “การวางทรัพย์นั้นต้องวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ประจำตำบลที่จะต้องชำระหนี้

ถ้าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเฉพาะการในเรื่องสำนักงานวางทรัพย์ เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ร้องขอ ศาลจะต้องกำหนดสำนักงานวางทรัพย์ และแต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์ที่วางนั้นขึ้น

ผู้วางต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน”

ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 1 กำหนดว่า “การวางทรัพย์ ต้องกระทำ ณ สำนักงานวางทรัพย์กลางซึ่งมีเขตอำนาจตามกฎหมายและทรัพย์ที่วางอาจเป็นตัวเงินหรือทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง เว้นแต่ โดยสภาพของทรัพย์เป็นสิ่งที่ไม่ควรแก่การวาง”

จากบทบัญญัติและข้อกำหนดในระเบียบดังกล่าวสรุปได้ว่า สถานที่วางทรัพย์ได้แก่

(1) สำนักงานวางทรัพย์กลางซึ่งมีเขตอำนาจตามกฎหมาย ตามที่กำหนดในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 1

(2) อย่างไรก็ตาม สำนักงานวางทรัพย์กลางซึ่งมีเขตอำนาจตามกฎหมายตามที่กำหนดในระเบียบดังกล่าว ต้องสอดคล้องกับที่มาตรา 333 บัญญัติไว้ด้วย กล่าวคือ ต้องเป็นสำนักงานวางทรัพย์ประจำตำบลที่จะต้องชำระหนี้ด้วยนั่นเอง ซึ่งเป็นการกำหนดสถานที่วางทรัพย์ผูกติดกับสถานที่ชำระหนี้ หากเป็นการส่งมอบทรัพย์เฉพาะสิ่งก็ต้องวางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์

ประจำตำบลที่ทรัพย์เฉพาะสิ่งอยู่ในขณะเกิดหนี้ แต่ถ้าเป็นการชำระหนี้อื่น ก็ต้องวางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์ประจำตำบลที่เป็นภูมิลำเนาของเจ้าหนี้ ทั้งนี้ หากยังไม่มีการจัดตั้งสำนักงานวางทรัพย์ประจำตำบล กฎหมายก็เปิดช่องให้บุคคลผู้ชำระหนี้ไปร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลกำหนด สำนักงานวางทรัพย์และแต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์ได้

2.3.7 การวางเงินจากการขายทอดตลาดแทนทรัพย์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าทรัพย์ที่จะนำมาวางทรัพย์ได้นั้นต้องเป็นทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วอาจมีกรณีที่ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไม่สมควรแก่การจะวาง ในกรณีเช่นนี้กฎหมายก็ให้สามารถเอาทรัพย์นั้นออกขายทอดตลาดแล้วเอาเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดมาวางไว้แทนได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 336 มาตรา 337 และมาตรา 338 และ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 11 ดังนี้

มาตรา 336 บัญญัติว่า “ถ้าทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งการชำระหนี้ไม่ควรแก่การจะวางไว้ก็ดี หรือเป็นที่พึงวิตกว่าทรัพย์นั้นเกลือกจะเสื่อมเสีย หรือทำลาย หรือบอบสลายได้ก็ดี เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล บุคคลผู้ชำระหนี้จะเอาทรัพย์นั้นออกขายทอดตลาด แล้วเอาเงินที่ได้แต่การขายวางแทนทรัพย์นั้นก็ไ้ ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงกรณีที่ค้ำรักษาทรัพย์จะแพงเกินควรนั้นด้วย”

มาตรา 337 บัญญัติว่า “ท่านไม่อนุญาตให้เอาทรัพย์ออกขายทอดตลาด จนกว่าจะได้บอกให้เจ้าหนี้รู้ตัวก่อน การบอกนี้จะงดเสียก็ได้ ถ้าทรัพย์นั้นอาจเสื่อมทรามลงหรือภัยมีอยู่ในการที่จะหน่วงการขายทอดตลาดไว้

ในการที่จะขายทอดตลาดนั้น ท่านให้ลูกหนี้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้โดยไม่ชักช้า ถ้าละเลยเสียไม่บอกกล่าว ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน

การบอกให้รู้ตัวและบอกกล่าวนี้ ถ้าไม่เป็นอันจะทำได้ จะงดเสียก็ได้

เวลาและสถานที่ที่จะขายทอดตลาด กับทั้งคำพรรณนาลักษณะแห่งทรัพย์นั้น ท่านให้ประกาศโฆษณาให้ประชาชนทราบ”

มาตรา 338 บัญญัติว่า “ค่าฤชาธรรมเนียมในการวางทรัพย์หรือขายทอดตลาดนั้น ให้ฝ่ายเจ้าหนี้เป็นผู้ออก เว้นแต่ลูกหนี้จะได้ถอนทรัพย์ที่วาง”

ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 11 กำหนดว่า “ให้ลูกหนี้หรือผู้วางทรัพย์ให้ความยินยอม และมอบอำนาจไว้ล่วงหน้าว่าถ้าสำนักงานวางทรัพย์เห็นว่า ทรัพย์ที่วางอยู่ในสภาพที่ควรนำออกขายเพื่อเอาเงินที่ได้แต่การขายวางแทนทรัพย์ ก็ให้สำนักงานวางทรัพย์มีอำนาจดำเนินการขออนุญาตต่อศาล เพื่อขายทอดตลาดทรัพย์นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 336 และมาตรา 337”

จากบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การขายทอดตลาดทรัพย์สินเพื่อนำเงินที่ได้มาวางทรัพย์สินแทนการวางด้วยตัวทรัพย์สินนั้น แบ่งพิจารณาได้ดังนี้

2.3.7.1 เหตุที่จะขายทอดตลาดทรัพย์สินแล้วนำเงินที่ได้มาวางแทน

การวางทรัพย์สินตามปกติต้องนำทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวาง มิใช่การนำเงินไปวางแทน แต่อาจมีเหตุบางประการที่กฎหมายอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินแล้วนำเงินที่ได้มาวางแทนได้ ดังนี้

- (1) ทรัพย์สินนั้นไม่ควรแก่การจะวาง
- (2) การวางทรัพย์สินจะทำให้ทรัพย์สินเสื่อมเสีย หรือทำลาย หรือบอบสลายได้
- (3) ค่าเก็บรักษาทรัพย์สินที่วางแพงเกินควร

2.3.7.2 วิธีการขายทอดตลาด

(1) การขายทอดตลาดทรัพย์สินต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เนื่องจากการขายทอดตลาดเป็นวิธีการวางทรัพย์สินพิเศษที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ข้อขัดข้องในการวางทรัพย์สินจึงกล่าวได้ว่าเป็นวิธีการไม่ปกตินั่นเอง กล่าวคือ การวางทรัพย์สินตามปกติต้องนำทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวาง มิใช่การนำเงินไปวาง แต่เนื่องจากเหตุขัดข้องดังกล่าวมาแล้วข้างต้น กฎหมายจึงอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นแล้วนำเงินที่ได้มาวางแทนได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการรักษาประโยชน์ของเจ้าหนี้และเพื่อพิจารณากลับกรองว่ามีเหตุสมควรที่จะขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นหรือไม่ กฎหมายจึงกำหนดขั้นตอนให้ศาลเป็นผู้พิจารณาอนุญาตการขายทอดตลาด บุคคลผู้ชำระหนี้หรือสำนักงานวางทรัพย์สินจะขายทอดตลาดทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้

(2) ลูกหนี้ต้องแจ้งแก่เจ้าหนี้ โดยต้องบอก 2 ครั้ง คือ ครั้งแรก เป็น “การบอกให้รู้ตัว” ซึ่งจะบอกก่อนหรือหลังได้รับอนุญาตจากศาลให้ขายทอดตลาดแล้วก็ได้ แต่ต้องก่อนที่จะมีการขายทอดตลาด³² เพื่อให้เจ้าหนี้ได้มีสิทธิทบทวนพิจารณาว่าจะรับชำระหนี้ก่อนที่จะมีการขายทอดตลาดดีกว่าหรือไม่เพราะการขายทอดตลาดนั้นมีความเสี่ยงว่าอาจได้ราคาต่ำกว่ามูลค่าทรัพย์สินที่จะได้รับชำระหนี้ อย่างไรก็ตาม หากการบอกให้รู้ตัวนี้จะทำให้การขายทอดตลาดเนินช้าออกไปและทำให้ทรัพย์สินนั้นเสื่อมสภาพหรือเสียหายมากขึ้น กฎหมายก็ให้งดการบอกนี้ได้

³² สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้ พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), หน้า 338.

ครั้งที่สอง เป็น “การบอกกล่าว” ซึ่งต้องบอกเมื่อตกลงว่าจะเอาทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดเป็นที่แน่นอนแล้วเพื่อให้เจ้าหนี้รู้ตัวเป็นขั้นสุดท้าย อย่างไรก็ตาม หากลูกหนี้สามารถบอกกล่าวได้แต่ละเลยมิได้บอกกล่าว ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน

มีข้อสังเกตว่า หากการบอกให้รู้ตัวและการบอกกล่าวนี้ไม่เป็นอันจะทำได้ เช่น กรณีไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ และมีเหตุที่จะขายทอดตลาดได้เกิดขึ้น กฎหมายก็ให้แจ้งการบอกให้รู้ตัวและการบอกกล่าวได้

(3) ลูกหนี้ต้องประกาศโฆษณาเกี่ยวกับการขายทอดตลาดให้ประชาชนทั่วไปทราบ ได้แก่ เวลา สถานที่ และลักษณะของทรัพย์สินที่จะทำการขาย เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบและตัดสินใจว่าจะมาซื้อทรัพย์สินนั้นหรือไม่ เพราะการที่มีคนสนใจมาซื้อทรัพย์สินที่ขายทอดตลาดย่อมทำให้เกิดการแข่งขันกันในการเสนอราคา และไม่มีการสมยอมราคากัน ประโยชน์ที่ได้ตามมาก็คือสามารถขายทรัพย์สินได้ในราคาสูงนั่นเอง

(4) เจ้าหนี้เป็นผู้ออกค่าฤชาธรรมเนียมในการวางทรัพย์สิน หรือการขายทอดตลาด เว้นแต่ลูกหนี้จะได้ถอนทรัพย์สินที่วาง

(5) นอกจากที่กล่าวมาในข้อ (1) ถึงข้อ (4) ข้างต้นซึ่งเป็นกรณีบุคคลผู้ชำระหนี้เป็นผู้เอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาดแล้ว ยังมีกรณีที่สำนักงานวางทรัพย์สินเป็นผู้ขายทอดตลาดทรัพย์สินที่วางด้วย กล่าวคือ ในกรณีนี้เป็นการวางทรัพย์สินไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์สินแล้ว และลูกหนี้หรือผู้วางทรัพย์สินให้ความยินยอมและมอบอำนาจไว้ล่วงหน้าว่า ถ้าสำนักงานวางทรัพย์สินเห็นว่าทรัพย์สินที่วางอยู่ในสภาพที่ควรนำออกขายเพื่อเอาเงินที่ได้แต่การขายวางแทนทรัพย์สิน ก็ให้สำนักงานวางทรัพย์สินมีอำนาจดำเนินการขออนุญาตต่อศาล เพื่อขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 336 และมาตรา 337 ได้

(6) เมื่อขายทอดตลาดได้เงินมาจำนวนเท่าใดแล้ว ก็ให้เอาเงินที่ได้จากการขายมาวางแทนทรัพย์สิน

2.3.8 การถอนทรัพย์สินที่วาง

เนื่องจากการวางทรัพย์สินเป็นการกระทำโดยลำพังของลูกหนี้ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียหรือบุคคลภายนอกที่มาชำระหนี้แทนลูกหนี้ในกรณีที่กฎหมายยอมให้บุคคลภายนอกชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้ โดยมีได้เกี่ยวข้องกับความยินยอมของเจ้าหนี้แต่อย่างใดเลย อีกทั้งการวางทรัพย์สินนั้นก็เพื่อประโยชน์ที่จะให้ลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากหนี้ ดังนั้น เมื่อลูกหนี้กลับใจไม่ต้องการประโยชน์เช่นนั้นแล้ว กฎหมายจึงกำหนดให้ลูกหนี้ขอถอนทรัพย์สินที่วางเสียเมื่อใดก็ได้ ดังที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 และมาตรา 335 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 8 และข้อ 9 ดังนี้

มาตรา 334 บัญญัติว่า “ลูกหนี้มีสิทธิจะถอนทรัพย์สินที่วางนั้นได้ ถ้าลูกหนี้ถอนทรัพย์สินนั้นท่านให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินไว้เลย

สิทธิถอนทรัพย์สินนี้เป็นอันขาดในกรณีต่อไปนี้

- (1) ถ้าลูกหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าตนยอมละสิทธิที่จะถอน
- (2) ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้น
- (3) ถ้าการวางทรัพย์สินนั้นได้เป็นไปโดยคำสั่งหรืออนุมัติของศาล และได้บอกกล่าวความนั้นแก่สำนักงานวางทรัพย์สิน”

มาตรา 335 บัญญัติว่า “สิทธิถอนทรัพย์สินนั้น ตามกฎหมาย ศาลจะสั่งยึดหาได้ไม่

เมื่อได้ฟ้องคดีล้มละลายเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว ท่านห้ามมิให้ใช้สิทธิถอนทรัพย์สินในระหว่างพิจารณาคดีล้มละลาย”

ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 8 และข้อ 9 ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

ข้อ 8 กำหนดว่า “ลูกหนี้ผู้วางทรัพย์สินมีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วางนั้นได้ โดยยื่นคำร้องขอตามแบบพิมพ์ที่สำนักงานวางทรัพย์สินกำหนด ถ้าลูกหนี้ถอนทรัพย์สินนั้นให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินไว้เลย

สิทธิถอนทรัพย์สินเป็นอันขาดในกรณีต่อไปนี้

- (1) ถ้าลูกหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่า ตนยอมสละสิทธิที่จะถอนเว้นแต่เป็นการถอนทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 วรรคท้าย
- (2) ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้น
- (3) ถ้าการวางทรัพย์สินนั้นได้เป็นไปโดยคำสั่งหรืออนุมัติของศาล และได้บอกกล่าวความนั้นแก่สำนักงานวางทรัพย์สิน
- (4) ในระหว่างการพิจารณาคดีล้มละลายเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้”

ข้อ 9 กำหนดว่า “ภายใต้บังคับข้อ 8 แห่งระเบียบนี้ การวางทรัพย์สินโดยบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกนั้นจะถอนทรัพย์สินที่วางได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมของลูกหนี้แล้ว”

จากบทบัญญัติดังกล่าว พิจารณาได้ดังนี้

2.3.8.1 บุคคลผู้มีสิทธิในการถอนทรัพย์สินที่วาง

เมื่อพิจารณาทั้งบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 แล้วเห็นได้ว่า บุคคลผู้มีสิทธิในการถอนทรัพย์สินที่วาง ได้แก่

- (1) ลูกหนี้ผู้วางทรัพย์
- (2) บุคคลภายนอกที่เป็นผู้วางทรัพย์และได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ให้ถอนทรัพย์ที่วางไว้

2.3.8.2 สิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง และผลของการถอนทรัพย์

(1) จากบทบัญญัติในมาตรา 334 แสดงว่า หากไม่เข้าข้อยกเว้นที่ห้ามถอนทรัพย์ที่วางแล้ว ลูกหนี้ผู้วางทรัพย์มีสิทธิจะถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้เสมอ ส่วนบุคคลผู้มีส่วนได้เสียหรือบุคคลภายนอกซึ่งมิใช่ลูกหนี้จะถอนทรัพย์ได้ก็ต่อเมื่อตนเป็นผู้วางทรัพย์นั้นและได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ให้ถอนทรัพย์ที่วางได้รายละเอียดดังได้กล่าวมาแล้ว

(2) เมื่อมีการถอนทรัพย์นั้นแล้วกฎหมายให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์ไว้เลย กล่าวคือ การถอนทรัพย์มีผลย้อนหลังไปถึงเวลาที่วางทรัพย์นั้น กล่าวคือ ความรับผิดชอบของลูกหนี้ที่หลุดพ้นไปเพราะการวางทรัพย์ ลูกหนี้ก็ต้องกลับมารับผิดดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม การถอนทรัพย์นี้มีผลเท่ากับไม่มีการวางทรัพย์มาก่อนเลยเท่านั้น ดังนั้น หากก่อนที่จะวางทรัพย์ลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 330 อันเป็นผลให้บรรดาความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้เป็นอันปลดเปลื้องไปแล้ว ลูกหนี้ก็ยังคงได้ประโยชน์จากการนั้นอยู่ ไม่ได้เสียสิทธิดังกล่าวไปด้วยแต่อย่างใด³³

(3) สิทธิถอนทรัพย์นั้น ศาลจะสั่งยึดหาได้ไม่ กล่าวคือ เจ้าหนี้รายอื่นจะมาขอให้ศาลยึดหรืออายัดทรัพย์ที่ลูกหนี้ได้วาง ณ สำนักงานวางทรัพย์แล้วไม่ได้ * เหตุที่กฎหมายห้ามมิให้มีการยึดสิทธิในการถอนทรัพย์ก็เพราะว่าทรัพย์ที่วางไว้นั้นเกือบจะเป็นของเจ้าหนี้แล้ว และลูกหนี้ก็ได้รับผลจากการวางทรัพย์แล้วคือได้หลุดพ้นจากหนี้³⁴ นอกจากนี้ เมื่อสิทธิศาลสั่งยึดไม่ได้ก็ถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะของลูกหนี้และจะโอนไปตามหลักการโอนสิทธิเรียกร้อง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 304 ไม่ได้ด้วยเช่นกัน

2.3.8.3 การสิ้นสุดสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง

การสิ้นสุดสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง หมายถึงจะถอนทรัพย์ที่ได้วางไปแล้วไม่ได้ มีทั้งสิ้น 4 กรณีคือ

(1) ลูกหนี้ได้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าตนยอมสละสิทธิที่จะถอน กล่าวคือ เมื่อลูกหนี้ได้แสดงเจตนาแล้วว่าสละสิทธิที่จะถอนทรัพย์ที่วางไว้ กฎหมายก็ให้ถือตามเจตนา

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 343.

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1713/2543

³⁴ พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล) และ ยล ชีรกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้ บรรพ 2 มาตรา 194-353, หน้า 307.

ของลูกหนี้ และลูกหนี้จะยกเลิกเจตนาเดิมและมาถอนทรัพย์ภายหลังไม่ได้ ทั้งนี้ การแสดงเจตนาของลูกหนี้ว่าตนยอมสละสิทธิที่จะถอนดังกล่าวนั้น จะเป็นการแสดงเจตนาเมื่อแรกที่วางทรัพย์ หรือจะแสดงเจตนาภายหลังเมื่อได้มีการวางทรัพย์ไปแล้วก็ได้³⁵

(2) เจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าจะรับเอาทรัพย์นั้น กล่าวคือ แม้ลูกหนี้จะมีได้สละสิทธิในการถอนทรัพย์อันทำให้ลูกหนี้ยังมีสิทธิที่จะถอนทรัพย์ที่วางไว้ก็ตาม แต่หากยังมีได้ถอนทรัพย์นั้นคืนจนกระทั่งเจ้าหนี้ได้แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าตนประสงค์จะรับเอาทรัพย์ที่วางไว้นั้น แม้เจ้าหนี้จะยังมีได้มารับไปในความเป็นจริงก็ตาม กฎหมายถือว่าสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ได้สิ้นไปแล้ว

(3) การวางทรัพย์นั้นเป็นไปโดยคำสั่งหรืออนุมัติของศาล และได้บอกกล่าวความนั้นแก่สำนักงานวางทรัพย์แล้ว ในกรณีนี้มิใช่การวางทรัพย์โดยความสมัครใจหรือยินยอมของลูกหนี้ กล่าวคือ การวางทรัพย์ตามคำสั่งศาลเป็นการที่ศาลได้สั่งยึดหรืออายัดทรัพย์ไว้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้นั้นเอง ส่วนการวางทรัพย์โดยอนุมัติของศาลนั้นหมายถึงการรับรองการที่ได้มีการวางทรัพย์ไว้แล้ว เช่น กรณีมีการวางทรัพย์แล้วตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 232 ต่อมาได้เกิดข้อพิพาทเป็นคดีขึ้น ศาลจึงวินิจฉัยตามมาตรา 232 ดังกล่าวเห็นชอบด้วยการวางทรัพย์และสั่งอนุมัติไป เป็นต้น ทั้งนี้ คำสั่งหรือคำอนุมัติของศาลดังกล่าวต้องแจ้งให้สำนักงานวางทรัพย์ทราบแล้วด้วย สิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ที่วางจึงจะระงับสิ้นไป แต่หากยังมีได้แจ้ง สิทธิของลูกหนี้ก็ยังคงอยู่ มิได้สิ้นไปแต่อย่างใด

(4) ลูกหนี้ถูกฟ้องล้มละลายแล้ว อยู่ระหว่างพิจารณาคดี กล่าวคือ เมื่อลูกหนี้ถูกฟ้องล้มละลายแล้วย่อมมีความจำเป็นต้องรวบรวมกองทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อจัดการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ตามกฎหมายล้มละลายต่อไป การห้ามลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางก็เพื่อป้องกันลูกหนี้อยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินนั่นเอง อย่างไรก็ตาม การห้ามถอนทรัพย์ดังกล่าวเป็นการห้ามเฉพาะช่วงเวลาที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีล้มละลายเท่านั้น มิได้ห้ามตลอดไป เพราะเมื่อเสร็จสิ้นจากคดีล้มละลายแล้ว การจัดการกองทรัพย์สินของลูกหนี้ก็ต้องเป็นไปตามผลแห่งคดีล้มละลาย คือ หากลูกหนี้ถูกพิพากษาให้ล้มละลายก็ต้องจัดการแบ่งทรัพย์สินตามกฎหมายล้มละลาย แต่หากศาลยกฟ้อง ลูกหนี้ก็กลับมามีสิทธิที่จะถอนทรัพย์ที่วางได้เช่นเดิม

2.3.9 การรับทรัพย์ที่วาง

เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ได้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว กฎหมายก็ถือว่าเจ้าหนี้มีสิทธิเหนือทรัพย์นั้นและมีสิทธิที่จะรับเอาทรัพย์นั้นจากสำนักงานวางทรัพย์ได้ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 ดังนี้

มาตรา 339 บัญญัติว่า “สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้นั้นเป็นอันระงับสิ้นไปเมื่อพ้นเวลาสิบปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์

³⁵ สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 342.

อนึ่งเมื่อสิทธิของเจ้าหนี้ระงับสิ้นไปแล้ว ถึงแม้ลูกหนี้จะได้สละสิทธิถอนทรัพย์ ก็ยังชอบที่จะถอนทรัพย์นั้นได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าว เจ้าหนี้จะรับทรัพย์ที่ได้วางไว้ได้ ต้องดำเนินการดังนี้

(1) หากเป็นหนี้ต่างตอบแทนและลูกหนี้วางทรัพย์ไว้โดยมีเงื่อนไขในการรับเอาทรัพย์ที่วางไว้ว่าเจ้าหนี้ต้องชำระหนี้ตอบแทนเสียก่อนตามมาตรา 332 กรณีนี้ เจ้าหนี้จะรับเอาทรัพย์ที่วางมาเลยมิได้ กล่าวคือ เจ้าหนี้ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของลูกหนี้ดังกล่าวเสียก่อนจึงจะรับทรัพย์ที่วางไว้มาได้

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ตกลงขายแหวนเพชรให้ นาย ข. จำนวน 1 วง ในราคา 500,000 บาท โดยมีข้อตกลงในสัญญาซื้อขายแหวนเพชรว่า นาย ก. จะส่งมอบแหวนเพชรให้ นาย ข. ในวันที่ 31 ธันวาคม 2557 และในวันดังกล่าว นาย ข. ก็จะชำระราคาเต็มจำนวนให้แก่ นาย ก. พอถึงกำหนดปรากฏว่า นาย ข. เปลี่ยนใจไม่ยอมซื้อแหวนเพชร จึงไม่ยอมชำระเงิน นาย ก. จึงนำแหวนเพชรวงที่ตกลงซื้อขายกันไปวางทรัพย์ไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์ โดยกำหนดเงื่อนไขว่า นาย ข. จะรับแหวนเพชรไปได้ก็ต่อเมื่อได้ชำระราคาเป็นเงินจำนวน 500,000 บาท เป็นการตอบแทนเสียก่อน ในกรณีนี้ นาย ข. จะรับแหวนไปจากสำนักงานวางทรัพย์ได้ก็ต่อเมื่อได้ชำระราคาเป็นเงินจำนวน 500,000 บาท เสียก่อน

(2) หากมิใช่หนี้ต่างตอบแทน หรือแม้เป็นหนี้ต่างตอบแทนแต่ลูกหนี้มิได้กำหนดเงื่อนไขในการรับทรัพย์ที่วางไว้ กรณีนี้ เจ้าหนี้ก็สามารถรับทรัพย์ที่วางไว้มาได้เลย

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ตกลงขายแหวนเพชรให้ นาย ข. จำนวน 1 วง ในราคา 500,000 บาท โดยนาย ข. ชำระราคาครบถ้วนแล้ว และมีข้อตกลงว่า นาย ก. จะส่งมอบแหวนเพชรให้ นาย ข. ในวันที่ 31 ธันวาคม 2557 เมื่อถึงกำหนดวันดังกล่าว นาย ข. เปลี่ยนใจไม่ยอมได้แหวนเพชรจึงไม่ตกลงรับมอบ ดังนั้น นาย ก. จึงนำแหวนเพชรวงที่ตกลงซื้อขายกันไปวางทรัพย์ไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์ ในกรณีนี้ นาย ข. มีสิทธิรับแหวนเพชรไปจากสำนักงานวางทรัพย์ได้เลย

(3) ไม่ว่าจะป็นกรณีตามข้อ (1) หรือข้อ (2) ที่กล่าวมาข้างต้นก็ตาม เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิรับทรัพย์ที่ลูกหนี้ได้วางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันที่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์ มิฉะนั้น สิทธิของเจ้าหนี้ในการรับทรัพย์ที่ได้วางไว้เป็นอันระงับสิ้นไป ทั้งนี้ เฉพาะสิทธิของเจ้าหนี้ในการรับทรัพย์ที่ได้วางไว้เท่านั้นที่ระงับ แต่หนี้เดิมระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ยังคงอยู่มิได้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด

(4) เมื่อพ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันที่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์ และปรากฏว่าเจ้าหนี้มิได้ไปรับทรัพย์ที่วางไว้แล้ว ลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ไม่ว่าลูกหนี้จะได้สละสิทธิในการถอนทรัพย์ไว้หรือไม่ก็ตาม

2.4 ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์

จากที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ทางกฎหมายของการวางทรัพย์มาแล้ว ลำดับต่อไปที่ต้องศึกษาคือ ลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์คืออะไร และเมื่อมีการวางทรัพย์แล้ว ผลทางกฎหมายเป็นเช่นไร ซึ่งจำแนกปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ได้ดังนี้

2.4.1 ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้

เมื่อได้ศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์แล้วจะเห็นได้ว่า กลุ่มมาตราดังกล่าวอยู่ในหมวด 5 ความระงับหนี้ ส่วนที่ 1 การชำระหนี้ ในส่วนท้ายสุด จึงทำให้เกิดข้อสังเกตว่า การวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้ย่อย่างหนึ่งหรือไม่ แต่เมื่อได้ศึกษาความเห็นของนักกฎหมายแล้วกลับพบว่า นักกฎหมายไทยเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การวางทรัพย์มิใช่การชำระหนี้ เป็นแต่เพียง “การขอปฏิบัติการชำระหนี้” อย่างหนึ่งเท่านั้น แต่กระนั้นก็ตาม นักกฎหมายไทยก็เห็นไปในแนวทางเดียวกันอีกเช่นกันว่า การวางทรัพย์นั้น มีลักษณะทางกฎหมาย “เปรียบเสมือนการชำระหนี้” หรือมีผลทางกฎหมาย “ทำนองเดียวกับการชำระหนี้” จึงก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนว่า การวางทรัพย์ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายเช่นไร ดังจะกล่าวต่อไป

2.4.1.1 เหตุของการวางทรัพย์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า มาตรา 331 กำหนดเหตุของการวางทรัพย์ไว้ 4 ประการ คือ เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ และบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้แน่นอนโดยไม่ใช้ความผิดของตน ซึ่งทั้ง 4 ประการดังกล่าวจะเห็นได้ว่าล้วนเป็นเหตุที่มีได้เกิดจากตัวลูกหนี้ทั้งสิ้น โดยเหตุแรกและเหตุที่สองนั้นเป็นกรณีชัดแจ้งว่าเกิดจากตัวเจ้าหนี้ ส่วนเหตุประการสุดท้ายอาจเกิดจากตัวเจ้าหนี้หรือไม่ก็ได้

มีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันมีผลกระทบต่อเหตุของการวางทรัพย์ที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มีประเด็นต้องพิจารณาว่าเหตุแห่งการวางทรัพย์ที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวเพียงพอหรือไม่ที่จะทำให้การวางทรัพย์เป็นผลในทางปฏิบัติที่เอื้อประโยชน์ทั้งต่อเจ้าหนี้และลูกหนี้

2.4.1.2 ความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ว่าด้วยการวางทรัพย์ มิได้ให้นิยามหรือกำหนดองค์ประกอบโดยชัดแจ้งว่า “ความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์” หมายความว่าอย่างไร และการวางทรัพย์ต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้างจึงจะทำให้การวางทรัพย์สมบูรณ์ ซึ่งหมายถึงการวางทรัพย์มีผลทางกฎหมายตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 คือ ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้

ดังนั้น จากการศึกษาบทบัญญัติในมาตรา 331 ถึงมาตรา 339 แล้วเห็นว่า กฎหมายได้กำหนดขั้นตอนวิธีการเกี่ยวกับการวางทรัพย์ไว้หลายประการ ซึ่งเมื่อได้นำมาคิดวิเคราะห์ แล้วจึงเกิดประเด็นปัญหาว่าขั้นตอนวิธีการเหล่านั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญของการวางทรัพย์อันทำให้ ถ้าขาดไปแล้วจะมีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์หรือไม่ อย่างไร

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์มีดังนี้

(1) กำหนดเวลาในการวางทรัพย์

เนื่องจากมาตรา 331 มีได้กำหนดว่าการวางทรัพย์อันมีผลให้ลูกหนี้หลุดพ้น จากหนี้้นบุคคลผู้ชำระหนี้จะต้องวางเมื่อใด ซึ่งแม้โดยหลักการเกี่ยวกับกำหนดเวลาในการชำระหนี้ แล้ว ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ก็ต่อเมื่อนั้นถึงกำหนดชำระ การวางทรัพย์จึงต้องวางเมื่อมีเหตุแห่งการ วางทรัพย์และหนี้ถึงกำหนดชำระด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ได้บัญญัติผลทางกฎหมาย ของการที่ลูกหนี้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ภายหลังหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว

ดังนั้น จึงมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า เมื่อมีเหตุแห่งการวางทรัพย์แล้วบุคคล ผู้ชำระหนี้จะต้องวางเมื่อใด ซึ่งแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี ดังนี้

กรณีแรก หากบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ภายหลังหนี้ถึงกำหนด ชำระแล้ว มีผลทางกฎหมายอย่างไร

กรณีที่สอง หากบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระใน กรณีลูกหนี้สละประโยชน์แห่งเงื่อนเวลา ตามมาตรา 192 มีผลทางกฎหมายอย่างไร

(2) ทรัพย์ที่นำไปวางมิใช่วัตถุแห่งหนี้

มาตรา 331 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ทรัพย์ที่จะนำไปวางทรัพย์ต้องเป็นทรัพย์ อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ ซึ่งมีความหมายรวมถึงจำนวนทรัพย์ที่วางต้องเต็มตามวัตถุแห่งหนี้ด้วย เช่น ผู้กู้มี หนี้ต้องใช้เงินคืนรวมเป็นเงิน 1,000,000 บาท หากจะวางทรัพย์ก็ต้องวางเต็มจำนวนเงินที่ต้องใช้คืน คือ 1,000,000 บาท อย่างไรก็ตาม ในการชำระหนี้ตามความเป็นจริงแล้วบุคคลผู้ชำระหนี้อาจชำระ หนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์ที่มีใช้วัตถุแห่งหนี้และเจ้าหนี้ก็อาจยอมรับการชำระหนี้ดังกล่าว ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 321 เป็นต้น ในเรื่องการวางทรัพย์ก็เช่นกัน บุคคลผู้ชำระหนี้อาจนำทรัพย์ที่มีใช้วัตถุแห่งหนี้ ไปวางทรัพย์ก็ได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ได้บัญญัติผลของการนำทรัพย์ที่มีใช้วัตถุแห่งหนี้ไปวางแต่ อย่างไม่

ดังนั้น จึงมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า หากวางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่ง หนี้แล้ว ผลทางกฎหมายเป็นอย่างไร ซึ่งแยกพิจารณาเป็น 3 กรณี ดังนี้

กรณีแรก บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ และ เจ้าหนี้ไม่ยอมรับทรัพย์ที่ได้วางไว้

กรณีที่สอง บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ แต่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ตามมาตรา 321 เช่น นาย ก. เป็นหนี้ต้องส่งมอบม้าแข่งซึ่งนาย ข. ได้คัดเลือกไว้แล้วให้แก่ นาย ข. แต่ นาย ข. ปฏิเสธไม่ยอมรับมอบ และต่อมามีตัวดังกล่าวตายลง นาย ก. จึงได้นำม้าแข่งตัวอื่นไปวางทรัพย์ และ นาย ข. ได้มารับม้าแข่งตัวที่นาย ก. ได้วางไว้ไป กรณีนี้ผลทางกฎหมายเป็นอย่างไร

กรณีที่สาม บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้เพียงบางส่วน เช่น เป็นหนี้เงินกู้ต้องใช้คืนเมื่อหนี้ถึงกำหนดเป็นเงินจำนวน 1,000,000 บาท แต่นำเงินไปวางทรัพย์เพื่อใช้คืนเพียง 500,000 บาท เป็นต้น มีผลทางกฎหมายอย่างไร

(3) การบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน

ตามมาตรา 333 วรรคท้าย กำหนดว่าผู้วางทรัพย์ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน และมาตรา 339 กำหนดให้เจ้าหนี้ต้องมารับทรัพย์ที่ได้วางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ภายในกำหนด 10 ปี นับแต่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์นั้น หากพ้นกำหนดดังกล่าวแล้วเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิรับทรัพย์ที่ได้วางไว้แต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม กฎหมายมิได้กำหนดเกี่ยวกับผลทางกฎหมายในกรณีผู้วางทรัพย์มิได้บอกกล่าวการวางทรัพย์แก่เจ้าหนี้

ดังนั้น จึงมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า หากผู้วางทรัพย์มิได้บอกกล่าวการวางทรัพย์แก่เจ้าหนี้แล้ว การวางทรัพย์จะสมบูรณ์หรือไม่ ลูกหนี้จะหลุดพ้นจากหนี้หรือไม่ และอายุความ 10 ปี ของเจ้าหนี้ที่ต้องมารับทรัพย์ที่ได้วางไว้เริ่มนับตั้งแต่เมื่อใด

(4) การขายทอดตลาดทรัพย์และนำเงินไปวางทรัพย์แทน

มาตรา 336 กำหนดไว้ชัดแจ้งว่า กรณีแม้เป็นทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้ก็ตาม แต่หากทรัพย์นั้นโดยสภาพไม่ควรจะวาง หรือหากวางแล้วจะเสียหายมากขึ้น หรือค่าเก็บรักษาในการวางทรัพย์มีราคาแพง บุคคลผู้ชำระหนี้จะขออนุญาตต่อศาลเพื่อขายทอดตลาดทรัพย์นั้นแล้วนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดมาวางแทนได้ ซึ่งหากพิจารณาจากตัวบทในมาตราดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการขายทอดตลาดต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน บุคคลผู้ชำระหนี้จะนำทรัพย์ไปขายทอดตลาดเองโดยพลการแล้วนำเงินมาวางทรัพย์แทนการส่งมอบทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไม่ได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายมิได้กำหนดเกี่ยวกับผลทางกฎหมายในกรณีบุคคลผู้ชำระหนี้ นำทรัพย์ไปขายทอดตลาดเองแล้วนำเงินมาวางทรัพย์แทนการส่งมอบทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้

ดังนั้น จึงมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า บุคคลผู้ชำระหนี้ นำทรัพย์ไปขายทอดตลาดเองโดยมิได้รับอนุญาตจากศาลก่อนแล้วนำเงินมาวางทรัพย์แทนการส่งมอบทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้มีผลทางกฎหมายเช่นไร

2.4.1.3 ผลของการวางทรัพย์

(1) ลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์

เมื่อพิจารณาโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งมีการจัดบทบัญญัติไว้เป็นหมวดหมู่ตามลำดับนั้นพบว่า กฎหมายลักษณะหนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับการวางทรัพย์ถูกบัญญัติไว้ใน “หมวดที่ 5 ความระงับหนี้” ใน “ส่วนที่ 1 การชำระหนี้” ดังนั้น ลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์จึงน่าจะเป็นการชำระหนี้ แต่เมื่อได้พิจารณามาตรา 208 ซึ่งบัญญัติเป็นหลักในการชำระหนี้ไว้ว่าลูกหนี้ต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยตรงต่อเจ้าหนี้ ในขณะที่การวางทรัพย์นั้น บุคคลผู้ชำระหนี้ได้นำทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ โดยเจ้าหนี้ยังมิได้รับเอาทรัพย์นั้นไว้แต่อย่างใด

ดังนั้น จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่า แท้จริงแล้วการวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็นการชำระหนี้ หรือเป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้เท่านั้น

(2) ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์

เมื่อได้วางทรัพย์โดยชอบแล้ว มาตรา 331 บัญญัติว่า “ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ต่างจากคำว่า “บรรดาความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้เป็นปลดเปลื้องไป” ตามมาตรา 330 และมีใช้คำว่า “หนี้ระงับ” โดยตรง

ดังนั้น จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่า ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์เป็นเช่นไร โดยพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นแรก ที่มาตรา 331 บัญญัติว่าการวางทรัพย์เป็นผลให้ “ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้” นั้นเป็นเช่นไร ทำให้หนี้ระงับหรือไม่

ประเด็นที่สอง เมื่อได้วางทรัพย์ไว้โดยชอบแล้ว ทรัพย์นั้นก็อยู่ในความครอบครองดูแลรักษาของสำนักงานวางทรัพย์ จึงมีปัญหาคือต้องพิจารณาว่า กรรมสิทธิ์ในทรัพย์ที่ได้วางแล้วเป็นของใคร ถือว่าได้โอนเป็นของเจ้าหนี้ทันทีที่ได้วางหรือไม่ และดอกผลรวมทั้งความเสี่ยงภัยในทรัพย์ที่ได้วางที่เกิดขึ้นระหว่างที่อยู่ในความครอบครองดูแลรักษาของสำนักงานวางทรัพย์ตกแก่เจ้าหนี้หรือลูกหนี้

ประเด็นที่สาม เมื่อได้วางทรัพย์โดยชอบแล้ว สัญญาอุปกรณ์ระงับหรือไม่อย่างไร และหากถือว่าการวางทรัพย์มีผลเสมือนเป็นการชำระหนี้แล้ว ความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกันที่ได้ค้ำประกันหนี้ประธานระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ไว้ได้หลุดพ้นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 698 หรือไม่ อย่างไร

(3) ผลทางกฎหมายกรณีสำนักงานวางทรัพย์ไม่รับการวางทรัพย์

กล่าวคือ หากมีกรณีที่บุคคลผู้ชำระหนี้นำทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวางทรัพย์แล้วปรากฏว่าสำนักงานวางทรัพย์ไม่รับการวางทรัพย์ ไม่ว่าจะด้วยเหตุที่บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่อาจแสดงหลักฐานแห่งหนี้ตามที่กำหนดในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 3 ว่า “ผู้วางทรัพย์นั้นจะเป็นตัวลูกหนี้เองก็ดี หรือบุคคลภายนอกก็ดี ต้องยื่นคำร้องขอวางทรัพย์ตามแบบพิมพ์ที่สำนักงานวางทรัพย์กำหนด โดยแสดงเหตุที่ต้องวางทรัพย์พร้อมทั้งแสดงเอกสารหลักฐานแห่งหนี้ (ถ้าหากมี)” และบุคคลผู้ชำระหนี้ก็ไม่อาจทำให้เจ้าหน้าที่เชื่อได้ว่าตนมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ หรือไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม มีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า บุคคลผู้ชำระหนี้จะใช้สิทธิวางทรัพย์ตามมาตรา 331 เพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ได้อย่างไรหรือไม่

2.4.1.4 การถอนทรัพย์ที่วาง

มาตรา 334 กำหนดว่าลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ เว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้ ลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางไว้ไม่ได้

(ก) ถ้าลูกหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่า ตนยอมสละสิทธิที่จะถอน เว้นแต่เป็นการถอนทรัพย์เมื่อพ้นกำหนด 10 ปี นับแต่เจ้าหน้าที่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์แล้วมิได้มารับทรัพย์ที่ได้วางไว้ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวตามมาตรา 339

(ข) เจ้าหน้าที่ได้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์แล้วว่า จะรับเอาทรัพย์นั้น

(ค) การวางทรัพย์นั้นได้เป็นไปโดยคำสั่งหรืออนุมัติของศาล และได้บอกกล่าวความนั้นแก่สำนักงานวางทรัพย์แล้ว

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบทบัญญัติดังกล่าวพบว่า มีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้อยู่หลายประการ ดังนี้

(1) ใครมีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางได้บ้าง

ตัวบทมาตรา 334 ใช้คำว่า “ลูกหนี้” โดยมีได้ใช้คำว่า “บุคคลผู้ชำระหนี้” ตามมาตรา 331 หรือคำว่า “ผู้วาง” ตามมาตรา 333 วรรคท้าย แต่ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 8 กลับใช้คำว่า “ลูกหนี้ผู้วางทรัพย์” ประกอบกับกฎหมายมิได้จำกัดผู้มีสิทธิวางทรัพย์ไว้เฉพาะลูกหนี้เท่านั้น ดังนั้น จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่า ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางมีใครบ้าง และลูกหนี้ที่มีได้เป็นผู้วางทรัพย์มีสิทธิถอนทรัพย์หรือไม่ อย่างไร

(2) การถอนทรัพย์ที่วางบางส่วน

จากถ้อยคำในมาตรา 331 ที่ว่าทรัพย์ที่วางต้องเป็นทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ ซึ่งแปลความได้ว่าต้องครบจำนวนตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงแห่งมูลหนี้ด้วย ดังนั้น บุคคลผู้ชำระ

หนี้จะวางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เพียงบางส่วนไม่ได้ แต่ในกรณีการถอนทรัพย์นั้น มาตรา 334 ไม่ได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางไว้เพียงบางส่วนได้หรือไม่ ดังนั้น จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่าลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางไว้เพียงบางส่วนได้หรือไม่ อย่างไร

(3) หากลูกหนี้สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางแล้ว ภายหลังจะยกเลิกการสละสิทธิแล้วมาขอถอนทรัพย์ที่วางไว้

จริงอยู่ว่า มาตรา 334 กำหนดไว้ชัดแจ้งว่าหากลูกหนี้สละสิทธิการถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้แล้วจะมาถอนทรัพย์ภายหลังไม่ได้ เว้นแต่เป็นกรณีการถอนทรัพย์ตามมาตรา 339 อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว มีอีกหลายเหตุที่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้หรือหนี้ระงับโดยเจ้าหนี้มิได้มารับทรัพย์ที่ได้วางไว้ ดังนั้น จึงมีประเด็นต้องพิจารณาในกรณีดังต่อไปนี้หากลูกหนี้ได้สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางแล้ว ภายหลังจะยกเลิกการสละสิทธิแล้วมาขอถอนทรัพย์ที่วางไว้ได้หรือไม่ อย่างไร

กรณีแรก เจ้าหนี้ยังไม่มารับทรัพย์ที่ได้วางไว้ และยังอยู่ในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันที่เจ้าหนี้ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ แต่ปรากฏว่าหนี้ขาดอายุความเสียก่อน เช่น ลูกหนี้วางทรัพย์โดยสละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางทรัพย์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2550 และบอกกล่าวการวางทรัพย์ให้เจ้าหนี้ทราบในวันเดียวกัน ซึ่งเจ้าหนี้ต้องมาใช้สิทธิรับทรัพย์ที่ได้วางไว้ภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันที่รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ดังกล่าว แต่ปรากฏว่าหนี้ดังกล่าวขาดอายุความในวันที่ 1 มกราคม 2552 เป็นต้น

กรณีที่สอง หากบุคคลผู้ชำระหนี้มาวางทรัพย์ภายหลังจากที่หนี้ขาดอายุความไปแล้ว ต่อมาจะถอนทรัพย์ที่วางไว้ได้หรือไม่ อย่างไร

กรณีที่สาม หากภายหลังจากที่ได้มีการวางทรัพย์แล้วปรากฏว่าเจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ ซึ่งมีผลทำให้หนี้ระงับสิ้นไปตามมาตรา 340 กรณีนี้ลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางไว้หรือไม่ อย่างไร

กรณีที่สี่ ผลทางกฎหมายของการถอนทรัพย์ที่วาง

แม้มาตรา 334 จะบัญญัติว่าถ้าลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางไว้ให้เสมือนว่ามีได้วางทรัพย์ไว้เลย แต่ถ้อยคำดังกล่าวไม่ชัดเจนว่ามีความหมายเพียงใด จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่าผลทางกฎหมายเมื่อได้มีการถอนทรัพย์ที่วางไปแล้วเป็นอย่างไร

2.4.1.5 สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้

เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ได้วางทรัพย์ไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์โดยชอบแล้ว เจ้าหนี้ก็มีสิทธิที่จะรับเอาทรัพย์ที่วางไว้จากสำนักงานวางทรัพย์ แต่มาตรา 339 บัญญัติไว้ว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้เป็นอันระงับสิ้นไปเมื่อพ้นเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ ดังนั้น จึงมีปัญหาค่าที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับกำหนดระยะเวลา 10 ปี ดังกล่าว ดังนี้

- (1) กำหนดเวลา 10 ปี เป็นอายุความหรือไม่
- (2) เจ้าหนี้ยังต้องมารับเอาทรัพย์สินที่ได้วางภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สินอยู่อีกหรือไม่

เนื่องจากมาตรา 339 มิได้บัญญัติให้ชัดแจ้งว่าหากเจ้าหนี้ได้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้นแล้ว เจ้าหนี้ยังต้องมารับเอาทรัพย์สินที่ได้วางภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สินอยู่อีกหรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เพียงแต่เจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินที่ได้วางไว้แล้วจะถือว่าเป็นการใช้สิทธิรับเอาทรัพย์สินอันทำให้กำหนดเวลา 10 ปี สิ้นสุดหยุดลงหรือไม่

- (3) กรณีวางทรัพย์สินเพราะไม่อาจจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนยังจะต้องบอกกล่าวการวางทรัพย์สินหรือไม่

หากบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์สินเพราะเหตุไม่อาจจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน บุคคลผู้ชำระหนี้ย่อมไม่รู้ว่าใครเป็นเจ้าหนี้ มีปัญหาต้องพิจารณาว่าในเรื่องการบอกกล่าวการวางทรัพย์สินนั้น มาตรา 333 วรรคท้ายกำหนดให้ผู้วางทรัพย์สินมีหน้าที่ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์สิน แต่ไม่ได้กำหนดว่าหากเป็นกรณีวางทรัพย์สินเพราะไม่อาจจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนไว้ยังจะต้องบอกกล่าวหรือไม่ อย่างไร และกำหนดเวลา 10 ปี จะนับอย่างไร ซึ่งแตกต่างจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินแล้วนำเงินที่ได้มาวางทรัพย์สินแทนตามมาตรา 337 วรรคสาม ซึ่งมาตราดังกล่าวนี้ได้กำหนดทางออกไว้ว่า หากการบอกให้เจ้าหนี้รู้ตัวและการบอกกล่าวการขายทอดตลาดไม่อาจกระทำได้อีกก็ไม่ต้องทำก็ได้ กล่าวคือ การไม่รู้ตัวเจ้าหนี้เป็นเหตุให้ไม่อาจบอกให้เจ้าหนี้รู้ตัวและไม่อาจบอกกล่าวขายทอดตลาดได้ จึงงดไม่ต้องบอกกล่าวก็ได้

2.4.2 ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะอื่น

การวางทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะหนี้ ซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 นั้นถือว่าเป็นบทบัญญัติทั่วไป แต่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้เองก็มีเรื่องของการวางทรัพย์สินที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะต่างๆ เป็นกรณีเฉพาะด้วย และระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ก็กำหนดให้ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกอาจวางทรัพย์สินได้ในกรณีตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติให้วางทรัพย์สิน ณ สำนักงานวางทรัพย์สินได้ ดังที่กำหนดไว้ในข้อ 2 ของระเบียบดังกล่าว ความว่า

“ข้อ 2 ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกอาจวางทรัพย์สินต่อสำนักงานวางทรัพย์สินได้ในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อเจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้
- (2) เมื่อเจ้าหนี้ไม่สามารถจะรับชำระหนี้

(3) เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน โดยมีใช้เป็นความผิดของตน

(4) กรณีตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติให้วางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์ได้ เช่น มาตรา 232, 302, 631, 679, 754, 772 และ 947 เป็นต้น

(5) กรณีตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น

(6) กรณีตามคำสั่งศาลภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 264”

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิทยานิพนธ์นี้มีขอบเขตในการศึกษาเฉพาะปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะหนี้ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปเท่านั้น โดยมีได้รวมถึงการศึกษาปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะอื่นที่มีใช้กฎหมายลักษณะหนี้ด้วย ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอสรุปเฉพาะประเด็นสำคัญเพื่อให้เห็นภาพรวมและประเด็นแห่งปัญหาผลทางกฎหมายเท่านั้น โดยมีได้แสดงรายละเอียดหรือวิเคราะห์แต่อย่างใด ดังต่อไปนี้

2.4.2.1 การวางทรัพย์กรณีทรัพย์ที่จำนำ จำนอง หรืออยู่ในบังคับ บุริมสิทธิซึ่งได้เอาประกันไว้เกิดวินาศภัยขึ้นก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระ

กรณีนี้เป็น “การช่วงทรัพย์” ของเจ้าหนี้บุริมสิทธิ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 231 บัญญัติไว้ความสรุปได้ว่า ถ้าทรัพย์สินจำนอง จำน่า หรืออยู่ในบังคับบุริมสิทธิประการอื่นได้เอาประกันไว้ ให้สิทธิจำนอง จำน่า หรือบุริมสิทธิอย่างอื่นนั้นครอบคลุมไปถึงสิทธิที่จะเรียกร้องเอาแก่ผู้รับประกันภัยด้วย * กล่าวคือ การช่วงทรัพย์ของเจ้าหนี้บุริมสิทธิในกรณีนั้นเห็นได้ว่ามีหน้อยู่ 2 หน้ก็คือ หน้แรกเป็นหน้ระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหน้ที่มีการจำนอง จำน่า หรือบุริมสิทธิเหนือทรัพย์ของลูกหน้ และหน้ที่สองเป็นหน้ตามสัญญาประกันภัยที่ลูกหน้นำทรัพย์ที่ได้จำนอง จำน่า หรือบุริมสิทธิเหนือทรัพย์ของลูกหน้ไปประกันภัยไว้ โดยมูลหน้ตามสัญญาประกันภัยนั้นลูกหน้ซึ่งเป็นผู้เอาประกันภัยจึงอยู่ในฐานะเจ้าหน้ที่จะเรียกร้องค่าสินไหมตามสัญญาประกันภัยจากผู้รับประกันภัยได้ และด้วยผลของกฎหมายเรื่องการช่วงทรัพย์ของเจ้าหนี้บุริมสิทธิดังกล่าวจึงทำให้เจ้าหน้ตามหน้แรกมีสิทธิบังคับเหนือสัญญาประกันภัยนั้นได้ด้วย

อย่างไรก็ตาม หากหน้แรกยังไม่ถึงกำหนดชำระแต่ปรากฏว่าทรัพย์ที่จำนอง จำน่า หรือบุริมสิทธิเหนือทรัพย์ของลูกหน้ซึ่งลูกหน้ได้เอาประกันภัยไว้เกิดวินาศภัยขึ้นเสียก่อน ผู้รับประกันภัยจะใช้เงินตามสัญญาประกันภัยแก่ผู้รับจำนอง จำน่า หรือเจ้าหนี้บุริมสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้รับประกันภัยและลูกหน้ตามหน้แรกซึ่งเป็นผู้เอาประกันภัยจะตกลงกันให้ใช้เงินแก่ผู้รับจำนอง จำน่า หรือเจ้าหนี้บุริมสิทธิไป แต่หากทั้งสามฝ่ายตกลงกันไม่ได้ กฎหมายจึงเปิดช่องให้แต่ละฝ่ายมีสิทธิ

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 231

เรียกร้องให้นำเงินจำนวนนั้นไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 232 ว่า

“ถ้าตามความในมาตราก่อนนี้เป็นอันว่าจะเอาเงินจำนวนหนึ่งให้แทนทรัพย์สินที่ทำลายหรือบุบสลายไ้ไซ้ เงินจำนวนนี้ท่านยังมีให้ส่งมอบแก่ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำหรือเจ้าหนี้มีบุริมสิทธิคนอื่นก่อนที่หนี้ซึ่งได้เอาทรัพย์นี้ประกันไว้จะถึงกำหนดและถ้าผู้รับจำนองสามารถจะตกลงกับลูกหนี้ได้ไซ้ ท่านว่าต่างฝ่ายต่างมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้นำเงินจำนวนนั้นไปวางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์เพื่อประโยชน์อันร่วมกัน เว้นแต่ลูกหนี้จะหาประกันให้ไว้ตามสมควร”

เหตุที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพราะถ้าให้ผู้รับประกันภัยชำระเงินให้แก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้อาจเสียเปรียบได้นั่นเอง

ดังนั้น ในกรณีนี้กฎหมายกำหนดเหตุแห่งการวางทรัพย์ไว้ชัดเจนว่า ต้องเกิดเหตุผู้รับจำนองไม่สามารถจะตกลงกับลูกหนี้ได้เสียก่อน ต่างฝ่ายจึงต่างมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยนำเงินจำนวนนั้นไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์ได้ และย่อมหมายความว่าผู้รับประกันภัยจะนำเงินไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์โดยยังมีได้มีเหตุแห่งการวางทรัพย์ดังกล่าวหาได้ไม่

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ในกรณีนี้อยู่หลายประการ เช่น

ข้อพิจารณาที่ 1 เงินเป็นสังกมทรัพย์ ดังนั้น เมื่อผู้รับประกันภัยนำเงินไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์จะถือว่าเป็นการชำระหนี้ตามสัญญาประกันภัยแล้วหรือไม่ และหนี้ตามสัญญาประกันภัยระงับแล้วหรือไม่ อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 2 ในการวางเงินนั้น ผู้รับประกันต้องสละสิทธิการถอนเงินที่วางหรือไม่ อย่างไร หากสละหรือไม่สละมีผลทางกฎหมายแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และผู้รับประกันมีสิทธิถอนเงินที่ได้วางไปแล้วก่อนที่ลูกหนี้ซึ่งเป็นผู้เอาประกัน หรือผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำหรือเจ้าหนี้มีบุริมสิทธิคนอื่นจะมารับเงินที่วางไว้เมื่อหนี้ถึงกำหนดได้หรือไม่

ข้อพิจารณาที่ 3 ดอกผลของเงินที่ผู้รับประกันได้วางไว้นับตั้งแต่วันที่ได้วางจนถึงวันที่ผู้มีสิทธิได้รับเงินดังกล่าวเป็นของใคร

2.4.2.2 การวางทรัพย์กรณีเป็นการชำระหนี้อันแบ่งชำระมิได้ ซึ่งมีเจ้าหนี้หลายคนแต่มีได้เป็นเจ้าหนี้ร่วม

กรณีนี้เป็นกรณีที่บุคคลหลายคนเป็นเจ้าของ แต่ไม่ใช่เจ้าหนี้ร่วม และหนี้ดังกล่าวก็เป็นหนี้อันแบ่งกันชำระไม่ได้ กฎหมายกำหนดให้ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ให้เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหมดด้วยกันทุกคน จะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งไม่ได้ ในทำนองเดียวกัน เจ้าหนี้แต่ละคนก็ต้องเรียกให้ชำระหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ด้วยกันหมดทุกคน จะเรียกให้ชำระหนี้เพื่อประโยชน์ตนหรือประโยชน์ของเจ้าหนี้บางคนหาได้ไม่ และเจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกให้ลูกหนี้วางทรัพย์ที่เป็นหนี้

นั้นไว้เพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้หมดทุกคนด้วยกันก็ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 302 วรรคแรกว่า

“ถ้าการชำระหนี้เป็นการอันจะแบ่งกันชำระมิได้และมีบุคคลหลายคนเป็นเจ้าหนี้ ถ้าบุคคลเหล่านั้นมิได้เป็นเจ้าหนี้ร่วมกันไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ได้แต่จะชำระหนี้ให้ได้ประโยชน์แก่บุคคลเหล่านั้น ทั้งหมดด้วยกันและเจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกชำระหนี้ได้ก็แต่เพื่อได้ประโยชน์ด้วยกันหมดทุกคนเท่านั้น อนึ่ง เจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกให้ลูกหนี้วางทรัพย์ที่เป็นหนี้นั้นไว้เพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้หมดทุกคนด้วยกันก็ได้ หรือถ้าทรัพย์นั้นไม่ควรแก่การจะวางไว้ก็ให้ส่งแก่ผู้พิทักษ์ทรัพย์ซึ่งศาลจะได้แต่งตั้งขึ้น”

ดังนั้น การวางทรัพย์ในกรณีนี้ลูกหนี้จึงต้องระบุด้วยว่าเป็นการวางเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทุกคนด้วย

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า ในกรณีนี้กฎหมายได้บัญญัติไว้ด้วยว่า หากทรัพย์นั้นไม่ควรแก่การวาง เจ้าหนี้ก็อาจร้องขอต่อศาลให้แต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์แล้วให้ลูกหนี้วางทรัพย์นั้นแก่ผู้พิทักษ์ทรัพย์ที่ศาลแต่งตั้งขึ้นดังกล่าวได้อันถือได้ว่าเป็นช่องทางพิเศษที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อความสะดวกในการวางทรัพย์

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่ามิใช่ข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ในกรณีนี้อยู่หลายประการ เช่น

ข้อพิจารณาที่ 1 มาตรา 302 วรรคแรก ใช้ถ้อยคำว่า “เจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกชำระหนี้ได้ก็แต่เพื่อได้ประโยชน์ด้วยกันหมดทุกคนเท่านั้น อนึ่ง เจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกให้ลูกหนี้วางทรัพย์ที่เป็นหนี้นั้นไว้เพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้หมดทุกคนด้วยกันก็ได้” จึงมีประเด็นต้องพิจารณาเกี่ยวกับเหตุแห่งการวางทรัพย์ในกรณีนี้ว่า ต้องเป็นกรณีเจ้าหนี้แต่ละคนเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แต่ไม่อาจตกลงกันได้หรือมิได้เป็นไปเพื่อได้ประโยชน์ด้วยกันหมดทุกคน เจ้าหนี้ทุกคนหรือบางคนจึงได้เรียกให้ลูกหนี้วางทรัพย์ที่เป็นหนี้นั้นไว้เพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้หมดทุกคนเสียก่อน ลูกหนี้จึงจะมีหน้าที่นำทรัพย์ไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์ได้ หรือเพียงแต่ลูกหนี้มีสิทธินำทรัพย์ไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์เพื่อเป็นการปฏิบัติการชำระหนี้โดยระบุด้วยว่าเป็นการวางเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทุกคนได้เลยโดยไม่จำต้องรอให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวเสียก่อน

ข้อพิจารณาที่ 2 เมื่อลูกหนี้ได้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์แล้วจะถือว่าเป็นการชำระหนี้หรือไม่ อย่างไร และหากเป็นการชำระหนี้โดยชอบแล้วจะมีผลทำให้หนี้ระงับหรือไม่อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 3 ในการวางทรัพย์นั้น ลูกหนี้ต้องสละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางหรือไม่ อย่างไร หากสละหรือไม่สละมีผลทางกฎหมายแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางไปก่อนที่เจ้าหนี้จะมารับทรัพย์ที่วางไปจากสำนักงานวางทรัพย์หรือไม่ อย่างไร

2.4.2.3 การวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะชายฝาก

สัญญาขายฝากนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 491 ให้ความหมายไว้ว่า คือ สัญญาซื้อขายซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกไปยังผู้ซื้อ โดยมีข้อตกลงกันว่าผู้ขายอาจไถ่ทรัพย์นั้นคืนได้ * ดังนั้น จากบทบัญญัติดังกล่าว สัญญาขายฝากจึงเป็นสัญญาซื้อขายที่มีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นทรัพย์สิน และมีวัตถุประสงค์ของสัญญาคือ การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายฝาก โดยมีข้อตกลงกันว่าผู้ขายฝากอาจไถ่ทรัพย์นั้นคืนได้

หากผู้มีสิทธิไถ่ (ซึ่งได้แก่ ผู้ขายเดิม หรือทายาทของผู้ขายเดิม หรือผู้รับโอนสิทธินั้น หรือบุคคลซึ่งในสัญญายอมไว้โดยเฉพาะว่าให้เป็นผู้ไถ่ได้ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 497) จะใช้สิทธิไถ่ทรัพย์สินที่ขายฝากคืนจากผู้มีสิทธิรับไถ่ (ซึ่งได้แก่ ผู้ซื้อเดิม หรือทายาทของผู้ซื้อเดิม หรือผู้รับโอนทรัพย์สิน หรือผู้รับโอนสิทธิเหนือทรัพย์สิน ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 498) ผู้มีสิทธิไถ่ต้องใช้สิทธิไถ่ตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดจึงจะเป็นการใช้สิทธิไถ่โดยชอบด้วยกฎหมาย และเป็นผลให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายฝากดังกล่าวกลับมาเป็นของผู้ไถ่ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 492 ว่า

“ในกรณีที่มีการไถ่ทรัพย์สินซึ่งขายฝากภายในเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือผู้ไถ่ได้วางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ต่อสำนักงานวางทรัพย์ภายในกำหนดเวลาไถ่โดยสละสิทธิถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้ให้ทรัพย์สินซึ่งขายฝากตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ไถ่ตั้งแต่วันที่ผู้ไถ่ได้ชำระสินไถ่หรือวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ได้วางทรัพย์ตามวรรคหนึ่งให้เจ้าพนักงานของสำนักงานวางทรัพย์แจ้งให้ผู้รับไถ่ทราบถึงการวางทรัพย์โดยพลันโดยผู้ไถ่ไม่ต้องปฏิบัติตามมาตรา 333 วรรคสาม”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าวิธีการในการใช้สิทธิไถ่ที่ชอบด้วยกฎหมาย มีดังนี้

- (1) ผู้มีสิทธิไถ่ต้องใช้สิทธิไถ่ภายในเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาขายฝาก หรือภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด
- (2) ผู้มีสิทธิไถ่ต้องแสดงเจตนาไถ่ต่อผู้มีสิทธิรับไถ่ หรือวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ต่อสำนักงานวางทรัพย์โดยสละสิทธิถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้
- (3) ในการใช้สิทธิไถ่นั้น ผู้มีสิทธิไถ่ต้องมีความพร้อมในการไถ่ด้วย ซึ่งหมายถึงมีสินไถ่พร้อมที่จะไถ่นั้นเอง แต่หากผู้ไถ่ไม่มีความพร้อมในการไถ่ แม้ว่าจะได้ใช้สิทธิไถ่ภายใน

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 491

เวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาขายฝากหรือภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดก็ตาม ก็ไม่ถือว่าเป็นการใช้สิทธิ
ไถ่โดยชอบ *

จากที่กล่าวมาข้างต้น การวางทรัพย์ในกฎหมายลักษณะขายฝากจึงเกิดขึ้น
ในกรณีที่ผู้มีสิทธิไถ่ได้ใช้สิทธิไถ่ด้วยวิธีการวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ต่อสำนักงานวางทรัพย์นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะขายฝากนี้มีข้อแตกต่าง
จากการวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะหนี้ในหลายประการ เช่น

ประการแรก การแจ้งให้เจ้าหนี้หรือผู้มีสิทธิรับการไถ่ทราบถึงการวาง
ทรัพย์ กล่าวคือ

ตามกฎหมายลักษณะหนี้ กฎหมายกำหนดให้ผู้วางทรัพย์มีหน้าที่ต้องแจ้ง
ถึงการวางทรัพย์ให้เจ้าหนี้ทราบโดยพลัน ** แต่ตามกฎหมายลักษณะขายฝากนั้น ผู้มีสิทธิไถ่ไม่มี
หน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้มีสิทธิรับไถ่ทราบ โดยกฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานของสำนักงาน
วางทรัพย์เป็นผู้ดำเนินการแทน ***

ประการที่สอง การสละสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วางไว้ กล่าวคือ

ตามกฎหมายลักษณะหนี้ กฎหมายมิได้บังคับให้ผู้วางทรัพย์ต้องสละสิทธิ
การถอนทรัพย์ที่วางไว้ กฎหมายบัญญัติเพียงว่าถ้าผู้วางทรัพย์สละสิทธิที่จะถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้ต่อ
สำนักงานวางทรัพย์แล้วสิทธิถอนทรัพย์เป็นอันขาดไป **** แต่ตามกฎหมายลักษณะขายฝากนั้น
กฎหมายบัญญัติเป็นการบังคับว่าเมื่อผู้มีสิทธิไถ่ใช้สิทธิไถ่ด้วยวิธีการวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ต่อ
สำนักงานวางทรัพย์ ผู้มีสิทธิไถ่ต้องสละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางไว้ด้วย ***** ดังนั้น หากผู้มีสิทธิไถ่วาง
ทรัพย์อันเป็นสินไถ่แต่ไม่สละสิทธิถอนทรัพย์อันเป็นสินไถ่ที่ได้วางไว้ดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นการใช้สิทธิ
ไถ่โดยชอบ

ประการที่สาม เหตุแห่งการวางทรัพย์ กล่าวคือ

ตามกฎหมายลักษณะหนี้ กฎหมายกำหนดเหตุแห่งการวางทรัพย์ไว้ชัดเจน
ว่า บุคคลผู้ชำระหนี้จะชำระหนี้ด้วยวิธีการวางทรัพย์ได้ก็ต่อเมื่อเป็นกรณีเจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับ
ชำระหนี้ หรือเจ้าหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ หรือบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 407/2540

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 วรรคสาม

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 492 วรรคสอง

**** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 วรรคสอง

***** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 492 วรรคหนึ่ง

รู้ตัวเจ้าหน้าที่ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน * ทั้งนี้ เพราะการปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบนั้น ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ต่อเจ้าหน้าที่หรือบุคคลผู้มีอำนาจรับชำระหนี้แทนเจ้าหน้าที่เท่านั้น การวางทรัพย์เป็นช่องทางพิเศษของลูกหนี้ในการปฏิบัติการชำระหนี้ในกรณีมีเหตุไม่ปกติซึ่งก็คือมีเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังกล่าวเกิดขึ้น ดังนั้น ลูกหนี้หรือบุคคลผู้ชำระหนี้จะชำระหนี้ด้วยวิธีการวางทรัพย์ได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุแห่งการวางทรัพย์ดังกล่าวเหตุใดเหตุหนึ่งเสียก่อนเท่านั้น ลูกหนี้หรือบุคคลผู้ชำระหนี้จะเลือกวิธีการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์ตามอำเภอใจไม่ได้ แต่ตามกฎหมายลักษณะขายฝากนั้น กฎหมายกำหนดวิธีการในการใช้สิทธิได้ไว้ 2 วิธี คือ การไถ่ทรัพย์สินซึ่งขายฝากโดยตรงจากผู้มีสิทธิรับไถ่วิธีหนึ่ง และการวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ต่อสำนักงานวางทรัพย์อีกวิธีหนึ่ง โดยตัวบทใช้ถ้อยคำว่า “หรือ” ระหว่างวิธีการทั้งสองดังกล่าว ** ซึ่งหมายความว่าผู้มีสิทธิไถ่จะเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้อีกวิธีหนึ่งเสียก่อน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้มีสิทธิไถ่จะเลือกใช้วิธีการวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ต่อสำนักงานวางทรัพย์โดยไม่จำเป็นต้องใช้สิทธิไถ่โดยตรงต่อผู้มีสิทธิรับไถ่แล้วเกิดกรณีผู้มีสิทธิรับไถ่บอปิดไม่ยอมรับการไถ่หรือผู้มีสิทธิรับไถ่ไม่สามารถรับการไถ่ได้เสียก่อน และไม่จำเป็นต้องให้เกิดกรณีผู้มีสิทธิไถ่ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวผู้มีสิทธิรับไถ่โดยมิใช่ความผิดของผู้มีสิทธิไถ่เสียก่อนเช่นกัน

ประการที่สี่ สิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง กล่าวคือ

ตามกฎหมายลักษณะหนี้ เมื่อมีการวางทรัพย์แล้ว หากเจ้าหนี้ยังมิได้รับเอาทรัพย์นั้นและมีได้รับเอาทรัพย์นั้นไปจนพ้นเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์ สิทธิของเจ้าหนี้เป็นอันระงับสิ้นไป และลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ไม่ว่าลูกหนี้จะได้แสดงเจตนาว่าตนยอมสละสิทธิที่จะถอนทรัพย์ที่วางไว้ก่อนแล้วหรือไม่ก็ตาม *** ด้วยบทบัญญัติดังกล่าวไม่ว่าจะแปลความว่าเมื่อวางทรัพย์แล้วกรรมสิทธิในทรัพย์ที่วางไว้ได้โอนไปยังเจ้าหนี้แล้วหรือไม่ก็ตาม แต่ก็เกิดผลทางกฎหมายที่เหมือนกัน นั่นก็คือ สิทธิของเจ้าหนี้เป็นอันระงับสิ้นไป และลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางกลับคืนมาเป็นของลูกหนี้ได้ แต่ตามกฎหมายลักษณะขายฝากนั้น นอกจากกฎหมายจะบังคับให้ผู้มีสิทธิไถ่ต้องสละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางไว้ มิฉะนั้นจะเป็นการวางทรัพย์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว กฎหมายยังมิได้บัญญัติให้สิทธิผู้มีสิทธิไถ่ที่ได้วางทรัพย์ไว้มีสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วางดังเช่นกรณีของการวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะหนี้ด้วย

ประการที่ห้า ทรัพย์ที่นำไปวาง กล่าวคือ

ตามกฎหมายลักษณะหนี้ หนี้ที่จะปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์ได้นั้นต้องเป็นหนี้ที่มีวัตถุแห่งหนี้เป็นการส่งมอบหรือโอนทรัพย์สิน ส่วนหนี้ที่มีวัตถุแห่งหนี้เป็นการกระทำการ และงดเว้นกระทำการ ไม่อาจใช้วิธีการวางทรัพย์ในการปฏิบัติการชำระหนี้ได้ ดังนั้น

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 492

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339

กฎหมายจึงบัญญัติว่าทรัพย์สินที่จะนำไปวางจึงต้องเป็น “ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้” เท่านั้น * ซึ่งหมายถึงการส่งมอบตัวทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และการชำระหนี้เงิน แต่ตามกฎหมายลักษณะขายฝากนั้น ทรัพย์สินที่จะนำไปวางเรียกว่า “สินไถ่” ซึ่งนักกฎหมายเห็นพ้องต้องกันว่า หมายถึง “ราคาไถ่ถอน” (price of redemption) จึงต้องเป็น “เงิน” เท่านั้น ³⁶ ดังนั้น ผู้มีสิทธิไถ่จึงไม่อาจนำทรัพย์สินอื่นที่มีใช้เงินไปวางทรัพย์สินเพื่อใช้สิทธิไถ่ได้

อย่างไรก็ตาม มีนักกฎหมายบางท่านตั้งข้อสังเกตไว้ว่า จากถ้อยคำในตัวบทของมาตรา 492 ที่ใช้คำว่า “ทรัพย์สินอันเป็นสินไถ่” นั้น อาจทำให้เข้าใจได้ว่าสินไถ่เป็นทรัพย์สินอื่นได้นอกจากเงิน ³⁷

นอกจากข้อแตกต่างในหลายๆ ประการของการวางทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะหนี้กับการวางทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะขายฝากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าการวางทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะขายฝากเองนั้นก็มิใช่ข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินเช่นกัน ดังต่อไปนี้

ข้อพิจารณาที่ 1 ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะขายฝาก พิจารณาในกรณีทีถือว่าการไถ่เป็นสิทธิของผู้ขายฝากที่จะไถ่ทรัพย์สินที่ขายฝากคืนหรือไม่ก็ได้ แต่มิใช่หน้าที่ที่ผู้ขายฝากต้องไถ่ทรัพย์สินคืนเสมอไป ซึ่งเป็นการพิจารณาตามความเห็นของนักกฎหมายไทยที่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การไถ่ทรัพย์สินที่ได้ขายฝากไว้เป็น “สิทธิ” ของผู้ขายฝาก มิใช่ “หน้าที่” ³⁸ กล่าวคือ ในกรณีนี้จะถือว่าผู้ขายฝากไม่ใช่ลูกหนี้ หากแต่เป็นผู้ต้องการทรัพย์สินที่ได้ขายฝากไว้คืน และด้วยสิทธิดังกล่าวจึงผูกพันตัวผู้ซื้อฝากฝ่ายเดียวในอันที่จะต้องยินยอมให้ไถ่ทรัพย์สินเมื่อผู้ขายฝากใช้สิทธิไถ่โดยชอบด้วยกฎหมาย

ตามข้อพิจารณาดังกล่าวนี้ มีประเด็นที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินว่า ผู้ขายฝากจะใช้สิทธิไถ่ด้วยวิธีการวางทรัพย์สินเลยโดยไม่ต้องขอใช้สิทธิไถ่ต่อผู้ซื้อฝากหรือผู้มีสิทธิรับไถ่ จนกระทั่งผู้ซื้อฝากหรือผู้มีสิทธิรับไถ่บอกปิดไม่ยอมรับการไถ่เสียก่อน

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331

³⁶ ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), หน้า 317.

³⁷ ไผทชิต เอกจริยกร, คำอธิบายซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), หน้า 287.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 261. และ ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง, หน้า 282.

ได้หรือไม่ เมื่อผู้ขายฝากใช้สิทธิไถ่โดยการวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่แล้วจะถือว่าสินไถ่ตกเป็นของผู้ซื้อฝากทันทีที่ได้มีการวางทรัพย์นั้นหรือไม่ ดอกผลของสินไถ่เป็นของใคร ผู้ขายฝากจะวางสินไถ่โดยไม่สละสิทธิการถอนได้หรือไม่ ผู้ขายฝากจะถอนทรัพย์ที่วางก่อนที่ผู้ซื้อฝากจะมารับได้หรือไม่ และมีกำหนดระยะเวลาที่ผู้ซื้อฝากต้องมารับสินไถ่หรือไม่ เป็นต้น

ข้อพิจารณาที่ 2 ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะขายฝาก พิจารณาในกรณีที่ว่าไม่ว่าการไถ่เป็นสิทธิของผู้ขายฝากที่จะไถ่ทรัพย์ที่ขายฝากคืนหรือไม่ก็ได้ตามข้อพิจารณาที่ 1 ก็ตาม แต่การ “ไถ่” นั้น หมายถึงหรือมีความหมายทำนองเดียวกันกับ “การซื้อกลับคืนมา” นั่นเอง³⁹ ดังนั้น เมื่อผู้ขายฝากใช้สิทธิไถ่ย่อมก่อให้เกิดหนี้แก่ผู้ขายฝากในฐานะ “ผู้ซื้อ” ในการที่จะต้องชำระราคา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อผู้ขายฝากแสดงเจตนาไถ่อันเป็นการขอซื้อกลับคืนมาแล้วย่อมมีฐานะเป็น “ลูกหนี้” และเมื่อผู้ซื้อฝากบอกปิดไม่ยอมรับการไถ่หรือการชำระราคาดังกล่าว ผู้ขายฝากจึงมีหน้าที่ในฐานะลูกหนี้ที่จะชำระสินไถ่หรือชำระราคาด้วยวิธีการวางทรัพย์ได้

ตามข้อพิจารณาดังกล่าวนี้นี้ มีประเด็นที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ว่า การที่ผู้ขายฝากชำระราคาด้วยวิธีการวางทรัพย์อันเป็นสินไถ่นั้นถือเป็นการปฏิบัติการชำระหนี้แล้วหรือไม่ และถ้าเป็นการปฏิบัติการชำระหนี้แล้ว ผู้พันตัวผู้ซื้อฝากให้ต้องยินยอมให้ผู้ขายฝากไถ่ทรัพย์ที่ขายฝากไว้หรือไม่อย่างไร และถ้ามิใช่การปฏิบัติการชำระหนี้แล้วผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์คืออะไร เช่น จะถือว่าสินไถ่ตกเป็นของผู้ซื้อฝากทันทีที่ได้มีการวางทรัพย์นั้นหรือไม่ ดอกผลของสินไถ่เป็นของใคร ผู้ขายฝากจะวางสินไถ่โดยไม่สละสิทธิการถอนได้หรือไม่ ผู้ขายฝากจะถอนทรัพย์ที่วางก่อนที่ผู้ซื้อฝากจะมารับได้หรือไม่ และมีกำหนดระยะเวลาที่ผู้ซื้อฝากต้องมารับสินไถ่หรือไม่ เป็นต้น

2.4.2.4 การวางทรัพย์กรณีผู้ขนส่งไม่อาจส่งมอบของได้

กรณีนี้เป็นกรณีที่ผู้ขนส่งเอาของไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์เพราะผู้ขนส่งไม่อาจส่งมอบของให้แก่ผู้รับตราส่งได้ กล่าวคือ ตามสัญญารับขนของนั้นผู้ขนส่งมีหน้าที่ต้องขนของส่งไปให้แก่ผู้รับตราส่ง และของถึงเมื่อใด ผู้ขนส่งต้องแจ้งแก่ผู้รับตราส่ง* แต่หากผู้ขนส่งหาตัวผู้รับตราส่งไม่พบ หรือผู้รับตราส่งบอกปิดไม่ยอมรับมอบของ ผู้ขนส่งมีหน้าที่ต้องบอกกล่าวไปยังผู้ส่งทันที และถามเอาคำสั่งของผู้ส่ง หากผู้ขนส่งได้บอกกล่าวไปยังผู้ส่งและถามเอาคำสั่งของผู้ส่งแล้วแต่ผู้ส่งละเลยเสียไม่ส่งคำสั่งมาในเวลาอันควรหรือส่งมาเป็นคำสั่งอันไม่อาจปฏิบัติให้เป็นไปได้ หรือมีพฤติการณ์ขัดขวางทำให้ผู้ขนส่งไม่สามารถบอกกล่าวไปยังผู้ส่งและถามเอาคำสั่งของผู้ส่งได้ เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ย่อมทำให้ผู้ขนส่งไม่อาจส่งมอบของได้ กฎหมายจึงกำหนดช่องทางพิเศษไว้ว่า ให้ผู้ขนส่งนำ

³⁹ ไผทชิต เอกจริยกร, คำอธิบายซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), หน้า 261. และ วิษณุ เครืองาม, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 14 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2549), หน้า 285.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 610 และมาตรา 622

ของไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์ได้ และหากของนั้นเป็นลหุภัณฑ์ของสดีเสียได้ และการห่วงง้าไว้ ย่อมเป็นการเสี่ยงความเสียหาย หรือถ้าราคาของนั้นดูไม่น่าจะคุ้มค่าระวางพาหนะและอุปกรณ์ กฎหมายก็ให้อำนาจผู้ขนส่งที่จะเอาของนั้นออกขายทอดตลาดเสียก็ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 631 ว่า

“ถ้าหาตัวผู้รับตราส่งไม่พบก็ดีหรือถ้าผู้รับตราส่งบอกปิดไม่ยอมรับมอบของ ก็ดี ผู้ขนส่งต้องบอกกล่าวไปยังผู้ส่งทันทีและถามเอาคำสั่งของผู้ส่ง

ถ้าหากว่าพฤติการณ์ขัดขวางไม่สามารถจะทำได้ตั้งนี้ก็ดีหรือถ้าผู้ส่งละเลย เสียไม่ส่งคำสั่งมาในเวลาอันควรก็ดี หรือส่งมาเป็นคำสั่ง อันไม่อาจปฏิบัติให้เป็นไปได้ก็ดี ท่านว่าผู้ขนส่งมีอำนาจที่จะเอาของไปฝากไว้ ณ สำนักงานฝากทรัพย์ได้

ถ้าของนั้นเป็นลหุภัณฑ์ของสดีเสียได้ และการห่วงง้าไว้ย่อมเป็นการเสี่ยง ความเสียหายก็ดี หรือถ้าราคาของนั้นดูไม่น่าจะคุ้มค่าระวางพาหนะและอุปกรณ์ก็ดี ผู้ขนส่งจะเอาของ นั้นออกขายทอดตลาดเสียก็ได้

อนึ่ง การเอาของไปฝากหรือเอาออกขายทอดตลาดเช่นนั้น ผู้ขนส่งต้อง บอกกล่าวแก่ผู้ส่งหรือผู้รับตราส่งมิให้ชักช้า เว้นแต่ไม่สามารถจะทำได้ถ้าและผู้ขนส่งละเลยเสียไม่บอก กล่าวไซ้ ท่านว่าจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในกรณีนี้กฎหมายกำหนดเหตุแห่งการ วางทรัพย์ไว้ว่าต้องมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้างและผู้ขนส่งต้องได้กระทำการอะไรแล้วบ้าง และเกิดผล อย่างไรขึ้น ผู้ขนส่งจึงจะมีสิทธินำของไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์ได้

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการ วางทรัพย์ในกรณีนี้อยู่หลายประการ เช่น

ข้อพิจารณาที่ 1 การที่ผู้ขนส่งเอาของไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์นั้นจะถือ ว่าได้ปฏิบัติการชำระหนี้ ซึ่งก็คือการส่งมอบของให้แก่ผู้รับตราส่งหรือการส่งของคืนให้แก่ผู้ส่งแล้ว หรือไม่ และมีผลทำให้หนี้ตามสัญญาบรรจบบรรจบหรือไม่อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 2 ของที่ได้วางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์นั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของ ใคร และใครมีสิทธิมารับเอาไปได้บ้าง และดอกผลที่ออกงะยเพิ่มพูนขึ้น รวมทั้งความเสียหายบุบสลาย ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ได้วางของไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์จนกระทั่งผู้มีสิทธิได้มารับของนั้นไปจาก สำนักงานวางทรัพย์ตกเป็นเคราะห์หรือประโยชน์แก่ใคร อย่างไรก็ตาม ในข้อพิจารณานี้จะต้อง พิจารณาเรื่องการโอนกรรมสิทธิ์ตามนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งกับผู้รับตราส่งด้วยว่ามีอยู่เช่นไร เช่น อาจ เป็นการซื้อขาย หรือให้ หรือแลกเปลี่ยน หรือนิติสัมพันธ์ประการอื่น

ข้อพิจารณาที่ 3 เมื่อผู้ขนส่งขายทอดตลาดของไปแล้วได้เงินสุทธิเท่าใด กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้ขนส่งที่จะหักเอาค่าระวางพาหนะและค่าอุปกรณ์จากเงินที่ได้จากการขาย

ทอดตลาดดังกล่าวได้ และถ้ายังมีเงินเหลืออยู่อีกเท่าใดต้องส่งให้แก่บุคคลผู้ควรจะได้เงินนั้นทันที * จึงมีประเด็นต้องพิจารณาต่อไปว่า ถ้าผู้ขนส่งเองไม่ทราบว่า “บุคคลผู้ควรจะได้เงิน” นั้นเป็นใคร ผู้ขนส่งจะใช้วิธีส่งมอบเงินด้วยการวางทรัพย์สินที่สำนักงานวางทรัพย์สินได้หรือไม่ ซึ่งในกรณีนี้มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่าถ้ามีปัญหาหรือความไม่แน่ใจว่าผู้ขนส่งควรจะได้เงินที่เหลือให้แก่ใคร ผู้ขนส่งควรนำเงินที่เหลือดังกล่าวไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์สินแล้วแจ้งให้ผู้ส่งหรือผู้รับตราส่งทราบโดยพลัน⁴⁰ แม้กระนั้นก็ตาม ก็มีประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไปก็คือ ถ้าวางทรัพย์สินได้ จะถือว่าเป็นการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 631 หรือเป็นการวางทรัพย์สินตามมาตรา 331 ซึ่งเป็นการวางทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะหนี้อันเป็นกฎหมายทั่วไป นอกจากนี้ยังมีประเด็นต้องพิจารณาอีกว่า ผลของการวางทรัพย์สินในกรณีนี้เป็นอย่างไร เป็นการชำระหนี้หรือไม่ หนี้ของผู้ขนส่งในการที่จะต้องส่งมอบของและส่งมอบเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดระงับหรือไม่ อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 4 สืบเนื่องจากข้อพิจารณาที่ 3 กล่าวคือ หากผู้ขนส่งมีสิทธินำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดคงเหลือภายหลังหักเอาค่าระวางพาหนะและค่าอุปกรณ์ไว้แล้วไปวางทรัพย์สิน เนื่องจากเงินเป็นสังกมทรัพย์สิน ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือดอกผลของเงินที่เกิดขึ้นนั้นเป็นของใคร

2.4.2.5 การวางทรัพย์สินกรณีนายคลังสินค้าไม่อาจส่งมอบสินค้าได้

กรณีนี้เป็นกรณีที่นายคลังสินค้าเอาสินค้าไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์สิน เพราะนายคลังสินค้าไม่อาจส่งมอบสินค้าให้ใครได้ กล่าวคือ การเก็บของในคลังสินค้าเป็นสัญญาที่ผู้ฝากได้ฝากสินค้าที่ตนมีกรรมสิทธิ์ไว้แก่ผู้รับฝากซึ่งประกอบอาชีพในการรับฝากสินค้าเป็นทางการค้า ปกติ หรือที่กฎหมายเรียกว่า “นายคลังสินค้า” นายคลังสินค้ามีหน้าที่ต้องดูแลในการเก็บสินค้านั้น โดยได้คำบำเหน็จเป็นการตอบแทน **

ในการคืนสินค้านั้น ผู้ฝากสินค้ามีสิทธิเรียกถอนสินค้านั้นก่อนครบกำหนดนั้นได้ แต่นายคลังสินค้าจะคืนสินค้านั้นก่อนกำหนดไม่ได้ *** และเมื่อถึงกำหนดเวลาคืนสินค้า นายคลังสินค้าต้องคืนสินค้าให้แก่ “ผู้ฝากสินค้า” หรือหากเป็นการฝากสินค้าในนามของบุคคลใดก็คืนตามนามผู้ฝากนั้น หรือหากผู้ฝากสินค้าบอกกล่าวแก่นายคลังสินค้าให้คืนแก่ใครก็คืนแก่บุคคลนั้น หรือในกรณีผู้ฝากสินค้าตายก็คืนให้แก่ทายาท ****

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 632

⁴⁰ ไผทชิต เอกจริยกร, คำอธิบายจรรยาบรรณ จ้างทำของ รับขน, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), หน้า 307.

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 770

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 770 ประกอบมาตรา 663

**** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 770 ประกอบมาตรา 665

กฎหมายลักษณะเก็บของในคลังสินค้าได้บัญญัติให้นำบทบัญญัติของ
กฎหมายลักษณะรับขนมาใช้บังคับโดยอนุโลมด้วย ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา
772 ว่า

“บทบัญญัติ มาตรา 616, มาตรา 619, มาตรา 623, มาตรา 625, มาตรา
630, มาตรา 631 และ มาตรา 632 อันว่าด้วยการรับขนนั้น ท่านให้นำมาใช้บังคับแก่การเก็บของใน
คลังสินค้าอนุโลมตามควรแก่บท”

ดังนั้น เมื่อถึงกำหนดเวลาคืนสินค้าแล้ว นายคลังสินค้ามีหน้าที่ต้องคืน
สินค้า แต่หากปรากฏว่าผู้ทรงใบรับของคลังสินค้าไม่มาเอาสินค้าและนายคลังสินค้าหาตัวผู้ฝากหรือ
ผู้รับโอนหรือทายาทของผู้ทรงใบรับของคลังสินค้าไม่พบ หรือหาพบแล้วบอกกล่าวให้มารับเอาสินค้า
แต่บุคคลดังกล่าวบอกปิดไม่ยอมรับเอาสินค้า นายคลังสินค้ามีหน้าที่ต้องบอกกล่าวถามไปยังผู้ทรงใบ
รับของคลังสินค้านั้นว่าจะให้เอาสินค้าไปเก็บไว้ที่ใด หรือจะให้ส่งมอบแก่ใคร เมื่อนายคลังสินค้าได้
ปฏิบัติดังกล่าวแล้วปรากฏว่าผู้ทรงใบรับของคลังสินค้าละเลยเพิกเฉยไม่ตอบมายังนายคลังสินค้าว่าจะ
ให้ดำเนินการอย่างไร หรือคำสั่งของผู้ทรงใบรับของคลังสินค้าเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิบัติให้เป็นไปได้ หรือ
มีพฤติการณ์ขัดขวางทำให้นายคลังสินค้าไม่สามารถบอกกล่าวถามไปยังผู้ทรงใบรับของคลังสินค้า
ดังกล่าวมาได้ กรณีเช่นนี้ กฎหมายให้สิทธิแก่นายคลังสินค้าในการที่จะเอาสินค้านั้นไปฝากหรือวางไว้
ที่สำนักงานวางทรัพย์ได้ * นอกจากนี้ กฎหมายยังให้สิทธิแก่นายคลังสินค้าในการเอาสินค้าออกขาย
ทอดตลาดกรณีเป็นลหุภัณฑ์ของสละเสียได้ (สินค้าประเภทเน่าเสียหายได้ง่าย) และหากปล่อยหน่วงช้า
ไว้นานย่อมเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือราคาของนั้นไม่น่าจะคุ้มค่าเก็บรักษา เมื่อขาย
ทอดตลาดแล้วได้เงินจำนวนสุทธิเท่าใด นายคลังสินค้ามีสิทธิที่จะหักเอาค่าเก็บรักษาสินค้าจากเงิน
ดังกล่าวได้ และเมื่อหักแล้วยังมีเงินเหลืออยู่เท่าใดนายคลังสินค้าต้องส่งมอบให้กับบุคคลที่มีสิทธิได้รับ
ทันที **

อนึ่ง ในการเอาสินค้าไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์ หรือนำสินค้าออกขาย
ทอดตลาดดังกล่าวมาข้างต้น กฎหมายกำหนดให้นายคลังสินค้ามีหน้าที่ต้องบอกกล่าวแก่ผู้ทรงใบรับ
ของคลังสินค้าหรือผู้ฝากหรือผู้รับสละหลังทราบโดยมิชักช้าเว้นแต่ไม่สามารถบอกกล่าวได้ ***

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในกรณีนี้กฎหมายกำหนดเหตุแห่งการ
วางทรัพย์ไว้ว่าต้องมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้างและนายคลังสินค้าต้องได้กระทำการอะไรแล้วบ้าง และ
เกิดผลอย่างไรขึ้น นายคลังสินค้าจึงจะมีสิทธินำของไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์ได้

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 772 ประกอบมาตรา 631 วรรคแรก และวรรคสอง

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 772 ประกอบมาตรา 632

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 772 ประกอบมาตรา 631 วรรคท้าย

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่ามิชอบพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ในกรณีนี้อยู่หลายประการ เช่น

ข้อพิจารณาที่ 1 การที่นายคลังสินค้าเอาของไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์นั้นจะถือว่าได้ปฏิบัติการชำระหนี้ ซึ่งก็คือการส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับแล้วหรือไม่ และมีผลทำให้หนี้ตามสัญญาเก็บของในคลังสินค้านั้นระงับลงหรือไม่อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 2 สินค้าที่ได้วางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์นั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของใคร และใครมีสิทธิมารับเอาไปได้บ้าง และดอกผลที่งอกเงยเพิ่มพูนขึ้น รวมทั้งความเสียหายบุบสลายที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ได้วางของไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์จนกระทั่งผู้มีสิทธิได้มารับของนั้นไปจากสำนักงานวางทรัพย์ตกเป็นเคราะห์หรือประโยชน์แก่ใคร

ข้อพิจารณาที่ 3 เมื่อนายคลังสินค้าขายทอดตลาดสินค้าไปแล้วได้เงินสุทธิต่าใด กฎหมายให้สิทธิแก่นายคลังสินค้าที่จะหักเอาค่าเก็บรักษาหรือค่าบำเหน็จจากเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดดังกล่าวได้ และถ้ายังมีเงินเหลืออยู่อีกเท่าใดต้องส่งให้แก่บุคคลผู้ควรจะได้เงินนั้นทันที จึงมีประเด็นต้องพิจารณาต่อไปว่า ถ้านายคลังสินค้าเองไม่ทราบว่าเป็นบุคคลผู้ควรจะได้เงินนั้น เป็นใคร นายคลังสินค้าจะใช้วิธีส่งมอบเงินด้วยการวางทรัพย์ที่สำนักงานวางทรัพย์ได้หรือไม่ และ ก็มีประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไปก็คือ ถ้าวางทรัพย์ได้ จะถือว่าเป็นการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 772 ประกอบมาตรา 631 หรือเป็นการวางทรัพย์ตามมาตรา 331 ซึ่งเป็นการวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะหนึ่งอันเป็นกฎหมายทั่วไป นอกจากนี้ยังมีประเด็นต้องพิจารณาอีกว่า ผลของการวางทรัพย์ในกรณีนี้เป็นอย่างไร เป็นการชำระหนี้หรือไม่ หนี้ของนายคลังสินค้าในการที่จะต้องส่งมอบสินค้าและส่งมอบเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดระงับหรือไม่ อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 4 สืบเนื่องจากข้อพิจารณาที่ 3 กล่าวคือ หากนายคลังสินค้ามีสิทธินำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดคงเหลือภายหลังหักเอาค่าเก็บรักษาหรือค่าบำเหน็จไว้แล้วไปวางทรัพย์ และเนื่องจากเงินเป็นสังกมทรัพย์ ประเด็นที่ต้องพิจารณาก็คือดอกผลของเงินที่เกิดขึ้นนั้นเป็นของใคร

2.4.2.6 การวางทรัพย์กรณีเจ้าสำนักโรงแรมขายทอดตลาดทรัพย์ของคนเดินทางหรือผู้อาศัยเพื่อชำระหนี้แล้วไม่อาจส่งมอบเงินที่เหลือให้แก่เจ้าของได้

กรณีนี้เป็นกรณีที่เจ้าสำนักโรงแรมยึดหน่วงทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยอันเอาไว้ในโรงแรมที่ตนได้ไว้เพื่อให้ได้รับใช้เงินบรรดาค่าพักอาศัยและอื่นๆ ที่ค้างชำระแก่ตน ต่อมาเจ้าสำนักโรงแรมได้ใช้สิทธิเอาทรัพย์สินเช่นนั้นออกขายทอดตลาดแล้วหักเอาเงินใช้จำนวนที่ค้างชำระแก่ตนรวมทั้งค่าฤชา ธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาดนั้นจากเงินที่ขาย ทรัพย์สินนั้นได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 679 ว่า

“เจ้าสำนักชอบที่จะยึดหน่วงเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอย่างอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยอันเอาไว้ในโรงแรม โฮเตล หรือสถานที่เช่นนั้นได้จนกว่าจะได้รับใช้เงินบรรดาที่

ค้ำชำระแก่ตน เพื่อการพักอาศัยและการอื่นๆ อันได้ทำให้แก่คนเดินทางหรือแขกอาศัยตามที่เขาพึงต้องการนั้นรวมทั้งการชดใช้เงินทั้งหลายที่ได้ออกแทนไปด้วย

เจ้าสำนักจะเอาทรัพย์สินที่ได้ยึดหน่วงไว้เช่นนั้นออกขายทอดตลาดแล้ว หักเอาเงินใช้จำนวนที่ค้ำชำระแก่ตนรวมทั้งค่าฤชา ธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาด นั้นจากเงินที่ขาย ทรัพย์สินนั้นก็ได้อีก แต่ท่านมิให้เจ้าสำนักใช้สิทธิดังว่านี้ จนเมื่อ

(1) ทรัพย์สินนั้นตกอยู่แก่ตนเป็นเวลานานถึงหกสัปดาห์ ยังมีได้รับชำระหนี้สินและ

(2) อย่างน้อยเดือนหนึ่งก่อนวันขายทอดตลาด ตนได้ประกาศ โฆษณา ในหนังสือพิมพ์ประจำท้องถิ่นฉบับหนึ่งแจ้งความจำนงที่จะขายทรัพย์สิน บอกลักษณะแห่งทรัพย์สินที่จะขายโดยย่อ กับถ้า รู้ชื่อเจ้าของก็บอกด้วย เมื่อขายทอดตลาดหักใช้หนี้ดังกล่าวแล้วมีเงินเหลืออยู่อีกเท่าใด ต้องคืนให้แก่เจ้าของหรือฝากไว้ ณ สำนักงานฝากทรัพย์สินตามบทบัญญัติในมาตรา 331 และมาตรา 333”

จากบทบัญญัติดังกล่าว เป็นกรณีที่เจ้าสำนักโรงแรมนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดที่เหลือจากการหักเป็นค่าต่างๆ แล้วไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์สินเพื่อคืนให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินนั้น

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินในกรณีนี้อยู่หลายประการ เช่น

ข้อพิจารณาที่ 1 มาตรา 679 วรรคท้ายใช้ถ้อยคำว่า “เมื่อขายทอดตลาดหักใช้หนี้ดังกล่าวแล้วมีเงินเหลืออยู่อีกเท่าใด ต้องคืนให้แก่เจ้าของหรือฝากไว้ ณ สำนักงานฝากทรัพย์สินตามบทบัญญัติในมาตรา 331 และมาตรา 333” จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่า คำว่า “หรือ” ดังกล่าวนั้น จะหมายความว่า เจ้าสำนักโรงแรมต้องนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดคงเหลือไปคืนให้แก่เจ้าของเสียก่อน หากเจ้าของบอกปิดไม่รับคืนหรือหาเจ้าของไม่พบแล้วจึงจะมีสิทธินำเงินดังกล่าวไปวางทรัพย์สินได้ หรือจะหมายความว่าเจ้าสำนักโรงแรมมีสิทธิเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ เช่น จะนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดคงเหลือไปวางทรัพย์สินเลยก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องติดต่อคืนให้แก่เจ้าของเสียก่อน

ข้อพิจารณาที่ 2 เนื่องจากเงินเป็นสังกมทรัพย์ ดังนั้น เมื่อเจ้าสำนักโรงแรมนำเงินไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์สินจะถือว่าเป็นการชำระหนี้ ซึ่งก็คือการคืนเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดคงเหลือแก่เจ้าของหรือไม่ อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 3 ในการวางเงินนั้น เจ้าสำนักโรงแรมต้องสละสิทธิการถอนเงินที่วางหรือไม่ อย่างไร หากสละหรือไม่สละมีผลทางกฎหมายแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และเจ้าสำนักโรงแรมมีสิทธิถอนเงินที่ได้วางไปแล้วก่อนที่เจ้าของจะมารับเงินที่วางไว้ได้หรือไม่

ข้อพิจารณาที่ 4 ดอกผลของเงินที่เจ้าสำนักโรงแรมได้วางไว้นับตั้งแต่วันที่
ได้วางจนถึงวันที่เจ้าของได้รับเงินดังกล่าวไปเป็นของใคร

2.4.2.7 การวางทรัพย์สินกรณีการจำหน่ายสิทธิซึ่งมีตราสาร แล้วลูกหนี้แห่ง สิทธิจะชำระหนี้เงินแก่ผู้รับจำหน่ายและผู้จำหน่ายร่วมกัน แต่ไม่อาจชำระได้

กรณีนี้เป็นกรณีจำหน่ายสิทธิซึ่งมีตราสารตามกฎหมายลักษณะจำหน่าย และสิทธิ
ที่จำหน่ายดังกล่าวถึงกำหนดชำระก่อนหน้าที่จำหน่ายเป็นประกัน ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ว่าถ้าสิทธิซึ่งจำหน่าย
เป็น “มูลหนี้ซึ่งต้องชำระเป็นเงิน” ลูกหนี้แห่งสิทธิต้องชำระเงินให้แก่ผู้รับจำหน่ายและผู้จำหน่ายร่วมกัน แต่
หากผู้รับจำหน่ายและผู้จำหน่ายไม่อาจตกลงกันได้ ผู้รับจำหน่ายและผู้จำหน่ายแต่ละคนต่างก็มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้
แห่งสิทธินำเงินไปวางไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ร่วมกันได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 754 ว่า

“ถ้าสิทธิซึ่งจำหน่ายนั้นถึงกำหนดชำระก่อนหน้าที่ซึ่งประกันไว้ในวันไซ้ ท่านว่า
ลูกหนี้แห่งสิทธิต้องส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสิทธิให้แก่ผู้รับจำหน่ายและทรัพย์สินนั้นก็กลายเป็น
ของจำหน่ายแทนสิทธิซึ่งจำหน่าย

ถ้าสิทธิซึ่งจำหน่ายนั้นเป็นมูลหนี้ซึ่งต้องชำระเป็นเงินและถึงกำหนดชำระก่อน
หน้าที่ซึ่งประกันไว้ในวันไซ้ ท่านว่าต้องให้เงินให้แก่ผู้รับจำหน่ายและผู้จำหน่ายร่วมกัน ถ้าและเขาทั้งสองนั้นไม่
ปรองดองตกลงกันได้ ท่านว่าแต่ละคนชอบที่จะเรียกให้วางเงินจำนวนนั้นไว้ ณ สำนักงานฝากทรัพย์สิน
ได้เพื่อประโยชน์อันร่วมกัน”

จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เป็นกรณีที่มีหนี้อยู่ 2 หนี้ กล่าวคือ
หนี้แรกเป็นหนี้ตามสิทธิซึ่งมีตราสารระหว่างผู้จำหน่ายในฐานะเจ้าหนี้กับลูกหนี้แห่งสิทธิ และหนี้ที่สอง
เป็นหนี้ตามสัญญาจำหน่ายระหว่างผู้รับจำหน่ายในฐานะเจ้าหนี้กับผู้จำหน่ายในฐานะลูกหนี้ โดยผู้จำหน่ายได้นำ
สิทธิซึ่งมีตราสารตามหนี้แรกมาเป็นประกันตามหนี้ที่สอง เช่น นาย ก. ออกตั๋วแลกเงินสั่งให้ นาย ข.
(เรียก นาย ข. ว่า ลูกหนี้แห่งสิทธิ) จ่ายเงินให้แก่ นาย ค. จำนวน 1,000,000 บาท ภายในวันที่ 30
มิถุนายน 2557 ต่อมา นาย ค. ไปกู้เงินจาก นาย ง. มีกำหนดใช้คืนภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2557
โดย นาย ค. (เรียก นาย ค. ว่า ผู้จำหน่าย) ได้นำตั๋วแลกเงินดังกล่าวไปจำหน่ายแก่ นาย ง. (เรียก นาย ง. ว่า
ผู้รับจำหน่าย) เพื่อเป็นประกันการกู้เงินด้วย ดังนี้ เมื่อถึงกำหนดวันที่ 30 มิถุนายน 2557 นาย ข. ต้อง
จ่ายเงินจำนวน 1,000,000 บาท ให้แก่ นาย ค. และนาย ง. ร่วมกัน หาก นาย ค. และนาย ง. ไม่อาจ
ตกลงกันได้ว่าใครมีสิทธิได้รับเงินจำนวนดังกล่าว นาย ข. จะต้องนำเงินที่จะต้องจ่ายตามตั๋วแลกเงินไป
วางที่สำนักงานวางทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของนาย ค. และนาย ง. ร่วมกัน

นอกจากนี้ ผู้เขียนมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการวางทรัพย์สินในกรณีนี้ ดังต่อไปนี้

ประการแรก กรณีลูกหนี้แห่งสิทธิจะวางทรัพย์สินได้นั้นต้องเป็นกรณีที่
“มูลหนี้ซึ่งต้องชำระเป็นเงิน” เท่านั้น เพราะหากมิใช่มูลหนี้ซึ่งต้องชำระเป็นเงินแล้ว ลูกหนี้แห่งสิทธิ

ต้องปฏิบัติตามมาตรา 754 วรรคแรก คือ ต้องส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสิทธิให้แก่ผู้รับจำนำ และทรัพย์สินนั้นก็กลายเป็นของจำนำแทนสิทธิซึ่งจำนำ

ประการที่สอง ในการวางทรัพย์ตามมาตรา 754 วรรคสองนั้น ลูกหนี้จึงต้องระบุด้วยว่าเป็นการวางเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับจำนำและผู้จำนำร่วมกันด้วย

ประการที่สาม กฎหมายกำหนดเหตุแห่งการวางทรัพย์ตามมาตรา 754 วรรคสอง ไว้ชัดเจนว่า ต้องเป็นกรณีผู้รับจำนำและผู้จำนำ “ไม่ปรองดองตกลงกันได้” เสียก่อน ลูกหนี้แห่งสิทธิจึงจะมีหน้าที่ต้องนำเงินไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์ กล่าวคือ ลูกหนี้แห่งสิทธิจะนำเงินไปวางทรัพย์โดยที่ยังมิได้ปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยการนำเงินไปใช้ให้แก่ผู้รับจำนำและผู้จำนำร่วมกันเสียก่อนหาได้ไม่

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า มีข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ในกรณีนี้อยู่หลายประการ เช่น

ข้อพิจารณาที่ 1 เนื่องจากเงินเป็นสังกมทรัพย์ ดังนั้น เมื่อลูกหนี้แห่งสิทธิได้วางเงินไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์แล้วจะถือว่าเป็นการปฏิบัติการชำระหนี้แล้วหรือไม่ และหนี้ตามมูลหนี้ระหว่างตนกับผู้จำนำระงับแล้วหรือไม่ อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 2 ในการวางเงินนั้น ลูกหนี้แห่งสิทธิต้องสละสิทธิการถอนเงินที่วางหรือไม่ อย่างไร หากสละหรือไม่สละมีผลทางกฎหมายแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และลูกหนี้แห่งสิทธิมีสิทธิถอนเงินที่ได้วางไปแล้วก่อนที่ผู้รับจำนำหรือผู้จำนำจะมารับเงินที่วางไว้ได้หรือไม่

ข้อพิจารณาที่ 3 ดอกผลของเงินที่ลูกหนี้แห่งสิทธิได้วางไว้ นับตั้งแต่วันที่ได้วางจนถึงวันที่ผู้มีสิทธิได้รับเงินดังกล่าวตกเป็นของใคร

2.4.2.8 การวางทรัพย์กรณีผู้รับรองตัวแลกเงินวางเงินที่ต้องชำระตามตัวเพื่อเปลื้องตนให้พ้นจากความรับผิด

กรณีนี้เป็นกรณีที่มิได้ยื่นตัวแลกเงินเพื่อให้ใช้เงินในวันถึงกำหนด กฎหมายบัญญัติให้ผู้รับรองตัวแลกเงินจะเปลื้องตนให้พ้นจากความรับผิด โดยวางจำนวนเงินที่ค้างชำระตามตัวนั้นต่อสำนักงานวางทรัพย์ก็ได้ กล่าวคือ เมื่อ “ผู้ส่งจ่าย” ออกตัวแลกเงินส่ง “ผู้จ่าย” ให้จ่ายเงินตามตัวแก่ “ผู้รับเงิน” ฐานะของผู้จ่ายเป็นเพียงบุคคลภายนอกตัวเงินเท่านั้น เนื่องจากมิได้ลงชื่อตกลงยินยอมในตัวยุ่จะผูกพันใช้เงินตามตัวให้แก่ผู้รับเงินแต่อย่างใด หากตัวแลกเงินถึงกำหนดใช้เงินและผู้จ่ายไม่จ่ายเงิน ผู้รับเงินหรือผู้ทรงตัวแล้วแต่กรณีก็จะฟ้องเรียกร้องให้ผู้จ่ายต้องรับผิดชอบจ่ายเงินไม่ได้ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ผู้ทรงตัวว่าจะได้รับเงินตามตัวแลกเงินแน่นอนและเพื่อสร้างความเชื่อถือในระบบของการใช้ตัวแลกเงินซึ่งเป็นตราสารเปลี่ยนมือประเภทหนึ่ง กฎหมายลักษณะตัวเงินจึงบัญญัติว่า ก่อนที่ตัวแลกเงินจะถึงกำหนดใช้เงินนั้น ผู้ทรงตัวสามารถนำตัวแลกเงินไปยื่นให้ผู้จ่าย

รับรองว่าหากตัวถึงกำหนดผู้จ่ายยินดีจะจ่ายเงินตามตัวหรือไม่ * ซึ่งหากผู้จ่ายรับรองว่าเมื่อตัวถึงกำหนดตนยินดีจะจ่ายเงินตามตัวและลงลายมือชื่อไว้ตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดแล้ว ย่อมเป็นการผูกพันตัวผู้จ่ายเป็นลูกหนี้ตามตัวสัญญาแลกเปลี่ยนในฐานะ “ผู้รับรอง” โดยผูกพันตามเนื้อความแห่งคำรับรอง เช่น ถ้ารับรองเต็มจำนวนก็ต้องรับผิดชอบเต็มจำนวน ถ้ารับรองบางส่วนก็รับผิดชอบบางส่วน ** หากผู้รับรองไม่จ่ายเงิน ผู้ทรงมีสิทธิไล่เบี้ยได้ ***

กฎหมายลักษณะตัวเงินในส่วนที่ว่าด้วยตัวแลกเปลี่ยนยังบัญญัติต่อไปอีกว่าในวันถึงกำหนดใช้เงินนั้นผู้ทรงตัวต้องนำตัวแลกเปลี่ยนไปยื่นต่อผู้จ่ายเพื่อให้ใช้เงินตามตัวแลกเปลี่ยนในวันนั้นอย่างไรก็ตาม หากผู้ทรงตัวไม่ยื่นตัวแลกเปลี่ยนในวันถึงกำหนดดังกล่าว ทำให้ผู้ทรงตัวสิ้นสิทธิไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ส่งจ่าย ผู้สละหลัง และคู่สัญญาอื่นๆ ที่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ผู้รับรอง กล่าวโดยสรุปก็คือ แม้ผู้ทรงตัวจะไม่ยื่นตัวแลกเปลี่ยนในวันถึงกำหนดดังกล่าวก็ไม่ทำให้ผู้รับรองหลุดพ้นจากความรับผิดชอบตามเนื้อความที่ตนรับรองแต่อย่างใด **** ในกรณีนี้ หากผู้รับรองประสงค์จะเปลี่ยนตนให้พ้นจากความรับผิดชอบดังกล่าว ก็ทำได้โดยวางจำนวนเงินที่ค้างชำระตามตัวแลกเปลี่ยนนั้นต่อสำนักงานวางทรัพย์ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 947 ว่า

“ถ้าตัวแลกเปลี่ยนมิได้ยื่นเพื่อให้ใช้เงินในวันถึงกำหนดไซ้ ท่านว่าผู้รับรองจะเปลี่ยนตนให้พ้นจากความรับผิดชอบ โดยวางจำนวนเงินที่ค้างชำระตามตัวนั้นไว้ก็ได้”

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ในกรณีนี้อยู่หลายประการ เช่น

ข้อพิจารณาที่ 1 เนื่องจากเงินเป็นสังกมทรัพย์ ดังนั้น เมื่อผู้รับรองได้วางเงินไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์แล้วจะถือว่าเป็นการปฏิบัติการชำระหนี้แล้วหรือไม่ และหนี้ตามมูลหนี้ระหว่างตนกับผู้ทรงตัวระงับแล้วหรือไม่ อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 2 ในการวางเงินนั้น ผู้รับรองต้องสละสิทธิการถอนเงินที่วางหรือไม่ อย่างไร หากสละหรือไม่สละมีผลทางกฎหมายแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และผู้รับรองมีสิทธิถอนเงินที่ได้วางไปแล้วก่อนที่ผู้ทรงตัวจะมารับเงินที่วางไว้ได้หรือไม่

ข้อพิจารณาที่ 3 ดอกผลของเงินที่ลูกหนี้แห่งสิทธิได้วางไว้นับตั้งแต่วันที่ได้วางจนถึงวันที่ผู้ทรงตัวมารับเงินดังกล่าวไปตกเป็นของใคร

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 927

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 937

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 967

**** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 973

ข้อพิจารณาที่ 4 ที่มาตรา 947 ใช้ถ้อยคำว่า “เปลื้องตนให้พ้นจากความรับผิดชอบ” นั้น มีความหมายว่าอย่างไร มีผลทางกฎหมายเหมือนหรือต่างกับคำว่า “หนี้ระงับ” “หนี้ก็เป็นอันปลดเปลื้องไป” ตามมาตรา 330 และคำว่า “หลุดพ้นจากหนี้” ตามมาตรา 331 หรือไม่ อย่างไร

2.4.2.9 การวางทรัพย์สินเป็นการชำระบัญชีของนิติบุคคลแล้วเจ้าหนี้บางรายมิได้ทวงถามให้ใช้หนี้

กรณีนี้เป็นกรณีที่นิติบุคคลประเภทห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัดได้เลิกกันแล้วและต้องมีการชำระบัญชี โดยผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่หลายประการ เช่น ชำระสะสางการงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นให้เสร็จไป จัดการใช้หนี้เงินและแจกจ่ายทรัพย์สินทรัพย์ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น * และบอกกล่าวให้เจ้าหนี้อื่นค่าทวงหนี้ ** เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หากผู้ชำระบัญชีได้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ให้ยื่นค่าทวงหนี้แล้ว แต่ปรากฏว่าเจ้าหนี้มิได้ทวงถามให้ใช้หนี้ กฎหมายบัญญัติให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องวางเงินเท่าจำนวนหนี้หนี้นั้น ณ สำนักงานวางทรัพย์สินแทนชำระหนี้ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1264 ว่า

“ถ้าเจ้าหนี้คนใดมิได้มาทวงถามให้ใช้หนี้ ผู้ชำระบัญชี ต้องวางเงินเท่าจำนวนหนี้หนี้ นั้น ตามบทแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วย วางทรัพย์สินแทนชำระหนี้”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หากผู้ชำระบัญชีรู้ว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทมีหนี้ต้องชำระ ผู้ชำระบัญชีจะนิ่งเฉยไม่ได้เพราะกฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีที่จะต้องนำเงินเท่ากับจำนวนหนี้ไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์สินแทนชำระหนี้

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินในกรณีนี้อยู่หลายประการ เช่น

ข้อพิจารณาที่ 1 หนี้ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้หนี้ นั้น อาจมีทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นเงินหรือสิ่งของก็ได้ แต่มาตรา 1264 ใช้ถ้อยคำว่า “เงินเท่ากับจำนวนหนี้” จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่า มาตรานี้หมายความว่าหนี้ที่มีทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นเงินเท่านั้น หรือหมายความว่ารวมถึงหนี้ที่มีทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นสิ่งของด้วย เพียงแต่ในการวางทรัพย์สินแทนการชำระหนี้หนี้ให้วางเป็นเงินที่มีราคาเท่ากับจำนวนหนี้ ซึ่งหากมีความหมายเช่นนี้ย่อมหมายถึงต้องมีการตีราคาของจำนวนหนี้ที่มีใช้เงินดังกล่าวมาก่อนแล้วด้วย

ข้อพิจารณาที่ 2 ที่มาตรา 1264 ใช้ถ้อยคำว่า “ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยวางทรัพย์สินแทนชำระหนี้” นั้นหมายถึงบทบัญญัติใด ใช้หมายถึงการวางทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะหนี้ มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 หรือไม่ อย่างไร เนื่องจากการวางทรัพย์สิน

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1249

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1253

ตามกฎหมายลักษณะหนี้ดังกล่าวยังมีปัญหาสำคัญที่ต้องวิเคราะห์อยู่ว่าถือเป็นการชำระหนี้หรือไม่ หรือถือว่าเป็นเพียงการขอปฏิบัติชำระหนี้เท่านั้น

ข้อพิจารณาที่ 3 เนื่องจากเงินเป็นสังกมทรัพย์ ดังนั้น เมื่อผู้ชำระบัญชีได้วางเงินไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์แล้วจะถือว่าเป็นการปฏิบัติชำระหนี้แล้วหรือไม่ และหนี้ตามมูลหนี้ระหว่างห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทกับเจ้าหนี้ระงับแล้วหรือไม่ อย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 4 ในการวางเงินนั้น ผู้ชำระบัญชีต้องสละสิทธิการถอนเงินที่วางหรือไม่ อย่างไร หากสละหรือไม่สละมีผลทางกฎหมายแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และผู้ชำระบัญชีมีสิทธิถอนเงินที่ได้วางไปแล้วก่อนที่เจ้าหนี้จะมารับเงินที่วางไว้ได้หรือไม่

ข้อพิจารณาที่ 5 ดอกผลของเงินที่ลูกหนี้แห่งสิทธิได้วางไว้นับตั้งแต่วันที่ได้วางจนถึงวันที่เจ้าหนี้มารับเงินดังกล่าวไปตกเป็นของใคร

ข้อพิจารณาที่ 6 เมื่อผู้ชำระบัญชีวางเงินเท่าจำนวนหนี้นั้น ณ สำนักงานวางทรัพย์แล้ว ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นทันทีตามมาตรา 333 วรรคสามหรือไม่ อย่างไร และหากผู้ชำระบัญชีมิได้บอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบดังกล่าวจะมีผลทางกฎหมายอย่างไร

ข้อพิจารณาที่ 7 หากเจ้าหนี้ไม่มารับเงินนั้นไปจากสำนักงานวางทรัพย์ และห้างหุ้นส่วนหรือนิติบุคคลก็ได้เลิกกันและมีการชำระบัญชีไปแล้ว เงินที่วางไว้จะตกเป็นของใคร

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าการวางทรัพย์ นอกจากจะบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะหนี้แล้ว ยังได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะอื่น และบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นๆ นอกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อีก จึงอาจทำให้เข้าใจได้ว่าการวางทรัพย์ในทุกกรณีที่บัญญัติในกฎหมายต่างๆ ที่กล่าวมานี้มีผลทางกฎหมายเหมือนกันคือมีผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะหนี้ อย่างไรก็ตามดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า วิทยานิพนธ์นี้มีขอบเขตในการศึกษาเฉพาะปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะหนี้ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปเท่านั้น ดังนั้น ข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะอื่นที่มีใช้กฎหมายลักษณะหนี้จึงเป็นเพียงการสรุปภาพรวมเพื่อให้เห็นถึงความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องการวางทรัพย์ในกฎหมายลักษณะอื่นที่มีใช้กฎหมายลักษณะหนี้เท่านั้น แต่ไม่อยู่ในขอบเขตการศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้แต่อย่างใด

กระนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 ซึ่งเป็นลักษณะหนี้ว่าด้วยเรื่องการวางทรัพย์โดยเฉพาะแล้วกลับพบว่า กฎหมายกำหนดผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ไว้ไม่ชัดเจนว่าเป็นเช่นไร ซึ่งหากเมื่อได้ทำการศึกษา

เปรียบเทียบกับกฎหมายการวางทรัพย์สินของต่างประเทศแล้วจะได้ทำการสรุปเพื่อให้เข้าใจและแสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินที่ควรจะเป็นในระบบกฎหมายไทยต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 3

หลักเกณฑ์และผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามระบบกฎหมายของต่างประเทศ

เนื่องจากการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 ซึ่งเป็นเรื่องการวางทรัพย์นั้น ผู้ร่างได้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น มาเป็นหลักในการยกร่าง ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาหลักเกณฑ์และผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ ของทั้งสองประเทศดังกล่าว เพื่อให้เข้าใจที่มาและฐานความคิดได้ถูกต้อง ดังต่อไปนี้

3.1 ประเทศเยอรมัน

3.1.1 ความระงับแห่งหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (BGB)

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน หรือ BGB ได้บัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ (Deposit) ไว้ในกฎหมายลักษณะหนี้ และโดยจัดเรื่องการวางทรัพย์ไว้ในหมวด (Division) ที่ว่าด้วยความระงับหนี้ (Extinction of Obligations) ดังนั้น เพื่อความเข้าใจภาพรวมและรายละเอียดของการวางทรัพย์ ของประเทศเยอรมัน ผู้เขียนจึงได้ศึกษาโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเพื่อให้เข้าใจ แนวคิดหรือลำดับความคิดของการระงับหนี้ว่ามีอะไรบ้าง การวางทรัพย์จัดอยู่ในส่วนใดของความระงับหนี้ และมีรายละเอียดอย่างไร ดังจะกล่าวต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน หมวด (Division) ที่ว่าด้วยความระงับหนี้ (Extinction of Obligations) ประกอบด้วย 4 ส่วน (Title) ประกอบด้วย การชำระหนี้ การวางทรัพย์ การหักกลบลบหนี้ และการปลดหนี้หรือการยกหนี้ให้ มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

3.1.1.1 การชำระหนี้ (Performance)

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันบัญญัติผลของการชำระหนี้ไว้ชัดเจนใน มาตรา 362 ว่าหนี้เป็นอันระงับสิ้นไปเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ *

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันยังบัญญัติในเรื่องการชำระหนี้ต่อไปอีกว่า หากเจ้าหนี้ได้แย้งหรือยืนยันว่าการชำระหนี้ที่ตนได้รับนั้นเป็นการชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้องหรือไม่สมบูรณ์ เจ้าหนี้ที่รับชำระหนี้ดังกล่าวเป็นผู้มีภาระในการพิสูจน์ข้ออ้างของตน นอกจากนี้ เจ้าหนี้ยังมีหน้าที่ต้องออกหลักฐานการชำระหนี้ด้วย ส่วนบุคคลที่ถือหลักฐานการชำระหนี้ที่เจ้าหนี้เป็นผู้ออกนั้นกฎหมายให้ถือว่าเป็นผู้มีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ อย่างไรก็ตาม เจ้าหนี้กับลูกหนี้อาจตก

* Section 362 : Extinction by performance

(1) An obligation is extinguished if the performance owed is rendered to the obligee.

(2) If performance is rendered to a third party for the purpose of performing the contract, the provisions of section 185 apply.

ลงกันให้ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ด้วยการชำระหนี้อย่างอื่นแทนที่การชำระหนี้ตามที่กำหนดไว้เดิมก็ได้

3.1.1.2 การวางทรัพย์ (Deposit)

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งของความระงับหนี้ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามโครงสร้างแล้วอาจเข้าใจได้ว่าการวางทรัพย์ย่อมมีผลทางกฎหมายเหมือนการชำระหนี้ เพราะต่างก็เป็น “ส่วน” (Title) หนึ่งของหมวดความระงับหนี้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในเรื่องการวางทรัพย์ก็มีได้ใช้ถ้อยคำชัดเจนว่าการวางทรัพย์มีผลทำให้หนี้ระงับดังเช่นที่บัญญัติในเรื่องการชำระหนี้แต่อย่างใด กล่าวคือ บทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์แบ่งผลของการวางทรัพย์ออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) กรณีตามมาตรา 378 ซึ่งบัญญัติว่าผลการวางทรัพย์กรณีสิทธิการถอนทรัพย์ของลูกหนี้ระงับ คือ ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้โดยการวางทรัพย์นั้น โดยถือว่าลูกหนี้ได้กระทำการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ในเวลาที่ยังวางทรัพย์ * ทั้งนี้ คำว่า “ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้โดยการวางทรัพย์” ดังกล่าวจะมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “หนี้ระงับ” หรือไม่นั้น จะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

(2) กรณีตามมาตรา 379 (3) ซึ่งบัญญัติว่าผลการวางทรัพย์กรณีสิทธิการถอนทรัพย์ของลูกหนี้ไม่ระงับ คือ ถ้าลูกหนี้ได้ถอนทรัพย์ที่วาง ถือว่าการวางทรัพย์ไม่ได้เกิดขึ้น **

3.1.1.3 การหักกลบลบหนี้ (Set-off)

การหักกลบลบหนี้ก็เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้หนี้ระงับ ซึ่งการหักกลบลบหนี้นี้เกิดขึ้นด้วยแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของลูกหนี้เมื่อเข้าเงื่อนไขตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันกำหนดไว้ กล่าวคือ ***

* Section 378 : Effect of deposit where taking back is excluded

If taking back the deposited thing is excluded, the obligor is freed from his obligation by deposit in the same way as if he had rendered performance to the obligee at the time of deposit.

** Section 379 : Effect of deposit where taking back is not excluded

(3) If the obligor takes back the deposited thing, the deposit is deemed not to have occurred.

*** Section 389 : Effect of set-off

The effect of set-off is that the claims, to the extent that they correspond, are deemed to expire at the time when they are set against each other as being appropriate for set-off.

(1) คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องมีหนี้ต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง หนี้ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้ การหักกลบลบหนี้ไม่อาจกระทำได้อีกหากเป็นหนี้ที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิยึดเหนี่ยวตามกฎหมาย

(2) หนี้ที่ลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องต่อเจ้าหนี้ซึ่งลูกหนี้จะขอหักกลบลบหนี้ได้จะต้องเป็นหนี้ที่บังคับได้ตามกฎหมายโดยสมบูรณ์และถึงกำหนดชำระแล้ว ส่วนหนี้ที่จะถูกขอหักกลบบนั้น (หนี้ที่เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องต่อลูกหนี้) ไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระก็ได้

ผลของการหักกลบลบหนี้ คือ หนี้ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายที่นำมาหักกลบลบหนี้กันเป็นอันระงับสิ้นไป โดยมีผลย้อนหลังไปจนถึงเวลาซึ่งหนี้ทั้งสองฝ่ายนั้นอาจจะหักกลบลบหนี้กันได้เป็นครั้งแรก อย่างไรก็ตาม การหักกลบลบหนี้ที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่มีผลให้หนี้ทั้งสองฝ่ายระงับแต่อย่างใด¹

3.1.1.4 การปลดหนี้ (Forgiveness)

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันบัญญัติว่า การที่เจ้าหนี้ปลดหนี้ (Forgiveness) นั้น เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้หนี้ระงับสิ้นไป ซึ่งการปลดหนี้อาจทำได้ 2 วิธี คือ *

- (1) เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้โดยทำเป็นสัญญา
- (2) เจ้าหนี้ทำสัญญายอมรับต่อลูกหนี้ว่าไม่มีหนี้ระหว่างกันอีกต่อไป

การที่เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้อย่อมมีผลใช้บังคับได้ ไม่ว่าจะมีความตอบแทนหรือไม่ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องมีค่าตอบแทน ดังนั้น การปลดหนี้จึงขึ้นอยู่กับเจตนาของคู่สัญญา และมีผลให้หนี้เป็นอันระงับทันที²

จากที่กล่าวมาจะเห็นภาพรวมของความระงับแห่งหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้ว่า ความระงับแห่งหนี้ประกอบด้วย 4 ส่วน (Title) ด้วยกัน ดังนั้น ผู้เขียนจะได้ศึกษาเกี่ยวกับการวางทรัพย์ (Deposit) ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งบัญญัติไว้ในเรื่องความระงับแห่งหนี้ ในลำดับต่อไป

¹ Cohn, E.J., Manual of German Law : Volume I General Introduction Civil Law (London: Oceana Publications, 1968), p. 124.

* Section 397 : Contract of forgiveness, acknowledgement of non-indebtedness

(1) The obligation expires if the obligee forgives the obligor the debt by contract.
 (2) The same applies if the obligee acknowledges by contract with the obligor that there is no obligation.

² Cohn, E.J., Manual of German Law : Volume I General Introduction Civil Law, p. 125.

3.1.2 การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (BGB)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้บัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ไว้ในหมวด (Division) ว่าด้วยความระงับหนี้ และบัญญัติให้การวางทรัพย์เป็นส่วน (Title) ส่วนหนึ่งที่เป็นเหตุให้หลุดพ้นจากหนี้ได้ ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาหลักเกณฑ์และผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

3.1.2.1 เหตุของการวางทรัพย์

กฎหมายกำหนดเหตุหรือเงื่อนไขที่จะมีการวางทรัพย์ได้ไว้ 2 เหตุ คือ *

- (1) เจ้าหนี้ผิดนัดไม่ยอมรับชำระหนี้ ซึ่งหมายรวมถึงเหตุอื่นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหนี้เป็นการเฉพาะตัวด้วย
- (2) ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงตัวเจ้าหนี้ได้ซึ่งมิได้เกิดขึ้นเพราะความประมาททำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ หรือไม่สามารถชำระหนี้ได้อย่างปลอดภัย

3.1.2.2 ทรัพย์ที่นำไปวางได้

กฎหมายกำหนดประเภททรัพย์ที่จะนำไปวางไว้ 3 ประเภท คือ

- (1) เงิน (money)
- (2) หลักทรัพย์ (securities)
- (3) เอกสารสิทธิอื่นๆ ที่มีค่า (documents as well as valuables)

3.1.2.3 วิธีการวางทรัพย์

กฎหมายกำหนดวิธีการวางทรัพย์ไว้ดังนี้

- (1) ลูกหนี้ต้องวางทรัพย์เพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ **

* Section 372 : Requirements

Money, securities and other documents as well as valuables may be deposited by the obligor for the obligee with a public authority intended for this purpose if the obligee is in default of acceptance. The same applies if the obligor cannot fulfill his obligation or cannot do so with certainty for another reason that is in the person of the obligee or as the result of uncertainty, not due to negligence, as to the identity of the obligee.

** Section 372

(2) หากหนี้้นั้นเป็นหนี้ที่เจ้าหนี้ต้องชำระหนี้ตอบแทนแก่ลูกหนี้ด้วย ลูกหนี้จะกำหนดเงื่อนไขในการวางทรัพย์ด้วยก็ได้ว่าต่อเมื่อเจ้าหนี้ได้ชำระหนี้ตอบแทนแก่ลูกหนี้แล้ว จึงจะมีสิทธิรับทรัพย์ที่วาง *

(3) ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ถึงการวางทรัพย์โดยไม่ ชักช้า ถ้าไม่ปฏิบัติตาม ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถปฏิบัติตาม ได้กฎหมายก็กำหนดเป็นข้อยกเว้นว่าไม่ต้องบอกกล่าวก็ได้ **

(4) ลูกหนี้จะนำทรัพย์ไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์เองโดยตรงหรือจะ ส่งทรัพย์ทางไปรษณีย์ไปยังสำนักงานวางทรัพย์ก็ได้ กรณีเช่นนี้ กฎหมายให้การวางทรัพย์มีผลตั้งแต่นั้นเมื่อได้ส่งทางไปรษณีย์ ***

(5) เจ้าหนี้เป็นผู้ออกค่าธรรมเนียมในการวางทรัพย์ เว้นแต่ลูกหนี้จะได้ ถอนทรัพย์ที่วาง **** ซึ่งกรณีหลังนี้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบค่าธรรมเนียมในการวางทรัพย์เอง

3.1.2.4 สถานที่วางทรัพย์

กฎหมายกำหนดสถานที่วางทรัพย์ไว้ 2 แห่ง ***** คือ โดยหลักแล้วลูกหนี้ ต้องวางทรัพย์ ณ สถานที่ซึ่งเป็นสำนักงานวางทรัพย์ที่มีการชำระหนี้ แสดงว่า การชำระหนี้ต้อง

* Section 373 : Reciprocal and simultaneous performance

If the obligor is obliged to perform only in return for performance by the obligee, he may make the right of the obligee to receive the deposited thing dependent upon the rendering of consideration.

** Section 374 : Place of deposit; duty to notify

(2) The obligor must notify the obligee of the deposit without undue delay; in case of failure to do so he is liable in damages. The notice may be omitted if it is impracticable.

*** Section 375 : Retroactive effect with dispatch by mail

If the deposited thing has been dispatched to the depositary office by mail, the deposit has retroactive effect to the date when the thing was put in the mail.

**** Section 381 : Costs of deposit

The costs of deposit are charged to the obligee to the extent that the obligor does not take back the deposited thing.

***** Section 374 : Place of deposit; duty to notify

(1) Deposit must be made at the depositary office of the place of performance; if the obligor deposits at any other place, he must compensate the obligee for the damage arising from this.

กระทำที่ใดก็ได้ให้วางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์ท้องที่ที่การชำระหนี้ต้องกระทำลงดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ภายใต้อำนาจของกฎหมายกำหนดว่า ถ้าลูกหนี้ได้วางทรัพย์ ณ สถานที่อื่นนอกจากสำนักงานวางทรัพย์ที่มีการชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายให้แก่เจ้าหนี้เพื่อความสะดวกที่อาจเกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าหากลูกหนี้วางทรัพย์ ณ สถานที่อื่นที่มีใช้สำนักงานวางทรัพย์ที่มีการชำระหนี้ก็ไม่ทำให้การวางทรัพย์นั้นเป็นการวางทรัพย์ที่มีชอบด้วยกฎหมายหรือเสียไปเลย เพียงแต่การวางทรัพย์ดังกล่าวมีผลให้ลูกหนี้ต้องรับภาระมากขึ้นจากการที่จะต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายให้แก่เจ้าหนี้เพื่อความสะดวกที่อาจเกิดขึ้นเท่านั้น

3.1.2.5 สิทธิในการถอนทรัพย์ที่วาง

เมื่อลูกหนี้ได้วางทรัพย์แล้ว โดยหลักแล้วลูกหนี้ยังมีสิทธิที่จะถอนทรัพย์นั้นคืนได้ อย่างไรก็ตาม ลูกหนี้อาจสิ้นสิทธิที่จะถอนทรัพย์ที่วางไว้กลับคืน ซึ่งในกรณีหลังนี้ ลูกหนี้ย่อมไม่อาจถอนทรัพย์ที่วางไว้คืนได้

เหตุที่ทำให้สิทธิในการถอนทรัพย์ของลูกหนี้เป็นอันระงับ มีดังนี้ *

- (1) ถ้าลูกหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าตนยอมสละสิทธิที่จะถอน
- (2) ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าจะรับเอาทรัพย์นั้น
- (3) ถ้าในการบังคับคดีระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้กำหนดให้มีการวางทรัพย์ และได้มีการบอกกล่าวแก่สำนักงานวางทรัพย์แล้ว

* Section 376 : Right to take back

- (1) The obligor has the right to take back the deposited thing.
- (2) Taking back is excluded
 1. if the obligor declares to the depositary office that he waives the right to take back,
 2. if the obligee declares his acceptance to the depositary office,
 3. if the depositary office is presented with a final and absolute judgment handed down in a dispute between the obligee and the obligor which declares the deposit to be lawful.

นอกจากนี้ กฎหมายยังได้กำหนดต่อไปอีกว่าสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วางไว้นั้นศาลไม่อาจยึดได้ ซึ่งหมายถึงเจ้าหนี้รายอื่นไม่สามารถขอให้ศาลสั่งยึดหรืออายัดสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วางไว้เพื่อที่เจ้าหนี้อื่นรายดังกล่าวจะได้ทำการถอนทรัพย์นั้นมาใช้หนี้แก่ตนได้ และหากได้มีการยื่นฟ้องคดีล้มละลายเพื่อเรียกเอาทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ไม่สามารถใช้สิทธิถอนทรัพย์ในระหว่างการพิจารณาคดีล้มละลายได้ *

3.1.2.6 ผลของการวางทรัพย์

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้แบ่งผลของการวางทรัพย์ไว้เป็น 2 กรณี คือ กรณีสิทธิถอนทรัพย์ของลูกหนี้เป็นอันระงับ และกรณีสิทธิถอนทรัพย์ของลูกหนี้ไม่ระงับ ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) ผลของการวางทรัพย์ในกรณีสิทธิถอนทรัพย์ของลูกหนี้เป็นอันระงับ **

ถ้าสิทธิถอนทรัพย์ที่วางเป็นอันระงับ ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้โดยการวางทรัพย์นั้น กรณีนี้ถือว่าลูกหนี้ได้กระทำการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ในเวลาที่ยังวางทรัพย์นั้น

(2) ผลของการวางทรัพย์ในกรณีสิทธิถอนทรัพย์ของลูกหนี้ไม่ระงับ *** กรณีนี้ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายหลายประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก อาจอ้างถึงทรัพย์ที่วางต่อเจ้าหนี้ได้

ประการที่สอง ในระหว่างที่ได้มีการวางทรัพย์ เจ้าหนี้เป็นผู้รับความเสี่ยง และลูกหนี้ไม่มีหน้าที่จะต้องจ่ายดอกเบี้ยหรือค่าสินไหมทดแทนสำหรับผลประโยชน์ที่ไม่ได้รับ

* Section 377 : Unpledgeability of the right to take back

(1) The right to take back is not subject to pledge.

(2) If insolvency proceedings are initiated against the assets of the obligor, the right to take back may, for the duration of the insolvency proceedings, not be exercised by the obligor either.

** Section 378

*** Section 379 : Effect of deposit where taking back is not excluded

(1) If taking back the deposited thing is not excluded, the obligor may refer the obligee to the deposited thing.

(2) As long as the thing is deposited, the obligee bears the risk and the obligor is not obliged to pay interest or provide compensation for emoluments not taken.

(3) If the obligor takes back the deposited thing, the deposit is deemed not to have occurred.

ประการที่สาม ถ้าลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้ ถือว่าการวางทรัพย์มิได้
เกิดขึ้นเลย

ประการที่สี่ ลูกหนี้ต้องออกค่าธรรมเนียมในการฝากทรัพย์แทนเจ้าหนี้*

3.1.2.7 การขายทอดตลาดทรัพย์ที่วางแล้วนำเงินที่ได้ไปวางแทน

ในบางกรณีอาจมีเหตุขัดข้องในการวางทรัพย์อันเกิดจากตัวทรัพย์หรือเกี่ยวกับตัวทรัพย์ ทำให้ไม่อาจวางทรัพย์ได้ หรือหากวางทรัพย์ไปแล้วอาจทำให้ทรัพย์เสียหายหรือเสื่อมค่าหรือเกิดความไม่คุ้มค่า ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดหลักเกณฑ์เป็นทางแก้ข้อขัดข้องดังกล่าวให้แก่ลูกหนี้ กล่าวคือ ให้ลูกหนี้ขายทอดตลาดทรัพย์นั้นแล้วนำเงินที่ได้ไปวางแทนทรัพย์ได้ ดังมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) ทรัพย์ที่จะขายทอดตลาด สถานที่ขายทอดตลาด และการประกาศ
โฆษณา **

(ก) ทรัพย์ที่จะขายทอดตลาดต้องเป็นวัตถุแห่งหนี้และเป็น
ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ แต่ไม่เหมาะที่จะวาง หรือทรัพย์อาจถูกทำลายหากมีการวางทรัพย์ หรือการเก็บ
รักษาทรัพย์ที่วางไว้อาจทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป

(ข) ลูกหนี้ต้องขายทอดตลาด ณ สถานที่อันพึงต้องชำระหนี้
แต่ถ้าผลของการขายทอดตลาด ณ สถานที่ดังกล่าวไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง กฎหมายก็อนุญาตให้นำ
ทรัพย์นั้นออกขายทอดตลาดในสถานที่อื่นที่เห็นสมควรได้

* Section 381

** Section 383 : Auction of things not capable of deposit

(1) If the movable thing owed is not suitable for deposit, the obligor may in case of default by the obligee have it auctioned at the place of performance and deposit the proceeds. The same applies in the cases set out in section 372 sentence 2, if spoilage of the thing is to be feared or safekeeping is associated with disproportionate costs.

(2) If reasonable success is not expected from an auction at the place of performance, the thing is to be auctioned at another suitable place.

(3) The auction must be performed publicly by a bailiff appointed for the place of auction or other official authorised to conduct auctions or a publicly employed auctioneer (public auction). The time and place of the auction, with a general description of the thing, are to be publicly announced.

(4) The provisions of subsections (1) to (3) do not apply to registered ships and ships under construction.

(ค) การขายทอดตลาดจะต้องจัดให้มีขึ้นอย่างเปิดเผยโดยเจ้าหน้าที่ของศาลที่ได้รับการแต่งตั้งสำหรับการขายทอดตลาด หรือโดยเจ้าหน้าที่อื่นที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำเนินการขายทอดตลาด หรือโดยผู้ทอดตลาดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการโดยรัฐ

(ง) ลูกหนี้ต้องประกาศโฆษณาเกี่ยวกับเวลา สถานที่ของการขายทอดตลาด และลักษณะทั่วไปของทรัพย์สินที่จะขายด้วย

(2) การบอกกล่าวการขายทอดตลาด *

ลูกหนี้นี้มีหน้าที่ต้องแจ้งให้เจ้าหนี้นี้ทราบเกี่ยวกับการขายทอดตลาด โดยกฎหมายกำหนดให้แจ้ง 2 ครั้ง คือ

(ก) การแจ้งครั้งแรก เรียกว่า “การบอกให้รู้ตัว” โดยลูกหนี้ต้องบอกให้เจ้าหนี้นี้รู้ตัวว่าจะมีการนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาด มิฉะนั้นจะนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดไม่ได้ เว้นแต่การบอกให้รู้ตัวนี้จะทำให้ทรัพย์สินเสื่อมสภาพหรือเสียหายจากความล่าช้าดังกล่าว หรือกรณีไม่อาจจะบอกให้รู้ตัวได้ กฎหมายก็ให้ไม่ต้องบอกแก่เจ้าหนี้นี้ก็ได้

(ข) การแจ้งครั้งที่สอง เรียกว่า “การบอกกล่าว” โดยลูกหนี้ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้นี้ทราบเกี่ยวกับการขายทอดตลาดก่อนที่จะมีการขายทอดตลาดอีกครั้ง ในการบอกครั้งที่สองนี้หากลูกหนี้นี้ได้ดำเนินการ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทน เว้นแต่กรณีไม่อาจจะบอกกล่าวได้ กฎหมายก็ให้ไม่ต้องบอกแก่เจ้าหนี้นี้ก็ได้

(3) การขายทอดตลาดโดยนายหน้า **

หากทรัพย์สินที่จะขายทอดตลาดเป็นทรัพย์สินที่มีราคาตลาดหรือมีราคาแลกเปลี่ยน การขายทอดตลาดจะมอบหมายให้นายหน้าที่ได้รับแต่งตั้งจากรัฐให้ดำเนินการแทนก็ได้

* Section 384 : Warning of auction

(1) The auction is permitted only after the obligee has been warned about it; the warning may be omitted if the thing is vulnerable to spoilage and postponement of the auction entails danger.

(2) The obligor must notify the obligee of the auction without undue delay; in the event of his failure to do so, he is liable in damages.

(3) The warning and the notice may be omitted if they are impracticable.

** Section 385 : Sale by private agreement

If the thing has a stock exchange or market price, the obligor may effect the sale privately at the current price through a commercial broker officially authorised to effect such sales or through a person authorised to sell by public auction.

(4) ค่าธรรมเนียมการขายทอดตลาด *

โดยหลักแล้วเจ้าหนี้เป็นผู้ออกค่าธรรมเนียมในการขายทอดตลาด เว้นแต่ลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วาง กรณีหลังนี้ลูกหนี้ต้องเป็นผู้ออกค่าธรรมเนียมดังกล่าวแทน

3.1.2.8 การรับทรัพย์ที่วาง **

เมื่อลูกหนี้ได้วางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์แล้ว เจ้าหนี้ต้องมารับทรัพย์ที่ลูกหนี้ได้วางไว้ภายในกำหนดเวลา 30 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ หากเกินกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วปรากฏว่าเจ้าหนี้มิได้มารับทรัพย์ที่วางไว้ สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางเป็นอันสิ้นสุดลง กล่าวคือ เจ้าหนี้ย่อมสิ้นสิทธิที่จะรับทรัพย์ที่ได้วางต่อไปนั่นเอง อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้ได้แสดงตนต่อสำนักงานวางทรัพย์ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว แม้จะยังมีได้ไปรับทรัพย์ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวก็ไม่ทำให้เจ้าหนี้สิ้นสิทธิที่จะรับทรัพย์ที่ได้วางไว้นั้นแต่อย่างใด

เมื่อเจ้าหนี้สิ้นสิทธิที่จะรับทรัพย์ที่ได้วางไว้แล้ว ลูกหนี้ย่อมมีสิทธิถอนการวางทรัพย์ได้แม้ว่าจะได้สละสิทธิถอนทรัพย์ไว้ก็ตาม

3.2 ประเทศญี่ปุ่น

3.2.1 ความระงับแห่งหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น

ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ได้บัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ (Deposit of Subject-Matter of Performance) ไว้เป็นส่วน (Division) หนึ่งของหมวดย่อย (Subsection) ที่ว่าด้วยการชำระหนี้ (Performance) ดังนั้น ในเบื้องต้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นในส่วนที่เกี่ยวกับความระงับหนี้เพื่อให้ทราบหมวดหมู่ของบทบัญญัติอันจะทำให้เข้าใจแนวคิดของกฎหมายได้มากขึ้น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น บัญญัติเรื่องความระงับหนี้ (Extinction of Obligations) ไว้เป็นหมวด (Section) หมวดหนึ่ง ในหมวดนี้ประกอบด้วยหมวดย่อย (Subsection)

* Section 386 : Costs of the auction

The costs of the auction or of the sale under section 385 are borne by the obligee if the obligor does not reclaim the deposited proceeds.

** Section 382 Extinction of the right of the obligee

The right of the obligee to the deposited amount is extinguished at the end of thirty years after receipt of the notice of deposit, if the obligee does not report to the depository office before then; the obligor is entitled to take the thing back, even if he has waived the right to take back.

ทั้งสิ้น 5 หมวดย่อย คือ การชำระหนี้ การหักกลบลบหนี้ การแปลงหนี้ใหม่ การปลดหนี้ และหนี้เคลื่อนที่กันกัน ดังต่อไปนี้

3.2.1.1 การชำระหนี้ (Performance) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน (Division)
คือ

(1) ส่วนที่ 1 หลักทั่วไป (General Provisions) เป็นส่วนที่ว่าด้วยหลักทั่วไปของการชำระหนี้ เช่น การบัญญัติรับรองว่า บุคคลภายนอกก็สามารถชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้ แต่สภาพแห่งหนี้ต้องเปิดช่อง และไม่ขัดต่อเจตนาของลูกหนี้ เป็นต้น

(2) ส่วนที่ 2 การวางทรัพย์ (Deposit of Subject-Matter of Performance) เป็นส่วนที่ว่าด้วยหลักเกณฑ์ และผลของการวางทรัพย์ซึ่งมีผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้

(3) ส่วนที่ 3 การรับช่วงสิทธิโดยการชำระหนี้ (Subrogation by Performance) เป็นส่วนที่ว่าด้วยกรณีลูกหนี้ที่ได้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ไปแล้วเข้ามารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์หรือสิทธิอื่นๆ

3.2.1.2 การหักกลบลบหนี้ (Set-offs)

เป็นหมวดที่ว่าด้วยกรณีที่บุคคลสองคนต่างมีความผูกพันซึ่งกันและกันโดยมูลหนี้อันมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน และหนี้ทั้งสองรายต่างก็ถึงกำหนดจะชำระ ฝ่ายหนึ่งจึงใช้สิทธิหักกลบลบหนี้ในส่วนของตนเท่าจำนวนที่ตรงกับหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นผลให้หนี้ส่วนที่หักกลบลบหนี้กันได้ตามกฎหมายเป็นอันระงับไป

3.2.1.3 การแปลงหนี้ใหม่ (Novation)

เป็นหมวดที่ว่าด้วยกรณีที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันได้ทำสัญญาเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้ ซึ่งเป็นผลให้หนี้เดิมระงับไป และคู่กรณีผูกพันกันตามข้อตกลงหรือหนี้ที่ก่อตั้งใหม่นั้นแทน

3.2.1.4 การปลดหนี้ (Release)

เป็นหมวดที่ว่าด้วยการที่เจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ ซึ่ง เป็นผลให้หนี้เป็นอันระงับไป

3.2.1.5 หนี้เคลื่อนที่กันกัน (Merger)

เป็นหมวดที่ว่าด้วยกรณีที่สิทธิและความรับผิดชอบในหนี้รายใดตกอยู่แก่บุคคลคนเดียวกัน เป็นผลให้หนี้ระงับสิ้นไป เพราะการที่บุคคลจะเรียกให้ตนเองชำระหนี้แก่ตนเองย่อมเป็นไปไม่ได้นั่นเอง

จากที่กล่าวมาจะเห็นภาพรวมของความระงับแห่งหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่ง ญีปุ่นได้ว่า ความระงับแห่งหนี้ประกอบด้วย 5 หมวดย่อย (Subsection) ด้วยกัน ดังนั้น ผู้เขียนจะได้ ศึกษาเกี่ยวกับการวางทรัพย์ (Deposit) ตามประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่น ซึ่งในที่นี้หมายถึง “การวาง ทรัพย์เพื่อการชำระหนี้” เท่านั้น โดยได้บัญญัติไว้ในเรื่องการชำระหนี้ และความระงับหนี้ในลำดับ ต่อไป

3.2.2 การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่น

3.2.2.1 เหตุของการวางทรัพย์

การวางทรัพย์ หมายถึง การส่งมอบทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ในการ อารักขาของสำนักงานวางทรัพย์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายหรือที่ศาลกำหนด³ ซึ่งตามประมวลกฎหมาย แพ่งญีปุ่นนั้นได้กำหนดเหตุหรือเงื่อนไขของการวางทรัพย์ไว้ดังนี้ *

- (1) เมื่อเจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้
- (2) เมื่อเจ้าหนี้ไม่สามารถที่จะรับชำระหนี้ได้ ไม่ว่าจะมิพพฤติการณ์ พิเศษหรือไม่ก็ตาม
- (3) เมื่อลูกหนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ตัวเจ้าหนี้ได้ โดยไม่ใช่ความผิดของ ลูกหนี้ เช่น เมื่อมีบุคคลหลายคนต่างกล่าวอ้างว่าตนเป็นเจ้าหนี้ เป็นต้น

กรณีดังกล่าวมา ถ้าลูกหนี้พร้อมที่จะชำระหนี้ และมีใช้ความผิดใดๆ ของ ลูกหนี้ กฎหมายจึงไม่ประสงค์ที่จะให้ลูกหนี้ต้องแบกรับหนี้ไปอีกต่อไปเพราะขัดต่อเจตนาที่จะชำระหนี้ ของลูกหนี้ แม้ว่าบุคคลซึ่งเป็นลูกหนี้จะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบในเสียหาย และเหตุอื่นๆ ที่ เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้เมื่อตนได้เสนอขอปฏิบัติการชำระหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่น มาตรา 492 ** แล้วก็ตาม แต่ตามมาตราดังกล่าวนั้นหนี้ก็ยังคงมีอยู่ต่อไป ลูกหนี้ยังไม่หลุดพ้นจากหนี้

³ Becker, J.E., Annotated Civil Code of Japan. (Vols.2) (London : Butterworths & Co.,and Bell Yard, Temple Bar Law Publishers, 1909), p.97.

* Article 494 If an obligee refuses, or is unable, to accept the performance, the person who can make the performance (hereinafter in this Division referred to as the "performer") may be relieved from his/her obligation by depositing the subject-matter of the performance with an official depository. The same shall apply in cases the performer is unable to ascertain the obligee without any negligence on the part of the performer.

** Article 492 Upon tendering the performance, the relevant obligor shall be relieved from any and all responsibilities which may arise from the nonperformance of the obligation.

นั้น อีกทั้งยังสร้างความขัดข้องแก่ลูกหนี้ในการที่จะต้องรักษาความพร้อมในการชำระหนี้ให้มีอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องรักษาทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ในครอบครองต่อไป⁴

กฎหมายกำหนดมาตรการให้ลูกหนี้สามารถหลุดพ้นจากหนี้ (relieved from his/her obligation) ได้โดยการวางทรัพย์สินเพื่อผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ ณ สำนักงานวางทรัพย์สิน ดังนั้น การวางทรัพย์สินจึงย่อมมีผลเช่นเดียวกับการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ และเป็นผลให้ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ (the effect is the same as if performance had been made to the creditor, the debtor is freed from the obligation) และความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นกับวัตถุแห่งหนี้หลังจากการวางทรัพย์สินแล้ว โดยเจ้าหนี้อย่อมเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงภัยที่เกิดต่อทรัพย์สินที่ได้วางไว้ และไม่สามารถเรียกร้องความเสียหายจากการขาดดอกเบี้ยและประโยชน์อื่นใดได้อีกต่อไป⁵

3.2.2.2 ผู้มีสิทธิวางทรัพย์สิน

เมื่อพิจารณาตามตัวบทภาษาอังกฤษของมาตรา 494 ซึ่งแปลและเผยแพร่โดยกระทรวงยุติธรรม ประเทศญี่ปุ่น แล้วเห็นว่า มาตราดังกล่าวนอกจากจะกำหนดเงื่อนไขหรือเหตุแห่งการวางทรัพย์สินไว้แล้ว ก็ได้กำหนดตัวผู้มีสิทธิวางทรัพย์สินไว้ด้วย กล่าวคือ มาตราดังกล่าวนี้กล่าวถึงผู้วางทรัพย์สินโดยใช้คำว่า "performer" โดยให้คำนิยามไว้ด้วยว่า หมายถึง "the person who can make the performance" ซึ่งแปลว่า "บุคคลผู้ชำระหนี้" โดยมีได้ใช้คำว่า "obligor" ซึ่งแปลว่า "ลูกหนี้" ดังเช่นมาตราอื่นๆ เช่น มาตรา 498 ซึ่งเป็นบทบัญญัติในเรื่องการวางทรัพย์สินเช่นกัน หรือในมาตรา 519 ซึ่งเป็นเรื่องการปลดหนี้ (Release) แต่อย่างใด ดังนั้น บุคคลผู้มีสิทธิวางทรัพย์สินจึงมีได้หมายถึงเฉพาะตัวลูกหนี้เท่านั้น

เมื่อพิจารณาประกอบกับมาตรา 474 * ซึ่งเป็นบททั่วไปของการชำระหนี้แล้ว ก็เห็นได้ว่าการชำระหนี้นั้น นอกจากลูกหนี้แล้ว บุคคลภายนอกก็ชำระหนี้แทนได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่อง หรือหากบุคคลภายนอกมิใช่ผู้มีส่วนได้เสียก็ไม่อาจชำระหนี้แทนโดยขัดต่อเจตนาของลูกหนี้ได้

ดังนั้น เมื่อการวางทรัพย์สินเป็นบทบัญญัติส่วนหนึ่งของการชำระหนี้ (performance) ดังนั้น บุคคลผู้มีสิทธิจึงหมายถึงตัวลูกหนี้ และบุคคลภายนอกด้วย เพียงแต่

⁴ Becker, J.E., *Annotated Civil Code of Japan. (Vols.2)*, p.97.

⁵ *ibid*, p.97.

* Article 474 (1) The performance of an obligation may be effected by a third party; provided, however, that, this shall not apply in cases where the nature of such obligation does not permit such performance or the parties have manifested their intention to the contrary.

(2) A third party who has no interest in an obligation may not perform the obligation against the will of the obligor.

บุคคลภายนอกจะวางทรัพย์ได้ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 474 ด้วย คือ สภาพแห่งหนี้ต้องเปิดช่องและไม่เป็นขัดต่อเจตนาของลูกหนี้ด้วยนั่นเอง

3.2.2.3 วิธีการวางทรัพย์ และสถานที่วางทรัพย์

กฎหมายกำหนดขั้นตอนและสถานที่ในการวางทรัพย์ไว้ดังนี้ *

(1) การวางทรัพย์ให้นำทรัพย์ไปวางต่อสำนักงานวางทรัพย์ ณ สถานที่ที่จะมีการชำระหนี้ กรณีที่ไม่มีกฎหมายหรือกฎข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ร้องขอ ศาลจะต้องกำหนดสำนักงานวางทรัพย์ที่จะให้นำทรัพย์ไปวาง และแต่งตั้งบุคคลผู้ทำหน้าที่รักษาทรัพย์ที่ให้นำไปวางไว้ในอารักขา

(2) เมื่อมีการวางทรัพย์แล้ว จะต้องแจ้งให้เจ้าหนี้ทราบถึงการวางทรัพย์นั้นโดยพลัน

3.2.2.4 ผลของการวางทรัพย์

เมื่อมีการวางทรัพย์แล้ว จะเกิดผลทางกฎหมายดังนี้

(1) เมื่อวางทรัพย์แล้ว ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ (relieved from his/her obligation) อย่างไรก็ตาม จริงอยู่แม้ว่ามาตรา 494 จะบัญญัติโดยใช้ถ้อยว่า “หลุดพ้นจากหนี้” ก็ตาม แต่ในทางตำราและคำพิพากษาของศาลฎีกาเห็นตรงกันว่า การวางทรัพย์มีผลถึงขนาดทำให้หนี้ระงับสิ้นไปเลย เพราะถือว่าเป็นการชำระหนี้หนึ่งนั่นเอง แต่ถ้าภายหลังลูกหนี้มาถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้ กฎหมายก็ให้มีผลเสมือนว่าไม่เคยมีการวางทรัพย์มาก่อนเลย และหนี้ยังคงมีอยู่ต่อไป⁶ ดังนั้น ในทางตำราจึงเรียกการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 494 นี้ว่าการวางทรัพย์เพื่อการชำระหนี้⁷

* Article 495 (1) The deposit pursuant to the provision of the preceding Article must be made with the official depository having jurisdiction over the district where the relevant obligation must be performed.

(2) In cases where there is no specific provision in the laws and regulations with respect to the official depository, the court must, at the request of the performer, designate the depository and appoint a custodian of the property to be deposited.

(3) A person who has effected a deposit pursuant to the provision of the preceding Article must notify the obligee of the deposit without delay.

⁶ ทาคาชิ อุซึดะ. กฎหมายแพ่ง 3 หนี้ หลักทั่วไปและการประกันหนี้ด้วยทรัพย์ (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3). พิมพ์ครั้งที่ 7. (โตเกียว : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยโตเกียว, 2008), หน้า 105-106 (ฉบับภาษาญี่ปุ่น). มาซามิชิ โอคุดะ. หนี้หลักทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. (โตเกียว : สำนักพิมพ์ยูยูชะ, 1993), หน้า 566-567. (ฉบับภาษาญี่ปุ่น)

⁷ สัมภาษณ์ วีรวัดณ์ จันทโชติ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 28 เมษายน 2557.

(2) เมื่อทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ถูกนำไปวางแล้ว เจ้าหนี้ต้องเป็นผู้รับ
ความเสียหายในทรัพย์สิน⁸

3.2.2.5 การถอนทรัพย์สินที่วาง

เนื่องจากการถอนคืนทรัพย์สินที่วางไว้อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียของ
เจ้าหนี้ หรือบุคคลภายนอก ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดให้ไม่อาจถอนคืนทรัพย์สิน
ที่ได้วางไว้ได้ในกรณีดังต่อไปนี้ *

- (1) เจ้าหนี้ได้ให้ความยินยอมต่อการวางทรัพย์สินไว้ ณ สำนักงานวาง
ทรัพย์สินแล้ว
- (2) กรณีเป็นการวางทรัพย์สินตามคำพิพากษา และคำพิพากษาที่
กำหนดให้มีการวางทรัพย์สินไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์สินถึงที่สุดแล้ว
- (3) กรณีซึ่งการจำหน่ายหรือจำหน่ายได้ถูกยกเลิกไปอันเนื่องมาจากสาเหตุ
ที่ได้มีการวางทรัพย์สิน

บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดกรณีที่ผู้วางทรัพย์สินมีสิทธิถอนคืนทรัพย์สินที่
ได้วางไว้ แม้การวางทรัพย์สินจะมีผลด้วยการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของลูกหนี้ โดยไม่ต้องได้รับความ
ยินยอมจากเจ้าหนี้ และลูกหนี้อาจถอนคืนทรัพย์สินที่วางไว้เมื่อใดก็ได้ แต่การถอนคืนทรัพย์สินที่วางอาจมี
ผลกระทบต่อส่วนได้เสียของเจ้าหนี้หรือบุคคลภายนอก ดังนั้น จึงกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่ากฎหมาย
จำกัดให้ถอนคืนทรัพย์สินที่ได้วางไว้ได้ ต่อเมื่อเข้ากรณีดังต่อไปนี้คือ

- (1) トラバเท่าที่เจ้าหนี้ยังไม่ได้ให้ความยินยอมต่อการวางทรัพย์สิน
- (2) トラバเท่าที่คำพิพากษาที่กำหนดให้มีการวางทรัพย์สินยังไม่ถึงที่สุด
- (3) การวางทรัพย์สินไม่ได้ทำให้สัญญาจำหน่ายหรือจำหน่ายระงับไป

กรณีตาม (1) และ (2) นั้น การถอนทรัพย์สินที่วางไว้สามารถกระทำได้
เนื่องจากในกรณีเหล่านี้ เจ้าหนี้ยังไม่สามารถโอนทรัพย์สินที่วางไว้ให้แก่บุคคลอื่น จึงไม่อาจกระทบต่อ

⁸ Becker, J.E., *Annotated Civil Code of Japan. (Vols.2)*, p.98.

* Article 496 As long as the obligee does not accept the deposit, or the judgment which pronounces that the deposit is effective does not become unappealable, the performer may recover the deposited property. In such case, it is deemed that no deposit has been effected.

The provision of the preceding paragraph shall not apply in cases any pledge or mortgage has been extinguished due to the deposit.

ส่วนได้เสียของเจ้าหนี้หรือบุคคลภายนอก แต่หากเป็นกรณีตาม (3) การวางทรัพย์ที่ทำให้สัญญาจำนำหรือจำนองระงับไปนั้น การถอนคืนทรัพย์ที่ได้วางไว้ย่อมไม่สามารถกระทำได้ เพราะเจ้าหนี้อาจได้รับความเสียหายอย่างมากหากอนุญาตให้มีการถอนคืนทรัพย์ที่วางไว้ได้ เพราะเหตุที่สัญญาจำนำหรือจำนองได้ระงับไปแล้วจากการวางทรัพย์และยังกระทบต่อส่วนได้เสียของบุคคลภายนอกที่ได้รับสิทธิตามสัญญาจำนำ และจำนองต่อทรัพย์ที่วางไว้ด้วย⁹

3.2.2.6 การขายทอดตลาดทรัพย์ที่วางแล้วนำเงินที่ได้ไปวางแทน

หากมีกรณีที่โดยสภาพแล้วไม่เหมาะแก่การวางทรัพย์ หรือการวางทรัพย์ไม่อาจทำได้โดยสะดวก กฎหมายก็ได้กำหนดไว้ว่าเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล บุคคลผู้ต้องชำระหนี้มีสิทธินำทรัพย์ออกขายทอดตลาด แล้วเอาเงินที่ได้จากการขายมาวางแทนทรัพย์ได้ เหตุที่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก็เพื่อป้องกันมิให้ลูกหนี้กระทำการตามอำเภอใจ อีกทั้งป้องกันข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้นเกี่ยวกับราคาทรัพย์ที่ได้จากการขายทรัพย์นั้น¹⁰

เมื่อเหตุดังต่อไปนี้เกิดขึ้น กฎหมายกำหนดให้มีการขายทอดตลาดเพื่อนำเงินที่ได้จากการขายมาวางแทนทรัพย์ได้ มีดังนี้*

- (1) ทรัพย์ที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ไม่เหมาะแก่การวางทรัพย์ เช่น เมื่อทรัพย์นั้นเป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นทรัพย์ที่ขนาดใหญ่เกินไป เช่น เครื่องจักรที่หนักมาก เป็นต้น
- (2) ทรัพย์นั้นเป็นทรัพย์ที่เสี่ยงต่อการเสื่อมสลาย หรือถูกทำลาย เช่น เป็นทรัพย์ที่เน่าเสียได้ เช่น ปลา หรือผลไม้
- (3) ทรัพย์ที่มีค่าใช้จ่ายในการรักษาทรัพย์นั้นสูงเกินควร เช่น สัตว์เลี้ยง เป็นต้น

3.2.2.7 เงื่อนไขการรับทรัพย์ที่วางไว้กรณีเป็นหนี้ต่างตอบแทน

ในกรณีเจ้าหนี้มีภาระจะต้องชำระหนี้ตอบแทนแก่ลูกหนี้ด้วยนั้น ลูกหนี้จะวางทรัพย์โดยกำหนดเงื่อนไขในการรับทรัพย์ไว้ด้วยก็ได้ว่า เจ้าหนี้มีสิทธิรับทรัพย์ที่วางไว้ได้ก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้จะชำระหนี้ในส่วนของตนให้แก่ลูกหนี้แล้ว กรณีเช่นนี้ หากเจ้าหนี้ยังมีได้ชำระหนี้ของตน

⁹ Becker, J.E., Annotated Civil Code of Japan. (Vols.2), p.98.

¹⁰ Becker, J.E., Annotated Civil Code of Japan. (Vols.2), pp.99-100.

* Article 497 If any subject of the performance is not suitable for deposit, or such property is likely to suffer any loss or damage, the performer may, with the permission of the court, sell such property at public auction and deposit the proceeds of such sales with the official depository. The same shall apply in cases excessive expenses are required for the preservation of such property.

ให้แก่ลูกหนี้ เจ้าหนี้ก็ไม่สามารถรับทรัพย์สินที่ลูกหนี้ได้วางไว้ได้ * เนื่องจากไม่มีเหตุผลใดที่เจ้าหนี้ควรได้รับทรัพย์สินที่วางไว้ โดยที่ตนไม่ได้ชำระหนี้ของตนตอบแทนให้แก่ลูกหนี้¹¹

* Article 498 In cases where the obligor is required to perform in exchange for the performance of the obligee, the obligee may not accept the relevant deposited property unless he/she tenders his/her performance.

¹¹ Becker, J.E., Annotated Civil Code of Japan. (Vols.2), p.100.

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามระบบกฎหมายไทย กับระบบกฎหมายของต่างประเทศ

ในการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ว่าเป็นเช่นไรนั้น ผู้เขียนมิได้มุ่งศึกษาแต่เพียงเฉพาะลักษณะและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์เท่านั้น หากแต่ ผู้เขียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบรวมถึงเหตุของการวางทรัพย์ ความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์ การถอนทรัพย์ที่วาง และสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางด้วย ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์สองประการ กล่าวคือ เพื่อให้เข้าใจภาพรวมและสามารถวิเคราะห์ปัญหาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ได้ประการหนึ่ง และเพื่อให้ทราบว่าในแต่ละองค์ประกอบของการวางทรัพย์ตามที่กล่าวมานั้น ส่งผลถึงผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์หรือไม่ อย่างไร อีกประการหนึ่ง ดังจะกล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาเหตุของการวางทรัพย์

เหตุของการวางทรัพย์ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ได้กำหนดไว้มีทั้งสิ้น 4 เหตุ คือ เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยไม่ใช้ความผิดของตน และบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่รู้ตัวเจ้าหนี้แน่นอนโดยไม่ใช้ความผิดของตน

มาตรา 331 ดังกล่าวมีที่มาจาก ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 372 และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 494 ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วเป็นดังนี้

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 372 บัญญัติว่าเหตุของการวางทรัพย์คือ เจ้าหนี้ผิดนัดไม่ยอมรับชำระหนี้ ซึ่งหมายรวมถึงเหตุอื่นที่มีผลกระทบต่อเจ้าหนี้เป็นการเฉพาะตัวด้วย หรือไม่สามารถหยั่งรู้ถึงตัวเจ้าหนี้ได้ซึ่งมิได้เกิดขึ้นเพราะความประมาท ทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ หรือไม่สามารถชำระหนี้ได้อย่างปลอดภัย

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 494 ก็ได้บัญญัติเหตุของการวางทรัพย์คือ เมื่อเจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้ หรือเมื่อเจ้าหนี้ไม่สามารถที่จะรับชำระหนี้ได้ ไม่ว่าจะมิพฤติการณ์พิเศษหรือไม่ก็ตาม หรือเมื่อลูกหนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ตัวเจ้าหนี้ได้ โดยไม่ใช้ความผิดของลูกหนี้

ดังที่ผู้เขียนได้จัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบเพื่อการวิเคราะห์ (ตารางที่ 1) ไว้แล้ว
ท้ายบทนี้

พิจารณาแล้วเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 331 ซึ่งมีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 372 และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 494 ดังกล่าวบัญญัติเหตุแห่งการวางทรัพย์ไว้ตรงกัน

ประเด็นที่ต้องวิเคราะห์ต่อไปก็คือ ปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของสภาพเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว การทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ กลายเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ที่สำคัญ โดยเฉพาะนิติกรรมสัญญาที่เกี่ยวกับการค้าขาย เมื่อมีนิติกรรมสัญญาเกิดขึ้นย่อมมีมูลหนี้เกิดขึ้นตามมา กฎหมายจึงควรกำหนดกรอบหรือวิธีการที่เอื้อต่อการปฏิบัติตามสัญญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือกฎหมายควรมีวิธีการที่จะให้การปฏิบัติชำระหนี้เป็นไปโดยสะดวกมากขึ้นเพื่อให้การปฏิบัติชำระหนี้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงแห่งมูลหนี้อันจะเป็นประโยชน์แก่ทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ กล่าวคือ ในส่วนเจ้าหนี้ก็ได้รับชำระหนี้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ส่วนลูกหนี้เมื่อได้ชำระหนี้แล้วหนี้นั้นก็ป็นอันระงับสิ้นไปไม่มีภาระใดๆ ต้องปฏิบัติต่อกันอีก ซึ่งเมื่อพิจารณาตัวบทกฎหมายแล้วเห็นได้ว่า การวางทรัพย์เป็นวิธีการหนึ่งของกฎหมายที่กำหนดขึ้นเพื่อให้การปฏิบัติชำระหนี้เป็นไปโดยสะดวกขึ้นเพื่อประโยชน์ของทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ดังกล่าวมานั่นเอง ในการที่จะพิจารณาว่า เหตุของการวางทรัพย์ในปัจจุบันนี้เพียงพอหรือเหมาะสมหรือไม่อย่างไรนั้น ผู้เขียนจะแยกการวิเคราะห์เป็นดังนี้

4.1.1 เหตุของการวางทรัพย์ที่เกิดจากเจ้าหนี้

เมื่อพิจารณาเหตุของการวางทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 แล้วจะเห็นได้ว่า การที่เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ และเจ้าหนี้ไม่สามารถจะรับชำระหนี้ได้นั้น ถือเป็นเหตุวางทรัพย์ที่เกิดจากตัวเจ้าหนี้โดยตรง ซึ่งเหตุแรกนั้นเป็นการบอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้โดยไม่มีมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ดังนั้น จึงไม่สมควรที่จะให้ลูกหนี้ต้องแบกรับภาระหนี้ต่อไป และสมเหตุสมผลแล้วที่ให้มีการวางทรัพย์ได้ ส่วนเหตุที่เกิดจากการที่เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้นั้น อาจเกิดจากความผิดหรือความจงใจ หรือความไม่จงใจของเจ้าหนี้ก็ได้ แต่เมื่อได้ตกลงวันเวลาและสถานที่ในการชำระหนี้ไว้แล้ว เมื่อลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ เจ้าหนี้ก็ไม่มีเหตุที่จะอ้างในการไม่รับชำระหนี้แม้ว่าเหตุนั้นจะเป็นเหตุเฉพาะตัวที่ทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงความสุจริตและภาระของลูกหนี้ที่ต้องแบกรับต่อไปแล้ว จึงสมเหตุสมผลแล้วที่ให้มีการวางทรัพย์ได้

ส่วนอีก 2 เหตุ คือ บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ได้แน่นอน โดยไม่ใช่ความผิดของตน และบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่รู้ตัวเจ้าหนี้แน่นอนโดยไม่ใช่ความผิดของตนนั้น แม้ไม่ใช่เหตุที่เกิดจากตัวเจ้าหนี้โดยตรงก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าเป็นเหตุขัดข้องในด้านเจ้าหนี้อยู่ดี ดังนั้น เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้พร้อมที่จะปฏิบัติการชำระหนี้แล้วแต่ไม่อาจชำระหนี้ได้โดยไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้แน่นอนโดยไม่ใช่ความผิดของตน จึงสมเหตุสมผลแล้วที่ให้มีการวางทรัพย์ได้

กล่าวโดยสรุปผู้เขียนเห็นว่า เหตุของการวางทรัพย์ฝ่ายเจ้าหนี้ทั้ง 4 สาเหตุที่ตามมาตรา 331 บัญญัติไว้ถือว่าครบถ้วนเพียงพอแล้ว

4.1.2 เหตุของการวางทรัพย์สินฝ่ายบุคคลผู้ชำระหนี้

นอกจากเหตุวางทรัพย์สินที่เกิดจากตัวเจ้าหนี้โดยตรง และที่เกิดจากข้อขัดข้องในด้านเจ้าหนี้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 331 แล้ว มีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า ควรมีเหตุอื่นที่เกิดจากฝ่ายบุคคลผู้ชำระหนี้ที่ควรจะเป็นเหตุของการวางทรัพย์สินหรือไม่

ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่า การวางทรัพย์สินมีวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์เพื่อประโยชน์ของลูกหนี้ในอันที่จะหลุดพ้นจากหนี้เมื่อไม่สามารถจะปฏิบัติการชำระหนี้ได้ อันเนื่องมาจากมีเหตุขัดข้องจากตัวเจ้าหนี้ทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 หรือกล่าวในอีกนัยหนึ่ง การวางทรัพย์สินถือเป็นการลงโทษเจ้าหนี้ที่ไม่ยอมรับชำระหนี้หรือเป็นผู้ก่อให้เกิดเหตุขัดข้องในการปฏิบัติการชำระหนี้ด้วย ดังนั้น การวางทรัพย์สินจึงเป็นช่องทางหรือวิธีการพิเศษ หาใช่ช่องทางปกติในการปฏิบัติการชำระหนี้ไม่ และเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการชำระหนี้ก็จะเห็นได้ว่า เมื่อมีหนี้เกิดขึ้น ลูกหนี้อาจมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ และเพื่อให้สมวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ ลูกหนี้ต้องกระทำทุกวิถีทางตามวิธีการชำระหนี้ที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่ตกลงกันกับเจ้าหนี้เพื่อที่จะให้การชำระหนี้บรรลุผล ลูกหนี้จึงไม่ควรที่อ้างเหตุใดๆ เพื่อไม่ต้องชำระหนี้โดยตรงแก่เจ้าหนี้แล้วไปเลือกวิธีวางทรัพย์สินแทน เว้นแต่เป็นเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว เช่น การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยโดยโทษลูกหนี้ไม่ได้ ตามมาตรา 219 เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปผู้เขียนเห็นว่า เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของการชำระหนี้และการวางทรัพย์สินแล้ว เหตุของการวางทรัพย์สินควรเป็นเหตุที่เกิดจากตัวเจ้าหนี้หรือด้านเจ้าหนี้เท่านั้น เหตุขัดข้องในการปฏิบัติการชำระหนี้ที่เกิดจากฝ่ายบุคคลผู้ชำระหนี้โดยมิใช่ความผิดของเจ้าหนี้เลยไม่ควรถือเป็นเหตุในการวางทรัพย์สิน ดังนั้น เหตุของการวางทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 331 จึงครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว

4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ว่าด้วยการวางทรัพย์สิน มิได้ให้นิยามหรือกำหนดองค์ประกอบไว้โดยชัดแจ้งว่าการวางทรัพย์สินต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง จึงทำให้เกิดปัญหาในการตีความว่า ต้องทำตามขั้นตอนใดบ้างตามที่กฎหมายกำหนดจึงจะทำให้ผลเป็นการวางทรัพย์สิน หรือขั้นตอนใดบ้างที่แม้ไม่ทำก็ไม่ทำให้การวางทรัพย์สินไม่สมบูรณ์ เป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ว่า การวางทรัพย์สินสมบูรณ์เมื่อใด

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมา ผู้เขียนจึงได้ศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์สินหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การศึกษาว่าการวางทรัพย์สินที่มีผลทางกฎหมายตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 คือ ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ นั้นเป็นอย่างไร หรือมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

4.2.1 กำหนดเวลาในการวางทรัพย์สิน

เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว ลูกหนี้ก็ต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์สินแล้วก็ไม่ปรากฏว่าได้กำหนดให้ต้องวางทรัพย์สินเมื่อใด อีกทั้งมาตรา 331 ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับเหตุของการวางทรัพย์สินและผลของการวางทรัพย์สินไว้ แต่ก็ได้กำหนดว่าการวางทรัพย์สินต้องกระทำเมื่อใดจึงจะเป็นผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สิน ซึ่งย่อมเป็นที่ชัดเจนว่าหากวางทรัพย์สินเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระย่อมมีผลตามที่มาตรา 331 บัญญัติไว้โดยไม่ต้องสงสัย แต่มีปัญหาให้ต้องวิเคราะห์หากเป็นการวางทรัพย์สินภายหลังหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว หรือเป็นการวางทรัพย์สินก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระโดยลูกหนี้สละประโยชน์ของกำหนดเวลาชำระหนี้ ผลของการวางทรัพย์สินในกรณีดังกล่าวนี้จะเป็นเช่นไร

ผู้เขียนจึงได้ศึกษาและวิเคราะห์ว่า การวางทรัพย์สินนั้นต้องกระทำเมื่อใด และมีผลต่อความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์สินหรือไม่เพียงใด โดยแบ่งการวิเคราะห์เป็นดังนี้

4.2.1.1 การวางทรัพย์สินภายหลังหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ มิได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าบุคคลผู้ชำระหนี้ต้องวางทรัพย์สินเมื่อใด การวางทรัพย์สินจึงจะมีผลสมบูรณ์ตามมาตรา 331 ซึ่งเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นแล้ว ก็ไม่ปรากฏว่าได้บัญญัติเกี่ยวกับกำหนดเวลาในการวางทรัพย์สินไว้แต่อย่างใดเช่นกัน

เมื่อศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทยแล้วพบว่า นักกฎหมายไทยเห็นว่า แม้ภายหลังลูกหนี้ผิดนัดแล้วก็สามารถนำทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้มาวางได้ หากได้คิดดอกเบี้ยไว้ให้ถูกต้องนับแต่วันผิดนัดตลอดมาจนถึงวันวาง¹

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่ามีความจำเป็นต้องวิเคราะห์โดยอาศัยหลักกฎหมายเป็นข้ออ้างอิงว่า ความเห็นดังกล่าวเป็นไปตามหลักกฎหมายหรือไม่เพียงใด โดยผู้เขียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์โดยยึด “กำหนดเวลาชำระหนี้” เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา แล้วจึงวิเคราะห์เชื่อมโยงไปถึง “กำหนดเวลาในการวางทรัพย์สิน” ดังจะกล่าวต่อไปนี้

เมื่อหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ และหากการไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาดังกล่าวเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย เจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้อีกด้วย * หากเจ้าหนี้ได้เตือนแล้วลูกหนี้อยังไม่ชำระหนี้ หรือในกรณีเป็นหนี้ที่

¹ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2527), หน้า 1101.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213

มีกำหนดเวลาชำระแน่นอนตามวันปฏิทินซึ่งเจ้าหนี้ไม่มีหน้าที่ต้องเตือน ถือว่าลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด * ทั้งนี้ มีข้อยกเว้นว่า แม้จะมีเหตุที่ทำให้ลูกหนี้อาจตกเป็นผู้ผิดนัดกล่าวก็ตาม แต่หากมีพฤติการณ์ซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบที่ทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ย่อมไม่ถือว่าลูกหนี้เป็นผู้ผิดนัด ** ในกรณีนี้ ลูกหนี้ยังไม่พ้นจากความผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ตามมูลหนี้ที่อยู่นั้นอยู่ โดยเจ้าหนี้ต้องให้เวลาพอสมควรที่จะให้ลูกหนี้ชำระหนี้ต่อไป *** ซึ่งพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบต่ออาจเกิดขึ้นก่อนหรือหลังจากหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วก็ได้ แต่ต้องเกิดก่อนผิดนัด เพราะถ้าเกิดหลังผิดนัดแล้วย่อมไม่ทำให้กลายเป็นผู้ไม่ผิดนัดไปได้²

อย่างไรก็ตาม การที่ลูกหนี้ผิดนัดนี้มิใช่เป็นเหตุที่จะทำให้เจ้าหนี้ออกปิดไม่รับชำระหนี้ได้เสมอไป กล่าวคือ การผิดนัดเป็นการชำระหนี้ล่าช้า และเจ้าหนี้จะออกปิดไม่รับชำระหนี้ได้ก็ต่อเมื่อไม่เป็นประโยชน์ที่จะรับชำระหนี้โดยการเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้แทน **** แต่ถ้ายังเป็นประโยชน์อยู่ก็ต้องรับไว้แล้วเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการชำระหนี้ล่าช้า ถ้าไม่มีความเสียหายอันเกิดจากการชำระหนี้ล่าช้า ลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบอะไรเลย³ กำหนดเวลาชำระหนี้กับการผิดนัดจึงเป็นคนละอย่างกัน เพราะในบางครั้งแม้หนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้วแต่ก็ยังไม่ถือว่าลูกหนี้ผิดนัด

การวางทรัพย์ภายหลังหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว จึงมี 2 กรณี คือ วางทรัพย์เมื่อหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว แต่ลูกหนี้ยังไม่ผิดนัดกรณีหนึ่ง กับวางทรัพย์เมื่อหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว และลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดอีกกรณีหนึ่ง

(1) การวางทรัพย์เมื่อหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว แต่ลูกหนี้ยังไม่ผิดนัด

กล่าวคือ แม้จะล่วงเลยกำหนดเวลาชำระหนี้มาแล้ว แต่ลูกหนี้ยังไม่ผิดนัดซึ่งอาจเป็นเพราะเจ้าหนี้นี้ยังมีได้เตือน หรือมีเหตุตามมาตรา 205 ก็ได้ หากลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระ

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 204

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 205

*** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2189/2523

² ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555), หน้า 129.

**** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 216

³ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้, หน้า 133.

หนี้ เจ้าหนี้จะบอกปิดไม่รับชำระหนี้ไม่ได้ ดังนั้น เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงไปถึงกำหนดเวลาในการวางทรัพย์ในกรณีนี้ จึงแบ่งพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 การชำระหนี้ล่าช้าเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย หากลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ภายหลังหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้วโดยได้นำค่าเสียหายอันเกิดจากการชำระหนี้ล่าช้าไปชำระพร้อมด้วย เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องรับชำระหนี้ ดังนั้น หากมีเหตุขัดข้องตามมาตรา 331 ไม่ว่าจะเหตุใดก็ตามทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า หากบุคคลผู้ชำระหนี้นำทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวางพร้อมเงินค่าเสียหายก็มีสิทธิวางทรัพย์ได้ และการวางทรัพย์นั้นก็จะมีผลสมบูรณ์คือ ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ แต่หากลูกหนี้ไม่นำค่าเสียหายไปชำระพร้อมด้วยและเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้อันถือว่าเจ้าหนี้บอกปิดโดยมีมูลอันจะอ้างได้ด้วยกฎหมาย หรือบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่นำค่าเสียหายไปวางพร้อมกับทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ ผู้เขียนเห็นว่ากรณีหลังนี้บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่มีสิทธิวางทรัพย์

กรณีที่ 2 การชำระหนี้ล่าช้าแต่เจ้าหนี้ไม่ได้รับความเสียหาย หากลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ภายหลังหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว แม้มีได้นำค่าเสียหายไปชำระพร้อมด้วยก็ตาม เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องรับชำระหนี้ จะบอกปิดไม่รับชำระหนี้โดยอ้างว่าลูกหนี้ต้องชำระค่าเสียหายด้วยหาได้ไม่เพราะเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายนั่นเอง ดังนั้น หากมีเหตุขัดข้องตามมาตรา 331 ไม่ว่าจะเหตุใดก็ตามทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า บุคคลผู้ชำระหนี้มีสิทธิวางทรัพย์ได้ และการวางทรัพย์นั้นก็จะมีผลสมบูรณ์คือ ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้

(2) การวางทรัพย์เมื่อหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้วและลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด

เหตุที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด อาจเป็นเพราะเจ้าหนี้ได้เตือนแล้วแต่ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ หรือเพราะเป็นหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระแน่นอนตามวันแห่งปฏิทินซึ่งเจ้าหนี้ไม่ต้องเตือน หรือเพราะไม่เข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 205 ก็ได้ หากลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ เจ้าหนี้จะบอกปิดไม่รับชำระหนี้ไม่ได้ เว้นแต่การรับชำระหนี้ไม่เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ ดังนั้น เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงไปถึงกำหนดเวลาในการวางทรัพย์ในกรณีนี้ จึงแบ่งพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 ลูกหนี้ผิดนัด และการชำระหนี้ไม่เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ต่อไป หากลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิบอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ และถือได้ว่าเป็นการบอกปิดไม่รับชำระหนี้โดยมีมูลอันจะอ้างได้ด้วยกฎหมาย ดังนั้น หากมีเหตุขัดข้องตามมาตรา 331 ไม่ว่าจะเหตุใดก็ตามทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่มีสิทธิวางทรัพย์

กรณีที่ 2 ลูกหนี้ผิดนัด แต่การชำระหนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ต่อไป กรณีนี้เจ้าหนี้จะบอกปิดไม่รับชำระหนี้ไม่ได้ แต่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากการชำระหนี้ล่าช้าได้ถ้ามี หากลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยได้นำค่าเสียหายอันเกิดจากการผิดนัดไปชำระพร้อมด้วย เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องรับชำระหนี้ ดังนั้น หากมีเหตุขัดข้องตามมาตรา 331 ไม่ว่าจะเหตุใดก็ตาม

ทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า หากบุคคลผู้ชำระหนี้นำทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวางพร้อมเงินค่าเสียหายก็มีสิทธิวางทรัพย์สินได้ และการวางทรัพย์สินนั้นก็จะมีผลสมบูรณ์คือ ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ แต่หากลูกหนี้ไม่นำค่าเสียหายไปชำระพร้อมด้วยและเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้อันถือว่าเจ้าหนี้บอกปิดโดยมีมูลอันจะอ้างได้ด้วยกฎหมาย หรือบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่นำค่าเสียหายไปวางพร้อมกับทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ ผู้เขียนเห็นว่ากรณีหลังนี้บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่มีสิทธิวางทรัพย์สิน

4.2.1.2 การวางทรัพย์สินก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระในกรณีลูกหนี้สละประโยชน์แห่งเงื่อนไขตามมาตรา 192

ในกรณีนี้ผู้เขียนจำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์เรื่องเงื่อนไขอันมีผลเกี่ยวพันถึงการชำระหนี้ก่อนหนี้ถึงกำหนดด้วย เพื่อที่จะวิเคราะห์ต่อไปว่า บุคคลผู้ชำระหนี้จะวางทรัพย์สินก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระในกรณีลูกหนี้สละประโยชน์แห่งเงื่อนไขได้หรือไม่ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

เงื่อนไข คือ ข้อกำหนดอันเกิดจากการแสดงเจตนาของคู่กรณีในนิติกรรม โดยการอาศัยเหตุการณ์ในอนาคตอันใดอันหนึ่งหรือระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่งในอนาคตอันมีลักษณะแน่นอน เพื่อเหนี่ยวรั้งมิให้นิติกรรมมีผลก่อนถึงกำหนดหรือให้นิติกรรมสิ้นผลเมื่อถึงกำหนดตามที่ได้ตกลงกันไว้⁴

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้แบ่งประเภทของเงื่อนไขออกเป็น 2 ประเภทคือ เงื่อนไขเริ่มต้นและเงื่อนไขสิ้นสุด แต่เงื่อนไขทั้ง 2 ประเภทนั้น กฎหมายสันนิษฐานไว้เหมือนกันว่าเงื่อนไขดังกล่าวได้กำหนดไว้เพื่อประโยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้ เว้นแต่จะปรากฏโดยเนื้อความแห่งตราสารหรือโดยพฤติการณ์แห่งกรณีว่าได้ตั้งใจให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายเจ้าหนี้หรือแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายด้วยกัน ผลที่สำคัญของเงื่อนไขก็คือ ถ้าเงื่อนไขเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใด ฝ่ายนั้นจะสละประโยชน์นั้นเสียก็ได้ แต่การสละประโยชน์ดังกล่าวต้องไม่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์ของคู่กรณีอีกฝ่ายที่พึงจะได้รับจากเงื่อนไขนั้นด้วย *

ตัวอย่างแรก นาย ก. ให้ นาย ข. กู้ยืมเงินไปจำนวน 1,000 บาท มีกำหนดเวลาใช้คืนภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2557 กรณีนี้ ถือว่า กำหนดเวลาใช้คืนภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2557 นั้นเป็นเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์แก่ นาย ข. ผู้เป็นลูกหนี้ ดังนั้น นาย ข. สามารถชำระหนี้ให้ครบทั้งจำนวนเพื่อให้หนี้ระงับก่อนถึงกำหนดวันที่ 31 ธันวาคม 2557 ได้ แต่นาย ก. จะเรียกให้นาย ข. ชำระหนี้เงินกู้ก่อนครบกำหนดดังกล่าวไม่ได้

ตัวอย่างที่สอง ธนาคารให้นาย ก. กู้เงินเพื่อสร้างบ้านโดยคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี มีข้อตกลงในสัญญาว่านาย ก. ต้องใช้คืนเงินกู้ให้ครบถ้วนภายใน 30 ปี แต่จะคืนก่อนครบกำหนด 3 ปี นับแต่วันทำสัญญาไม่ได้ กรณีนี้เห็นได้ว่า กำหนดเวลา 3 ปี มีขึ้นเพื่อ

⁴ ไซยยศ เหมะรัชตะ. กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 623.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 192

ประโยชน์แก่ธนาคารผู้เป็นเจ้าของเพื่อที่จะได้รับดอกเบี้ยจาก นาย ก. ผู้เป็นลูกหนี้นั่นเอง ดังนั้น นาย ก. จึงจะชำระหนี้เงินกู้ทั้งหมดก่อนครบกำหนด 3 ปี นับแต่วันทำสัญญากู้ไม่ได้

จึงสรุปได้ในเบื้องต้นว่าหากกำหนดเวลาชำระหนี้ซึ่งเป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่ง มีขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ฝ่ายเดียวแล้ว ลูกหนี้ย่อมสละประโยชน์แห่งกำหนดเวลาชำระหนี้นั้นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ลูกหนี้มีสิทธิที่จะปฏิบัติการชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ได้ และถือว่าการปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว ซึ่งเจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องรับชำระหนี้ จะบอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ไม่ได้

ดังนั้น ในการวางทรัพย์ก็เช่นเดียวกัน ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าจะถือว่าการวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็น “การขอปฏิบัติการชำระหนี้” หรือเป็น “การปฏิบัติการชำระหนี้” ก็ตาม หากประโยชน์แห่งเวลานั้นมีขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ฝ่ายเดียวและลูกหนี้สละประโยชน์แห่งเงื่อนไขด้วยการชำระหนี้เร็วขึ้นหรือก่อนครบกำหนดเวลาชำระหนี้ที่ได้ตกลงไว้กับเจ้าหนี้แล้ว เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องรับชำระหนี้ หากมีเหตุของการวางทรัพย์ตามมาตรา 331 เช่น เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ บุคคลผู้ชำระหนี้ย่อมมีสิทธิวางทรัพย์ได้

4.2.2 ทรัพย์ที่นำไปวางมิใช่วัตถุแห่งหนี้

การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างไรลูกหนี้ก็ต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อ เจ้าหนี้เป็นอย่างนั้น กล่าวคือ ต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามกำหนดเวลา สถานที่ จำนวน วิธีการ และอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนดหรือที่คู่กรณีได้ตกลงกัน เพื่อให้สำเร็จผลตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ ซึ่งตามมาตรา 331 บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า ทรัพย์ที่จะนำไปวางทรัพย์ต้องเป็น “ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้” ซึ่งไม่ว่าจะพิจารณาว่าการวางทรัพย์เป็น “การขอปฏิบัติการชำระหนี้” หรือเป็น “การชำระหนี้” ก็ตาม “ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้” ย่อมมีความหมายรวมถึงจำนวน ประเภท และชนิดทรัพย์ที่วางต้องถูกต้องครบถ้วนตามวัตถุแห่งหนี้ด้วย

ในประเด็นปัญหาทรัพย์ที่วางมิใช่วัตถุแห่งหนี้ ผู้เขียนขอแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 3 กรณี ดังนี้

4.2.2.1 บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ และเจ้าหนี้ไม่ยอมรับทรัพย์ที่ได้วางไว้

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า มาตรา 331 บัญญัติชัดแจ้งว่าทรัพย์ที่จะนำไปวางทรัพย์ต้องเป็น “ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้” ซึ่งหมายถึงรวมถึงจำนวน ประเภท หรือชนิดของทรัพย์ที่วางต้องถูกต้องครบถ้วนด้วย จึงจะกล่าวได้ว่าถูกต้องตรงตามวัตถุแห่งหนี้

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายญี่ปุ่น มาตรา 494 แล้วเห็นได้ว่า กฎหมายได้บัญญัติถึงทรัพย์ที่จะนำไปวางว่าต้องเป็นทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ (the subject-matter of performance) ซึ่งเมื่อศึกษาต่อไปจะพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 493 บัญญัติไว้ว่า ในการขอปฏิบัติการชำระหนี้ (the tender of performance) นั้น ลูกหนี้จะต้องมีความพร้อมในการ

ชำระหนี้อย่างแท้จริงและเป็นไปตามมูลหนี้ เมื่อลูกหนี้ทำคำเสนอด้วยวาจาที่จะชำระหนี้ โดยไม่มีการเตรียมความพร้อม ย่อมไม่ถือเป็นการเสนอชำระหนี้โดยสุจริต การเสนอชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้จะต้องกระทำ เพื่อให้มีผลบังคับอย่างแท้จริง และเป็นไปตามเจตนาและวัตถุประสงค์แห่งหนี้ จึงกล่าวได้ว่าการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายวิธีปฏิบัตินั้น นอกจากทรัพย์ที่วางต้องเป็นทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้แล้ว ยังต้องมีความถูกต้องครบถ้วนตามมูลหนี้ด้วย *

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทรัพย์ที่จะนำไปวางได้ต้องถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ หากทรัพย์ที่จะนำไปวางไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ ไม่ว่าจะเป็จำนวน หรือประเภท หรือชนิดไม่ถูกต้องก็ตาม ย่อมทำให้การวางทรัพย์ไม่สมบูรณ์ และไม่มีผลทางกฎหมายตามมาตรา 331

4.2.2.2 บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ แต่เจ้าหนี้ยอมรับทรัพย์ที่ได้วางไว้

จากประเด็นตามปัญหาที่ว่า บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ แต่เจ้าหนี้ยอมรับทรัพย์ที่ได้วางไว้ มีผลต่อความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์หรือไม่นั้น วิเคราะห์ได้ว่าเมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ การวางทรัพย์นั้นย่อมไม่สมบูรณ์และไม่มีผลทางกฎหมายตามมาตรา 331 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

โดยหลักกฎหมายแล้ว วัตถุแห่งหนี้มีอยู่อย่างไร ลูกหนี้ย่อมมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้นั้น ลูกหนี้จะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากวัตถุแห่งที่ตกลงกันไม่ได้ ** อย่างไรก็ตาม หากเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ หนี้นั้นก็เป็อันระงับสิ้นไป ***

อย่างไรก็ตาม หากได้มีการวางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้และเจ้าหนี้ของสำนักงานวางทรัพย์ได้รับการวางทรัพย์ไว้แล้ว ต่อมาปรากฏว่าเจ้าหนี้มารับเอาทรัพย์ที่ได้วางไว้ กรณีเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าแม้จะได้วางทรัพย์ไว้ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ อันทำให้การวางทรัพย์ไม่สมบูรณ์และลูกหนี้ยังไม่หลุดพ้นจากหนี้ตาม มาตรา 331 ก็ตาม แต่เมื่อเจ้าหนี้มารับเอาทรัพย์ที่ได้วางไว้ ก็ถือได้ว่าเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ตามที่ตกลงกันไว้แต่เดิม ซึ่งมีผลทำให้หนี้ที่ตกลงกันไว้เดิมนั้นเป็อันระงับสิ้นไป

* Article 493 The tender of the performance must be made actually consistent with the main purport of the obligation; provided, however, that, if the obligee refuses to accept such performance in advance, or any act is required on the part of the obligee with respect to the performance of the obligation, it shall be sufficient if the obligor demands the acceptance thereof by giving a notice that the tender of the performance has been prepared.

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 320

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321

4.2.2.3 บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้เพียงบางส่วน

การวางทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้เพียงบางส่วนแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่ได้โต้แย้งว่าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้มีจำนวน ปริมาณ ชนิด ประเภทเท่าใดหรืออย่างไร เพียงแต่มีได้นำทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้มาวางให้ครบตามจำนวน ปริมาณ ชนิด และประเภท

ตัวอย่างเช่น นาย ก. สั่งซื้อแจกันกระเบื้องจาก นาย ข. จำนวน 100 ใบ ใบละ 1,000 บาท รวมราคาค่าแจกันที่ นาย ก. ต้องชำระแก่ นาย ข. เป็นเงินจำนวน 100,000 บาท เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระราคา นาย ก. มีเงินเพียง 90,000 บาท จึงนำเงินจำนวนดังกล่าวไปชำระแก่ นาย ข. อ้างว่ายังไม่มีเงิน ขอชำระเพียงบางส่วนก่อน นาย ข. บอกปัดไม่ยอมรับค่าแจกันเนื่องจากสัญญาซื้อขายกำหนดให้ชำระครั้งเดียวทั้งจำนวน นาย ก. จึงนำเงินจำนวน 90,000 บาท ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์สิน

ในกรณีนี้ ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วว่าจากการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะวางนั้น การวางทรัพย์สินต้องวางทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ และต้องถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ด้วย กล่าวคือ ต้องมีจำนวน ปริมาณ ชนิด ประเภท ถูกต้องตรงตามวัตถุแห่งหนี้หรือความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ เพราะการวางทรัพย์สินเป็นวิธีการพิเศษเพื่อส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้แทนการส่งมอบโดยตรงเนื่องจากเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่ยอมรับการชำระหนี้ หรือเจ้าหนี้ไม่สามารถจะรับชำระหนี้ได้ หรือบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ ดังนั้น เมื่อได้วางทรัพย์สิน และเจ้าหนี้ทราบการวางทรัพย์สินแล้ว หากเจ้าหนี้ประสงค์จะมารับทรัพย์สินที่ได้วางไว้ก็ต้องมารับได้เลยเพื่อเป็นการรับชำระหนี้ที่มีอยู่ระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้

อีกประการหนึ่งก็คือ ไม่ว่าจะพิจารณาว่าการวางทรัพย์สินเป็น “การขอปฏิบัติการชำระหนี้” หรือเป็น “การปฏิบัติการชำระหนี้” ก็ตาม บุคคลผู้ชำระหนี้ต้องวางทรัพย์สินให้ถูกต้องครบถ้วน มิฉะนั้น จะถือว่ามิใช่เป็น “การขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ” หรือมิใช่เป็น “การปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ” แล้วแต่กรณี ไม่ว่าจะเป็นอย่างนั้นจะเป็นการส่งมอบเงินหรือทรัพย์สินเฉพาะสิ่งก็ตาม

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าหากไม่มีข้อตกลงระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ให้ชำระหนี้บางส่วนได้ การที่บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้เพียงบางส่วนย่อมถือว่าเป็นการวางทรัพย์สินที่ไม่สมบูรณ์ และไม่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายตามมาตรา 331

กรณีที่ 2 บุคคลผู้ชำระหนี้โต้แย้งว่าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้มีจำนวนน้อยกว่าหลักฐานการเป็นหนี้ จึงขอวางทรัพย์สินตามจำนวนที่ตนมีได้โต้แย้ง

ตัวอย่างเช่น นาย ก. สั่งซื้อแจกันกระเบื้องจาก นาย ข. จำนวน 100 ใบ ใบละ 1,000 บาท รวมราคาค่าแจกันที่ นาย ก. ต้องชำระแก่ นาย ข. เป็นเงินจำนวน 100,000

บาท แต่เมื่อรับมอบแจกันพบว่าแจกันแตกไปเป็นจำนวน 10 ใบ คิดเป็นเงิน 10,000 บาท นาย ก. จึงแจ้งแก่ นาย ข. ทราบ เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระราคา นาย ก. จึงนำเงินจำนวน 90,000 บาท ไปชำระแก่ นาย ข. อ้างว่าชำระเพียงเท่าจำนวนแจกันที่ส่งมอบครบถ้วน นาย ข. บอกปิดไม่ยอมรับค่าแจกันอ้างว่าแจกันแตกเนื่องจากความผิด ของ นาย ก. เอง นาย ก. จึงนำเงินจำนวน 90,000 บาท ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์

ในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า หากบุคคลผู้ชำระหนี้มีหลักฐานโต้แย้งว่าแท้จริงแล้ววัตถุแห่งหนี้มีจำนวนเท่าใด ทางสำนักงานวางทรัพย์ก็ชอบที่จะรับวางทรัพย์เพียงเท่าที่บุคคลผู้ชำระหนี้นำมาวางได้ ส่วนปัญหาว่าแท้จริงแล้ววัตถุแห่งหนี้มีจำนวนเท่าใดอันจะส่งผลต่อไปว่าการวางทรัพย์นั้นเป็นการวางทรัพย์เพียงบางส่วนทำให้เป็นการวางทรัพย์ที่ไม่สมบูรณ์ ไม่ก่อให้เกิดผลตามมาตรา 331 หรือไม่นั้น ก็เป็นเรื่องต่อมาภายหลังเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแล้ว กล่าวคือ ตามกรณีตัวอย่าง หากศาลพิพากษาว่า ราคาแจกันที่ นาย ก. ต้องชำระแก่ นาย ข. เป็นเงินจำนวน 90,000 บาท ก็ถือว่าการวางทรัพย์ของ นาย ก. มีผลสมบูรณ์ และทำให้ นาย ก. หลุดพ้นจากหนี้ตามมาตรา 331 นับตั้งแต่วันที่ได้วางทรัพย์ ในทางตรงกันข้าม หากศาลพิพากษาว่า ราคาแจกันที่ นาย ก. ต้องชำระแก่ นาย ข. เป็นเงินจำนวน 100,000 บาท ก็ถือว่าการวางทรัพย์ของ นาย ก. ไม่มีผลสมบูรณ์ และไม่ทำให้ นาย ก. หลุดพ้นจากหนี้แต่อย่างใด

4.2.3 การบอกกล่าวให้เจ้าหน้าที่ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 วรรคท้าย กำหนดให้ผู้วางทรัพย์มีหน้าที่ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหน้าที่ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน ซึ่งส่งผลต่อไปยังมาตรา 339 ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องมารับทรัพย์ที่ได้วางไว้ ณ สำนักงานทรัพย์ภายในกำหนด 10 ปี นับแต่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์นั้น หากพ้นกำหนดดังกล่าวแล้วเจ้าหน้าที่ไม่มีสิทธิรับทรัพย์ที่ได้วางไว้แต่อย่างใด

4.2.3.1 หน้าที่ของผู้วางทรัพย์ในการบอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ทราบการที่ได้วางทรัพย์

ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ไม่มีมาตราใดเลยที่กล่าวถึงผลของการที่ผู้วางทรัพย์มิได้บอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ทราบการที่ได้วางทรัพย์โดยพลัน แต่จากการศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทยแล้ว สรุปได้เป็น 2 แนวความเห็นคือ

แนวความเห็นแรก⁵ เห็นว่า เนื่องจากมาตรา 333 วรรคท้าย มิได้บัญญัติเกี่ยวกับผลของการที่ผู้วางทรัพย์มิได้แจ้งแก่เจ้าหน้าที่แต่อย่างใด ซึ่งต่างจากประมวลกฎหมายเยอรมันที่บัญญัติไว้ชัดเจนว่า การที่ฝ่าฝืนเช่นนี้ไม่ทำให้การวางทรัพย์เสียไป กล่าวคือ ลูกหนี้ยังหลุด

⁵ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505. หน้า 1105.

พ้นจากหนี้ แต่หากเจ้าหนี้ได้รับความเสียหายเพราะเหตุที่ลูกหนี้มีได้บอกกล่าวการวางทรัพย์ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบด้วยการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้

แนวความเห็นที่สอง⁶ เห็นว่า มาตรา 333 วรรคท้ายบัญญัติเรื่องหน้าที่ในการบอกกล่าวการวางทรัพย์ว่าผู้วางทรัพย์มีหน้าที่ต้องบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ทราบโดยพลัน และเป็น การบัญญัติไว้ในมาตราเดียวกันกับเรื่องสถานที่วางทรัพย์ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์ให้การบอกกล่าวการวางทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการวางทรัพย์ที่ต้องดำเนินการ อีกทั้งหากผู้วางทรัพย์ไม่บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ อาจทำให้เจ้าหนี้ไม่ทราบการวางทรัพย์และเสียประโยชน์ที่จะพึงได้จากการรับทรัพย์ที่วาง และการวางทรัพย์จะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้

มาตรา 333 วรรคท้าย ดังกล่าวมีที่มาจาก ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 374 (2) และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 495 วรรคสาม ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วเป็นดังนี้

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น มาตรา 374 บัญญัติไว้ว่า การวางทรัพย์ต้องวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ และลูกหนี้ต้องแจ้งการวางทรัพย์ให้เจ้าหนี้ทราบโดยพลัน ถ้าไม่ปฏิบัติตาม ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทน อย่างไรก็ตาม การบอกกล่าวให้แจ้งเสีย ถ้าไม่สามารถปฏิบัติได้

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 495 บัญญัติไว้ว่า ผู้วางทรัพย์ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบถึงการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน อย่างไรก็ตาม ก็ไม่มีบทบัญญัติใดในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นที่บัญญัติว่าหากผู้วางทรัพย์ฝ่าฝืนแล้วผลจะเป็นเช่นไร

ดังที่ผู้เขียนได้จัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบเพื่อการวิเคราะห์ (ตารางที่

1) ไว้แล้วท้ายบทนี้

จากการพิจารณาตัวบทของมาตรา 333 วรรคท้าย ประกอบความเห็นของนักกฎหมายไทย และกฎหมายต่างประเทศดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า

ประการแรก บทบัญญัติในมาตรา 333 วรรคท้าย รวมทั้งบทบัญญัติอื่นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่มีความชัดเจนว่าผลของการที่ผู้วางทรัพย์ฝ่าฝืนไม่แจ้งหรือบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ทราบการวางทรัพย์นั้นส่งผลอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะในประเด็นว่ากระทบต่อความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์หรือไม่ กล่าวคือ หากพิจารณาตามถ้อยคำโดยเคร่งครัดก็อาจตีความได้ว่ากฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของผู้วางทรัพย์ที่จะต้องบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์ ดังจะเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้เลย ซึ่งต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันที่บัญญัติเป็นหลักและข้อยกเว้นไว้ ดังนั้น บทบัญญัติเรื่องนี้ในตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันจึงครอบคลุมมากกว่า

⁶ สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), หน้า 334-336.

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงความเชื่อมโยงของมาตรา 333 วรรคท้าย กับมาตรา 339 วรรคแรก ที่ว่า สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินเป็นอันสิ้นไปเมื่อครบ 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์แล้ว แสดงให้เห็นว่าการบอกกล่าวการวางทรัพย์มีความสำคัญเพราะนอกจากจะมีผลถึงสิทธิของเจ้าหนี้แล้ว การบอกกล่าวยังแสดงอยู่ในตัวว่าผู้วางทรัพย์มีความสุจริตใจ และพยายามอย่างเต็มที่ในการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์ เพื่อให้ทรัพย์ที่จะส่งมอบได้อยู่ในเงื้อมมือหรืออยู่ในวิสัยที่เจ้าหนี้จะมารับเอาไปจากสำนักงานวางทรัพย์ได้

หากจะกล่าวว่าเพียงแต่ได้วางทรัพย์แล้วก็ถือว่าการวางทรัพย์มีผลสมบูรณ์ และลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้แม้จะไม่ได้มีการบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบถึงการวางทรัพย์นั้นก็ตาม ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับความเห็นนี้ เพราะกรณีนี้ลูกหนี้จะได้รับผลทางกฎหมายเป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ตามมาตรา 331 นั้น ควรที่ลูกหนี้หรือบุคคลผู้ชำระหนี้ที่มีใช้ลูกหนี้จะต้องกระทำทุกวิถีทางที่ทำได้เพื่อให้ทรัพย์ที่ส่งมอบอยู่ในเงื้อมมือหรืออยู่ในวิสัยที่เจ้าหนี้จะมารับเอาไปจากสำนักงานวางทรัพย์ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แม้จะวางทรัพย์แล้ว แต่หากเจ้าหนี้ไม่รู้ เจ้าหนี้ก็ไม่อาจมารับเอาทรัพย์ที่ได้วางไว้หรือไม่อาจพิจารณาตัดสินใจว่าจะรับเอาทรัพย์ที่ได้วางไว้หรือไม่

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า การบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์ เป็นองค์ประกอบของความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์ หากผู้วางทรัพย์มิได้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ทราบดังกล่าวย่อมทำให้การวางทรัพย์ไม่สมบูรณ์ และไม่มีผลทางกฎหมายเป็นอันทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ตามมาตรา 331

4.2.3.2 การบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์กรณีบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์เพราะเหตุไม่อาจจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน

หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง การที่กฎหมายมิได้บัญญัติข้อยกเว้นของการต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลันไว้ก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติตามกฎหมายและตีความกฎหมาย กล่าวคือ หากเป็นกรณีที่ผู้วางทรัพย์ไม่อาจบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์ได้จะอย่างไร เช่น กรณีไม่ทราบตัวเจ้าหนี้ ซึ่งย่อมไม่อาจที่จะบอกกล่าวได้เพราะไม่รู้ว่าจะต้องบอกกล่าวไปที่ใครนั่นเอง ในกรณีเช่นนี้ ประมวลกฎหมายเยอรมันบัญญัติไว้ว่า การบอกกล่าวให้งดเสียถ้าไม่สามารถปฏิบัติได้ แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายญี่ปุ่นมิได้บัญญัติเกี่ยวกับกรณีนี้ไว้

จากการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 วรรคท้ายบัญญัติให้ผู้วางทรัพย์มีหน้าที่ต้องบอกกล่าวการวางทรัพย์ให้เจ้าหนี้ทราบ ซึ่งมีผลสืบเนื่องไปถึงสิทธิเหนือทรัพย์สินของเจ้าหนี้ตามมาตรา 339 ที่ว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินที่วางเป็นอันระงับสิ้นไปเมื่อพ้นกำหนด 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ ดังนั้น การบอกกล่าวการวางทรัพย์จึงเป็นสาระสำคัญของการวางทรัพย์ กล่าวคือ หากมิได้บอกกล่าวการวางทรัพย์ย่อมทำให้การวางทรัพย์ไม่สมบูรณ์ และไม่มีผลทางกฎหมายให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ตามมาตรา 331 ดังที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์มาแล้ว แต่เมื่อพิจารณามาตรา 333 วรรคท้ายประกอบมาตรา 331 แล้วเห็นว่า เหตุของการวางทรัพย์ที่ว่าบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิด

ของตนนั้นย่อมเป็นที่ชัดเจนว่าบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่รู้หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนอยู่แล้ว กรณีเช่นนี้บุคคลผู้ชำระหนี้ที่ได้วางทรัพย์ยังจะต้องบอกกล่าวการวางทรัพย์แก่เจ้าหนี้ตามมาตรา 333 วรรคท้าย อยู่อีกหรือไม่ และการนับกำหนดเวลา 10 ปี ตามมาตรา 339 วรรคแรก จะเริ่มนับเมื่อใด

ผู้เขียนได้ศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 374 (2) และมาตรา 382 ซึ่งเป็นที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 วรรคท้าย และมาตรา 339 ตามลำดับ และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 495 วรรคสาม ซึ่งเป็นที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 วรรคท้ายเช่นกัน ดังนี้

(1) ในเรื่องการบอกกล่าวการวางทรัพย์นั้น ทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 วรรคท้าย และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 495 วรรคสาม บัญญัติไว้ตรงกันคือ ผู้วางทรัพย์มีหน้าที่ต้องบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้เพื่อทราบการวางทรัพย์นั้น ในขณะที่ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนอกจากจะบัญญัติเป็นหลักของการบอกกล่าวแล้วกฎหมายนี้ยังต้องบอกกล่าวการวางทรัพย์เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นแล้ว ในมาตรา 374 (2) ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ยังบัญญัติข้อยกเว้นของการบอกกล่าวไว้ด้วย โดยบัญญัติว่า หากการบอกกล่าวเช่นนั้นไม่อาจปฏิบัติได้ก็ให้งดเสีย

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 วรรคท้าย ใช้ถ้อยคำเหมือนกับประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 495 วรรคสาม โดยมีได้นำเอาข้อยกเว้นการไม่ต้องบอกกล่าวการวางทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 374 (2) มาบัญญัติไว้ด้วย

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบบทบัญญัติเกี่ยวกับการบอกกล่าวการวางทรัพย์ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า การที่มาตรา 333 วรรคท้าย ไม่มีข้อยกเว้นการที่จะไม่ต้องบอกกล่าวการวางทรัพย์ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นย่อมแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของผู้ร่างว่าจะประสงค์จะให้ผู้วางทรัพย์ต้องบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ทราบโดยไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของการรักษาสีทธิหรือประโยชน์ของเจ้าหนี้ที่ต้องรับเอาทรัพย์สินที่วางจากสำนักงานวางทรัพย์ภายใน 10 ปี นับแต่การได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ก็ถือว่ามีความสมเหตุสมผล เพราะหากเจ้าหนี้ไม่ทราบการวางทรัพย์แล้วมิได้ไปรับเอาทรัพย์สินที่วางจนล่วงพ้นกำหนดเวลา 10 ปี ย่อมไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหนี้

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเหตุของการวางทรัพย์ตามมาตรา 331 แล้วจะเห็นว่า แม้ไม่ทราบถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนก็วางทรัพย์ได้ การวางทรัพย์ในกรณีนี้ผู้วางทรัพย์ย่อมไม่รู้ตัวเจ้าหนี้และไม่สามารถที่จะบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ได้ หรือแม้บอกกล่าวไปก็ไม่อาจจะทราบได้แน่ชัดว่าได้บอกกล่าวถูกต้องหรือไม่ ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติเกี่ยวกับปัญหาหรือเหตุขัดข้องกรณีนี้ไว้ เหตุขัดข้องในการบอกกล่าวประการนี้จึงเป็นเหตุขัดข้องที่เกิดจากข้อเท็จจริงที่ไม่อาจทำให้บอกกล่าวการวางทรัพย์ได้ นอกจากนี้ ยังส่งผลไปถึงปัญหาการเริ่มนับกำหนดเวลา 10 ปี ตามมาตรา 339 ด้วย กล่าวคือ มาตรา 339 กำหนดให้เริ่มนับเวลา 10 ปี นับแต่เจ้าหนี้ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์ แต่หากเป็นกรณีผู้วางทรัพย์ไม่อาจบอกกล่าวได้เพราะไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ หรือบอก

กล่าวไม่ถูกต้องเพราะไม่รู้สิทธิหรือตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนแล้ว กำหนดเวลา 10 ปี จะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ใด ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติเกี่ยวกับปัญหาหรือเหตุขัดข้องกรณีนี้ไว้เช่นกัน

จากการศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทยแล้วพบว่า นักกฎหมายไทยมีความเห็นแบ่งเป็น 2 แนวความคิด กล่าวคือ

แนวความคิดแรก⁷ เห็นว่า เนื่องจากตัวบทมิได้บัญญัติไว้ในกรณีไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน ดังนั้น กำหนดเวลา 10 ปี ต้องนับตั้งแต่วันที่ได้วางทรัพย์

แนวความคิดที่สอง⁸ เห็นว่า แม้ตัวบทจะมีได้บัญญัติไว้ แต่มาตรา 333 วรรคท้ายก็มีได้กำหนดแบบของการบอกกล่าวไว้ ดังนั้น จึงควรใช้วิธีบอกกล่าวด้วยการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอย่างน้อย 2 ครั้ง และกำหนดเวลา 10 ปี ก็ให้นับตั้งแต่วันที่การโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นครั้งสุดท้าย

จากบทบัญญัติแห่งกฎหมายและความเห็นของนักกฎหมายดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นดังต่อไปนี้

ประการแรก ผู้เขียนเห็นด้วยกับหลักการของมาตรา 333 วรรคท้าย ที่ว่าต้องมีการบอกกล่าวการวางทรัพย์เพื่อให้เจ้าหนี้ได้ทราบและตัดสินใจว่าจะรับทรัพย์ที่วางหรือไม่ ซึ่งหากเจ้าหนี้ตัดสินใจรับเอาทรัพย์ที่วางนอกจากจะเป็นผลดีต่อเจ้าหนี้ที่ได้รับชำระหนี้แล้ว ยังเป็นผลดีต่อลูกหนี้เพราะหนี้ได้ระงับสิ้นไปอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ในการที่กฎหมายจะตัดสิทธิของเจ้าหนี้ในการรับทรัพย์ที่วางเมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่ทราบค่าบอกกล่าวการวางทรัพย์ ตามมาตรา 339 วรรคแรก

ประการที่สอง ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดที่ว่า หากการบอกกล่าวการวางทรัพย์แก่เจ้าหนี้ไม่อาจปฏิบัติได้เพราะผู้วางทรัพย์ไม่สามารถจะหยั่งทราบสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน ก็ให้นับกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันที่ได้วางทรัพย์ เพราะนอกจากจะไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับแล้ว การนับกำหนดเวลาเช่นนั้นก็ไม่ทำให้เจ้าหนี้ทราบถึงการวางทรัพย์ และยังเป็นการลดระยะเวลาในการรับรู้การวางทรัพย์และใช้สิทธิรับทรัพย์ที่วางของเจ้าหนี้ลงไปอีก

⁷ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 1115.

⁸ ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล, สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วางทรัพย์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2540), หน้า 81.

ประการที่สาม สำหรับปัญหาที่ว่าผู้วางทรัพย์ไม่สามารถหยั่งทราบสิทธิ หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการแก้ปัญหาด้วยการให้ผู้วางทรัพย์ประกาศ โฆษณาการวางทรัพย์ทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นตามแนวคิดที่สองเป็นวิธีการที่เหมาะสม แม้การ ดำเนินการดังกล่าวจะไม่เป็นการแน่นอนว่าเจ้าหนี้จะทราบถึงการวางทรัพย์หรือไม่ แต่ก็ถือว่าเป็น ทางออกของผู้วางทรัพย์ในการบอกกล่าวการวางทรัพย์ และเป็นการดำเนินการอย่างถึงที่สุดในการให้ เจ้าหนี้ได้ทราบการวางทรัพย์นั้น อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับจึงไม่อาจ ถือได้ว่าผู้วางทรัพย์ได้บอกกล่าวการวางทรัพย์โดยชอบแล้ว

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนเห็นว่าการที่กฎหมายมิได้บัญญัติทางออกของปัญหา หรือข้อขัดข้องประการนี้ไว้ทำให้เป็นปัญหาในการตีความกฎหมาย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามีคามจำเป็น อย่างยิ่งที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะต้องกล่าวถึงกรณีดังกล่าว เพื่อให้ผู้วางทรัพย์ที่สุจริต แต่ไม่อาจบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ได้ใช้เป็นวิธีการดำเนินการที่มีผลทางกฎหมาย และเพื่อเป็นการรักษา สิทธิของเจ้าหนี้ในอันที่จะสามารถทราบถึงการวางทรัพย์ได้หลากหลายวิธีมากขึ้น ซึ่งผู้เขียนจะกล่าว รายละเอียดต่อไปในบทที่ 5

4.2.4 การขายทอดตลาดทรัพย์และนำเงินไปวางทรัพย์แทน

ประเด็นปัญหาที่ว่า บุคคลผู้ชำระหนี้นำทรัพย์ไปขายทอดตลาดเองโดยไม่ได้รับ อนุญาตจากศาลก่อนแล้วนำเงินมาวางทรัพย์แทนการวางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ จะทำให้การวาง ทรัพย์สมบูรณ์หรือไม่นั้น ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและ พหณิชย์ ประกอบประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นแล้ว มีความเห็น ดังนี้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 336 กำหนดไว้ชัดเจนว่า กรณีแม่ เป็นทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ก็ตาม หากมีข้อขัดข้องเกี่ยวกับทรัพย์ที่จะวาง บุคคลผู้ชำระหนี้อาจขอ อนุญาตต่อศาลเพื่อขายทอดตลาดทรัพย์นั้นแล้วนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดมาวางแทนได้ แสดง ให้เห็นว่า การวางทรัพย์ซึ่งแม่เป็นช่องทางพิเศษที่กฎหมายบัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องในการชำระ หนี้ ก็กลับมีข้อขัดข้องเกิดขึ้นกับช่องทางพิเศษนี้อีก ข้อขัดข้องที่ว่านั้นก็คือ ทรัพย์นั้นโดยสภาพไม่ควร จะวาง หรือหากวางแล้วจะเสียหายมากขึ้น หรือค่าเก็บรักษาในการวางทรัพย์มีราคาแพง กฎหมายจึง บัญญัติทางแก้ไขข้อขัดข้องดังกล่าวด้วยการให้เอาทรัพย์นั้นออกขายทอดตลาด แล้วนำเงินที่ได้มาวาง แทน อย่างไรก็ตาม การขายทอดตลาดต้องขออนุญาตต่อศาลก่อนจึงจะกระทำได้

มาตรา 336 ดังกล่าวมีที่มาจาก ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 497 ซึ่งตามที่ อ้างของกรมร่างกฎหมายนั้น มาตรา 336 นี้มิได้นำแบบอย่างมาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันแต่ อย่างใด และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วเป็นดังนี้

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 497 บัญญัติไว้ว่า ถ้าวัตถุแห่งหนี้ไม่ เหมาะแก่การวาง หรือทรัพย์นั้นอาจจะเสื่อมสลายหรือถูกทำลาย หรือกรณีที่ค่าใช้จ่ายในการรักษา ทรัพย์นั้นจะสูงเกินควร เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล ลูกหนี้จะเอาทรัพย์นั้นออกมาขายทอดตลาดและ

เอาเงินที่ได้จากการขายวางแทนทรัพย์สินนั้นก็ได้อีก แสดงให้เห็นว่ากฎหมายไม่ประสงค์ให้ลูกหนี้ทำการขายทอดตลาดเองโดยพลการ แต่ต้องผ่านการพิจารณาหรืออนุมัติจากศาลเสียก่อน

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 383 บัญญัติไว้ว่าการนำทรัพย์สินที่ไม่เหมาะที่จะวางออกขายทอดตลาดแล้วนำเงินที่ได้มาวางแทนต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของศาลที่ได้รับการแต่งตั้งสำหรับการขายทอดตลาด หรือโดยเจ้าหน้าที่อื่นที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำเนินการขายทอดตลาด หรือเป็นการขายทอดตลาดโดยรัฐ แสดงให้เห็นว่า การขายทอดตลาดทรัพย์สินเพื่อนำเงินที่ได้มาวางแทนนี้จะกระทำโดยลูกหนี้หรือบุคคลผู้ชำระหนี้เพียงลำพังไม่ได้ แต่ต้องผ่านขั้นตอนพิธีการและดำเนินการโดยบุคคลที่สามคือศาล หรือหน่วยงานรัฐ

ดังที่ผู้เขียนได้จัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบเพื่อการวิเคราะห์ (ตารางที่ 1) ไว้แล้ว
ท้ายบทนี้

จากการพิจารณาตัวบทของมาตรา 336 ประกอบกฎหมายต่างประเทศดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า

ประการแรก เมื่อพิจารณามาตรา 336 เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 497 แล้วเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดขั้นตอนการขายทอดตลาดไว้ตรงกัน โดยมีสาระสำคัญคือต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนจึงจะขายได้ และเมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 383 ซึ่งแม้จะมีใช้ที่มาจากมาตรา 336 แต่ก็เห็นได้อีกเช่นกันว่า แม้ขั้นตอนการขายทอดตลาดตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันจะแตกต่างจากมาตรา 336 แต่สาระสำคัญที่เหมือนกันก็คือ ต้องดำเนินการโดยศาลหรือรัฐซึ่งเป็นบุคคลที่สามที่น่าเชื่อถือและเชื่อได้ว่ามีความเป็นกลางไม่เข้าข้างลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ รวมทั้งให้ศาลหรือรัฐได้เข้ามาดูความเหมาะสมในการที่จะขายทรัพย์สินว่ามีเหตุอันสมควรที่จะขายทรัพย์สินนั้นหรือไม่⁹

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาประกอบกับหลักทั่วไปของการชำระหนี้ที่ว่า การชำระหนี้ที่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ * กล่าวคือ หากวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นการส่งมอบทรัพย์สินใดลูกหนี้ก็ต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินนั้น ลูกหนี้จะเอาทรัพย์สินอันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไปขายแล้วนำเงินมาวางแทนไม่ได้ เพราะวัตถุประสงค์แห่งหนี้มิใช่การส่งมอบเงิน ส่วนการขายทอดตลาดเป็นวิธีการที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องในการวางทรัพย์สิน ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์ของเจ้าหนี้ กฎหมายไทยและบทบัญญัติกฎหมายต่างประเทศที่กล่าวมาจึงบัญญัติสอดคล้องกันว่า ต้องให้ศาลหรือรัฐซึ่งเป็นบุคคลที่สามเข้ามาควบคุมการขายทอดตลาด มิใช่ให้ลูกหนี้กระทำเองตามลำพัง โดยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 336 บัญญัติว่า ลูกหนี้ต้องขออนุญาตต่อศาลและต้องได้รับอนุญาตก่อนจึงจะสามารถขายทอดตลาดทรัพย์สินแล้วนำเงินที่ได้มาวางแทนได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ศาลได้พิจารณาก่อน

⁹ สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 337.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215

นั่นเองว่าทรัพย์สินนั้นควรจะนำออกขายทอดตลาดหรือไม่ เพราะเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปอยู่แล้วว่าโดยปกติการขายทอดตลาดมักได้ราคาค่อนข้างต่ำกว่ามูลค่าทรัพย์สินที่แท้จริง

ดังนั้น หากลูกหนี้กระทำเองโดยพลการเอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาดก่อนได้รับอนุญาตจากศาลแล้วนำเงินที่ได้จากการขายมาวางแทน นอกจากจะเป็นการฝ่าฝืนต่อมาตรา 336 แล้ว ยังถือว่าทรัพย์สินที่ลูกหนี้นำมาวางนั้นมีใช้ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ การวางทรัพย์สินในกรณีนี้จึงไม่สมบูรณ์ และไม่มีผลทางกฎหมายตามมาตรา 331

อย่างไรก็ตาม การตีความมาตรา 336 โดยเคร่งครัดดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาหรือความเสียหายต่อบุคคลผู้ชำระหนี้ได้ในกรณีที่ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นของที่อาจนำเสียได้ง่าย เช่น เนื้อสัตว์ ดอกไม้ ผลไม้ ผักสด เป็นต้น เพราะขั้นตอนและระยะเวลาในการขออนุญาตต่อศาลเพื่อขายทอดตลาดทรัพย์สินดังกล่าวอาจล่าช้าจนทำให้ทรัพย์สินเสียหายไปเสียก่อน ปัญหาประการนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอรายละเอียดต่อไปในบทที่ 5

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาผลของการวางทรัพย์สิน

4.3.1 ลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์สิน

การพิจารณาลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์สิน คือ การพิจารณาว่า “ในขณะ” หรือ “ณ เวลา” ที่ได้วางทรัพย์สินนั้น ในทางกฎหมายถือว่าเป็นการชำระหนี้ หรือเป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้เท่านั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้บัญญัติเรื่องการวางทรัพย์สินกรณีทั่วไปไว้ในมาตรา 331 ถึงมาตรา 339 อันเป็นกฎหมายลักษณะหนี้หมวดที่ว่าด้วยความระงับหนี้ พบว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่ระบุว่า การวางทรัพย์สินเป็นการชำระหนี้ หรือเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้ ดังนั้น จึงเป็นปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ว่าการวางทรัพย์สินมีลักษณะทางกฎหมายอย่างไร นอกจากนี้ การวิเคราะห์ลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์สืบต่อไปว่าผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินคืออะไร และถ้อยคำในมาตรา 331 ที่ว่า การวางทรัพย์สินทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ที่มีความหมายเพียงใด เหมือนหรือต่างกับหนี้ระงับสิ้นไปหรือไม่อย่างไร

ในเบื้องต้น ผู้เขียนได้ศึกษาและเปรียบเทียบการขอปฏิบัติการชำระหนี้ และการชำระหนี้ว่ามีลักษณะทางกฎหมายอย่างไร ดังต่อไปนี้

(1) การขอปฏิบัติการชำระหนี้

การขอปฏิบัติการชำระหนี้ หมายถึง การที่ลูกหนี้ได้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าตนพร้อมจะชำระหนี้แล้ว * และในขณะที่ลูกหนี้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ดังกล่าวนี้ ลูกหนี้ต้องมีความพร้อมอย่างแท้จริงที่จะชำระหนี้ด้วย ** กล่าวคือ ลูกหนี้ต้องมีความพร้อมที่จะชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความ

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 208

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 211

ประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ เช่น หนี้ส่งมอบสุกร 100 ตัว จะถือว่าลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ โดยชอบก็ต่อเมื่อลูกหนี้มีสุกรครบทั้ง 100 ตัว พร้อมทั้งจะชำระหนี้ แล้วได้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้เพื่อขอชำระหนี้ แต่หากลูกหนี้บอกกล่าวขอชำระหนี้โดยที่ตนมีสุกรไม่ครบ 100 ตัว นั้น กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว

(2) การชำระหนี้

เมื่อมีหนี้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ในอันที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ และลูกหนี้ก็มีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ โดยต้องชำระให้แก่ตัวเจ้าหนี้หรือบุคคลผู้มีอำนาจรับชำระหนี้แทนเจ้าหนี้* อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็มีได้ให้นิยามหรือความหมายว่าการชำระหนี้หมายความว่าอย่างไร ผู้เขียนจึงได้ศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทย ซึ่งมีความเห็นดังต่อไปนี้

(ก) การชำระหนี้ หมายถึง การปฏิบัติตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ที่มีผูกพันกันอยู่ และหมายความรวมถึงการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ที่วานั้นด้วย¹⁰

(ข) การชำระหนี้ หมายถึง การที่ลูกหนี้จะต้องปฏิบัติต่อเจ้าหนี้ให้ได้รับผลต่อตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไม่ว่าจะเป็นโดยการโอนกรรมสิทธิ์ส่งมอบทรัพย์สิน ทำการ หรืองดเว้นทำการ¹¹

(ค) การชำระหนี้ หมายถึง การที่ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ และการที่เจ้าหนี้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ ทั้งการชำระหนี้จะต้องมีการแสดงเจตนาต่อเจ้าหนี้ และกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สินตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ของหนี้นั้น แต่การงดเว้นกระทำการยอมชำระหนี้ได้ด้วยกรงดเว้นกระทำการโดยไม่ต้องมีการแสดงเจตนา¹²

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การชำระหนี้ หมายถึง การที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว และเจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยทั้ง 2 องค์ประกอบดังกล่าวมานี้ มิฉะนั้น หากเป็นแต่เพียงการที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ แต่เจ้าหนี้ยังมิได้รับชำระหนี้ไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม ก็ไม่ถือว่าเป็นการชำระหนี้แต่อย่างใด

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 315

¹⁰ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 990.

¹¹ กำธร พันธลาภ, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 104.

¹² ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้, หน้า 451.

ด้วยเหตุที่การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นมิที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ผู้เขียนจึงเห็นว่าจำเป็นต้องพิจารณา ลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามกฎหมายต่างประเทศดังกล่าวประกอบด้วย เพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่อไป ซึ่งจากการพิจารณาลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์ของกฎหมายต่างประเทศดังกล่าวแล้ว เป็นดังนี้

(1) ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น บทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์คือ มาตรา 372 ถึงมาตรา 386 ซึ่งแม้จะบัญญัติอยู่ในหมวด (Division) ที่ว่าด้วยความระงับหนี้ก็ตาม แต่ก็ได้บัญญัติชัดแจ้งว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้ในทางตรงกันข้าม มาตรา 362 (1) บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า “หนี้ระงับด้วยการชำระหนี้” * ซึ่งต่างกับมาตรา 378 ที่เป็นกรณีลูกหนี้สละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางนั้นกลับบัญญัติว่ามีผลทำให้ “ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้เหมือนกับการชำระหนี้” ** ดังนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันก็ไม่ถือว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้แต่อย่างใด

(2) ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นนั้น บทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์คือ มาตรา 494 ถึงมาตรา 498 บัญญัติอยู่ในหมวด (Section) ที่ว่าด้วยความระงับหนี้ หมวดย่อย (Subsection) ว่าด้วยการชำระหนี้ ซึ่งแม้ว่ามาตรา 494 จะบัญญัติโดยใช้ถ้อยว่าการวางทรัพย์เป็นผลให้ลูกหนี้ “หลุดพ้นจากหนี้” ก็ตาม แต่ในทางตำราและคำพิพากษาของศาลญี่ปุ่นต่างก็เห็นตรงกันว่า การวางทรัพย์มีผลถึงขนาดทำให้หนี้ระงับสิ้นไปเลย เพราะถือว่าเป็นการชำระหนี้อย่างหนึ่งนั่นเอง แต่ถ้าภายหลังลูกหนี้มาถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้ กฎหมายก็ให้มีผลเสมือนว่าไม่เคยมีการวางทรัพย์มาก่อนเลย และหนี้ยังคงมีอยู่ต่อไป ¹³ ดังนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นถือว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้อย่างหนึ่ง ¹⁴

* Section 362 : Extinction by performance

(1) An obligation is extinguished if the performance owed is rendered to the obligee.

** Section 378 : Effect of deposit where taking back is excluded

If taking back the deposited thing is excluded, the obligor is freed from his obligation by deposit in the same way as if he had rendered performance to the obligee at the time of deposit.

¹³ ทาคาชิ อุซุซิมะ, กฎหมายแพ่ง 3 หนี้ หลุดทั่วไปและการประกันหนี้ด้วยทรัพย์ (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3), พิมพ์ครั้งที่ 7 (โตเกียว: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยโตเกียว, 2008), หน้า 105-106 (ฉบับภาษาญี่ปุ่น). และ มาซามิชิ โอคุดะ, หนี้หลุดทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2 (โตเกียว: สำนักพิมพ์ยูชูชะ, 1993), หน้า 566-567. (ฉบับภาษาญี่ปุ่น)

¹⁴ สัมภาษณ์ วีรวัฒน์ จันทโชติ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 28 เมษายน 2557.

สำหรับลักษณะทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ นั้น ผู้เขียนได้ศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทย รวมทั้งแนวคำพิพากษาศาลฎีกาพบว่ามีความเห็นแบ่งออกเป็น 3 แนวความคิด คือ

แนวความคิดแรก¹⁵ เห็นว่า การวางทรัพย์มิใช่การชำระหนี้ หากแต่เป็นการบังคับทางอ้อมให้เจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้ แนวความคิดนี้เป็นความเห็นทางวิชาการที่พบในตำราคำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้

แนวความคิดนี้สอดคล้องกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1946/2542 * ซึ่งตัดสินว่าแม้ลูกหนี้จะได้นำเงินไปวางต่อสำนักงานวางทรัพย์ก่อนที่คดีจะถึงที่สุดก็ตาม แต่เจ้าหนี้ได้ปฏิเสธไม่รับเงินจำนวนดังกล่าวตลอดมาเพราะเห็นว่าลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ต่อมาคดีถึงที่สุดโดยศาลตัดสินให้ลูกหนี้ชดใช้เงินแก่เจ้าหนี้พร้อมดอกเบี้ยโดยในคำพิพากษาถึงที่สุดดังกล่าวมิได้กล่าวถึงเงินที่ลูกหนี้ได้วางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์แต่อย่างใด เมื่อลูกหนี้มิได้ชำระหนี้ตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้อ้อมมีสิทธิบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของจำเลยได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ครบถ้วนตามคำพิพากษาถึงที่สุดดังกล่าว คำพิพากษาคดีนี้เป็นที่ยืนยันว่า การวางทรัพย์มิได้เป็นการชำระหนี้แต่อย่างใด เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิที่จะปฏิเสธไม่รับเอาทรัพย์สินที่วางได้หากเห็นว่าไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ และเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วทำให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้โดยมิได้กล่าวถึงเงินที่ลูกหนี้ได้วางทรัพย์ไว้ ก็ยังเป็นที่ยืนยันให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าหากเจ้าหนี้มิได้รับเอาทรัพย์สินที่วางนั้น ย่อมทำให้การวางทรัพย์มิใช่การชำระหนี้ เป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้เท่านั้น ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ลูกหนี้จึงยังคงมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าอยู่ต่อไป เจ้าหนี้ในคดีนี้จึงบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ได้เต็มจำนวนตามคำพิพากษาโดยไม่ต้องหักเอาเงินที่ลูกหนี้ได้วางทรัพย์ไว้ก่อนเสียก่อน

¹⁵ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 1095. สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 339. โสภณ รัตนการ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 11. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2556), หน้า 512. และ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), หน้า 199.

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1946/2542 ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า ศาลชั้นต้นตัดสินให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เป็นเงิน 60,000 บาท ลูกหนี้จึงนำเงินไปชำระแก่เจ้าหนี้ แต่เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ ลูกหนี้จึงนำเงินจำนวนดังกล่าวไปวางทรัพย์ เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2529 แต่เจ้าหนี้ก็ปฏิเสธไม่ยอมรับเงินจำนวนดังกล่าวมาโดยตลอดมา เพราะเห็นว่าลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ต่อมาศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เป็นเงินจำนวน 60,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 19 ต่อปีของต้นเงิน 60,000 บาท นับแต่วันที่ 23 ตุลาคม 2529 ซึ่งเป็นเวลาภายหลังจากที่ลูกหนี้ได้วางเงินต่อสำนักงานวางทรัพย์ ลูกหนี้มิได้ฎีกา คำพิพากษาศาลอุทธรณ์จึงถึงที่สุด ศาลฎีกาคดีนี้วินิจฉัยว่า เมื่อคำพิพากษาศาลอุทธรณ์มิได้กล่าวถึงเงินที่ลูกหนี้ได้วางทรัพย์ไว้จำนวน 60,000 บาท โจทก์จึงมีสิทธิบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ที่ถึงที่สุดดังกล่าวได้

แนวความคิดที่สอง¹⁶ เห็นว่า หากเป็นการวางทรัพย์ที่ลูกหนี้สละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางด้วยก็ถือว่าเป็นการชำระหนี้แล้ว ทั้งนี้ แนวความคิดนี้ไม่ปรากฏชัดในทางวิชาการหรือในทางตำรากฎหมาย เป็นแต่เพียงการตั้งข้อสังเกตไว้เท่านั้นว่าเป็นกรณีที่น่าจะเทียบเคียงได้กับการชำระหนี้เท่านั้น

แนวความคิดที่สาม เห็นว่า เมื่อพิจารณาเชิงระบบกฎหมายและความเป็นธรรมแล้วเห็นได้ว่า ข้อขัดข้องที่ทำให้ไม่อาจปฏิบัติการชำระหนี้ได้อันเป็นเหตุของการวางทรัพย์เกิดจากตัวเจ้าหนี้ทั้งสิ้น โดยข้อขัดข้องดังกล่าวมิได้เกิดจากความผิดของลูกหนี้เลย ในทางตรงกันข้ามลูกหนี้หรือบุคคลผู้ชำระหนี้กลับมีความพร้อมที่จะปฏิบัติการชำระหนี้ การวางทรัพย์จึงมีขึ้นเพื่อประโยชน์ของลูกหนี้ที่ต้องประสบปัญหาดังกล่าวเพื่อให้สามารถหลุดพ้นจากหนี้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการลงโทษเจ้าหนี้ที่เป็นต้นเหตุของข้อขัดข้องด้วย ดังนั้น แนวความคิดนี้จึงเห็นว่า หากถือว่าการวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็นการชำระหนี้อย่างหนึ่งและมีผลทำให้หนี้เป็นอันระงับสิ้นไป ก็จะเป็นธรรมแก่ลูกหนี้ยิ่งกว่าการถือว่าการวางทรัพย์เป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้ซึ่งมีผลเพียงทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้เท่านั้น

ผู้เขียนมีข้อสังเกตดังนี้

ประการแรก แนวความคิดแรกเป็นการตีความตามถ้อยคำในตัวบทแบบเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อตัวบทไม่ยืนยันชัดแจ้งว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้ นักกฎหมายไทยและศาลไทยจึงเห็นว่า การวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็นเพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้เท่านั้น

ประการที่สอง แนวความคิดที่สองเห็นคล้ายกับแนวความคิดที่สาม ต่างกันเพียงว่าผู้วางทรัพย์ได้สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางหรือไม่เท่านั้น แต่ที่มาของทั้งสองแนวความคิดนี้เหมือนกันคือ พิจารณาถึงระบบกฎหมายและความเป็นธรรมของฝ่ายลูกหนี้

ประการที่สาม คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1497/2539^{*} ได้ให้เหตุผลไว้ตอนหนึ่งของคำพิพากษาว่า การที่ลูกหนี้ได้นำรถและเงินค่าเสียหายไปส่งมอบแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา แต่เจ้าหนี้ไม่ยอมรับ ลูกหนี้จึงนำรถและเงินค่าเสียหายไปวางทรัพย์ แม้จะเป็นการวางทรัพย์ภายหลังจากที่

¹⁶ ศนันท์ภรณ์ โสคติพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 191.

^{*} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1497/2539 ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อพร้อมชำระค่าเสียหายจำนวน 34,500 บาทตามคำพิพากษาให้แก่เจ้าหนี้ เมื่อลูกหนี้นำรถยนต์และค่าเสียหายไปส่งมอบให้เจ้าหนี้แล้วปรากฏว่าเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่ยอมรับมอบ โดยอ้างว่าจะรับเฉพาะค่าเสียหายจำนวน 117,463 บาทเท่านั้น ส่วนรถยนต์ไม่รับ ลูกหนี้พยายามขอชำระหนี้อีก 4-5 ครั้ง แต่เจ้าหนี้ปฏิเสธมาโดยตลอด จากนั้นเจ้าหนี้ก็นำเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์ของลูกหนี้ ลูกหนี้จึงได้นำรถยนต์และเงินค่าเสียหายตามคำพิพากษาไปวางทรัพย์ ศาลฎีกาคดีนี้วินิจฉัยว่า ลูกหนี้ได้พยายามติดต่อขอชำระหนี้ตามคำพิพากษาแล้วหลายครั้ง แต่เป็นโจทก์เองที่ไม่ยอมรับชำระหนี้ มิใช่กรณีที่จำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาแต่อย่างใด และเมื่อจำเลยวางทรัพย์ตามคำพิพากษาแล้วก็ถือว่าไม่มีหนี้ตามคำพิพากษาที่จะบังคับอีกต่อไป เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องถอนการบังคับคดีตามมาตรา 295 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเป็นผลให้หมายบังคับคดีสิ้นผลไปโดยผลแห่งการชำระหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว

เจ้าหนี้ได้นำเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์ของลูกหนี้ก็ตาม ก็ถือว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไปแล้ว ถือได้ว่าไม่มีหนี้ตามคำพิพากษาที่จะบังคับต่อไป เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องถอนการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 295 (1) ซึ่งเป็นผลให้หมายบังคับคดีสิ้นผลไปโดยผลแห่งการชำระหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว

เหตุผลของคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้เหมือนกับว่า ศาลเห็นว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ซึ่งเมื่อได้ชำระหนี้แล้วย่อมทำให้ไม่มีหนี้ตามคำพิพากษาที่จะบังคับต่อไป เจ้าพนักงานบังคับคดีจึงต้องถอนการบังคับคดี อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 295 (1) * เห็นได้ว่า เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีถอนการบังคับคดีตามคำสั่งศาลเมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้วางเงินต่อศาลหรือต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นจำนวนพอชำระหนี้ตามคำพิพากษา พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมแห่งคดี หรือค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี หรือได้หาประกันมาให้เป็นที่น่าพอใจแก่ศาล ดังนั้น หากตีความตามตัวบทโดยเคร่งครัดแล้ว ศาลจะสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีถอนการวางทรัพย์ได้ก็ต่อเมื่อมีเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งเกิดขึ้นคือ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้วางเงินต่อศาล หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้วางเงินต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ทั่วบริบูรณ์ให้หมายรวมถึงว่าการวางเงินต่อสำนักงานวางทรัพย์เลย คำพิพากษาศาลฎีกานี้มีผลเท่ากับว่าศาลฎีกาบังคับใช้มาตรา 295 (1) โดยให้หมายรวมถึงการชำระหนี้ที่เป็นการส่งมอบทรัพย์สินอื่นนอกจากเงินด้วย และหากได้นำเงินหรือทรัพย์สินที่จะต้องส่งมอบตามคำพิพากษาไปวางทรัพย์ก็ถือว่าได้ชำระหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ต่อมาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ตัดสินโดยให้เหตุผลเช่นเดียวกัน คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6404/2540 **

* มาตรา 295 ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีถอนการบังคับคดีในกรณี ต่อไปนี้

(1) เจ้าพนักงานบังคับคดีถอนการบังคับคดีนั้นเอง หรือถอนโดย คำสั่งศาล แล้วแต่กรณี เมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้วางเงินต่อศาล หรือต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นจำนวนพอชำระหนี้ตามคำพิพากษา พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมแห่งคดี หรือค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี หรือได้หาประกันมาจนเป็นที่พอใจของศาล สำหรับจำนวนเงินเช่นว่านี้

** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6404/2540 ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้คืนรถยนต์ที่เช่าซื้อแก่เจ้าหนี้ หากคืนไม่ได้ให้ชดเชยราคาและให้ลูกหนี้ชำระค่าเสียหายจำนวนหนึ่ง แต่ลูกหนี้มีได้ส่งคืนรถยนต์และชำระค่าเสียหายภายในกำหนด เจ้าหนี้จึงบังคับคดีด้วยการยึดที่ดินของลูกหนี้เพื่อจะขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้เงินต่อศาลลูกหนี้นำรถยนต์และเงินค่าเสียหายไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ ศาลฎีกาในคดีนี้วินิจฉัยว่า แม้เจ้าพนักงานบังคับคดีจะได้เข้ายึดทรัพย์สินแล้วก็ไม่ปิดทางให้ลูกหนี้อยอมชำระหนี้ด้วยความสมัครใจ การที่ลูกหนี้อยอมส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อต่อเจ้าพนักงานวางทรัพย์ย่อมเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ที่ไม่ต้องดำเนินการบังคับคดีต่อไป ไม่มีเหตุที่เจ้าหนี้จะปฏิเสธการรับรถยนต์ ดังนั้น เมื่อลูกหนี้นำรถยนต์ที่เช่าซื้อพร้อมค่าเสียหายตามคำพิพากษาไปวางต่อเจ้าพนักงานวางทรัพย์ก็ถือว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้รถยนต์แล้ว แม้เป็นการชำระหนี้หลังจากเจ้าหนี้นำเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์ก็ไม่เป็นเหตุที่จะขายทอดตลาดทรัพย์ต่อไปอีก เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งถอนการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 295(1) ได้

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกฎหมายของการขอปฏิบัติการชำระหนี้ การชำระหนี้ ประกอบกับความเห็นของนักกฎหมาย และแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ผู้เขียนวิเคราะห์แล้วมีความเห็น ดังนี้

ประการแรก กรณีจะถือว่าเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบหรือไม่นั้นต้อง พิจารณาด้านลูกหนี้ว่ามีความพร้อมที่จะชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ หรือไม่ และได้บอกกล่าวไปยังเจ้าหนี้ว่าจะขอชำระหนี้หรือไม่ หากลูกหนี้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทั้ง 2 ประการนี้ถูกต้องครบถ้วนก็ถือว่า ลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการขอปฏิบัติการชำระหนี้เป็นการพิจารณาเฉพาะฝ่ายลูกหนี้ด้านเดียว

ประการที่สอง กรณีจะถือว่าเป็นการชำระหนี้ นั้น ต้องพิจารณาด้านลูกหนี้ว่าได้ขอ ปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้โดยถูกต้องแล้วหรือไม่ และเจ้าหนี้ได้ยอมรับการชำระหนี้แล้วหรือไม่ หากเจ้าหนี้ได้ยอมรับการชำระหนี้แล้วจึงจะถือว่าเป็นการชำระหนี้ ลำพังการขอปฏิบัติการชำระหนี้ โดยชอบนั้นไม่ถือว่าเป็นการชำระหนี้แต่อย่างใด เพราะเจ้าหนี้อาจมีเหตุตามกฎหมายในการบอกปิด ไม่รับชำระหนี้ได้ เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า หรือขาดจำนวน หรือเหตุใดๆ อันเป็นการชำระหนี้ไม่ ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ เป็นต้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการชำระหนี้เป็นการ พิจารณาทั้งด้านลูกหนี้และเจ้าหนี้

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาลักษณะของการวางทรัพย์จากเหตุของการวางทรัพย์ ตามมาตรา 331 แล้วจะเห็นได้ว่า

(ก) การวางทรัพย์กรณีเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้หรือเจ้าหนี้ไม่อาจรับชำระ หนี้ได้ กรณีนี้เห็นได้ว่า เป็นการที่ลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบต่อเจ้าหนี้แล้ว แต่ไม่อาจ ชำระหนี้ได้ จึงเอาทรัพย์ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ซึ่งถือเป็นคนกลางที่มีอำนาจตามกฎหมายใน การรับวางทรัพย์ อย่างไรก็ตาม แม้จะวางทรัพย์แล้วแต่เจ้าหนี้ก็ยังมีได้รับเอาทรัพย์นั้นไปทันทีแต่ อย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ได้บัญญัติโดยชัดแจ้งว่าให้ถือว่าสำนักงานวางทรัพย์เป็นตัวแทนหรือเป็น ผู้รับชำระหนี้แทนเจ้าหนี้ ในทางตรงกันข้าม มาตรา 334 กลับบัญญัติให้เห็นถึงสิทธิของเจ้าหนี้ว่า เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะพิจารณาได้อีกครั้งว่าเมื่อทราบการวางทรัพย์แล้วจะมารับเอาทรัพย์ที่วางนั้นหรือไม่ ดังนั้น สำนักงานวางทรัพย์จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นตัวแทนหรือเป็นผู้มีอำนาจรับชำระหนี้แทนเจ้าหนี้แต่ อย่างไม่ถูกต้อง การวางทรัพย์จึงมีผลเท่ากับเป็นการส่งมอบทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ให้แก่คนกลางที่มี กฎหมายรองรับเท่านั้น

(ข) การวางทรัพย์กรณีลูกหนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้ แน่นนอน กรณีนี้แม้ลูกหนี้จะยังมิได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้โดยตรงเสียก่อนเพราะมี เหตุขัดข้องเนื่องจากตนไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่อน แต่การวางทรัพย์ก็ถือได้ ว่าลูกหนี้ได้ส่งมอบทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ให้แก่สำนักงานวางทรัพย์ซึ่งเป็นคนกลางที่มีกฎหมาย รองรับแล้ว กระนั้นก็ตาม กรณีนี้ยังเห็นได้ชัดเจนว่าเจ้าหนี้ยังมิได้รับเอาทรัพย์นั้นไปจากสำนักงานวาง ทรัพย์ และยังมีสิทธิที่จะพิจารณาว่าจะรับเอาทรัพย์นั้นไปหรือไม่ดังเช่นในกรณีตามข้อ (ก)

ประการที่สี่ กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1497/2539 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6404/2540 นั้น ผู้เขียนเห็นว่า ศาลฎีกาพิพากษาโดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสำคัญ กล่าวคือ มาตรา 295 นั้น ถือเป็นบทคุ้มครองลูกหนี้ตามคำพิพากษามีให้ได้รับความเดือดร้อนเกินสมควรจากการบังคับคดีถ้าการบังคับคดีนั้นไม่สมควรจะต้องดำเนินการต่อไป¹⁷ โดยศาลได้พิเคราะห์ข้อเท็จจริงแห่งคดีเป็นรายกรณีไป ซึ่งกรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1497/2539 นั้น ลูกหนี้ได้พยายามติดต่อขอชำระหนี้ตามคำพิพากษาต่อเจ้าหนี้หลายครั้งแล้ว แต่เจ้าหนี้ออกปิดไม่รับชำระหนี้โดยอ้างว่าไม่รับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนแต่จะรับเป็นเงินค่าเสียหายอย่างเดียวซึ่งสูงกว่าค่าเสียหายตามคำพิพากษา ส่วนกรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6404/2540 นั้น ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืน หากคืนไม่ได้ให้ใช้ราคาแทน ซึ่งแทนที่เจ้าหนี้น่าจะนำยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนดังกล่าวแต่กลับนำยึดที่ดินเพื่อจะขายทอดตลาดอันเป็นการดำเนินการบังคับคดีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และลูกหนี้ก็นำรถยนต์ที่เช่าซื้อพร้อมค่าเสียหายตามคำพิพากษาไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์แล้ว ศาลฎีกาของทั้งสองคดีนี้เห็นว่า ในเมื่อลูกหนี้ได้พยายามชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์ และเจ้าหนี้ก็อยู่ในฐานะที่จะไปรับเอาทรัพย์ที่ลูกหนี้ได้วางเพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้จากสำนักงานวางทรัพย์ ซึ่งทรัพย์ดังกล่าวก็เป็นทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ดังนั้น ก็ไม่มีเหตุที่จะต้องบังคับคดีอีกต่อไป เจ้าพนักงานบังคับคดีจึงต้องถอนการบังคับคดี จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าวไว้ว่า กรณีที่ลูกหนี้นำทรัพย์ที่ต้องส่งมอบตามคำพิพากษาวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์อันจะถือว่าได้ชำระหนี้ตามคำพิพากษาและไม่มีเหตุที่จะต้องบังคับคดีอีกต่อไปนั้น ต้องประกอบด้วย

- (1) เจ้าหนี้ปฏิเสธการรับชำระหนี้โดยไม่มีมูลจะอ้างด้วยกฎหมาย
- (2) ลูกหนี้วางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์เพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้อันทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิขอรับทรัพย์ที่ได้วางนั้นได้
- (3) ทรัพย์ที่วางเป็นวัตถุแห่งหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งย่อมหมายถึงมีความถูกต้องครบถ้วนตามคำพิพากษาด้วย

อย่างไรก็ตาม โดยความเคารพต่อคำพิพากษาศาลฎีกา ในกรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1497/2539 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6404/2540 นั้น แม้ผู้เขียนจะเห็นด้วยในผลแห่งคำพิพากษาที่ศาลตัดสินโดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสำคัญ แต่ผู้เขียนก็ไม่เห็นด้วยกับเหตุผลของคำพิพากษาที่ตัดสินว่า การที่ลูกหนี้ได้นำทรัพย์ที่ต้องส่งมอบตามคำพิพากษาไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์มีผลเท่ากับว่าได้ชำระหนี้ตามคำพิพากษาครบถ้วนแล้วและเป็นผลให้ไม่มีหนี้ที่จะต้องบังคับกันอีกต่อไป เพราะข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาทั้ง 2 ฉบับนี้ เจ้าหนี้ยังมิได้รับเอาทรัพย์ที่วางไว้ไปจากสำนักงานวางทรัพย์เลย ดังนั้น เหตุผลของคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวอาจทำให้เข้าใจ

¹⁷ จริฎ ภัคศิธนากุล, สรุปคำบรรยายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา และการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด จีรัชการพิมพ์, 2553), หน้า 143.

ผิดเกี่ยวกับหลักกฎหมายเรื่องการวางทรัพย์ได้ว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้และมีผลให้หนี้ระงับ
สิ้นไป หากศาลประสงค์จะให้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 295 (1) มีความหมาย
รวมไปถึงกรณีที่ลูกหนี้ได้วางทรัพย์หรือเงินที่ต้องส่งมอบตามคำพิพากษาต่อสำนักงานวางทรัพย์ด้วย
ศาลก็อาจให้เหตุผลว่าการวางเงินต่อศาลหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีให้หมายความรวมถึงการวางต่อ
สำนักงานวางทรัพย์ด้วย หรืออาจต้องแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา
295 (1) ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

จากลักษณะของการวางทรัพย์ที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์มาทั้งหมดข้างต้น ผู้เขียนจึงมี
ความเห็นสอดคล้องกับแนวความคิดที่สองของนักกฎหมายไทยว่า การวางทรัพย์มิใช่การชำระหนี้
เพราะเจ้าหนี้ยังมีไต่ถามยอมรับชำระหนี้แต่อย่างใด และสำนักงานวางทรัพย์ก็มีใช้ตัวแทนหรือเป็นผู้มี
อำนาจรับชำระหนี้แทนเจ้าหนี้ แต่การวางทรัพย์ถือได้ว่าลูกหนี้ได้พยายามที่จะปฏิบัติการชำระหนี้แล้ว
ซึ่งในกรณีที่ลูกหนี้ขอชำระหนี้แล้วเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้หรือไม่อาจรับชำระหนี้ได้จึงไปวาง
ทรัพย์นั้นเป็นที่ชัดเจนว่าการวางทรัพย์เป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้อย่างหนึ่ง เพราะเป็นการปฏิบัติ
สืบเนื่องกันมาจากการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยตรงต่อเจ้าหนี้ แต่เพราะเจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้
หรือไม่อาจชำระหนี้ได้ ลูกหนี้จึงไปขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อคนกลางซึ่งก็คือสำนักงานวางทรัพย์
นั่นเอง ส่วนกรณีที่ลูกหนี้ไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนนั้น เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่
อาจขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้โดยตรงได้เพราะไม่รู้สิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้จึงไปวางทรัพย์โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าหนี้ที่แท้จริงมารับชำระหนี้ กรณีหลังนี้จึงถือเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้
เช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็นการขอปฏิบัติการ
ชำระหนี้

ดังที่ผู้เขียนได้จัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบเพื่อการวิเคราะห์ (ตารางที่ 2) ไว้แล้ว
ท้ายบทนี้

4.3.2 ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์

จากที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในหัวข้อก่อนว่า การวางทรัพย์นั้นมิใช่การชำระหนี้ หากแต่
เป็นเพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้เท่านั้น ดังนั้น ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ต่อไปอีกว่า ผลทาง
กฎหมายของการวางทรัพย์ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 บัญญัติว่าเมื่อได้วาง
ทรัพย์โดยชอบแล้ว ลูกหนี้ก็เป็นอัน “หลุดพ้นจากหนี้” หมายความว่าอย่างไร และมีความเหมือนหรือ
แตกต่างจาก “การปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้” ตามมาตรา 330
และความระงับอย่างไร

4.3.2.1 ความหมายของคำว่า “หลุดพ้นจากหนี้” ตามมาตรา 331

เพื่อความเข้าใจและประโยชน์ในการวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “หลุด
พ้นจากหนี้” ตามมาตรา 331 ผู้เขียนจึงได้ศึกษาผลทางกฎหมายของการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ การขอ
ปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ การวางทรัพย์ และการชำระหนี้ สรุปพอสังเขปได้ดังนี้

(1) การไม่ชำระหนี้

การไม่ชำระหนี้ นอกจากจะหมายถึงการละเลยไม่ชำระหนี้เลยแล้ว ยังหมายรวมถึงการชำระหนี้ล่าช้า และการชำระหนี้ไม่ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงของมูลหนี้ ซึ่งมีผลทางกฎหมายดังต่อไปนี้

(ก) กรณีลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้

ผลทางกฎหมายกรณีลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้มีหลายประการ เช่น ต้องรับผิดชอบตามสัญญาจากการถูกริบมัดจำหรือเบี้ยปรับ หรือถูกบอกเลิกสัญญา หรือถูกเจ้าหนี้ฟ้องบังคับให้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง หรือในกรณีสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องเจ้าหนี้ฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เจ้าหนี้ได้รับ และหากการที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้จนเป็นเหตุให้การชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยโดยมีเหตุที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ กรณีนี้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้

(ข) กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้า

ผลทางกฎหมายกรณีลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้ามีหลายประการ เช่น ต้องรับผิดชอบตามสัญญาในการเสียดอกเบี้ยแก่เจ้าหนี้ หรือหากการชำระหนี้ล่าช้าเป็นเหตุให้การชำระหนี้ไม่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้อาจบอกปิดไม่รับชำระหนี้และเรียกค่าสินไหมทดแทนการไม่ชำระหนี้ได้ เป็นต้น

(ค) กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงของมูลหนี้

ผลทางกฎหมายกรณีลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงของมูลหนี้มีหลายประการ เช่น ต้องรับผิดชอบตามสัญญาจากการถูกริบมัดจำหรือเบี้ยปรับ หรือถูกบอกเลิกสัญญา หรือถูกเจ้าหนี้เรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เจ้าหนี้ได้รับ เป็นต้น

(2) การขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ แต่มิได้วางทรัพย์

เมื่อลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว เจ้าหนี้อย่อมมีหน้าที่ต้องรับชำระหนี้ และหากเจ้าหนี้รับชำระหนี้อย่อมทำให้หนี้ระงับสิ้นไป แต่ถ้าเจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้กฎหมายก็บัญญัติให้ลูกหนี้ที่ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบได้หลุดพ้นหรือปลดเปลื้องจากความรับผิดชอบประการ หรือที่มาตรา 330 ใช้ถ้อยคำว่า “บรรดาความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ก็เป็นอันปลดเปลื้องไป” นั่นเอง เช่น ไม่ถือว่าลูกหนี้ผิดนัด * แต่ถือว่าเจ้าหนี้เป็นผู้ผิดนัด ** เจ้าหนี้จะ

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3520/2538

** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1115/2524

บอกเลิกสัญญาไม่ได้ * เป็นต้น ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าเฉพาะความรับผิดอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ เท่านั้นที่ลูกหนี้หลุดพ้นหรือปลดเปลื้องไป แต่มีใช้หลุดพ้นหรือปลดเปลื้องจากหนี้ และหนี้ก็ยังไม่ระงับ สิ้นไปแต่อย่างใด ดังนั้น แม้ลูกหนี้จะหลุดพ้นหรือปลดเปลื้องจากความรับผิดจากการไม่ชำระหนี้ แต่ลูกหนี้ก็ยังมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ต่อไป หากเจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้และเป็นหนี้ส่งมอบทรัพย์สิน เฉพาะสิ่ง มาตรา 323 วรรคท้ายบัญญัติว่าลูกหนี้ยังมีหน้าที่ต้องเก็บรักษาทรัพย์สินไว้จนกว่าจะได้ส่งมอบ แก่เจ้าหนี้ โดยการเก็บรักษาทรัพย์สินเฉพาะสิ่งดังกล่าวลูกหนี้ต้องใช้ความระมัดระวังเช่นอย่างวิญญูชน จะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง

(3) การขอปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์สิน

ดังที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์มาในหัวข้อก่อนแล้วว่า การวางทรัพย์สินเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้อย่างหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 331 แล้วจะเห็นว่า กฎหมายบัญญัติผลโดยใช้ถ้อยคำที่ต่างไปจากการขอปฏิบัติการชำระหนี้ ตามมาตรา 330 กล่าวคือ การวางทรัพย์สินนั้นมีผลให้ลูกหนี้ “หลุดพ้นจากหนี้” ผู้เขียนจึงได้ศึกษา ความเห็นของนักกฎหมายไทยว่าการหลุดพ้นจากหนี้หมายความว่าอย่างไร

จากการศึกษาพบว่า นักกฎหมายไทยมีความเห็นสอดคล้องกันว่า แม้การวางทรัพย์สินจะเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้ มิใช่การชำระหนี้ หนี้จึงไม่ระงับเมื่อมีการวางทรัพย์สิน แต่ การวางทรัพย์สินที่ชอบด้วยกฎหมายก็มีผลทางกฎหมาย “เสมือน” กับการชำระหนี้ ประกอบกับในทาง ทฤษฎีกฎหมายนั้นอาจมีกรณีลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้โดยหนี้ไม่ระงับก็ได้ ดังนั้น การหลุดพ้นจากหนี้ซึ่ง มีผลทางกฎหมายเสมือนการชำระหนี้จึงมีผลทางกฎหมายดังนี้¹⁸

(ก) มีผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ไปด้วย กล่าวคือ แม้เจ้าหนี้ ยังไม่มารับเงินที่วาง ลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยสำหรับเงินที่วางนั้นอีกต่อไป

ตัวอย่างเช่น นาย ก. เช่าทรัพย์สินจาก นาย ข. ซึ่งเป็นผู้เช่าซึ่งมี สิทธิให้เช่าช่วง ต่อมา นาย ค. ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงแจ้ง นาย ก. ว่าสัญญาเช่าระหว่าง นาย ค. กับนาย ข. ได้สิ้นสุดลงแล้ว และให้นาย ก. จ่ายค่าเช่าตั้งแต่ได้รับแจ้งให้แก่ นาย ค. แทน เมื่อนาย ก. สอบถามไปยังนาย ข. ก็ได้รับการปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง อีกทั้งนาย ข. ยังยืนยันว่าตนยังมีสิทธิเช่า และมีสิทธิได้รับค่าเช่าจาก นาย ก. จากนั้น นาย ก. จึงนำค่าเช่าไปวางทรัพย์สินเพราะไม่สามารถหยั่งรู้ถึง

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4107/2525

¹⁸ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 1101 - 1102. และ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 518 - 520.

สิทธิของเจ้าหนี้ที่แท้จริง กรณีนี้ถือได้ว่า นาย ก. หลุดพ้นจากหนี้ที่จะต้องจ่ายค่าเช่าแล้ว นาย ข. ไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเช่าจากนาย ก. แต่อย่างไรได้ *

(ข) มีผลเสมือนว่าได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้แล้ว หากทรัพย์สินสูญหาย เสียหาย บุกสลาย หรืออภยเหตุมีราคาสูงขึ้น ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวย่อมตกแก่เจ้าหนี้

(ค) ตราบใดที่ยังไม่มีการถอนทรัพย์สินที่วางผลในทางปฏิบัติก็เหมือนกับว่าได้ชำระหนี้แล้ว

(ง) การวางทรัพย์สินนอกจากจะทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้แล้ว ในบางกรณีอาจเป็นผลให้ลูกหนี้ไม่เสียสิทธิตามสัญญาด้วย และเจ้าหนี้จะเลิกสัญญาหรือเรียกค่าเสียหายไม่ได้

ตัวอย่างเช่น นาย ก. เช่าทรัพย์สินจาก นาย ข. ซึ่งเป็นผู้เช่าซึ่งมีสิทธิให้เช่าช่วง ต่อมา นาย ค. ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงแจ้ง นาย ก. ว่าสัญญาเช่าระหว่าง นาย ค. กับนาย ข. ได้สิ้นสุดลงแล้ว และให้นาย ก. จ่ายค่าเช่าตั้งแต่ได้รับแจ้งให้แก่ นาย ค. แทน เมื่อนาย ก. สอบถามไปยังนาย ข. ก็ได้รับการปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง อีกทั้งนาย ข. ยังยืนยันว่าตนยังมีสิทธิเช่า และมีสิทธิได้รับค่าเช่าจาก นาย ก. จากนั้น นาย ก. จึงนำค่าเช่าไปวางทรัพย์สินเพราะไม่สามารถหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ที่แท้จริง ต่อมา นาย ข. ฟ้องขับไล่ นาย ก. รวมทั้งเรียกค่าเช่าค้างชำระพร้อมดอกเบี้ยและค่าเสียหาย ให้กรณีนี้ถือได้ว่า นาย ก. หลุดพ้นจากหนี้ที่จะต้องจ่ายค่าเช่าแล้ว และถือว่านาย ก. มิได้ผิดนัดชำระค่าเช่าแต่อย่างใด ดังนั้น นาย ข. ไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่า และฟ้องขับไล่ รวมทั้งเรียกค่าเสียหายจาก นาย ก. ได้ **

(4) การชำระหนี้

เมื่อลูกหนี้ได้ชำระหนี้ และเจ้าหนี้อยอมรับการชำระหนี้แล้ว ผลก็คือ “หนี้ก็เป็นอันระงับสิ้นไป” ไม่ว่าการยอมรับชำระหนี้จะเป็นเพราะลูกหนี้ได้ชำระหนี้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ หรือเป็นกรณีเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันได้ *** ก็ตาม

คำว่า “ความระงับแห่งหนี้” (extinction of obligation) หรือ “หนี้ระงับ” (extinguished) มีความหมายเช่นไรนั้น ผู้เขียนได้ศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทยแล้วสรุปได้ดังนี้

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8253/2538

** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8237/2538 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6070/2539

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321

(ก) หนี้ระงับ หมายความว่า หนี้ได้สิ้นสุดลง และการชำระหนี้เป็นการระงับหนี้ คือ ทำให้หนี้หรือสิทธิเรียกร้องได้สิ้นสุดลง โดยทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ไม่มีการเรียกร้องกันในหนี้ต่อไปแล้ว¹⁹

(ข) หนี้ระงับ หมายความว่า หน้าที่ในการชำระหนี้ของลูกหนี้นั้นไม่มีอยู่อีก แต่มิได้หมายความว่ามูลหรือบ่อเกิดแห่งหนี้ระงับสิ้นไปด้วยแต่อย่างใด เพราะมูลหรือบ่อเกิดแห่งหนี้ต้องยังคงอยู่เพื่อรองรับหนี้ที่ชำระกันไปแล้ว เพราะหากบ่อเกิดแห่งหนี้ระงับไปก็จะหมายความว่าสิ่งที่ชำระกันไปเป็นการชำระไปโดยไม่มีมูลจะอ้างตามกฎหมาย²⁰

(ค) หนี้ระงับ หมายความว่า การสิ้นสุดแห่งความสัมพันธ์ที่เรียกว่า “หนี้” กล่าวคือ เจ้าหนี้สิ้นสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตน และลูกหนี้ก็สิ้นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้²¹

จากความเห็นของนักกฎหมายไทยดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า เมื่อลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติตามชำระหนี้โดยชอบและเจ้าหนี้อยอมรับการชำระหนี้แล้วย่อมมีผลทำให้หนี้เป็นอันระงับสิ้นไป โดยเจ้าหนี้สิ้นสิทธิที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้และลูกหนี้ก็สิ้นหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้เช่นกัน

ผลของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 นี้มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 494 โดยมีได้มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนก็ได้ศึกษาทั้งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น และประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน เพื่อวิเคราะห์ว่ากฎหมายต่างประเทศดังกล่าวบัญญัติผลของการวางทรัพย์ไว้เช่นไร เหมือนหรือต่างจากการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างไร ดังต่อไปนี้

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 494 บัญญัติว่าผลของการวางทรัพย์คือ ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ (relieved from obligation) โดยมีได้บัญญัติชัดแจ้งว่าหนี้ระงับสิ้นไป (extinguished) ดังเช่นการแปลงหนี้ใหม่ (novation) การปลดหนี้ (release) และหนี้เคลื่อนกลืนกัน (merger)^{*} อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามาตรา 494 จะบัญญัติโดยใช้ถ้อยว่า “หลุดพ้นจากหนี้” แต่ในทางตำราและคำพิพากษาของศาลญี่ปุ่นเห็นตรงกันว่า การวางทรัพย์มีผลถึงขนาดทำให้หนี้ระงับสิ้นไปเลย

¹⁹ จิต เศรษฐบุตร์, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 21 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 192.

²⁰ ศนันทกรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 196.

²¹ อรพรรณ พันธ์พัฒนา, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2553), หน้า 71.

* Article 513 If the parties conclude a contract which changes any element of an obligation, such obligation shall be extinguished by novation.

เพราะถือว่าเป็นการชำระหนี้อย่างหนึ่งนั่นเอง²² ในทางตำราจึงเรียกการวางทรัพย์ตามมาตรา 494 ว่าเป็น “การวางทรัพย์เพื่อการชำระหนี้”²³ และความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นกับวัตถุแห่งหนี้หลังจากได้ การวางทรัพย์แล้ว ย่อมตกแก่เจ้าหนี้ที่จะรับเอาประโยชน์และความเสี่ยงภัยดังกล่าว และไม่สามารถ เรียกหรือความเสียหายจากการขาดดอกเบี้ยและประโยชน์อื่นใดได้²⁴

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน บัญญัติเรื่องผลของการวางทรัพย์ ไว้ในมาตรา 378 และมาตรา 379 ซึ่งแบ่งผลของการวางทรัพย์เป็น 2 กรณี คือ

กรณีแรก หากสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ที่วางสิ้นไปแล้ว การวางทรัพย์มีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ (freed from obligation) โดยถือเสมือนว่าได้ปฏิบัติการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ในเวลาที่ได้วางทรัพย์

กรณีที่สอง หากสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ที่วางไม่ระงับสิ้นไป กล่าวคือ ลูกหนี้ยังมีสิทธิที่จะถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ กรณีนี้ ลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ และหาก ลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางก็ถือว่าไม่มีการวางทรัพย์มาก่อน แต่ในระหว่างที่ลูกหนี้ยังมีได้ถอนทรัพย์ที่วางนั้น เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะรับเอาทรัพย์ที่วางไปได้ ดังนั้น แม้ยังมิได้รับเอาทรัพย์ไปก็ตาม ความเสี่ยง และประโยชน์ที่ออกเเยในตัวทรัพย์ย่อมตกแก่เจ้าหนี้ โดยลูกหนี้ไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ยหรือค่าสินไหมทดแทนแต่อย่างใด

ดังที่ผู้เขียนได้จัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบเพื่อการวิเคราะห์ (ตารางที่ 1) ไว้แล้วท้ายบทนี้

เมื่อพิจารณาตัวบทของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันว่าด้วยผลของการวางทรัพย์ดังกล่าวเห็นได้ว่า กฎหมายบัญญัติผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ว่าทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ (freed from obligation)²⁵ ซึ่งต่างจากกรณีการชำระหนี้ (performance) การหักกลบลบ

²² ทาคาชิ อุซุซึตะ, กฎหมายแพ่ง 3 หนี้ หลักทั่วไปและการประกันหนี้ด้วยทรัพย์ (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3), หน้า 105-106 (ฉบับภาษาญี่ปุ่น) และ มาซามิชิ โอคุตะ, หนี้หลักทั่วไป, หน้า 566-567. (ฉบับภาษาญี่ปุ่น)

²³ สัมภาษณ์ วีรวัฒน์ จันทโชติ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 28 เมษายน 2557.

²⁴ Becker, J.E. de, Annotated Civil Code of Japan. (Vols.2) (London: Butterworths & Co.,and Bell Yard, Temple Bar Law Publishers, 1909), pp.96-97.

²⁵ Cohn E.J., Manual of German Law (Volume 1 General Introduction Civil Law) (London: Oceana Publications, Inc, 1968), pp.124.

หนี้ (set-off) และการปลดหนี้ (forgiveness) * ที่กฎหมายบัญญัติชัดเจนว่าเป็นผลให้หนี้ระงับสิ้นไป (extinguished หรือ expires) ดังนั้น การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันจึงมีผลทางกฎหมายให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้เท่านั้น มิได้ทำให้หนี้ระงับแต่อย่างใด

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ผลของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ประกอบความเห็นของนักกฎหมาย แนวคำพิพากษาศาลฎีกา และตัวบทกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นดังนี้

ประการแรก แม้การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะมีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น แต่ในส่วนผลของการวางทรัพย์นั้น เห็นได้ว่าผู้ร่างตั้งใจเอาแบบอย่างมาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 494 เท่านั้น โดยมีได้เอาแบบอย่างผลของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเลย

ประการที่สอง การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมีผลทางกฎหมายทำให้หนี้ระงับสิ้นไป แต่การวางทรัพย์ตามมาตรา 331 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งมีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นนั้น นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ และศาลไทยกลับเห็นว่าเป็นแต่เพียงทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้เท่านั้น แต่ไม่ทำให้หนี้ระงับแต่อย่างใด

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 มีผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้เท่านั้น ซึ่งคำว่า “หลุดพ้นจากหนี้” นี้หมายถึง มีผลเช่นเดียวกับการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ เพียงแต่หนี้ยังไม่ระงับสิ้นไป

ดังที่ผู้เขียนได้จัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบเพื่อการวิเคราะห์ (ตารางที่

3) ไว้แล้วท้ายบทนี้

* Section 362 : Extinction by performance

(1) An obligation is extinguished if the performance owed is rendered to the obligee.

(2) If performance is rendered to a third party for the purpose of performing the contract, the provisions of section 185 apply.

Section 389 : Effect of set-off

The effect of set-off is that the claims, to the extent that they correspond, are deemed to expire at the time when they are set against each other as being appropriate for set-off.

Section 397 : Contract of forgiveness, acknowledgement of non-indebtedness

(1) The obligation expires if the obligee forgives the obligor the debt by contract.

(2) The same applies if the obligee acknowledges by contract with the obligor that there is no obligation.

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อสังเกตเกี่ยวกับผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สิน
ดังนี้

ประการแรก แม้จะถือว่าการวางทรัพย์สินเป็นการขอปฏิบัติการ
ชำระหนี้ มิใช่การชำระหนี้ และไม่ทำให้หนี้ระงับก็ตาม แต่ตราบใดที่ลูกหนี้ยังมีได้ถอนทรัพย์สินที่วาง ผล
ทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินก็จะเหมือนกับผลทางกฎหมายของการที่เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้แล้ว
กล่าวได้ว่าผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามมาตรา 331 เป็นประโยชน์ต่อลูกหนี้มากกว่าการขอ
ปฏิบัติการชำระหนี้โดยมิได้วางทรัพย์สินตามมาตรา 330 กล่าวคือ การวางทรัพย์สินนั้นมีผลให้ลูกหนี้หลุด
พ้นจากหนี้ มิใช่เพียงปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้เท่านั้น

ประการที่สอง ในเมื่อการวางทรัพย์สินเป็นการขอปฏิบัติการชำระ
หนี้ และเมื่อมีการวางทรัพย์สินเจ้าหนี้ก็ยังมีได้มารับเอาทรัพย์สินนั้นไปทันที ตรงกันข้าม ลูกหนี้มีสิทธิถอน
ทรัพย์สินที่วางได้ ส่วนเจ้าหนี้เองก็มีสิทธิไม่มารับเอาทรัพย์สินที่วางหากเห็นว่าเป็นการชำระหนี้ไม่ถูกต้อง
ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้เหตุใดกฎหมายจึงให้ลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากหนี้ ทั้งๆ ที่มีใช้การชำระหนี้

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ตามลำดับแนวคิดของกฎหมายลักษณะหนี้เรียงลำดับ
ตั้งแต่การไม่ชำระหนี้ การขอปฏิบัติการชำระหนี้ จนถึงการชำระหนี้ ว่ามีผลทางกฎหมายอย่างไร จาก
การวิเคราะห์ดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่า หน้าที่ของลูกหนี้ก็คือชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์
อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ ถ้าลูกหนี้ทำหน้าที่ดังกล่าวครบถ้วนสมบูรณ์แล้วกฎหมายก็ให้ถือว่าหนี้นั้นได้
ระงับสิ้นไป เจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้อีกมิได้ แต่หากลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้แล้วแต่
การชำระหนี้ไม่บรรลุผลเพราะเจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ หากการบอกปิดดังกล่าวไม่มีเหตุ
อ้างได้ด้วยกฎหมาย กฎหมายก็บัญญัติผลทางกฎหมายของการขอปฏิบัติการชำระหนี้ในทางเป็นคุณ
แก่ลูกหนี้คือปลดเปลื้องจากความรับผิดชอบจากการไม่ชำระหนี้ ความเป็นคุณของผลทางกฎหมาย
ดังกล่าวยังเสมือนเป็นการลงโทษเจ้าหนี้ด้วย กล่าวคือ เมื่อเจ้าหนี้เป็นฝ่ายบอกปิดไม่รับชำระหนี้เอง
เจ้าหนี้ก็ย่อมไม่มีสิทธิที่จะได้รับดอกเบี้ยจากการไม่ชำระหนี้ เป็นต้น

กระนั้นก็ตาม แม้ลูกหนี้จะได้รับผลทางกฎหมายในทางเป็นคุณจากการขอ
ปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้วก็ตาม แต่ด้วยเหตุที่หนี้ยังมีอยู่มิได้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด ภาระของ
ลูกหนี้จึงยังคงมีอยู่ที่จะต้องชำระหนี้ให้ได้ หากยังไม่อาจชำระได้ก็ต้องดูแลรักษาทรัพย์สินอันเป็นวัตถุ
แห่งหนี้ไว้ด้วยความระมัดระวังดังเช่นวิญญูชนพึงรักษาทรัพย์สินของตนเอง ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ลูกหนี้
จึงมีอาจปฏิเสธภาระนี้ได้ กฎหมายจึงบัญญัติทางออกเพื่อเป็นการช่วยเหลือลูกหนี้ที่ดีที่พยายามจะ
ชำระหนี้ด้วยการกำหนดวิธีการให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากภาระในการดูแลรักษาทรัพย์สินดังกล่าวด้วยการให้
ลูกหนี้มีช่องทางที่จะเอาทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้มาวางไว้ต่อคนกลางซึ่งก็คือสำนักงานวางทรัพย์สิน
ประโยชน์ที่เกิดแก่ลูกหนี้ก็คือ ลูกหนี้หมดภาระในการดูแลรักษาทรัพย์สิน ส่วนประโยชน์ด้านเจ้าหนี้ใน
การที่จะได้รับชำระหนี้ก็ยังไม่สิ้นไป เพราะเจ้าหนี้ยังมีสิทธิมารับเอาทรัพย์สินไปจากสำนักงานวางทรัพย์สิน
ได้ อีกทั้งการวางทรัพย์สินก็ไม่ถือเป็นภาระบังคับขึ้นใจให้เจ้าหนี้ต้องรับเอาทรัพย์สินที่วางไปอนึ่งจะทำให้เป็น
การชำระหนี้ที่สมบูรณ์แต่อย่างใด เพราะแม้จะได้มีการวางทรัพย์สินแล้วเจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิพิจารณาและ
ตัดสินใจอีกขั้นหนึ่งว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้นหรือไม่ หากเห็นว่าทรัพย์สินที่วางไว้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์

อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ก็ไม่รับเอาทรัพย์สินนั้นก็ได้อันกล่าวได้ว่าการวางทรัพย์สินได้กระทบต่อสิทธิของเจ้าหนี้ตามหนี้เดิมเลย

เมื่อกฎหมายได้กำหนดช่องทางพิเศษที่จะช่วยเหลือลูกหนี้หรือเป็นทางออกแก่ลูกหนี้ด้วยการวางทรัพย์สินไว้แล้ว โดยหลักเหตุผลธรรมดาที่จะส่งเสริมให้ลูกหนี้ได้ใช้วิธีการวางทรัพย์สินในการปลดเปลื้องภาระของตน ขณะเดียวกันก็เพื่อป้องกันเจ้าหนี้มิให้ใช้สิทธิของตนในทางมิชอบกลับแก่ลูกหนี้ด้วยการไม่รับชำระหนี้อันทำให้ลูกหนี้เดือดร้อน กฎหมายจึงจำเป็นต้องบัญญัติผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินให้เป็นคุณแก่ลูกหนี้ยิ่งกว่าผลทางกฎหมายของการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแต่มิได้วางทรัพย์สิน

ในทางกลับกัน หากกฎหมายบัญญัติให้การขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบกับการวางทรัพย์สินมีผลทางกฎหมายเหมือนกันแล้ว อาจไม่มีลูกหนี้รายใดวางทรัพย์สิน เพราะหนี้ส่งมอบทรัพย์สินซึ่งมีทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ การที่ลูกหนี้ครอบครองทรัพย์สินอยู่ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง สังกมทรัพย์สิน หรือเงินก็ตาม ลูกหนี้อาจได้ประโยชน์ด้วยการใช้ทรัพย์สินนั้นระหว่างที่ครอบครองอยู่ก็ได้ เช่น หากเป็นหนี้ส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ลูกหนี้อาจใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินนั้นอย่างระมัดระวังเพื่อมิให้เสื่อมค่า หรือเสียหายก็ได้ หรือหากเป็นการส่งมอบเงินเป็นจำนวนแน่นอน การที่เจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้ย่อมทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องเสียดอกเบี้ยผิดนัดแก่เจ้าหนี้ อีกทั้งดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นนับแต่วันที่เจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้ย่อมตกเป็นของลูกหนี้ เป็นต้น หากประโยชน์จากการได้ใช้ทรัพย์สินมีมากกว่าภาระที่ต้องดูแลรักษาทรัพย์สินจนกว่าจะส่งมอบแก่เจ้าหนี้แล้ว ลูกหนี้ก็อาจพึงพอใจที่จะดูแลรักษาทรัพย์สินมากกว่าการวางทรัพย์สินก็ได้ ดังนั้น หากลูกหนี้ประสงค์จะไม่แบกรับภาระและความเสี่ยงจากการดูแลรักษาทรัพย์สินแล้วมาวางทรัพย์สินอันเป็นการส่งมอบทรัพย์สินจากการครอบครองของตน ลูกหนี้ที่วางทรัพย์สินก็สมควรที่จะได้รับผลทางกฎหมายในทางเป็นคุณยิ่งกว่าลูกหนี้ที่เพียงแต่ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบเท่านั้นโดยมิได้วางทรัพย์สินแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี กฎหมายก็ยังคำนึงถึงหลักการสำคัญของหนี้คือ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ชอบที่จะได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ แม้ลูกหนี้จะได้วางทรัพย์สินแล้ว แต่เจ้าหนี้ก็ยังมิได้รับเอาทรัพย์สินนั้นไป กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเจ้าหนี้ยังมิได้รับชำระหนี้นั่นเอง การวางทรัพย์สินจึงจะให้ผลทางกฎหมายเป็นการชำระหนี้แล้วทำให้หนี้ระงับสิ้นไปหาได้ไม่ จึงเป็นที่มาว่ากฎหมายมิได้บัญญัติว่าการวางทรัพย์สินเป็นการชำระหนี้และทำให้หนี้ระงับนั่นเอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามมาตรา 331 ที่ว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้เป็นผลทางกฎหมายที่อยู่ระหว่างผลทางกฎหมายของการชำระหนี้ ก็กับการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามมาตรา 330 กล่าวคือ การวางทรัพย์สินมีผลทางกฎหมายเป็นคุณแก่ลูกหนี้ยิ่งกว่าการชำระหนี้ เพราะการชำระหนี้ทำให้หนี้ระงับ แต่การวางทรัพย์สินมิได้ทำให้หนี้ระงับ แต่การวางทรัพย์สินก็มีผลทางกฎหมายเป็นคุณแก่ลูกหนี้ยิ่งกว่าการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ เพราะการวางทรัพย์สินทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ ในขณะที่การขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบมีผลเพียงทำให้ลูกหนี้ปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้เท่านั้น

เพื่อให้เห็นความแตกต่างของผลทางกฎหมายของการขอปฏิบัติการชำระหนี้ตามมาตรา 330 การวางทรัพย์ตามมาตรา 331 และการชำระหนี้ ผู้เขียนจึงสรุปเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงข้อเหมือนและข้อแตกต่างดังต่อไปนี้

(1) **ข้อเปรียบเทียบผลทางกฎหมายระหว่างการขอปฏิบัติการชำระหนี้ตามมาตรา 330 และการวางทรัพย์ตามมาตรา 331**

(ก) ความรับผิดชอบของลูกหนี้

ข้อเหมือน

หากลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามมาตรา 330 แล้ว เจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้ หรือเจ้าหนี้ไม่อาจรับชำระหนี้ได้โดยไม่มีเหตุจ้องอ้างได้ตามกฎหมาย ลูกหนี้จึงใช้เหตุนี้ไปวางทรัพย์ ผลทางกฎหมายคือ นอกจากลูกหนี้จะปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้เพราะได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ ตามมาตรา 330 แล้ว การวางทรัพย์ยังทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ตามมาตรา 331 อีกด้วย และแม้ต่อมาจะได้มีการถอนทรัพย์ที่วางซึ่งมีผลเสมือนกับว่ามีได้มีการวางทรัพย์ไว้เลยก็ตาม การถอนทรัพย์ก็มีผลเพียงว่าทำให้ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้เท่านั้น แต่ลูกหนี้ยังคงได้รับประโยชน์จากการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามมาตรา 330 อยู่ ดังนั้น การถอนทรัพย์ที่วางในกรณีนี้จึงยังคงมีผลให้ลูกหนี้ปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ต่อไป

ข้อแตกต่าง

หากลูกหนี้มีได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้แต่ไปใช้สิทธิวางทรัพย์เลย โดยอ้างเหตุว่าไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน กรณีนี้แม้การวางทรัพย์จะทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ตามมาตรา 331 ก็ตาม แต่หากต่อมาได้มีการถอนทรัพย์ที่วางซึ่งมีผลเสมือนกับว่ามีได้มีการวางทรัพย์ไว้เลย ลูกหนี้น้อยไม่ได้รับประโยชน์จากการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบคือการได้รับปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 330 เพราะมิได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้มาก่อน ดังนั้น ลูกหนี้จึงต้องรับผิดชอบจากการไม่ชำระหนี้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในกรณีนี้ความรับผิดชอบของลูกหนี้เป็นความรับผิดชอบจากการไม่ชำระหนี้นั่นเอง

(ข) ทรัพย์ที่ต้องส่งมอบ

ข้อเหมือน

หากลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแต่ไม่ได้วางทรัพย์ แม้ลูกหนี้จะปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ก็ตาม แต่ลูกหนี้มิได้ปลดเปลื้องจากหนี้ และที่สำคัญก็คือ หนี้้นั้นยังคงอยู่ มิได้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด ดังนั้น ลูกหนี้จึงยังมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ต่อไป แต่การที่เจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้ทำให้ลูกหนี้นั้นยังมีหน้าที่ต้องรักษาทรัพย์นั้นไว้ด้วยความระมัดระวังอย่างเช่นวิญญูชนจะพึงสงวนรักษาทรัพย์สินของตนเองจนกว่าจะได้ส่งมอบทรัพย์นั้นแก่เจ้าหนี้ ตามมาตรา 323 วรรคท้าย ซึ่งหน้าที่ในการรักษาทรัพย์จนกว่าจะส่งมอบนี้ต้องกระทำอย่าง

วิญญูชนพึงรักษาทรัพย์ของตนเอง จึงมีผลทำให้ลูกหนี้ต้องมีภาระและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าว ลูกหนี้จะเพียงแต่ดูแลแต่มีได้ใช้ความระมัดระวังแล้วปล่อยให้ทรัพย์สูญหาย เสียหาย หรือเสื่อมสลายไม่ได้ ส่วนการวางทรัพย์นั้น หากได้มีการถอนทรัพย์ที่วางซึ่งการถอนทรัพย์มีผลเสมือนมิได้มีการวางทรัพย์ไว้เลย ดังนั้น เมื่อทรัพย์นั้นกลับมาอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ และหนี้ยังมีได้ระงับสิ้นไป ลูกหนี้จึงมีหน้าที่ต้องรักษาทรัพย์นั้นไว้ด้วยความระมัดระวังอย่างเช่นวิญญูชนจะพึงสงวนรักษาทรัพย์สินของตัวเองจนกว่าจะได้ส่งมอบทรัพย์นั้นแก่เจ้าหนี้ ตามมาตรา 323 วรรคท้าย ไม่ว่าจะก่อนที่จะวางทรัพย์นั้นลูกหนี้จะได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามมาตรา 330 หรือไม่ก็ตาม

หากทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นเงิน หรือหนี้เงิน การที่ลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามมาตรา 330 แล้ว ก็มีผลให้ลูกหนี้ไม่ต้องเสียดอกเบี้ยนับแต่วันที่ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบนั้น²⁶ ซึ่งผลทางกฎหมายดังกล่าวเหมือนกับกรณีที่ลูกหนี้ได้วางทรัพย์ตามมาตรา 331 เช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ตามมาตรา 330 มาก่อนที่จะวางทรัพย์ ลูกหนี้ก็ไม่ต้องเสียดอกเบี้ยนับแต่วันที่ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ แต่หากลูกหนี้มาวางทรัพย์โดยมิได้มีการขอปฏิบัติการชำระหนี้ตามมาตรา 330 มาก่อน ลูกหนี้ก็ไม่ต้องเสียดอกเบี้ยนับแต่วันที่ได้มีการวางทรัพย์

ข้อแตกต่าง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า แม้ว่าลูกหนี้จะได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามมาตรา 330 อันมีผลทำให้ลูกหนี้ปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ก็ตาม แต่ลูกหนี้ยังมีหน้าที่ต้องรักษาทรัพย์นั้นไว้ด้วยความระมัดระวังอย่างเช่นวิญญูชนจะพึงสงวนรักษาทรัพย์สินของตัวเองจนกว่าจะได้ส่งมอบทรัพย์นั้นแก่เจ้าหนี้ ตามมาตรา 323 วรรคท้าย อยู่ต่อไป แต่การวางทรัพย์เป็นการส่งมอบทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ให้แก่สำนักงานวางทรัพย์ ดังนั้น สำนักงานวางทรัพย์จึงทำหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพย์นั้นแทนลูกหนี้ และตราบไต่ที่ยังมิได้มีการถอนทรัพย์นั้นลูกหนี้ก็มิต้องรับประโยชน์หรือผลร้ายในการสูญหาย เสียหาย หรือเสื่อมสลายของทรัพย์ที่ได้วางไว้

(2) ข้อเปรียบเทียบผลทางกฎหมายระหว่างการวางทรัพย์ตามมาตรา 331 และการชำระหนี้

(ก) ความรับผิดชอบของลูกหนี้

ข้อเหมือน

การวางทรัพย์เป็นผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ ซึ่งหมายถึง นอกจากจะปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดชอบจากการไม่ชำระหนี้แล้ว ยังไม่ต้องดูแลรักษาทรัพย์เพื่อ

²⁶ พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล) และ ยล ธีรกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้ บรรพ 2 มาตรา 194-353, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: กองทุนศาสตราจารย์นิติ ดิงศภัทย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 300.

รอส่งมอบให้เจ้าหน้าที่ และไม่ต้องรับผิดชอบในประโยชน์นอกเงยหรือผลร้ายจากสูญหาย เสียหาย หรือบุบสลายที่เกิดกับตัวทรัพย์สินแต่อย่างใด ผลทางกฎหมายดังกล่าวจึงคล้ายหรือเหมือนกับการชำระหนี้

ข้อแตกต่าง

การวางทรัพย์สินมีผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ แม้ผลทางกฎหมายจะเหมือนกับการชำระหนี้ตราบเท่าที่ยังมิได้มีการถอนทรัพย์สินที่วางก็ตาม แต่ก็มีข้อแตกต่างกัน กล่าวคือ การวางทรัพย์สินเป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ให้แก่สำนักงานวางทรัพย์สินซึ่งเป็นคนกลางเพื่อให้เจ้าหน้าที่มารับเอาทรัพย์สินนั้นไป การวางทรัพย์สินจึงเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของฝ่ายลูกหนี้ โดยเจ้าหน้าที่มิได้แสดงเจตนาตอบรับ ดังนั้น แม้การวางทรัพย์สินจะทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ แต่การวางทรัพย์สินก็มีใช้การชำระหนี้และไม่ทำให้หนี้ระงับแต่อย่างใด ในขณะที่การชำระหนี้เป็นการแสดงเจตนาของลูกหนี้ที่จะชำระหนี้ และเจ้าหน้าที่มิได้แสดงเจตนาตอบรับด้วยการรับชำระหนี้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาสองฝ่าย และมีผลทางกฎหมายให้หนี้ระงับสิ้นไป

(ข) ทรัพย์สินที่ต้องส่งมอบ

ข้อเหมือน

เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ได้วางทรัพย์สิน ณ สำนักงานวางทรัพย์สินแล้ว สำนักงานวางทรัพย์สินก็มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินต่อไปโดยฝ่ายลูกหนี้หมดภาระในการดูแลรักษาทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ต่อไป ส่วนการชำระหนี้เป็นกรณีที่บุคคลผู้ชำระหนี้ได้ส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่และเจ้าหน้าที่ได้รับมอบไปแล้ว ดังนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่รับชำระหนี้แล้วย่อมมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเอง โดยลูกหนี้หมดภาระในการดูแลรักษาทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ต่อไปเช่นเดียวกัน

ข้อแตกต่าง

แม้จะได้มีการวางทรัพย์สินไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์สินแล้วก็ตาม แต่โดยที่การวางทรัพย์สินเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้เป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของผู้วางทรัพย์สิน ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติให้ลูกหนี้ถอนทรัพย์สินที่วางได้ เว้นแต่สิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์สินที่วางจะได้อันไปตามมาตรา 334 และมาตรา 335 อย่างไรก็ตาม หากพ้นกำหนด 10 ปี นับแต่เจ้าหน้าที่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์สินแล้วแต่มิได้มารับเอาทรัพย์สินที่วางไว้จากสำนักงานวางทรัพย์สิน แม้เดิมลูกหนี้จะได้สละสิทธิถอนทรัพย์สินไปแล้ว ลูกหนี้ก็ยังถอนทรัพย์สินได้ ตามมาตรา 339 แต่การชำระหนี้เป็นการแสดงเจตนาตรงกันระหว่างลูกหนี้ที่ขอชำระหนี้และเจ้าหน้าที่รับชำระหนี้ ดังนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่รับชำระหนี้เป็นผลให้หนี้ระงับสิ้นไปแล้ว ลูกหนี้จะถอนคืนการส่งมอบหรือขอให้เจ้าหน้าที่คืนทรัพย์สินที่ส่งมอบในการชำระหนี้ไม่ได้

ประการที่สาม ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการวางทรัพย์สินเกิดขึ้นเพราะเหตุจากตัวเจ้าหน้าที่โดยลูกหนี้มิได้มีส่วนผิดด้วย ดังนั้น หากพิจารณาเชิงระบบกฎหมายที่บัญญัติเรื่องการวาง

ทรัพย์สินไว้เป็นส่วนหนึ่งของการชำระหนี้อันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้หนี้ระงับ ประกอบกับเหตุด้านความเป็นธรรมแก่ลูกหนี้ที่พร้อมจะปฏิบัติตามชำระหนี้แต่ไม่อาจชำระหนี้ได้เนื่องจากมีเหตุขัดข้องของตัวเองแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการสมเหตุสมผลที่จะตีความได้ว่าการวางทรัพย์สินเป็นการชำระหนี้อย่างหนึ่งและมีผลทำให้หนี้ระงับสิ้นไป อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่และศาลไทยได้ถือมาตลอดว่าการวางทรัพย์สินเป็นเพียงการขอปฏิบัติตามชำระหนี้เท่านั้น หากประสงค์จะให้มีการตีความมาตรา 331 ว่าการวางทรัพย์สินเป็นการชำระหนี้หนึ่งและมีผลทำให้หนี้ระงับสิ้นไปดังเช่นการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ยังคงต้องใช้เวลาในการศึกษาวิจัย และมีการแก้กฎหมายให้ชัดเจน นักกฎหมายไทยและศาลไทยจึงจะเห็นตรงกันว่า การวางทรัพย์สินเป็นการชำระหนี้และทำให้หนี้ระงับ

4.3.2.2 กรรมสิทธิ์ ดอกผล และความเสี่ยงภัยในทรัพย์สินที่วาง

ดังได้กล่าวไว้โดยละเอียดในหัวข้อก่อนแล้วว่า การวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 มีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ ซึ่งไม่เพียงแต่จะปลดปล่อยจากความรับผิดชอบที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้เท่านั้น แต่ยังมีผลเสมือนกับว่าได้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้แล้ว เพียงแต่หนี้ยังไม่ระงับสิ้นไปเท่านั้น ดังนั้น ในการพิจารณาถึงผลของการวางทรัพย์สินเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ ดอกผล และความเสี่ยงภัยในทรัพย์สินที่วางนี้ ผู้เขียนได้แยกการพิจารณาและวิเคราะห์เป็นดังนี้

(1) กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่วาง

การวางทรัพย์สินเป็นวิธีการขอปฏิบัติตามชำระหนี้เฉพาะหนี้ส่งมอบทรัพย์สินเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง สังกมทรัพย์สิน หรือเงินก็ตาม การวางทรัพย์สินจึงมีผลเป็นการส่งมอบทรัพย์สินแก่คนกลางคือสำนักงานวางทรัพย์สินเพื่อให้เจ้าหนี้มารับเอาทรัพย์สินที่วางนั้นไป ดังนั้น การวางทรัพย์สินจึงไม่มีผลโดยตรงต่อการโอนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สิน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือโดยหลักทั่วไปแล้วการวางทรัพย์สินมิได้ก่อให้เกิดผลเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั่นเอง ซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ตามประเภทของทรัพย์สินดังต่อไปนี้

(ก) กรณีเป็นทรัพย์สินทั่วไปที่มีใช้เงิน

ไม่ว่าทรัพย์สินที่ส่งมอบจะเป็นทรัพย์สินทั่วไป ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง หรือ สังกมทรัพย์สินอื่นที่มีใช้เงินก็ตาม กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะโอนเมื่อใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับหลักกฎหมายว่าด้วยการโอนกรรมสิทธิ์ เช่น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายกันย่อมโอนไปยังผู้ซื้อเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน * แต่หากเป็นการซื้อขายทรัพย์สินที่จะต้องมีการกำหนดตัวทรัพย์สินก่อน กรรมสิทธิ์จะโอนก็ต่อเมื่อได้กำหนดตัวทรัพย์สินแล้วว่าเป็นทรัพย์สินชิ้นใด ** หรือหากคู่สัญญาได้กำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนไขไว้ว่าจะ

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 460

ให้กรรมสิทธิ์โอนต่อเมื่อได้เป็นไปตามเงื่อนไขหรือถึงกำหนดเวลานั้น * เป็นต้น ส่วนการส่งมอบทรัพย์สินเป็นหน้าที่ทางลูกหนี้มีหน้าที่ต้องกระทำเพื่อให้เจ้าหนี้ได้เข้าครอบครองทรัพย์สิน ซึ่งแยกต่างหากจากกันกับการโอนกรรมสิทธิ์

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ตกลงซื้อรถยนต์คันสีขาจากนาย ข. โดยมีได้มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์ในรถยนต์คันดังกล่าว กรณีนี้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ย่อมโอนไปยังนาย ก. โดยผลของกฎหมายทันที และเนื่องจากสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทน ผู้ซื้อและผู้ขายจึงต่างเป็นเจ้าหนี้และเป็นลูกหนี้ของกันและกัน กล่าวคือ นาย ก. มีหนี้ต้องชำระเงินแก่นาย ข. และนาย ข. มีหนี้ต้องส่งมอบรถยนต์ให้แก่ นาย ก. ซึ่งจะเห็นได้ว่าหนี้ส่งมอบและหนี้ชำระราคานั้นเป็นคนละส่วนกับการโอนกรรมสิทธิ์ในตัวรถยนต์ซึ่งได้โอนไปแล้วแม้จะยังมีได้ส่งมอบและชำระราคากันก็ตาม

กรณีตามตัวอย่างเห็นได้ว่า แม้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์จะโอนไปยังผู้ซื้อแล้วก็ตาม แต่ผู้ขายก็ยังมีหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ให้แก่ผู้ซื้อ และผู้ซื้อก็ยังหนี้ต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขาย หากผู้ขายไม่ส่งมอบทรัพย์สิน หรือผู้ซื้อไม่ชำระราคา ก็เป็นเรื่องที่อีกฝ่ายต้องไปว่ากล่าวหรือใช้สิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายชำระหนี้ให้ถูกต้องต่อไป แต่ไม่กระทบต่อกรรมสิทธิ์ที่ได้โอนไปแล้วแต่อย่างใด

ในทำนองเดียวกัน กรณีตามตัวอย่างที่ยกมา หากปรากฏว่า เมื่อ นาย ข. ผู้ขาย นำรถยนต์ที่ซื้อขายไปส่งมอบให้แก่ นาย ก. แต่ นาย ก. บอกปิดไม่ยอมรับมอบโดยไม่มีมูลจะอ้างด้วยกฎหมายได้ เช่นนี้ถือได้ว่า นาย ข. ซึ่งเป็นลูกหนี้ในหนี้ส่งมอบรถยนต์ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อนาย ก. ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ในหนี้ส่งมอบรถยนต์โดยชอบแล้วตามมาตรา 330 อันมีผลให้ลูกหนี้ปลดปล่อยจากบรรดาความรับผิดชอบจากการไม่ชำระหนี้ แต่หนี้ที่ต้องส่งมอบรถยนต์ยังมีอยู่ ลูกหนี้จึงต้องดูแลรักษารถยนต์จนกว่าจะได้ส่งมอบ ดังนั้น หากลูกหนี้ต้องการหลุดพ้นจากหนี้ ลูกหนี้ก็ต้องนำรถยนต์ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์สิน หลุดพ้นจากหนี้ที่ว่านี้ก็คือหลุดพ้นจากหนี้ส่งมอบรถยนต์นั่นเอง ลูกหนี้จึงไม่มีหนี้ส่งมอบรถยนต์อีกต่อไป เพราะได้ส่งมอบให้สำนักงานวางทรัพย์สินไปแล้ว แต่หากเจ้าหนี้ไม่มารับเอารถยนต์ไปจากสำนักงานวางทรัพย์สิน และสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์สินยังมีอยู่ ลูกหนี้ย่อมมีสิทธิถอนรถยนต์ที่วางไว้ได้โดยไม่ต้องคำนึงว่ากรรมสิทธิ์ในรถยนต์นั้นจะโอนไปยังเจ้าหนี้แล้วหรือไม่ เพราะการถอนทรัพย์สินไม่กระทบต่อกรรมสิทธิ์ที่ได้โอนไปยังเจ้าหนี้แล้ว และเมื่อถอนทรัพย์สินคือรถยนต์กลับคืนมาแล้ว ลูกหนี้ก็ยังมีหน้าที่ต้องส่งมอบรถยนต์ให้แก่เจ้าหนี้อยู่ต่อไป และตราบไต่ที่ยังมิได้ส่งมอบ ลูกหนี้ก็มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะดูแลรักษาทรัพย์สินด้วยความระมัดระวังจนกว่าจะได้ส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 459

(ข) เงิน

เงินเป็นสังกมทรัพย์ประเภทหนึ่งซึ่งในการชำระหนี้ซึ่งมีทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นเงินนั้น ลูกหนี้ต้องนำเงินตามจำนวนที่จะต้องชำระหนี้มาส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้ และหากเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้แล้วลูกหนี้นำเงินไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ กรณีนี้มีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่ากรรมสิทธิ์ในเงินดังกล่าวโอนไปยังเจ้าหนี้แล้วหรือไม่ ลูกหนี้ถอนเงินคืนจากสำนักงานวางทรัพย์ได้หรือไม่

ผู้เขียนมีความเห็นว่า แม้ทรัพย์ที่นำไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์จะเป็นเงินซึ่งเป็นสังกมทรัพย์ก็ตาม ผลทางกฎหมายในเรื่องกรรมสิทธิ์และการถอนทรัพย์ที่วางไว้ก็ยังคงเหมือนกับกรณีเป็นทรัพย์อื่นๆ ที่มีใช้เงินตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อก่อน กล่าวคือ ในหนี้เงินซึ่งทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นเงินนั้น ลูกหนี้มีหนี้ต้องส่งมอบเงินตามจำนวนที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ให้ถูกต้องครบถ้วน หากเจ้าหนี้รับชำระหนี้ นอกจากจะมีผลเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในเงินจำนวนนั้นไปยังเจ้าหนี้แล้ว ยังมีผลให้หนี้ระงับสิ้นไปด้วย ในทางกลับกัน หากเจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้ ลูกหนี้จึงนำเงินไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ กรณีนี้กรรมสิทธิ์ในเงินจะยังไม่โอนไปยังเจ้าหนี้ เพราะเจ้าหนี้ยังมิได้มารับเอาเงินนั้นไป หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เจ้าหนี้อาจปฏิเสธไม่ยอมรับเอาเงินนั้นไปโดยอ้างว่าไม่ครบจำนวนตามหนี้ก็ได้ กรรมสิทธิ์ในเงินจะโอนไปยังเจ้าหนี้ก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้ยอมรับเอาเงินที่ได้วางนั้นเท่านั้น ซึ่งการยอมรับเอาเงินของเจ้าหนี้อาจกระทำได้ด้วยการมารับเอาเงินนั้นไปหรือแสดงเจตนาว่าจะรับเอาเงินนั้นตามมาตรา 334 (2) ก็ได้ และเมื่อการวางเงิน ณ สำนักงานวางทรัพย์ไม่เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในเงินที่วางไปยังเจ้าหนี้ ลูกหนี้ย่อมมีสิทธิถอนเงินที่วางไว้คืนได้ถ้าสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ยังไม่สิ้นไป หรือการถอนทรัพย์เมื่อสิทธิเหนือทรัพย์ของเจ้าหนี้ได้สิ้นไปแล้วตามมาตรา 339 แล้วแต่กรณี

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ประการแรก กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์จะโอนไปเมื่อใดต้องพิจารณาจากผลแห่งกฎหมายเกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์ของนิติกรรมนั้นๆ ส่วนการวางทรัพย์เป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้หรือขอส่งมอบทรัพย์ให้แก่เจ้าหนี้โดยส่งมอบให้แก่สำนักงานวางทรัพย์ซึ่งเป็นคนกลางที่กฎหมายกำหนดขึ้นแทนอันเป็นผลมาจากข้อขัดข้องที่ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์แก่เจ้าหนี้ได้ ดังนั้น การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ ก็กับการวางทรัพย์จึงเป็นคนละส่วนกัน และการวางทรัพย์ไม่มีผลกระทบต่อกรรมสิทธิ์แต่อย่างใดไม่ว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์นั้นจะได้โอนไปยังเจ้าหนี้ก่อนที่จะมีวางทรัพย์แล้ว หรือยังไม่โอนไปก็ตาม

ประการที่สอง เมื่อได้วางทรัพย์ไปแล้ว แต่หากเจ้าหนี้ยังไม่มารับหรือยังไม่แสดงเจตนาว่าจะรับเอาทรัพย์ที่วาง ก็ถือว่าการวางทรัพย์ยังเป็นเพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้คือยังเป็นการขอส่งมอบทรัพย์อยู่ แต่ยังมีใช้การชำระหนี้เพราะเจ้าหนี้ยังมิได้ยอมรับมอบทรัพย์ ดังนั้น ลูกหนี้จึงมีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางคืนได้หากสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ยังไม่สิ้นไปตามมาตรา 334 และมาตรา 335 หรือถอนทรัพย์คืนเมื่อสิทธิเหนือทรัพย์ของเจ้าหนี้ได้สิ้นไปแล้วตามมาตรา 339

ประการที่สาม ในกรณีที่กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินได้โอนไปยังเจ้าหนี้แล้ว เช่น การซื้อขายที่ระบุตัวทรัพย์สินเป็นวัตถุประสงค์แล้ว เป็นต้น ในกรณีนี้ การที่ลูกหนี้ถอนทรัพย์สินที่วางไว้คืนมาก็ไม่ทำให้กรรมสิทธิ์ที่ได้โอนไปยังเจ้าหนี้แล้วกลับคืนมายังลูกหนี้ เจ้าหนี้จึงไม่เสียสิทธิแต่อย่างใด เพราะกรรมสิทธิ์ยังเป็นของเจ้าหนี้ และหนี้ส่งมอบทรัพย์สินจึงยังไม่ระงับสิ้นไป กล่าวคือ ลูกหนี้ยังคงมีหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินอยู่ ในกรณีเป็นการวางทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง เมื่อถอนทรัพย์สินแล้วลูกหนี้ยังมีภาระต้องดูแลรักษาทรัพย์สินนั้นด้วยความระมัดระวังดังเช่นวิญญูชนพึงรักษาดูแลทรัพย์สินของตนเอง จนกว่าจะได้ส่งมอบแก่เจ้าหนี้ตามมาตรา 323 ด้วย แต่หากเป็นกรณีการวางเงิน เมื่อลูกหนี้ถอนเงินที่วางไว้คืนกลับไป ผลทางกฎหมายคือเสมือนกับว่าลูกหนี้มิได้วางทรัพย์สินเลย ดังนั้น ลูกหนี้จึงต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยนับแต่วันที่เจ้าหนี้อาจเรียกดอกเบี้ยได้

ประการที่สี่ ในกรณีที่กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินได้โอนไปยังเจ้าหนี้แล้ว นอกจากการถอนทรัพย์สินที่วางจะไม่กระทบถึงกรรมสิทธิ์ที่ได้โอนไปแล้วดังกล่าว หากลูกหนี้ถอนทรัพย์สินแล้วนำไปขายต่อให้แก่บุคคลภายนอก เจ้าหนี้ก็มีสิทธิติดตามเอาคืนได้ตามมาตรา 1336 และมาตรา 1303

(2) ดอกผล และความเสี่ยงภัยในทรัพย์สินที่วาง

ในที่นี้ ดอกผล หมายถึง ดอกผลธรรมดา และดอกผลนิตินัย ส่วนความเสี่ยงภัย หมายถึง ความเสื่อมสภาพ สูญหายหรือบุบสลาย ซึ่งอาจกล่าวโดยรวมได้ว่าดอกผลและความเสี่ยงภัยของทรัพย์สินที่วางก็คือประโยชน์นอกเงยและความเสื่อมค่าหรือสูญหายนั่นเอง

ผู้เขียนได้ศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทยแล้วพบว่า นักกฎหมายไทยมีความเห็นสอดคล้องกันว่า²⁷ เมื่อได้วางทรัพย์สินไว้โดยชอบแล้ว ทรัพย์สินนั้นก็อยู่ในความครอบครองดูแลรักษาของสำนักงานวางทรัพย์สิน แต่ดอกผลและความเสี่ยงภัยที่เกิดแก่ตัวทรัพย์สินย่อมตกแก่เจ้าหนี้นับแต่ได้มีการวางทรัพย์สิน ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเสื่อมค่าหรือมีมูลค่าสูงขึ้นก็ตาม ซึ่งหมายรวมถึงกรณีวางเงินต่อสำนักงานวางทรัพย์สินและเงินนั้นมีดอกเบี้ยเกิดขึ้นด้วย

ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นและประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเปรียบเทียบกับด้วย ดังนี้

(ก) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น บัญญัติถึงผลของการวางทรัพย์สินไว้ว่า ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วว่าหมายถึง เจ้าหนี้เป็นผู้รับไปซึ่งความเสี่ยงและความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์หลังจากการวางทรัพย์สินแล้ว

(ข) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน แม้จะได้บัญญัติถึงผลของการวางทรัพย์สินไว้เป็น 2 กรณี คือ สิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์สินได้ระงับสิ้นไปกรณีหนึ่ง และสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์สินไม่ระงับสิ้นไปอีกกรณีหนึ่ง ซึ่งกรณีแรกนั้นผลของการวางทรัพย์สินคือลูกหนี้

²⁷ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 520. และ สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 340.

หลุดพ้นจากหนี้เหมือนการได้ชำระหนี้ ดังนั้น ในกรณีแรกนี้เมื่อได้วางทรัพย์แล้ว เจ้าหนี้ย่อมรับไปซึ่งประโยชน์นอกเงยและความเสี่ยงภัยที่จะเกิดแก่ตัวทรัพย์ที่วางเองทั้งสิ้น ส่วนกรณีที่สองนั้น กฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า เมื่อมีการวางทรัพย์โดยชอบแล้วแม้สิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ไม่ระงับสิ้นไปก็ตาม แต่หากยังมิได้มีการถอนทรัพย์นั้นเจ้าหนี้ย่อมเป็นผู้รับความเสี่ยงที่จะเกิดแก่ตัวทรัพย์ และลูกหนี้ไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยหรือค่าสินไหมทดแทนใดๆ แก่เจ้าหนี้ การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันไม่ว่าจะเป็นการวางทรัพย์โดยสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ระงับหรือไม่ก็ตามก็ส่งผลทางกฎหมายในเรื่องดอกผลและความเสี่ยงที่จะเกิดแก่ตัวทรัพย์ที่วางเหมือนกันคือ เจ้าหนี้เป็นผู้รับไปซึ่งดอกผลและความเสี่ยงนั้นตราบเท่าที่ซึ่งไม่มีการถอนทรัพย์ที่วาง

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อได้วางทรัพย์โดยชอบแล้ว เจ้าหนี้ก็มีสิทธิมารับเอาทรัพย์นั้นไปจากสำนักงานวางทรัพย์ได้ จึงอยู่แม้เจ้าหนี้จะยังมิได้รับชำระหนี้ด้วยการมารับเอาทรัพย์ไปจากสำนักงานวางทรัพย์ก็ตาม แต่การที่เจ้าหนี้มีสิทธิมารับเอาทรัพย์ไปไม่ว่าลูกหนี้จะสละสิทธิการถอนทรัพย์หรือไม่ก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าถือได้ว่าทรัพย์นั้นอยู่ในเงื้อมมือของเจ้าหนี้แล้ว เจ้าหนี้จะมาเอาเสียเมื่อใดก็ได้ภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ การที่เจ้าหนี้รับไปซึ่งประโยชน์นอกเงยรวมทั้งความเสี่ยงใดๆ ที่จะเกิดแก่ตัวทรัพย์ที่วางจึงสมเหตุสมผลแล้ว และหากในที่สุดเจ้าหนี้ได้มารับเอาทรัพย์นั้นไปจากสำนักงานวางทรัพย์ก็ย่อมรับเอาไปซึ่งประโยชน์นอกเงยและความสูญหาย เสียหาย หรือบอบสลายที่เกิดขึ้นแก่ตัวทรัพย์นั้นด้วย ในทางตรงกันข้ามหากลูกหนี้มาถอนทรัพย์ไปก่อนที่เจ้าหนี้จะมารับเอาทรัพย์ไป เช่นนี้กฎหมายให้ถือเสมือนว่ามีได้มีการวางทรัพย์ไว้เลย ในกรณีหลังนี้ ประโยชน์นอกเงยและความสูญหาย เสียหาย หรือบอบสลายที่เกิดขึ้นแก่ตัวทรัพย์ย่อมตกแก่ลูกหนี้

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อสังเกตดังนี้

ประการแรก ประเด็นเรื่อง “ดอกผล” อยู่ว่า หากเป็นดอกผลธรรมดา เช่น นำแม่หมูไปวางทรัพย์แล้วแม่หมูออกลูกหมูในขณะที่แม่หมูถูกวางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งตามหลักกฎหมายแล้วดอกผลซึ่งในที่นี้ก็คือ “ลูกหมู” ย่อมตกแก่แม่ทรัพย์ ดังนั้น เมื่อเจ้าหนี้มารับทรัพย์ที่วางหรือลูกหนี้มาถอนทรัพย์ที่วาง ดอกผลธรรมดาย่อมตกแก่ผู้รับเอาแม่ทรัพย์ไปด้วย แต่หากเป็น “ดอกผลชนิดอื่น” หรือที่เรียกว่า “ดอกเบี้ย” นั้น จะเกิดในกรณีทรัพย์ที่นำมาวางเป็น “เงิน” ไม่ว่าจะเป็นการวางทรัพย์ด้วยเงิน หรือเป็นการขายทอดตลาดทรัพย์แล้วนำเงินมาวางแทนก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้ว เมื่อเจ้าหนี้มารับเงินที่วางไว้ หรือลูกหนี้มาถอนเงินที่วางไว้ สำนักงานวางทรัพย์จะจ่ายเงินให้แก่เจ้าหนี้หรือลูกหนี้แล้วแต่กรณีในจำนวนเท่ากับ “เงินต้น” เท่านั้น โดยมีได้จ่าย “ดอกเบี้ย” ให้ด้วยแต่อย่างไร ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าไม่เป็นธรรมแก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งจากการศึกษาไม่พบว่าสำนักงานวางทรัพย์อาศัยฐานกฎหมายใดในการปฏิบัติกรดังกล่าว ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องนี้ ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไปในบทที่ 5

ประการที่สอง ประเด็นเรื่องความเสี่ยงภัยของทรัพย์ที่วางในขณะที่อยู่ในความครอบครองดูแลของสำนักงานวางทรัพย์ หากเกิดเหตุใดๆ อันมิใช่ความผิดของลูกหนี้ทำให้ทรัพย์

นั้นเสียหายถึงขนาดทำให้การชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัย เช่น ไฟไหม้ทรัพย์สินที่วางเสียหายใช้งานไม่ได้ เป็นต้น สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

กรณีแรก ทรัพย์สินที่วางเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งซึ่งไม่ใช่เงินตรา หรือเป็นการส่งมอบเงินตราในฐานะที่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า ทรัพย์สินที่นำไปวางนั้นเป็นทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้แล้ว ดังนั้น จึงเป็นกรณีที่มีการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้และลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 ซึ่งมีผลทางกฎหมายคือ ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้นั้น แม้เจ้าหนี้จะได้รับความเสียหาย เจ้าหนี้ก็ต้องรับความเสียหายไว้แต่ผู้เดียว จะเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ไม่ได้

กรณีที่สอง ทรัพย์สินที่วางเป็นเงินตรา ซึ่งโดยปกติแล้วถือว่าเป็นเงินตราเป็นสังกมทรัพย์สินและไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ดังนั้นกรณีตามตัวอย่างที่ยกมาจึงไม่ถือเป็นกรณีการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า ลูกหนี้สามารถอ้างได้ว่าตนวางทรัพย์สินโดยชอบและมีผลสมบูรณ์แล้วตามมาตรา 331 คือ ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ ซึ่งมีผลทางกฎหมายคือ ตราบใดที่ลูกหนี้ยังมีได้ถอนเงินที่วาง ความเสี่ยงภัยจากการที่เงินตราถูกไฟไหม้ย่อมตกแก่เจ้าหนี้ เว้นเสียแต่ว่าลูกหนี้จะมาขอถอนเงินที่ได้วางไว้ ซึ่งสำนักงานวางทรัพย์สินในฐานะผู้เก็บรักษาทรัพย์สินมีหน้าที่ต้องชดใช้คืนแก่ลูกหนี้เนื่องจากเงินตราถูกไฟไหม้ในขณะที่อยู่ในความครอบครองดูแลของตน ในกรณีหลังนี้กฎหมายให้ถือว่าเสมือนมิได้มีการวางทรัพย์สินมาก่อนเลย ผลทางกฎหมายก็คือ ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้ และยังมีหน้าที่ต้องชำระเงินตามมูลหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ต่อไป

4.3.2.3 ผลของการวางทรัพย์สินต่อสัญญาอุปกรรม

สัญญาประทาน หมายถึง สัญญาที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้โดยลำพัง ไม่ขึ้นอยู่กับสัญญาฝ่ายใด เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาเช่าทรัพย์สิน สัญญาเช่าซื้อ เป็นต้น ส่วนสัญญาอุปกรรม หมายถึง สัญญาที่ไม่สามารถเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้โดยลำพังตนเอง หากแต่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้โดยอาศัยสัญญาประทาน ตัวอย่างสัญญาอุปกรรม เช่น สัญญาค้ำประกัน สัญญาจำนอง สัญญาจำนำ เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ทำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร โดยมี นาย ข. เป็นผู้ค้ำประกันสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าว ดังนี้ เรียกสัญญากู้ยืมเงินระหว่าง นาย ก. ผู้กู้ กับธนาคารผู้ให้กู้ว่า สัญญาประทาน และเรียกสัญญาค้ำประกันระหว่างธนาคาร กับ นาย ข. ผู้ค้ำประกันว่าสัญญาอุปกรรม

ผลทางกฎหมายระหว่างสัญญาประทานกับสัญญาอุปกรรมก็คือ หากสัญญาประทานระงับสิ้นไป ย่อมทำให้สัญญาอุปกรรมระงับสิ้นไปด้วย เช่น สัญญาค้ำประกันระงับเมื่อหนี้ที่ค้ำ

ประกันระงับสิ้นไป * สัญญาจ้างอรรถระงับเมื่อหนี้ที่ประกันระงับสิ้นไป ** สัญญาจ้างอรรถระงับเมื่อหนี้ซึ่ง
 จำนำเป็นประกันระงับสิ้นไป *** เป็นต้น ดังนั้น จึงมีปัญหาต้องพิจารณาว่า การวางทรัพย์เพื่อขอ
 ปฏิบัติการชำระหนี้ในหนี้ประธาณนั้น และการถอนทรัพย์ที่วางนั้น จะมีผลทางกฎหมายต่อสัญญา
 อุดกรณ์หรือไม่ อย่างไร ซึ่งผู้เขียนได้แยกการวิเคราะห์เป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) ผลของการวางทรัพย์ต่อสัญญาอุดกรณ์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 บัญญัติว่าผลของการวาง
 ทรัพย์คือลูกหนี้ย่อมหลุดพ้นจากหนี้ ซึ่งผู้เขียนได้วิเคราะห์มาแล้วว่า การวางทรัพย์มีลักษณะทาง
 กฎหมายเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้ มิใช่การชำระหนี้ ตราบใดที่เจ้าหนี้ยังไม่แสดงเจตนารับเอา
 ทรัพย์ที่วางไว้หรือได้มาเอาทรัพย์ที่วางนั้นไปจากสำนักงานวางทรัพย์ หนี้ก็ยังคงอยู่มิได้ระงับสิ้นไปแต่
 อย่างไร

หากเป็นกรณีลูกหนี้เป็นผู้วางทรัพย์ การวางทรัพย์นั้นไม่ทำให้หนี้ระงับสิ้น
 ไป เมื่อหนี้ของลูกหนี้ซึ่งเป็นสัญญาประธาณยังคงอยู่ ย่อมส่งผลให้สัญญาอุดกรณ์ยังคงอยู่ไม่ระงับสิ้น
 ไปด้วย การวางทรัพย์จึงไม่ทำให้ผู้ค้ำประกัน ผู้จ้างอรรถ ผู้จำนำ หลุดพ้นจากความรับผิดชอบตามสัญญาค้ำ
 ประกัน สัญญาจ้างอรรถ และสัญญาจำนำเช่นเดิมแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าหากเป็นกรณีผู้ค้ำประกันซึ่งมิใช่ลูกหนี้ในหนี้
 ชั้นต้นที่ตนค้ำประกันได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนด แต่เจ้าหนีบอกปิดไม่รับ
 ชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันย่อมหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ **** ผู้ค้ำประกันจึงไม่ต้องวางทรัพย์ตามมาตรา
 331 ***** เนื่องจากไม่มีหนี้ที่จะต้องชำระนั่นเอง

(2) ผลของการถอนทรัพย์ที่วางต่อสัญญาอุดกรณ์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 วรรคแรก บัญญัติว่าหาก
 ลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์ไว้เลย ซึ่งผู้เขียนได้วิเคราะห์มาแล้วว่า การถอน
 การวางทรัพย์ย่อมมีผลทำให้ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้และกลับคืนสู่ความรับผิดชอบดังเช่นก่อนที่จะได้มี
 การวางทรัพย์ และลูกหนี้ยังมีหนี้ที่จะต้องชำระแก่เจ้าหนี้อยู่ต่อไป ดังนั้น เมื่อหนี้ของลูกหนี้ซึ่งเป็น
 สัญญาประธาณยังคงอยู่ ย่อมส่งผลให้สัญญาอุดกรณ์ยังคงอยู่ไม่ระงับสิ้นไปด้วย การถอนทรัพย์ที่วาง

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 698

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 744

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 769

**** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 701

***** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4479/2550

จึงไม่ทำให้ผู้ค้าประกัน ผู้จำนอง ผู้จำนำ หลุดพ้นจากความรับผิดชอบตามสัญญาค้ำประกัน สัญญาจำนอง และสัญญาจำนำที่มีอยู่แต่เดิมแต่อย่างใด

4.3.3 ผลทางกฎหมายกรณีสำนักงานวางทรัพย์ไม่รับการวางทรัพย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 วรรคแรก และวรรคสองบัญญัติเกี่ยวกับสถานที่วางทรัพย์ไว้ว่า การวางทรัพย์ต้องวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ประจำตำบลที่จะต้องชำระหนี้ แต่หากไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเฉพาะในเรื่องสำนักงานวางทรัพย์ หากบุคคลผู้ชำระหนี้จะวางทรัพย์ต้องร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลกำหนดสำนักงานวางทรัพย์และแต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์ที่วางนั้น

การวางทรัพย์หากไม่ได้วางไว้ตามสถานที่ที่กฎหมายกำหนดซึ่งมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์เป็นทางการจะมีผลเช่นใดนั้น นักกฎหมายไทยเห็นว่า ย่อมไม่มีผลเป็นการวางทรัพย์ ซึ่งเดิมก่อนที่กระทรวงยุติธรรมจะจัดตั้งสำนักงานวางทรัพย์นั้น ผู้ใดจะวางทรัพย์ต้องร้องขอต่อศาล และศาลอาจสั่งให้วางทรัพย์ไว้กับจำศาล²⁸ แต่จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กฎหมายกำหนดสถานที่วางทรัพย์ไว้เป็นการชัดเจนแน่นอนคือ สำนักงานวางทรัพย์ ซึ่งปัจจุบันได้มีการจัดตั้งสำนักงานวางทรัพย์ สังกัดกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม และมีกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเฉพาะเกี่ยวกับสำนักงานวางทรัพย์แล้ว ซึ่งก็คือ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 โดยได้มีการออกระเบียบเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบดังกล่าวอีก 2 ฉบับ คือ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544 ตามลำดับ

ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 กำหนดสาระสำคัญของวิธีการวางทรัพย์ไว้ดังนี้*

- (1) การวางทรัพย์ ต้องกระทำ ณ สำนักงานวางทรัพย์กลางซึ่งมีเขตอำนาจตามกฎหมาย
- (2) ทรัพย์ที่วางอาจเป็นตัวเงินหรือทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนึ่งอย่างใดอย่างหนึ่ง เว้นแต่ โดยสภาพของทรัพย์เป็นสิ่งที่ไม่ควรแก่การวาง

²⁸ โสภณ รัตนาร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หน้า 515.

* ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 1, ข้อ 3 และ ข้อ 4

(3) ผู้วางทรัพย์สินต้องยื่นคำร้องขอวางทรัพย์สินตามแบบพิมพ์ที่สำนักงานวางทรัพย์สินกำหนด โดยแสดงเหตุที่ต้องวางทรัพย์สินพร้อมทั้งแสดงเอกสารหลักฐานแห่งหนึ่ง (ถ้าหากมี) ทั้งนี้ เจ้าพนักงานอาจสั่งให้ผู้วางทรัพย์สินคัดสำเนาเอกสารหลักฐานแห่งหนึ่งส่งประกอบคำร้องด้วยก็ได้

(4) เมื่อเจ้าพนักงานได้รับคำร้องขอวางทรัพย์สินให้เสนอเรื่องต่อผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลาง เพื่อพิจารณาสั่งรับหรือไม่รับวางทรัพย์สินหรือรับโดยมีเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง

(5) กรณีผู้อำนวยการมีคำสั่งไม่รับวางทรัพย์สินหรือรับวางทรัพย์สินแต่กำหนดเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง หากผู้ขอวางทรัพย์สินไม่พอใจคำสั่งดังกล่าวอาจอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่ออธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เพื่อขอรับคำวินิจฉัยได้ภายใน 15 วัน คำวินิจฉัยของอธิบดีกรมบังคับคดีให้ถือเป็นที่สุด

เมื่อพิจารณาทบบัญญัติในมาตรา 333 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 แล้วเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดสถานที่วางทรัพย์สินไว้คือ สำนักงานวางทรัพย์สิน ขณะเดียวกันก็กำหนดวิธีการวางทรัพย์สินไว้ด้วย ดังนั้น ทบบัญญัติในมาตรา 333 ที่ว่าหากไม่มีทบบัญญัติแห่งกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเฉพาะในเรื่องสำนักงานวางทรัพย์สิน หากบุคคลผู้ชำระหนี้จะวางทรัพย์สินต้องร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลกำหนดสำนักงานวางทรัพย์สิน และแต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์สินที่วางนั้นจึงไม่อาจใช้บังคับได้อีกต่อไปเพราะได้มีการตั้งสำนักงานวางทรัพย์สินเพื่อเป็นหน่วยงานในการรับวางทรัพย์สิน โดยมีกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเฉพาะเกี่ยวกับสำนักงานวางทรัพย์สินไว้แล้ว ซึ่งก็คือระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ดังกล่าวนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีเหตุของการวางทรัพย์สินอันจะทำให้บุคคลผู้ชำระหนี้มีสิทธิวางทรัพย์สินเพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ก็ตาม เมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นได้ว่า โดยผลของมาตรา 333 วรรคสองประกอบระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 แล้วบุคคลผู้ชำระหนี้ที่ประสงค์จะวางทรัพย์สินต้องไปวางทรัพย์สินที่สำนักงานวางทรัพย์สินเท่านั้น และสำนักงานวางทรัพย์สินโดยผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินหรืออธิบดีกรมบังคับคดีแล้วแต่กรณีมีอำนาจพิจารณาและมีคำสั่งไม่รับการวางทรัพย์สินได้ เช่น ในกรณีที่เห็นว่าผู้วางทรัพย์สินไม่มีหลักฐานแห่งหนึ่งและไม่อาจทำให้เจ้าหน้าที่เชื่อได้ว่าตนมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ หรือไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม กรณีเช่นนี้จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่าบุคคลผู้ชำระหนี้จะใช้สิทธิวางทรัพย์สินตามมาตรา 331 เพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ได้อย่างไร

มาตรา 333 วรรคแรกและวรรคสองนี้ มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 374 และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 495 กล่าวคือ

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 374 บัญญัติว่า การวางทรัพย์สินให้วาง ณ สำนักงานทรัพย์สินซึ่งตั้งอยู่ ณ สถานที่ซึ่งเป็นที่มีการชำระหนี้ ถ้าลูกหนี้ได้วางทรัพย์สินยังสถานที่อื่น ลูกหนี้จะต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 495 บัญญัติว่า การวางทรัพย์สินนั้นให้วาง ณ สำนักงานทรัพย์สินซึ่งตั้งอยู่ ณ สถานที่ที่จะมีการชำระหนี้ แต่ถ้าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือกฎข้อบังคับเกี่ยวกับสำนักงานทรัพย์สิน เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ร้องขอ ศาลจะต้องกำหนดสำนักงานทรัพย์สิน และแต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์สินที่วางนั้นขึ้น

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของมาตรา 333 วรรคแรกและวรรคสองเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศดังกล่าวแล้ว เห็นได้ว่า หลักการเกี่ยวกับสถานที่วางทรัพย์สินของกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ มีหลักการเหมือนกันคือต้องวาง ณ สถานที่ที่กฎหมายกำหนดซึ่งก็คือสำนักงานทรัพย์สินเท่านั้น แต่มิได้บัญญัติเป็นข้อยกเว้นหรือวิธีแก้ไขในกรณีที่สำนักงานทรัพย์สินไม่รับวางทรัพย์สินแต่อย่างใด

ผู้เขียนเห็นว่า สิทธิในการวางทรัพย์สินของบุคคลผู้ชำระหนี้เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุของการวางทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้ กล่าวคือ เมื่อมีเหตุของการวางทรัพย์สินตามที่กฎหมายกำหนด เช่น บุคคลผู้ชำระหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้วแต่เจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้โดยไม่มีมูลจะอ้างได้ตามกฎหมาย เช่นนี้สิทธิของบุคคลผู้ชำระหนี้ที่จะวางทรัพย์สินเพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ย่อมเกิดขึ้นทันที ส่วนสถานที่วางทรัพย์สินและวิธีการวางทรัพย์สินเป็นแต่เพียงส่วนเสริมหรือสนับสนุนให้บุคคลผู้ชำระหนี้ได้ใช้สิทธิของตนในการวางทรัพย์สินเท่านั้น บทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์สินในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ดี ข้อกำหนดในระเบียบเกี่ยวกับสำนักงานทรัพย์สินและวิธีการวางทรัพย์สินก็ดีนั้น ไม่ควรบัญญัติหรือกำหนดไปในทางจำกัดสิทธิในการวางทรัพย์สินของบุคคลผู้ชำระหนี้ หากแต่ควรกำหนดเป็นหลักเกณฑ์และช่องทางให้บุคคลผู้ชำระหนี้ได้ใช้เป็นวิธีการในการวางทรัพย์สินได้ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

ดังนั้น จึงอยู่แม้ว่าในกรณีที่บุคคลผู้ชำระหนี้นำทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวางทรัพย์สินและ เมื่อเจ้าพนักงานได้รับคำร้องขอวางทรัพย์สินแล้วเสนอเรื่องต่อผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลาง แต่ผู้อำนวยการสั่งไม่รับวางทรัพย์สิน และอธิบดีก็มีคำสั่งยืนตามคำสั่งของผู้อำนวยการคือไม่รับการวางทรัพย์สินเช่นกันนั้น แม้ตามระเบียบว่าด้วยการวางทรัพย์สินจะกำหนดให้คำสั่งของอธิบดีเป็นที่สุดก็ตาม แต่ผู้เขียนเห็นว่า การเป็นที่สุดของคำสั่งอธิบดีนั้นย่อมไม่อาจตัดสิทธิของบุคคลผู้ชำระหนี้ตามมาตรา 331 ได้ กล่าวคือ คำสั่งของอธิบดีที่ไม่รับวางทรัพย์สินนั้น เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลในอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระงับ หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล จึงถือเป็นคำสั่งทางปกครอง * และอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง หากบุคคลผู้ชำระหนี้ประสงค์จะโต้แย้งคำสั่งทางปกครองของอธิบดีที่ไม่รับวางทรัพย์สิน ก็สามารถฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ **

* พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 มาตรา 5

** พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 มาตรา 9 (1)

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาการถอนทรัพย์ที่วาง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 และมาตรา 335 บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการถอนทรัพย์ที่วางว่าลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ เว้นแต่ใน 4 กรณีดังต่อไปนี้ ลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางไว้ไม่ได้ คือ

- (1) ถ้าลูกหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่า ตนยอมสละสิทธิที่จะถอน เว้นแต่เป็นการถอนทรัพย์เมื่อพ้นกำหนด 10 ปี นับแต่เจ้าหนี้ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์แล้วมิได้มารับทรัพย์ที่ได้วางไว้ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวตามมาตรา 339
- (2) เจ้าหนี้ได้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์แล้วว่า จะรับเอาทรัพย์นั้น
- (3) การวางทรัพย์นั้นได้เป็นไปโดยคำสั่งหรืออนุมัติของศาล และได้บอกกล่าวความนั้นแก่สำนักงานวางทรัพย์แล้ว
- (4) ลูกหนี้ถูกฟ้องคดีล้มละลายและอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล

จากบทบัญญัติดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่า มีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการถอนทรัพย์ที่วางไว้อยู่หลายประการ จึงได้แยกการวิเคราะห์เปรียบเทียบเป็นดังนี้

4.4.1 ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วาง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 ใช้ถ้อยคำว่า “ลูกหนี้” ซึ่งต่างกับมาตรา 331 ซึ่งใช้คำว่า “บุคคลผู้ชำระหนี้” อันมีความหมายกว้างกว่าคำว่าลูกหนี้ กล่าวคือ บุคคลผู้ชำระหนี้ นอกจากจะหมายถึงตัวลูกหนี้แล้ว ยังหมายรวมถึงบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสีย และบุคคลภายนอกที่กฎหมายยินยอมให้ชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้ด้วย และต่างจากมาตรา 333 วรรคท้าย ที่ใช้ถ้อยคำว่า “ผู้วาง” ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้ชำระหนี้คนใดก็ตามมาตรา 331 ซึ่งเป็นผู้วางทรัพย์ ดังนั้นจึงควรพิจารณาว่าหากลูกหนี้มิได้เป็นผู้วางทรัพย์ ลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางได้หรือไม่ และหากผู้วางทรัพย์มิใช่ลูกหนี้ บุคคลดังกล่าวจะถอนทรัพย์ได้เองตามอำเภอใจหรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพิจารณาว่าใครบ้างที่เป็นผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วาง

มาตรา 334 นี้มีที่มาจากประมวลกฎหมายกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 376 (1) ดังนั้น ผู้เขียนได้ศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมทั้งระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันรวมทั้งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นที่บัญญัติเกี่ยวกับผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางแม้จะมีใช้ที่มาของมาตรา 334 ก็ตาม เพื่อจะได้เข้าใจเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมายว่าหมายถึงเฉพาะตัวลูกหนี้ตรงตามถ้อยคำ หรือมีความหมายมากกว่าถ้อยคำที่บัญญัติไว้หรือไม่ อย่างไร ดังต่อไปนี้

- (1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 ใช้ถ้อยคำว่า “ลูกหนี้” จึงหมายถึงลูกหนี้เท่านั้นที่มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วาง โดยมีได้กล่าวถึงบุคคลอื่นที่วางทรัพย์หรือใช้ถ้อยคำที่จะแปลไปได้ว่าบุคคลอื่นนอกจากลูกหนี้ก็ถอนทรัพย์ที่วางได้ แต่ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการ

วางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 8 กลับใช้ถ้อยคำว่า “ลูกหนี้ผู้วางทรัพย์” ซึ่งเท่ากับเป็นการขยายความหรือแปลความคำว่า “ลูกหนี้” ตามมาตรา 334 ว่าต้องเป็นลูกหนี้ซึ่งเป็นผู้วางทรัพย์ แต่ไม่หมายรวมถึงลูกหนี้แต่มีได้เป็นผู้วางทรัพย์ด้วย และข้อ 9 ของระเบียบฉบับเดียวกันนี้ก็กำหนดอีกว่า “ภายใต้บังคับข้อ 8 แห่งระเบียบนี้ การวางทรัพย์โดยบุคคลภายนอกบุคคลภายนอกนั้นจะถอนทรัพย์ที่วางได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมของลูกหนี้แล้ว” ซึ่งย่อมหมายความว่า นอกจากลูกหนี้ผู้วางทรัพย์แล้ว หากบุคคลภายนอกเป็นผู้วางทรัพย์ บุคคลภายนอกจะถอนทรัพย์ที่วางนั้นก็ได้แต่ต้องได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ก่อน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางตามมาตรา 334 และระเบียบดังกล่าวมี 2 คน คือ ลูกหนี้ผู้วางทรัพย์ และบุคคลภายนอกที่เป็นผู้วางทรัพย์และได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ให้ถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 376 (1) บัญญัติไว้ว่าลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วาง โดยใช้คำว่า “obligor” ซึ่งหมายถึงลูกหนี้ ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นได้บัญญัติให้ผู้วางทรัพย์ก็คือ “ลูกหนี้” (มาตรา 372) และผู้บอกกล่าวการวางทรัพย์ก็คือ “ลูกหนี้” (มาตรา 374(2)) โดยใช้คำว่า “obligor” เหมือนกันหมด

(3) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 496 บัญญัติว่า หากเจ้าหนี้ยังมีได้ยอมรับต่อการวางทรัพย์หรือคำพิพากษาที่ให้มีการวางทรัพย์ยังไม่ถึงที่สุด บุคคลผู้ชำระหนี้อาจถอนทรัพย์ที่ได้วางนั้นได้ โดยใช้คำว่า “performer” ซึ่งมาตรา 494 ได้ให้นิยามไว้ว่า บุคคลผู้ชำระหนี้ (performer) หมายถึง บุคคลที่สามารถชำระหนี้ได้ (the person who can make the performance) ซึ่งหมายถึงทั้งตัวลูกหนี้และบุคคลภายนอกนั่นเอง ซึ่งต่างกับบางมาตรา เช่น มาตรา 498 ที่ได้บัญญัติเกี่ยวกับการวางทรัพย์กรณีนี้ต่างตอบแทนที่ใช้คำว่า “obligor” ซึ่งแปลว่า “ลูกหนี้” ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นนั้น นอกจากลูกหนี้แล้ว บุคคลภายนอกที่ได้วางทรัพย์ก็มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางได้ อย่างไรก็ตาม ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 496 นี้มิได้เป็นที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 แต่อย่างใด

จากการศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าว ผู้เขียนจึงวิเคราะห์เกี่ยวกับผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางตามมาตรา 334 ดังต่อไปนี้

ประการแรก มาตรา 334 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 8 ใช้ถ้อยคำที่กล่าวถึงลูกหนี้ที่มีสิทธิถอนทรัพย์ต่างกัน ซึ่งในทางปฏิบัติ สำนักงานวางทรัพย์จะให้ลูกหนี้ที่เป็นผู้วางทรัพย์เท่านั้นที่มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางได้ หากเป็นลูกหนี้แต่มีได้เป็นผู้วางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์จะไม่ให้ลูกหนี้ดังกล่าวถอนทรัพย์แต่อย่างใด วิธีปฏิบัติของสำนักงานวางทรัพย์เช่นนี้มีผลเท่ากับว่า ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 8 เป็นการขยายบทบัญญัติของมาตรา 334 ทั้งๆ ที่มาตรา 334 ก็ใช้ถ้อยคำชัดเจนอยู่แล้ว

ประการที่สอง กรณีผู้วางทรัพย์เป็นลูกหนี้ และหากกฎหมายมิได้ห้ามลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วาง ลูกหนี้อาจถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ แต่บุคคลภายนอกจะถอนทรัพย์ที่วางไม่ได้ เพราะขัด

กับมาตรา 334 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 9

ประการที่สาม กรณีผู้วางทรัพย์เป็นบุคคลภายนอก มีประเด็นต้องพิจารณาว่าบุคคลภายนอกจะถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้หรือไม่ และลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้หรือไม่

(1) กรณีบุคคลภายนอกจะถอนทรัพย์ที่วางได้หรือไม่นั้น เมื่อพิจารณา มาตรา 334 ประกอบระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518 ข้อ 9 แล้วเห็นได้ว่า บุคคลภายนอกเป็นผู้ถอนทรัพย์ที่วางได้โดยบุคคลภายนอกดังกล่าวจะต้องเป็นผู้วางทรัพย์ และได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ให้ถอนทรัพย์ที่วางเสียก่อน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กรณีใดที่กฎหมายห้ามมิให้ลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางไว้ บุคคลภายนอกแม้จะเป็นผู้วางทรัพย์ก็ไม่อาจถอนทรัพย์ที่วางได้เพราะลูกหนี้ไม่อาจให้ความยินยอมในการถอนทรัพย์ที่วางได้นั่นเอง

(2) กรณีลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางได้หรือไม่นั้น มี 2 แนวความคิดคือ
แนวความคิดแรก²⁹ เห็นว่ามาตรา 334 บัญญัติให้ลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางได้โดยมิได้กำหนดว่าเฉพาะกรณีเป็นการวางทรัพย์โดยลูกหนี้เท่านั้น จึงย่อมตีความได้ว่าแม้บุคคลภายนอกจะเป็นผู้วางทรัพย์ ลูกหนี้ก็มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ อีกทั้งการวางทรัพย์ก็เพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้คือได้หลุดพ้นจากหนี้ และเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้คือได้รับชำระหนี้ ดังนั้น หากลูกหนี้ไม่ประสงค์จะได้รับประโยชน์จากการวางทรัพย์ก็ย่อมมีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางได้ โดยสิทธิการถอนทรัพย์นี้เป็นสิทธิของลูกหนี้แต่ผู้เดียวไม่ว่าผู้วางทรัพย์จะเป็นลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกก็ตาม

แนวความคิดที่สอง³⁰ เห็นว่ากรณีจะถือว่าแม้บุคคลภายนอกจะเป็นผู้วางทรัพย์แต่ลูกหนี้แต่ผู้เดียวเท่านั้นที่มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางได้นั้นมีความสมเหตุสมผลเฉพาะกรณีที่บุคคลภายนอกนั้นมิใช่ผู้มีส่วนได้เสียเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อมีการวางทรัพย์ยอมทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ และเมื่อมีการถอนทรัพย์ที่วางยอมมีผลเสมือนไม่ได้มีการวางทรัพย์เลยซึ่งก็คือลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้ เห็นได้ว่าผลทางกฎหมายดังกล่าวที่เกิดจากการวางทรัพย์ก็ดี ผลทางกฎหมายที่เกิดจากการถอนทรัพย์ที่วางก็ตინตึงไม่กระทบต่อบุคคลภายนอกที่เป็นผู้วางทรัพย์เลย เพราะมิได้มีส่วนได้เสียในหนี้แต่อย่างใดนั่นเอง ในทางกลับกันแนวความคิดแรกจะไม่สมเหตุสมผลหากบุคคลภายนอกที่วางทรัพย์เป็นผู้มีส่วนได้เสียในหนี้ เช่น กรณีลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งวางทรัพย์ ย่อมมีผลเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วยคือลูกหนี้ร่วมทุกคนหลุดพ้นจากหนี้ แต่หากกฎหมายยอมให้ลูกหนี้ร่วมคนอื่นที่มิใช่ผู้วางทรัพย์มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางได้ซึ่งจะเป็นผลเสียแก่ลูกหนี้ร่วมทุกคนรวมทั้งคนที่ได้วางทรัพย์ไว้คือไม่

²⁹ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 1107.

³⁰ สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 341 - 342.

หลุดพ้นจากหนี้ เห็นได้ว่ายอมไม่เป็นธรรมแก่ผู้วางทรัพย์ หรือในกรณีที่เจ้าหนี้บังคับยึดทรัพย์ของลูกหนี้และบุคคลภายนอกที่จะต้องเสี่ยงภัยเสียสิทธิในทรัพย์นั้นเพราะการบังคับยึดทรัพย์ได้เข้าชำระหนี้แทนลูกหนี้เพื่อที่ตนจะได้ไม่ต้องเสี่ยงภัย ตามมาตรา 230 * ซึ่งหากเจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้แทนยอมทำให้บุคคลภายนอกเข้ารับช่วงสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ แต่หากเจ้าหนี้ไม่ยอมรับการชำระหนี้แทนดังกล่าว บุคคลภายนอกก็มีสิทธิวางทรัพย์เพื่อที่เจ้าหนี้จะได้ไม่บังคับยึดทรัพย์ที่เขาต้องเสี่ยงภัยนั้น ดังนั้น หากกฎหมายยอมให้ลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางได้ก็จะมีผลให้บุคคลภายนอกไม่ได้รับช่วงสิทธิและทำให้ต้องเสี่ยงภัยเสียสิทธิจากการบังคับยึดทรัพย์นั้นอีก เห็นได้ว่ายอมไม่เป็นธรรมแก่บุคคลภายนอกผู้วางทรัพย์เช่นกัน กล่าวโดยสรุป แนวความคิดนี้จึงเห็นว่า ลูกหนี้ที่มีสิทธิถอนทรัพย์ต้องเป็นลูกหนี้ที่เป็นผู้วางทรัพย์นั้นด้วย หากเป็นการวางทรัพย์โดยบุคคลภายนอก ลูกหนี้ย่อมไม่มีสิทธิถอนทรัพย์

ผู้เขียนเห็นว่า มาตรา 334 บัญญัติเกี่ยวกับผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ไว้ไม่ชัดเจนทำให้มีปัญหาในการตีความ เพราะหากจะตีความโดยเคร่งครัดว่าลูกหนี้เท่านั้นที่มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางไม่ว่าการวางทรัพย์นั้นจะวางโดยลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกก็ตาม ก็ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในกรณีที่เป็นการวางทรัพย์โดยบุคคลภายนอกที่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย อีกทั้งทรัพย์นั้นก็มิใช่ของลูกหนี้ เมื่อลูกหนี้ถอนทรัพย์ไปแล้วอาจไม่ส่งคืนแก่ผู้วางทรัพย์ก็ได้ ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางควรเป็นดังนี้

- (1) กรณีลูกหนี้เป็นผู้วางทรัพย์ ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางคือลูกหนี้เท่านั้น
- (2) กรณีบุคคลภายนอกที่มีใช้ลูกหนี้เป็นผู้วางทรัพย์ ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วางคือ บุคคลภายนอกที่เป็นผู้วางทรัพย์เท่านั้น โดยต้องได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ก่อน เพราะเป็นทรัพย์ของผู้วาง มิใช่ทรัพย์ของลูกหนี้ แต่ก็วางเพื่อประโยชน์ของลูกหนี้ จึงต้องให้ลูกหนี้ยินยอมก่อน

นอกจากผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ตามมาตรา 334 ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้เขียนยังเห็นว่า ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์เมื่อสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้ได้ระงับสิ้นไปตามมาตรา 339 ก็ควรมีความหมายเช่นเดียวกันด้วย ส่วนรายละเอียดการเสนอแก้ไขกฎหมายนั้น ผู้เขียนจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไปในบทที่ 5

* มาตรา 230 ถ้าในการที่เจ้าหนี้บังคับยึดทรัพย์อันหนึ่งอันใดของลูกหนี้นั้น บุคคลผู้ใดจะต้องเสี่ยงภัยเสียสิทธิในทรัพย์อันนั้นเพราะการบังคับยึดทรัพย์ไว้ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นมีสิทธิจะเข้าใช้หนี้เสียแทนได้ อนึ่งผู้ครองทรัพย์อันหนึ่งอันใดถ้าจะต้องเสี่ยงภัยเสียสิทธิครองทรัพย์นั้นไปเพราะการบังคับยึดทรัพย์ ก็ย่อมมีสิทธิจะทำได้เช่นเดียวกับที่ว่ามานั้น

ถ้าบุคคลภายนอกผู้ใดมาใช้หนี้แทนจนเป็นที่พอใจของเจ้าหนี้แล้ว บุคคลผู้นั้นย่อมเข้ารับช่วงสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ แต่สิทธิเรียกร้องอันนี้จะบังคับให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่เจ้าหนี้ทำไม่ได้

4.4.2 การถอนทรัพย์ที่วางบางส่วน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 บัญญัติไว้ว่าทรัพย์ที่วางต้องเป็นทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ และมาตรา 334 ก็ได้บัญญัติว่าหากสิทธิการถอนทรัพย์ยังคงมีอยู่ ลูกหนี้ก็สามารถถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้ แต่หากลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางเมื่อใดก็ให้ถือเสมือนหนึ่งว่ามีได้วางทรัพย์ไว้เลย อย่างไรก็ตาม มีปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ว่าลูกหนี้จะขอถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้เพียงบางส่วนได้หรือไม่ อย่างไร เช่น

ตัวอย่างแรก ลูกหนี้วางเงินไว้ 1,000,000 บาท ต่อมาเงินนั้นมีดอกเบียเกิดขึ้นคิดเป็นเงิน 10,000 บาท ลูกหนี้จึงมีความประสงค์จะถอนทรัพย์ส่วนที่เป็นดอกเบียจำนวน 10,000 บาท

ตัวอย่างที่สอง ลูกหนี้วางทรัพย์เป็นอะไหล่รถยนต์จำนวน 100 ชิ้น ซึ่งเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่ง ต่อมา ลูกหนี้มีความประสงค์จะถอนทรัพย์เพียงบางส่วนคือ อะไหล่รถยนต์ จำนวน 20 ชิ้น

ผู้เขียนได้ศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่ว่าด้วยการวางทรัพย์ก็พบว่า ไม่มีบทบัญญัติใดที่ได้บัญญัติถึงการถอนทรัพย์บางส่วนว่าทำได้หรือไม่ อย่างไร และเมื่อได้ศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นในส่วนที่ว่าด้วยการวางทรัพย์เพื่อเปรียบเทียบแล้วก็ไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติเกี่ยวกับการถอนทรัพย์บางส่วนเช่นกัน

ดังนั้น ในการวิเคราะห์ประเด็นปัญหานี้ผู้เขียนจึงได้ศึกษาและวิเคราะห์ย้อนไปถึงเจตนารมณ์ของการวางทรัพย์ และลักษณะของทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ที่จะนำมาวางทรัพย์ได้ แล้วจึงวิเคราะห์ว่าการถอนทรัพย์ที่วางเพียงบางส่วนทำได้หรือไม่ อย่างไร ดังต่อไปนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว เห็นได้ว่าการวางทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งของการชำระหนี้ โดยมีเจตนารมณ์เพื่อเป็นช่องทางพิเศษให้ลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากหนี้ในกรณีมีเหตุขัดข้องทำให้บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่อาจชำระหนี้ได้ ดังนั้น เจอนไขสำคัญของกรวางทรัพย์ประการหนึ่งก็คือ ทรัพย์ที่บุคคลผู้ชำระหนี้จะนำมาวางจึงต้องเป็น “ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้” เพื่อที่จะให้การวางทรัพย์เป็นการส่งมอบทรัพย์ให้แก่เจ้าหนี้ และให้เจ้าหนี้สามารถมารับทรัพย์เพื่อชำระหนี้ได้ ซึ่งมีความหมายว่าทรัพย์นั้นต้องมีความถูกต้องครบถ้วนทั้งประเภท ชนิด จำนวน ปริมาณ และคุณสมบัติของทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ และหากเป็นหนี้ส่งมอบทรัพย์เฉพาะสิ่ง ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ก็ต้องเป็นทรัพย์ที่ได้กำหนดให้เป็นทรัพย์เฉพาะสิ่งด้วย ดังนั้น บุคคลผู้ชำระหนี้จะวางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เพียงบางส่วนไม่ได้ เพราะเท่ากับว่าทรัพย์นั้นขาดจำนวนไปจึงไม่ถูกต้องตรงตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ การวางทรัพย์จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ประการที่สอง ผลของการวางทรัพย์ก็คือทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ ผลทางกฎหมายเช่นนี้มีอยู่ตลอดระยะเวลาที่ยังมิได้มีการถอนทรัพย์ที่วางไว้ไม่ว่าลูกหนี้จะได้สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางไว้หรือไม่ก็ตาม แต่ตราบใดที่ยังมิได้มีการถอนทรัพย์ที่วาง ผลทางกฎหมายก็ยังคงเหมือนกับกรณีที่ลูกหนี้สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วาง นั่นก็คือ ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้นั่นเอง

ประการที่สาม หากลูกหนี้ถอนทรัพย์ที่วางมัดจำเพียงบางส่วนก็ตามก็ย่อมทำให้ทรัพย์ที่เหลืออยู่ไม่ครบจำนวนตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ดังนั้น หากเจ้าหนี้ประสงค์จะได้รับชำระหนี้ตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ก็ไม่อาจรับทรัพย์ที่เหลืออยู่เพื่อเป็นการรับชำระหนี้และให้มีผลให้หนี้ระงับได้เพราะทรัพย์ที่เหลืออยู่ไม่ครบจำนวนไม่ว่าทรัพย์ที่วางมัดจำนั้นจะเป็นเงิน หรือสังกมทรัพย์อื่นหรือทรัพย์เฉพาะสิ่งก็ตาม กล่าวคือ

กรณีทรัพย์ที่วางเป็นเงิน และมีดอกเบี้ยยเกิดขึ้น ดอกเบี้ยนั้นย่อมเป็นของเจ้าหนี้ไม่ว่าบุคคลผู้วางทรัพย์จะได้สละสิทธิในการถอนทรัพย์หรือไม่ก็ตามดังที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์มาแล้วในหัวข้อก่อน หากเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้ด้วยการมารับเอาเงินที่ได้วางไว้เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิรับเงินดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นนั้นไปด้วยทั้งหมด หรือกล่าวได้ว่า ดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นจากเงินที่ได้วางไว้เป็นสิทธิของเจ้าหนี้นั่นเอง ดังนั้น การถอนเงินที่วางไว้บางส่วนไม่ว่าจะเป็นการถอนต้นเงินหรือถอนเฉพาะดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ได้วางทรัพย์ไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ตามกรณีตัวอย่างที่ยกมาก็ตาม การถอนนั้นก็มิผลทำให้ทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไม่ครบจำนวนตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ อันส่งผลให้เป็นการวางทรัพย์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไปในที่สุด

กรณีทรัพย์ที่วางเป็นสังกมทรัพย์อื่นนอกจากเงินหรือเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่ง การที่มีการถอนทรัพย์ที่วางไปแม้เพียงบางส่วนก็ย่อมทำให้ทรัพย์ที่วางไว้ขาดจำนวนไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ และเจ้าหนี้ไม่อาจรับเอาทรัพย์ส่วนที่เหลือเพื่อให้หนี้ระงับได้ และส่งผลให้เป็นการวางทรัพย์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไปในที่สุดด้วยเช่นกัน

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า การถอนทรัพย์ที่วางเพียงบางส่วนไม่อาจกระทำได้ และหากลูกหนี้ได้ถอนทรัพย์เพียงบางส่วนแม้สำนักงานวางทรัพย์ยินยอมก็ตาม ก็จะมีผลให้การวางทรัพย์นั้นกลายเป็นการวางทรัพย์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และมีผลทางกฎหมายเหมือนกรณีตามมาตรา 334 วรรคแรก คือ ถือเสมือนว่ามีได้มีการวางทรัพย์ไว้เลย

4.4.3 กรณีลูกหนี้สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางแล้ว ภายหลังจะยกเลิกการสละสิทธิแล้วมาขอถอนทรัพย์ที่วางไว้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 บัญญัติว่าหากลูกหนี้สละสิทธิการถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้แล้วจะมาถอนทรัพย์ภายหลังไม่ได้ เพราะสิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ได้ระงับไปแล้ว เว้นแต่เป็นกรณีการถอนทรัพย์ตามมาตรา 339 อย่างไรก็ตาม แม้จะยังไม่ครบกำหนดเวลาตามมาตรา 339 และลูกหนี้สิ้นสิทธิที่จะถอนทรัพย์แล้ว แต่อาจมีเหตุบางประการที่ทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบหรือหลุดพ้นจากหนี้ในระหว่างที่ทรัพย์นั้นยังวางอยู่ ณ สำนักงานวางทรัพย์ จึงเป็นปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าในกรณีดังต่อไปนี้หากลูกหนี้ได้สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางแล้ว ภายหลังจะยกเลิกการสละสิทธิแล้วมาขอถอนทรัพย์ที่วางไว้ได้หรือไม่ อย่างไร

4.4.3.1 กรณีหนี้ขาดอายุความในระหว่างที่ทรัพย์ยังวางอยู่ ณ

สำนักงานวางทรัพย์

กรณีนี้เป็นกรณีที่ได้มีการวางทรัพย์ไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ โดยลูกหนี้ สละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางทรัพย์ด้วย ต่อมาปรากฏว่าหนี้ขาดอายุความ และเจ้าหนี้ก็ยังมีได้มา รับเอาทรัพย์ที่วางหรือยังมีได้แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าจะรับเอาทรัพย์ที่วาง มีปัญหาต้อง พิจารณาว่าลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางได้หรือไม่

ผู้เขียนมีความเห็นว่า หนี้ที่ขาดอายุความนั้นเป็นแต่เพียงหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่อาจ ใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ และลูกหนี้ก็มีสิทธิยกเอาอายุความขึ้นอ้างเพื่อปฏิเสธการชำระ หนี้ได้ อย่างไรก็ตาม หนี้นั้นก็ยังคงมีอยู่ มิได้ระงับสิ้นไป ดังนั้น หากเจ้าหนี้ฟ้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่ลูกหนี้มิได้ยกเอาเหตุแห่งอายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธไม่ชำระหนี้ ในกรณีนี้ ศาลจะยกเอาเหตุแห่ง อายุความขึ้นมาพิจารณาเองแล้วตัดสินยกฟ้องโจทก์ไม่ได้ นอกจากนี้กฎหมายก็ได้ห้ามให้ลูกหนี้ชำระ หนี้ที่ขาดอายุความแล้ว เพียงแต่ว่าหากลูกหนี้ได้ชำระหนี้ไปแล้วจะเรียกคืนทรัพย์ที่ชำระหนี้ไป ภายหลังโดยอ้างว่าหนี้ขาดอายุความไม่ได้ เพราะเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้โดยมีมูลอันจะอ้างได้ด้วย กฎหมายกล่าวคือยังมีหนี้ระหว่างกันอยู่นั่นเอง ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกับลักษณะทางกฎหมายของ การวางทรัพย์ที่ว่าเป็นเพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้ มิใช่การชำระหนี้ และการขอปฏิบัติการชำระ หนี้เช่นนั้นก็คือการขอส่งมอบทรัพย์นั่นเอง แม้มิใช่การส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้ แต่หากเป็นการวาง ทรัพย์ถูกต้องตามหนี้ที่ต้องชำระแล้ว เจ้าหนี้ย่อมมารับเอาทรัพย์นั้นไปได้ ซึ่งเมื่อรับเอาทรัพย์ไปย่อม ถือว่าเป็นการชำระหนี้ และทำให้หนี้ระงับสิ้นไปในที่สุด

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า แม้หนี้จะขาดอายุความในระหว่างที่ทรัพย์นั้นยังวาง อยู่ ณ สำนักงานวางทรัพย์ก็ตาม หากลูกหนี้สละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางทรัพย์ไปแล้ว ลูกหนี้ก็ไม่อาจ ถอนทรัพย์ที่วางได้จนกว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางจะได้ระงับสิ้นไปตามมาตรา 339 ด้วย เหตุผลดังนี้

ประการแรก แม้หนี้จะขาดอายุความแล้ว แต่หนี้นั้นก็ยังคงมีอยู่ มิได้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด ดังรายละเอียดที่กล่าวแล้วข้างต้น

ประการที่สอง หากให้สำนักงานวางทรัพย์ต้องทำหน้าที่วินิจฉัยว่าหนี้ ขาดอายุความหรือไม่ก็จะเป็นการสร้างภาระที่ย่งยากในทางปฏิบัติ เพราะต้องเรียกเจ้าหนี้ลูกหนี้มา สอบสวน ซึ่งแม้สำนักงานวางทรัพย์จะวินิจฉัยว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว คำวินิจฉัยนั้นก็ไม่ใช่ที่สุด ดังนั้นหน้าที่นี้จึงควรเป็นหน้าที่ของศาลมากกว่า

ประการที่สาม ลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์พร้อมกับ สละสิทธิถอนทรัพย์ที่วางไปแล้ว แต่ต่อมาหนี้จะขาดอายุความไปก่อนครบกำหนดเวลาตามมาตรา 339 ก็ต้องถือว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางยังคงมีอยู่จนกว่าจะครบกำหนดเวลาตามมาตรา 339 ซึ่งถือเป็นบทบัญญัติพิเศษของกฎหมายที่รับรองสิทธิของเจ้าหนี้

4.4.3.2 กรณีหนี้ขาดอายุความก่อนที่จะมีการวางทรัพย์

กรณีนี้เป็นกรณีที่หนี้ขาดอายุความไปแล้ว ต่อมาลูกหนี้นำทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ โดยสละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางด้วย ต่อมาลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางโดยอ้างเหตุว่าหนี้ขาดอายุความไปแล้ว มีปัญหาต้องพิจารณาว่าลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางได้หรือไม่

ในกรณีนี้ ผู้เขียนก็มีความเห็นเหมือนกับข้อ 4.4.3.1 กล่าวคือ แม้หนี้ขาดอายุความไปแล้ว แต่หนี้ยังมิได้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด อีกทั้งกฎหมายก็มิได้ห้ามลูกหนี้ในการที่จะชำระหนี้ที่ขาดอายุความแก่เจ้าหนี้ ตรงกันข้ามกฎหมายกลับรับรองว่าการชำระหนี้ที่ขาดอายุความนั้น ลูกหนี้จะเรียกคืนทรัพย์ที่ได้ชำระหนี้ไปมิได้ เพราะเจ้าหนี้รับชำระหนี้ไว้โดยมีมูลจะอ้างได้ด้วยกฎหมาย มิใช่ลางมิควรได้ ดังนั้น เมื่อหนี้ขาดอายุความแล้วแต่ลูกหนี้กลับยังขอปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์อันเป็นการส่งมอบทรัพย์ให้อยู่ในเงื้อมมือของเจ้าหนี้แล้ว ดังนั้น ลูกหนี้จึงไม่อาจถอนทรัพย์ที่วางนั้นได้

4.4.3.3 หนี้ระงับสิ้นไปก่อนที่เจ้าหนี้จะรับเอาทรัพย์หรือแสดงเจตนาว่าจะรับเอาทรัพย์ที่ได้วางไว้

กรณีนี้เป็นกรณีที่ลูกหนี้วางทรัพย์โดยสละสิทธิการถอนทรัพย์ที่ได้วางไว้ และต่อมาปรากฏว่าหนี้ขาดอายุความได้ระงับสิ้นไปด้วยเหตุความระงับแห่งหนี้เหตุใดเหตุหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนด เช่น เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ หรือมีการหักกลบลบหนี้กัน หรือเจ้าหนี้นยอมรับชำระหนี้อื่นจากลูกหนี้ เป็นต้น มีปัญหาต้องพิจารณาว่า ลูกหนี้จะถอนทรัพย์ที่วางได้หรือไม่

ผู้เขียนมีความเห็นว่า เหตุที่ลูกหนี้วางทรัพย์ก็เพราะลูกหนี้มีหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สิน แต่เพราะมีเหตุขัดข้องบางประการทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ ประกอบกับลูกหนี้ต้องการหลุดพ้นจากหนี้ ลูกหนี้จึงนำทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวาง และเพื่อให้เป็นที่แน่นอนว่าทรัพย์ได้อยู่ในเงื้อมมือของเจ้าหนี้ ลูกหนี้จึงแสดงเจตนาสละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางไว้ ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า มิใช่กรณีลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์ตามอำเภอใจแต่อย่างใด และเมื่อพิจารณาในด้านเจ้าหนี้ก็จะเห็นได้อีกเช่นกันว่า เจ้าหนี้จะมีสิทธิมารับทรัพย์ที่ลูกหนี้วางไว้เพื่อชำระหนี้ได้ก็ต่อเมื่อยังมีหนี้ระหว่างกันอยู่เท่านั้น เพราะหากหนี้ระงับสิ้นไปแล้ว ลูกหนี้ก็ไม่มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ และเจ้าหนี้ก็ไม่มีสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้

ดังนั้น เมื่อหนี้ได้ระงับสิ้นไปแล้วไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม เจ้าหนี้นยอมไม่มีสิทธิที่จะรับชำระหนี้โดยมีมูลจะอ้างด้วยกฎหมายได้ และลูกหนี้นยอมมีสิทธิถอนคืนทรัพย์ที่วางไว้ได้แม้จะได้มีการสละสิทธิการถอนทรัพย์ไว้ก็ตาม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อไม่มีหนี้แล้วก็ไม่เห็นเหตุผลอันใดที่จะให้สำนักงานวางทรัพย์ยังต้องดูแลรักษาทรัพย์นั้นต่อไปอีก เพราะเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิที่จะมารับเอาทรัพย์นั้นไปแล้วนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การที่หนี้ระงับสิ้นไปก่อนที่เจ้าหนี้จะมารับเอาทรัพย์ไปจากสำนักงานวางทรัพย์ดังเช่นตัวอย่างที่ยกมานั้น อาจมีปัญหาในทางปฏิบัติหากลูกหนี้นำมาเป็นเหตุ

กล่าวอ้างในการขอถอนทรัพย์สินที่วางไว้คืนจากสำนักงานวางทรัพย์สิน เพราะเจ้าหน้าที่ของสำนักงานวางทรัพย์สินรับวางทรัพย์สินไว้ก็เพราะเชื่อว่าลูกหนี้มีหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้จริง และหนี้นั้นจะระงับก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้ได้มารับหรือแสดงเจตนาว่าจะรับเอาทรัพย์สินแล้วเท่านั้น การกล่าวอ้างของลูกหนี้จึงจำเป็นต้องมีหลักฐานมาแสดงให้เป็นที่เชื่อถือได้ว่าหนี้นั้นระงับสิ้นไปแล้วจริงด้วย

4.4.3.4 ผลทางกฎหมายของการถอนทรัพย์สินที่วาง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 บัญญัติว่าถ้าลูกหนี้ถอนทรัพย์สินที่ได้วางไว้ให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินไว้เลย จึงมีปัญหาต้องพิจารณาว่า ผลทางกฎหมายของการถอนทรัพย์สินที่วางนั้นคืออะไร หรือคำว่า “ให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินไว้เลย” หมายความว่าอย่างไรนั่นเอง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 มีได้บัญญัติขยายความว่า ผลทางกฎหมายของการถอนทรัพย์สินที่วางที่วางไว้ให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินไว้เลยนั้นมีความหมายเพียงใด ซึ่งจากการศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทยพบว่า นักกฎหมายไทยมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การถอนทรัพย์สินที่วางมีผลดังนี้³¹

(1) มีผลย้อนไปถึงเวลาที่วางทรัพย์สินนั้น กล่าวคือ เมื่อการวางทรัพย์สินทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ การถอนทรัพย์สินที่วางก็ทำให้ลูกหนี้กลับมารับผิดตามเดิม มิได้หลุดพ้นจากหนี้อีกต่อไป

(2) ลูกหนี้เป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายแก่ตัวทรัพย์สินถ้าหากมีนับตั้งแต่เวลาที่วางทรัพย์สินจนกระทั่งมีการถอนทรัพย์สินไป

(3) หากลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบตามมาตรา 330 อันมีผลทำให้บรรดาความรับผิดที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้เป็นอันปลดเปลื้องไปก่อนที่จะวางทรัพย์สิน ผลของการถอนการวางทรัพย์สินที่วางมีผลเสมือนมีได้วางทรัพย์สินเลยนั้นจะย้อนไปถึงวันที่วางทรัพย์สินเท่านั้น แต่ไม่เป็นการลบล้างผลของการปฏิบัติตามมาตรา 330 ก่อนที่จะวางทรัพย์สิน ดังนั้น ในกรณีนี้ ลูกหนี้จึงยังได้รับการปลดเปลื้องจากบรรดาความรับผิดที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ต่อไป

ผู้เขียนได้ศึกษาผลของการถอนทรัพย์สินที่วางตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นเพื่อเปรียบเทียบกับมาตรา 334 แล้ว ดังนี้

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 379 บัญญัติว่า การถอนทรัพย์สินที่วางให้ถือว่าการวางทรัพย์สินมิได้เกิดขึ้น ซึ่งหมายความว่า การถอนทรัพย์สินที่วางมีผลเหมือนมิได้มี

³¹ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 1105 - 1106. และ สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 343.

การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 นั้นเอง โดยประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรานี้เป็นที่มาของผลของการถอนทรัพย์ที่วางตามมาตรา 334 ด้วย

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 496 บัญญัติว่า การถอนทรัพย์ที่วางให้ถือเสมือนว่ามีได้เคยมีการวางทรัพย์ไว้เลย เห็นได้ว่าแม้บทบัญญัติมาตรานี้จะมีใช้ที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 ก็ตาม แต่ก็บัญญัติผลของการถอนทรัพย์ที่วางไว้ตรงกัน

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ความเห็นของนักกฎหมายไทย ประกอบกับบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศแล้ว มีความเห็นสอดคล้องกับความเห็นของนักกฎหมายไทยว่า การถอนทรัพย์ที่วางนั้นเป็นการลบล้างผลทางกฎหมายที่เป็นคุณแก่ลูกหนี้อันเกิดจากการวางทรัพย์ซึ่งก็คือ ความหลุดพ้นจากหนี้ทั้งสิ้น กล่าวคือ เมื่อถอนการวางทรัพย์ ลูกหนี้อย่อมไม่หลุดพ้นจากหนี้ต่อไป และกลับมามีความรับผิดเหมือนสถานะในวันวางทรัพย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในวันวางทรัพย์นั้น ลูกหนี้มีความรับผิดอยู่เช่นไรก็รับผิดเช่นนั้นเหมือนเดิม ดังนั้น หากในวันที่วางทรัพย์ลูกหนี้ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติตามมาตรา 330 อยู่แล้ว เมื่อถอนการวางทรัพย์ลูกหนี้ก็ยังคงได้รับประโยชน์ตามมาตรา 330 ต่อไป การถอนทรัพย์ที่วางมิได้ทำให้ผลของการปฏิบัติตามมาตรา 330 ต้องเสียไปไม่ แต่หากลูกหนี้มิได้ปฏิบัติตามมาตรา 330 ก่อนที่จะวางทรัพย์ ความรับผิดของลูกหนี้เมื่อถอนทรัพย์ที่วางจึงมีผลทำให้ลูกหนี้กลับมารับผิดตามสถานะในวันที่มีการวางทรัพย์ เช่น ต้องรับผิดจากการไม่ชำระหนี้ เป็นต้น

4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วาง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 บัญญัติว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้เป็นอันระงับสิ้นไปเมื่อพ้นเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ ซึ่งหมายความว่า เจ้าหนี้ต้องมารับเอาทรัพย์ไปจากสำนักงานวางทรัพย์ภายใน 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ตามมาตรา 333 วรรคท้าย อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับกำหนดเวลา 10 ปี และสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้ยังมีปัญหาให้ต้องวิเคราะห์อีกหลายประการ ดังต่อไปนี้

4.5.1 กำหนดเวลา 10 ปี เป็นอายุความหรือไม่

ในเบื้องต้น ผู้เขียนได้ศึกษาเกี่ยวกับอายุความเป็นอย่างไร เพื่อที่จะวิเคราะห์ต่อไปว่ากำหนดเวลา 10 ปี ในการที่เจ้าหนี้จะต้องมารับเอาทรัพย์ไปจากสำนักงานวางทรัพย์นี้เป็นอายุความหรือไม่ ดังนี้

กฎหมายมิได้ให้ความหมายหรือคำนิยามของอายุความไว้ แต่นักกฎหมายไทยเห็นว่า³² อายุความ หมายถึง การที่กฎหมายกำหนดให้คู่กรณีดำเนินการเรียกร้องต่อกันภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้าคู่กรณีไม่ใช้สิทธิเรียกร้องต่อกันภายในกำหนดเวลาอันกฎหมายกำหนดไว้แล้วย่อมมีผลทำให้คู่กรณีหมดสิทธิเรียกร้องต่อกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความยุติธรรม

³² ไซยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 673 – 677.

แก่ลูกหนี้มีให้ต้องกังวลหรือแบกรับหน้าที่ในการชำระหนี้โดยไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุด อีกทั้งยังเป็นการลงโทษผู้มีสิทธิแล้วไม่ใช้สิทธิภายในกำหนดเวลาและป้องกันการเลือกเวลาที่จะใช้สิทธิตามอำเภอใจ นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์ในด้านพยานหลักฐาน เพราะหากปล่อยให้ผู้มีสิทธิอย่างไม่มีกำหนดเวลา ก็อาจทำให้พยานหลักฐานเหลือน้อยลงหรือสูญหายไป

อายุความ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ อายุความได้สิทธิ และอายุความเสียสิทธิ กล่าวคือ³³

(1) อายุความได้สิทธิ หมายถึง การได้สิทธิมาเมื่อระยะเวลาผ่านไปประยะหนึ่ง และมีองค์ประกอบหรือเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การได้กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองปรปักษ์ ตามมาตรา 1382 เป็นต้น

(2) อายุความเสียสิทธิ หมายถึง การเสียสิทธิไปเมื่อระยะเวลาผ่านไปประยะหนึ่ง และมีองค์ประกอบหรือเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เช่น หากผู้ซื้อจะฟ้องคดีให้ผู้ขายรับผิดชอบจากการที่ทรัพย์ที่ซื้อขายขาดตกบกพร่องหรือล่าจำนวนต้องฟ้องภายใน 1 ปี นับแต่เวลาส่งมอบ มิฉะนั้นถือว่าขาดอายุความ เป็นต้น

ลักษณะประการสำคัญของอายุความก็คือ หนี้หรือสิทธิเรียกร้องใดๆ ที่มีได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด หนี้หรือสิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ * และลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ตามหนี้หรือสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความนั้นได้ ** กล่าวคือ สำหรับหนี้ที่ขาดอายุความนั้น ลูกหนี้มีสิทธิเลือกที่จะชำระหนี้หรือไม่ก็ได้ หากลูกหนี้เลือกที่จะถือเอาประโยชน์แห่งอายุความในการปฏิเสธการชำระหนี้ เมื่อเจ้าหนี้เรียกร้องหรือฟ้องศาลให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ลูกหนี้มีสิทธิยกขึ้นอ้างได้ว่าหนี้ขาดอายุความเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ได้ อย่างไรก็ตาม หากลูกหนี้ไม่ยกขึ้นกล่าวอ้างเช่นนั้น ศาลจะยกเหตุหนี้ขาดอายุความขึ้นมาพิจารณาเองแล้วตัดสินยกฟ้องเจ้าหนี้ไม่ได้ แต่หากลูกหนี้เลือกที่จะชำระหนี้แม้หนี้จะขาดอายุความไปแล้ว ก็ถือว่าเป็นการชำระหนี้ตามหลักศีลธรรมหรือที่เรียกในทางวิชาการกฎหมายลักษณะหนี้ว่า “หนี้ธรรมดา” หรือ “หนี้ทางมนธรรม” (moral obligation) ซึ่งกรณีหลังนี้ลูกหนี้จะเรียกเอาทรัพย์ที่ได้ส่งมอบเป็นการชำระหนี้คืนจากเจ้าหนี้ไม่ได้ *** เพราะหนี้ยังมีอยู่มิได้ระงับสิ้นไป เพียงแต่เจ้าหนี้หมดสิทธิเรียกร้องเนื่องจากหนี้ขาด

³³ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 677 – 683.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/9

** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/10

*** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 408

อายุความ แต่ลูกหนี้ก็ได้สละประโยชน์แห่งอายุความแล้วยินยอมชำระหนี้ไปนั่นเอง เจ้าหนี้จึงมีสิทธิรับชำระหนี้ไว้ได้โดยมีมูลจะอ้างได้ตามกฎหมาย ไม่เป็นลาภมิควรได้แต่อย่างใด³⁴

จากการศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทยพบว่า นักกฎหมายไทยมิได้ให้ความเห็นชัดเจนว่ากำหนดเวลา 10 ปี ตามมาตรา 339 วรรคแรกนี้เป็นอายุความ แต่จากคำอธิบายเสมือนหนึ่งว่านักกฎหมายไทยเห็นว่ากำหนดเวลา 10 ปี ดังกล่าวเป็นอายุความ กล่าวคือ มีการอธิบายว่ากำหนดเวลาตามมาตรา 339 วรรคแรกนี้เห็นนับตั้งแต่เมื่อเจ้าหนี้ได้รับคำบอกกล่าว มิได้นับตั้งแต่วันที่เกิดหนี้หรือสิทธิเรียกร้องจึงนับว่าเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้อยู่มาก เพราะปกติอายุความสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้อย่างสูงก็มีเพียง 10 ปี ในขณะที่อายุความบางอย่างก็ไม่ถึง 10 ปี เช่น 2 ปี 5 ปี เป็นต้น แต่เมื่อไปวางทรัพย์กลับปรากฏว่าเจ้าหนี้มีสิทธิรับเอาทรัพย์ที่วางได้ภายในอายุความ 10 ปี ทั้งๆ ที่สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ไม่ถึง 10 ปี³⁵

เมื่อพิจารณาลักษณะและผลทางกฎหมายของอายุความแล้ว ผู้เขียนเห็นว่ากำหนดเวลา 10 ปี ที่เจ้าหนี้ต้องมารับเอาทรัพย์ที่วางไว้จากสำนักงานวางทรัพย์ มิฉะนั้น ถือว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์เป็นอันสิ้นไปนั้นมิใช่อายุความแต่อย่างใด หากแต่เป็นกำหนดเวลาที่เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิของตนเท่านั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวต่อไปนี้

ประการแรก อายุความต้องเป็นกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่กำหนดเวลา 10 ปี ตามมาตรา 339 วรรคแรกนี้เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องมารับเอาทรัพย์ไปจากสำนักงานวางทรัพย์เท่านั้น มิใช่กำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้แต่อย่างใด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แม้ล่วงพ้นกำหนดเวลา 10 ปี ไปแล้วอันจะทำให้สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางสิ้นไปก็ตาม แต่หากหนี้เดิมระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ที่เป็นเหตุในการวางทรัพย์ยังคงไม่ขาดอายุความ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้

ประการที่สอง ผลทางกฎหมายของอายุความนั้น ลูกหนี้มีสิทธิที่จะถือเอาประโยชน์แห่งอายุความหรือไม่ก็ได้ กล่าวคือ ถ้าลูกหนี้ไม่ถือเอาประโยชน์แห่งอายุความโดยไม่ยกขึ้นกล่าวอ้างต่อศาล ศาลก็จะยกเอาอายุความมาพิจารณาเพื่อเป็นเหตุตัดฟ้องเจ้าหนี้หาได้ไม่ ดังนั้น แม้จะพิจารณาในแง่ที่ว่าสำนักงานวางทรัพย์เป็นลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้อง ที่เจ้าหนี้มีสิทธิบังคับให้ส่งมอบทรัพย์ที่วางก็ตาม แต่กรณีที่เจ้าหนี้มาใช้สิทธิขอรับเอาทรัพย์ที่วางเมื่อพ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่เจ้าหนี้ได้รับคำบอกกล่าววางทรัพย์ไปนั้น สำนักงานวางทรัพย์ไม่มีสิทธิเลือกว่าจะส่งมอบทรัพย์ที่วางให้แก่เจ้าหนี้หรือไม่ เพราะกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่าสิทธิของเจ้าหนี้สิ้นไปแล้ว สำนักงานวางทรัพย์

³⁴ จรรย์ ภักดีธนากุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ผลและความระงับแห่งหนี้ พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินต์ติ้ง (ประเทศไทย), 2555), หน้า 56 – 57.

³⁵ เสณีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 1115.

มีหน้าที่เพียงประการเดียวคือส่งมอบทรัพย์สินแก่ผู้วางทรัพย์สิน และหากเจ้าหน้าที่ฟ้องสำนักงานวางทรัพย์สินให้ส่งมอบทรัพย์สินที่วางต่อศาล ศาลย่อมมีอำนาจยกเอาเหตุที่เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิเกินกำหนดเวลาขึ้นมาพิจารณาเองเพื่อยกฟ้องเจ้าหน้าที่ได้แม้สำนักงานวางทรัพย์สินมีได้ยกขึ้นอ้างก็ตาม

4.5.2 เพียงแต่เจ้าหน้าที่แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินที่ไว้แล้วจะถือว่าเป็นการใช้สิทธิรับเอาทรัพย์สินอันทำให้กำหนดเวลา 10 ปี สะดุดหยุดลงหรือไม่

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 บัญญัติว่าสิทธิของเจ้าหน้าที่เหนือทรัพย์สินที่วางเป็นอันสิ้นไปเมื่อพ้นกำหนด 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สิน ซึ่งมีความหมายว่าเจ้าหน้าที่ต้องมารับเอาทรัพย์สินที่วางไว้ภายใน 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สิน ตามมาตรา 333 วรรคท้าย แต่เมื่อพิจารณามาตรา 334 (2) แล้วเห็นได้ว่า เมื่อมีการวางทรัพย์สินแล้วเจ้าหน้าที่มีสิทธิแสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าตนจะรับเอาทรัพย์สินนั้น ผลทางกฎหมายที่ตามมาก็คือ เมื่อเจ้าหน้าที่ได้แสดงเจตนาเช่นนั้นแม้จะยังมีได้ไปรับเอาทรัพย์สินมาจริงๆ ก็ตาม ก็ทำให้ลูกหนี้สิ้นสิทธิในการถอนทรัพย์สินที่วางไว้ ดังนั้น จึงมีปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ต่อไปว่า หากเจ้าหน้าที่ได้แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินที่ไว้แล้วไว้แล้ว เจ้าหน้าที่ยังจะต้องรับเอาทรัพย์สินภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าววางทรัพย์สินหรือไม่ และหากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวไปแล้ว สิทธิของเจ้าหน้าที่เหนือทรัพย์สินที่วางเป็นอันสิ้นไปตามนัยของมาตรา 339 วรรคแรกหรือไม่ อย่างไร

ผู้เขียนได้ศึกษาและพิจารณามาตรา 339 ประกอบมาตรา 334 (2) ตลอดจนมาตราอื่นๆ ในเรื่องการวางทรัพย์สินแล้วเห็นว่า ไม่ปรากฏว่ามาตราใดได้บัญญัติเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวไว้เลย ผู้เขียนจึงได้ศึกษาเปรียบเทียบประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 376 (2) ซึ่งเป็นที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 (2) และมาตรา 382 ซึ่งเป็นที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 วรรคแรก ดังต่อไปนี้

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 376 (2) บัญญัติว่า สิทธิในการถอนทรัพย์สินที่วางของลูกหนี้เป็นอันระงับเมื่อเจ้าหน้าที่ได้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้น และมาตรา 382 บัญญัติว่า สิทธิของเจ้าหน้าที่เหนือทรัพย์สินที่วางเป็นอันสิ้นสุดเมื่อพ้นกำหนดเวลา 30 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่จะได้แสดงตนต่อสำนักงานวางทรัพย์สินภายในกำหนดเวลาดังกล่าว จากบทบัญญัติทั้ง 2 มาตราดังกล่าวเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องรับเอาทรัพย์สินที่วางภายใน 30 ปี เว้นแต่เจ้าหน้าที่จะได้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินแล้วว่าตนจะรับเอาทรัพย์สินนั้น ซึ่งแสดงว่าเมื่อเจ้าหน้าที่ได้แสดงเจตนาดังกล่าวแล้วย่อมไม่อยู่ในบังคับที่เจ้าหน้าที่จะต้องมารับเอาทรัพย์สินภายในกำหนดเวลา 30 ปี แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็มีได้บัญญัติว่าเมื่อเจ้าหน้าที่ได้แสดงเจตนารับเอาทรัพย์สินแล้ว เจ้าหน้าที่จะต้องมารับเอาทรัพย์สินนั้นภายในเมื่อใด ซึ่งอาจก่อให้เกิดภาระแก่สำนักงานวางทรัพย์สินที่จะต้องดูแลทรัพย์สินที่วางไว้โดยไม่มีการกำหนดได้

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นไม่มีบทบัญญัติในเรื่องนี้ไว้

จากการศึกษาความเห็นของนักกฎหมายไทยพบว่า นักกฎหมายไทยมีความเห็นเป็น 2 แนวความคิด คือ

แนวความคิดแรก³⁶ เห็นว่า เมื่อเจ้าหนี้ได้แสดงเจตนารับเอาทรัพย์สินที่วางไว้ตาม มาตรา 334 (2) แล้ว แต่ยังไม่ได้รับเอาทรัพย์สินที่วางจนปล่อยล่วงเลยเกินเวลา 10 ปี สิทธิของเจ้าหนี้ เนื้อทรัพย์สินที่วางก็ไม่ระงับไป

แนวความคิดที่สอง³⁷ เห็นว่า เพียงแต่เจ้าหนี้แสดงเจตนาว่าจะรับเอาทรัพย์สินที่ วางไว้ยังไม่ถือว่าได้รับเอาทรัพย์สินนั้นไปแล้ว ดังนั้น เจ้าหนี้จึงยังอยู่ในบังคับมาตรา 339 วรรคแรก กล่าวคือ ต้องมารับเอาทรัพย์สินไปจากสำนักงานวางทรัพย์สินภายใน 10 ปี นับแต่วันที่ได้รับคำบอกกล่าว วางทรัพย์สิน หากล่วงเลยกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วสิทธิของเจ้าหนี้เนื้อทรัพย์สินที่วางย่อมระงับสิ้นไป และ ลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วางไว้คืนได้

ผู้เขียนได้ศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 382 ซึ่งเป็นที่มาของประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 แล้ว ผู้เขียนเห็นด้วยกับความแนวความคิดที่สอง ด้วยเหตุผล ดังต่อไปนี้

ประการแรก ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 382 บัญญัติไว้ทั้งหลักและ ข้อยกเว้น ซึ่งแปลความได้ว่าหากเจ้าหนี้ได้แสดงเจตนารับเอาทรัพย์สินต่อสำนักงานวางทรัพย์สินแล้ว ย่อม ไม่อยู่ในบังคับว่าจะต้องมารับเอาทรัพย์สินไปจริงๆ ภายใน 30 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สิน แต่อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 มิได้ยกเอาข้อยกเว้นของประมวล กฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 382 มาด้วย ย่อมแสดงว่าผู้ร่างไม่ประสงค์จะให้ถือเอาเหตุที่ว่าเจ้าหนี้ ได้แสดงเจตนารับเอาทรัพย์สินต่อสำนักงานวางทรัพย์สินมาเป็นข้อยกเว้นไม่ต้องมารับเอาทรัพย์สินไปจริงๆ ภายในกำหนดเวลา 10 ปี

ประการที่สอง หากตีความตามแนวคิดแรกของนักกฎหมายไทยดังกล่าวข้างต้น ย่อมก่อให้เกิดภาระแก่สำนักงานวางทรัพย์สินอย่างมาก กล่าวคือ หากเจ้าหนี้แสดงเจตนารับเอาทรัพย์สินที่ วางไว้ต่อสำนักงานวางทรัพย์สินแล้ว ทางสำนักงานวางทรัพย์สินก็มีหน้าที่และค่าใช้จ่ายในการรักษาทรัพย์สิน เพื่อรอส่งมอบแก่เจ้าหนี้โดยไม่อาจทราบได้ว่าเจ้าหนี้จะมารับเอาทรัพย์สินไปเมื่อใด และมีความเสี่ยงที่ สำนักงานวางทรัพย์สินต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้ในความเสียหายหรือเสื่อมสลายหรือสูญหายของทรัพย์สินที่ได้ เก็บรักษาไว้เพื่อรอการส่งมอบแก่เจ้าหนี้อีกด้วย

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ผู้เขียนจึงเห็นว่า เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องมารับเอาทรัพย์สินที่ได้วางไว้ ภายใน 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สิน ไม่ว่าจะได้แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่า จะรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้แล้วหรือไม่ก็ตาม กล่าวคือ การแสดงเจตนาดังกล่าวมีผลเพียงทำให้สิทธิของ ลูกหนี้ในการถอนทรัพย์สินที่วางสิ้นไปตามมาตรา 334 เท่านั้น แต่หากเจ้าหนี้ไม่รับทรัพย์สินที่วางภายใน

³⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, หน้า 1115. และ ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล, สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วางทรัพย์สิน, หน้า 80.

³⁷ สุนทร มณีสวัสดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, หน้า 342.

10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์แล้วยอมทำให้สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางเป็นอัน
ระงับสิ้นไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย
กับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น

ประเด็นเปรียบเทียบ	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์		ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน		ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น	
	มาตรา	สาระสำคัญ	ที่มา	มาตรา	ที่มา	มาตรา
1. เหตุแห่งการวางทรัพย์สิน	331	1. เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ หรือ 2. เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ หรือ 3. บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน	/	372	/	494
2. ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สิน	331	หลุดพ้นจากหนี้ (discharged from the obligation by depositing)	X	378	/	494
			X	379		

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย
กับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น

ประเด็นสำคัญ	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์		ประมวลกฎหมายเยอรมัน		ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น		
	มาตรา	สาระสำคัญ	ที่มา	มาตรา	ที่มา	มาตรา	
3. เงื่อนไขการวางทรัพย์สินกรณีเป็นหนี้ต่างตอบแทน	332	ถ้าลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ต่อเมื่อเจ้าหนี้ต้องชำระหนี้ตอบแทนด้วย ลูกหนี้จะกำหนดว่าต่อเมื่อเจ้าหนี้ชำระหนี้ตอบแทนจนถึงให้มีสิทธิรับเอาทรัพย์สินที่วางไว้วันก็ได้	/	373	ถ้าลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ต่อเมื่อเจ้าหนี้ชำระหนี้ตอบแทนด้วย ลูกหนี้จะกำหนดว่าต่อเมื่อเจ้าหนี้ชำระหนี้ตอบแทนจนถึงมีสิทธิรับเอาทรัพย์สินที่วางไว้วันก็ได้	498	เจ้าหนี้ไม่สามารถรับเอาทรัพย์สินที่วางได้จนกว่าเจ้าหนี้ได้ชำระหนี้ของตนแล้ว
4. สถานที่วางทรัพย์สิน	333 ว.1	สำนักงานวางทรัพย์สินประจำตำบลที่จะต้องชำระหนี้	/	374 (1)	หลัก : สำนักงานทรัพย์สินที่มีการชำระหนี้ ข้อยกเว้น : ถ้าลูกหนี้ได้วางทรัพย์สินยังสถานที่อื่น ลูกหนี้จะต้องขอใช้ค่าใช้จ่ายให้แก่เจ้าหนี้เพื่อความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น	495	สำนักงานวางทรัพย์สิน ณ สถานที่ที่จะมีการชำระหนี้
5. หนี้ที่บอกกล่าวการวางทรัพย์สิน	333 ว.3	ผู้วางต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์สินนั้นโดยพลัน	/	374 (2)	หลัก : ลูกหนี้ต้องบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ถึงการวางทรัพย์สินโดยไม่ชักช้า ถ้าไม่ปฏิบัติตามลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน	495 ว.3	ผู้วางทรัพย์สินต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบถึงการที่ได้วางทรัพย์สินโดยพลัน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบบทบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น

ประเด็นสำคัญ	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์			ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน			ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น		
	มาตรา	สาระสำคัญ	ที่มา	มาตรา	สาระสำคัญ	ที่มา	มาตรา	สาระสำคัญ	
6. สิทธิที่จะถอนทรัพย์สินที่วาง และผลของการถอนทรัพย์สินที่วาง	334 ว.1 334 ว.2	ข้อยกเว้น : ลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วาง ถ้าถอน ให้ถือเสมือนว่าไม่ได้วางทรัพย์สินไว้เลย ข้อยกเว้น : สิทธิถอนทรัพย์สินเป็นอันขาดในกรณีต่อไปนี้ (1) ลูกหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่า ตนยอมสละสิทธิที่จะถอน (2) เจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่า จะรับเอาทรัพย์สินนั้น (3) เป็นการวางทรัพย์สินตามคำสั่งหรือโดยอนุมัติของศาล และได้บอกกล่าวให้สำนักงานวางทรัพย์สินทราบแล้ว (4) เมื่อลูกหนี้ถูกฟ้องคดีล้มละลายแล้ว	/	376 (1) 379 (3) 376 (2)	ข้อยกเว้น : การบอกกล่าวให้คงเสียถ้าไม่สามารถปฏิบัติได้ ข้อยกเว้น : ลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วาง ถ้าถอน ถือว่าการวางทรัพย์สินไม่ได้เกิดขึ้น ข้อยกเว้น : สิทธิถอนทรัพย์สินเป็นอันระงับเมื่อ 1. ลูกหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่า ตนยอมสละสิทธิที่จะถอน 2. เจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่า จะรับเอาทรัพย์สินนั้น 3. ในการบินบังคับระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้กำหนดให้มีการวางทรัพย์สิน และได้มีการบอกกล่าวแก่สำนักงานวางทรัพย์สิน 4. มีการฟ้องคดีล้มละลายเพื่อเรียกเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ ลูกหนี้ไม่สามารถถอนทรัพย์สินระหว่างพิจารณาคดีได้	X	496 ว.1	ตราบท่าที่เจ้าหนี้ยังมิได้ยอมรับต่อการวางทรัพย์สิน หรือตราบท่าที่คำพิพากษาที่กำหนดให้มีการวางทรัพย์สินยังไม่ถึงที่สุดบุคคลผู้ชำระหนี้ อาจเรียกเอาทรัพย์สินที่วางไว้คืนมาได้ กรณีนี้ให้ถือเสมือนว่ามิได้เคยมีการวางทรัพย์สินไว้เลย บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคก่อน ไม่ใช้กับกรณีที่สัญญาจำหน่ายหรือจ้างเองได้ระงับลงระหว่างการวางทรัพย์สินกับสำนักงานวางทรัพย์สิน	
7. สิทธิถอนทรัพย์สิน ศาลสั่งยึดไม่ได้	335 ว.1	สิทธิถอนทรัพย์สิน ตามกฎหมาย ศาลสั่งยึดไม่ได้	/	377 (1)	สิทธิถอนทรัพย์สิน ศาลสั่งยึดไม่ได้	X	-	ไม่มีบทบัญญัติเช่นว่านี้	

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบบทบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์สินและพหุสัญญาของประเทศไทย
กับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น

ประเด็นสำคัญ	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์			ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน			ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น		
	มาตรา	สาระสำคัญ	ที่มา	มาตรา	สาระสำคัญ	ที่มา	มาตรา	สาระสำคัญ	
8. การปฏิบัติต่อทรัพย์สินที่ไม่วาง	336	ทรัพย์สินที่ไม่วาง คือ โดยสภาพไม่วางหรือวางแล้วจะเสียหายมากขึ้น หรือค่าเก็บรักษามีราคาแพง <u>ขั้นตอนดำเนินกร</u> (1) ได้รับอนุญาตจากศาลให้ขายทอดตลาด (2) ขายทอดตลาด (3) เอาเงินที่ได้แต่การขายวางแทนทรัพย์สิน	X	383	ทรัพย์สินที่ไม่วาง คือ ทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้ แต่ไม่เหมาะที่จะวาง <u>ขั้นตอนดำเนินกร</u> (1) ลูกหนี้ทรัพย์สินนอกขายทอดตลาด ณ สถานที่อื่นซึ่งต้องชำระหนี้ (2) ถ้าผลสมควรไม่ออกมาตามที่คาดหวังจากการขายทอดตลาด ตาม (1) ลูกหนี้จะขายทอดตลาดในสถานที่อื่นที่เห็นสมควรก็ได้ (3) ขายโดยเจ้าหน้าที่ของศาล หรือขายโดยรัฐ	/	497	ทรัพย์สินที่ไม่วาง คือ โดยสภาพไม่วางหรือวางแล้วจะเสียหายมากขึ้น หรือค่าเก็บรักษามีราคาแพง <u>ขั้นตอนดำเนินกร</u> (1) ได้รับอนุญาตจากศาลให้ขายทอดตลาด (2) ขายทอดตลาด (3) เอาเงินที่ได้แต่การขายวางแทนทรัพย์สิน	
9. วิธีการขายทอดตลาด	337	<u>คดี</u> : 1. บอกลูกหนี้รู้ตัวก่อนขาย 2. บอกลูกหนี้รู้ตัวก่อนขายให้เจ้าหนี้ทราบ ถ้าละเลย ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน 3. ประกาศโฆษณาเวลา สถานที่ และลักษณะของทรัพย์สิน <u>ข้อยกเว้น</u> : 1. ไม่ต้องบอกกล่าวให้รู้ตัวก่อนขายก็ได้ ถ้าจะทำให้การขายช้าและทำให้ทรัพย์สินเสียหาย 2. ไม่ต้องบอกให้รู้ตัวก่อนขาย และไม่ต้องบอกกล่าวการขายก็ได้ถ้าการค้าเป็นการจำเป็น ไม่อาจทำได้	/ /	383 384	<u>คดี</u> : 1. บอกลูกหนี้รู้ตัวก่อนขาย 2. บอกลูกหนี้รู้ตัวก่อนขายให้เจ้าหนี้ทราบ ถ้าละเลย ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน 3. ประกาศโฆษณาเวลา สถานที่ และลักษณะของทรัพย์สิน <u>ข้อยกเว้น</u> : 1. ไม่ต้องบอกกล่าวให้รู้ตัวก่อนขายก็ได้ ถ้าจะทำให้การขายช้าและทำให้ทรัพย์สินเสียหาย 2. ไม่ต้องบอกให้รู้ตัวก่อนขาย และไม่ต้องบอกกล่าวการขายก็ได้ถ้าการค้าเป็นการจำเป็น ไม่อาจทำได้	X	-	ไม่มีบทบัญญัติเช่นว่านี้	

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบบทบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์สินแห่งและพาณิชย์ของไทย
กับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และประมวลกฎหมายญี่ปุ่น

ประเด็นสำคัญ	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์		ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน		ประมวลกฎหมายญี่ปุ่น		
	มาตรา	สาระสำคัญ	ที่มา	มาตรา	ที่มา	มาตรา	
10. ค่าธรรมเนียมในการวางทรัพย์สิน และขายทอดตลาด	338	หลัก : เจ้าหนี้เป็นผู้ออก ข้อยกเว้น : ถูกหนี้เป็นผู้ออกถ้าถอนทรัพย์สินที่ได้วางไว้	/	381	ค่าธรรมเนียมในการวางทรัพย์สิน เจ้าหนี้เป็นผู้ออก เว้นแต่ลูกหนี้ถอนทรัพย์สินที่วาง ค่าธรรมเนียมในการขายทอดตลาด เจ้าหนี้เป็นผู้ออก เว้นแต่ลูกหนี้ถอนทรัพย์สินที่วาง	X	- ไม่มีบทบัญญัติเช่นว่านี้
11. สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินที่วาง	339	สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินที่วางไว้เป็นอันระงับสิ้นไปเมื่อพ้นเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สิน เมื่อสิทธิของเจ้าหนี้ระงับไปแล้ว ถึงแม้ลูกหนี้จะได้ละสิทธิถอนทรัพย์สินที่ยังชอบที่จะถอนทรัพย์สินนั้นได้	/	382	หลัก : สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินที่วางเป็นอันสิ้นสุดเมื่อพ้นกำหนดเวลา 30 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สิน ข้อยกเว้น : เจ้าหนี้ได้แสดงตนต่อสำนักงานวางทรัพย์สินภายในกำหนดเวลาดังกล่าว เมื่อสิทธิเจ้าหนี้ระงับแล้ว ถูกหนี้มีสิทธิถอนการวางทรัพย์สินแม้ว่าจะได้ละสิทธิถอนไว้ก็ตาม	X	- ไม่มีบทบัญญัติเช่นว่านี้

หมายเหตุ หมายถึง ตามที่อ้างของกรมร่างกฎหมายนั้น บทบัญญัติดังกล่าวเป็นที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย โดย
"ที่มา" หมายถึง บทกฎหมายต่างประเทศดังกล่าว "เป็นที่มา" ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย
"/" หมายถึง บทกฎหมายต่างประเทศดังกล่าว "มิได้เป็นที่มา" ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย
"X" หมายถึง บทกฎหมายต่างประเทศดังกล่าว "มิได้เป็นที่มา" ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบลักษณะและผลทางกฎหมายของการขอปฏิบัติชำระหนี้ การวางทรัพย์ และการชำระหนี้
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย

ลักษณะทางกฎหมาย	หลักเกณฑ์	ผลทางกฎหมาย
1. การขอปฏิบัติชำระหนี้โดยชอบ (a proper tender of performance)	1.1 ลูกหนี้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าตนพร้อมจะชำระหนี้แล้ว (มาตรา 208) 1.2 ลูกหนี้มีความพร้อมที่จะชำระหนี้ (มาตรา 211)	บรรดาความรับผิดชอบอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้เป็นอันปลดเปลื้องไป (มาตรา 330) (a discharge is effected, from the time of the tender, from all responsibilities arising out of non-performance.)
2. การขอปฏิบัติชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์ (a depositing)	2.1 มีเหตุแห่งการวางทรัพย์ 2.2 ลูกหนี้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์	ลูกหนี้ก็เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ (มาตรา 331) (discharged from the obligation)
3. การชำระหนี้ (a performance)	3.1 ลูกหนี้ขอปฏิบัติชำระหนี้โดยชอบตามข้อ 1.1 และข้อ 1.2 แล้ว 3.2 เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้	หนี้ระงับสิ้นไป (an obligation is extinguished)

หมายเหตุ

1. ลูกหนี้ หมายถึง ลูกหนี้ร่วม บุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสีย และบุคคลภายนอกที่กฎหมายยอมให้ชำระหนี้ได้
2. เจ้าหนี้ หมายถึง เจ้าหนี้ร่วม และผู้มีอำนาจรับชำระหนี้

ตารางที่ 3 ลักษณะและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331

ลูกหนี้	เหตุวางทรัพย์ : เจ้าหนี้บอกปิดไม่รับชำระหนี้ หรือไม่อาจรับชำระหนี้ได้		เหตุวางทรัพย์ : ไม่รู้สิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้โดยมิใช่ความผิดบุคคลผู้ชำระหนี้	
	เจ้าหนี้แสดงเจตนา หรือรับภายใน 10 ปี	เจ้าหนี้ไม่แสดงเจตนา หรือรับภายใน 10 ปี	เจ้าหนี้แสดงเจตนา หรือรับภายใน 10 ปี	เจ้าหนี้ไม่แสดงเจตนา หรือรับภายใน 10 ปี
1. สละสิทธิ การถอนทรัพย์ที่วาง	ขอปฏิบัติชำระหนี้ หลุดพ้นจากหนี้	ขอปฏิบัติชำระหนี้ หลุดพ้นจากหนี้	ขอปฏิบัติชำระหนี้ หลุดพ้นจากหนี้	ขอปฏิบัติชำระหนี้ หลุดพ้นจากหนี้
2. ไม่สละสิทธิ การถอนทรัพย์ที่วาง	ขอปฏิบัติชำระหนี้ หลุดพ้นจากหนี้	ขอปฏิบัติชำระหนี้ หลุดพ้นจากหนี้	ขอปฏิบัติชำระหนี้ หลุดพ้นจากหนี้	ขอปฏิบัติชำระหนี้ หลุดพ้นจากหนี้

หมายเหตุ : ลักษณะและผลทางกฎหมายพิจารณา "ในขณะ" หรือ "ณ เวลา" ที่ได้วางทรัพย์

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 ว่า วิทยานิพนธ์นี้มีขอบเขตการศึกษาและวิเคราะห์เฉพาะลักษณะและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ (มาตรา 331 ถึงมาตรา 339) เท่านั้น โดยมีได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงการวางทรัพย์ที่บัญญัติไว้ในลักษณะอื่นของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การวางทรัพย์ตามกฎหมายอื่น และการวางทรัพย์ด้วยทรัพย์สินทางปัญญาแต่อย่างใด หากจะมีการกล่าวถึงบ้างก็เป็นแต่เพียงการอ้างอิงหรือตั้งเป็นข้อพิจารณาไว้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการวางทรัพย์มากขึ้น ดังนั้น บทสรุปและข้อเสนอแนะที่ผู้เขียนจะกล่าวดังต่อไปนี้จึงจำกัดแต่เพียงหมายถึงบทสรุปและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ (มาตรา 331 ถึงมาตรา 339) เท่านั้น ซึ่งการวางทรัพย์ที่บัญญัติไว้ในลักษณะอื่นของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ดี การวางทรัพย์ตามกฎหมายอื่นก็ดี และการวางทรัพย์ด้วยทรัพย์สินทางปัญญาก็ดี อาจมีลักษณะทางกฎหมายหรือผลทางกฎหมายเหมือนหรือต่างกับลักษณะและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ (มาตรา 331 ถึงมาตรา 339) ก็ได้ จำที่จะต้องศึกษาและวิเคราะห์กันในโอกาสต่อไป

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องการวางทรัพย์ในทางประวัติศาสตร์กฎหมายพบว่า ตามกฎหมายโรมันนั้นมีวิธีการชำระหนี้ที่มีลักษณะคล้ายการวางทรัพย์ในปัจจุบัน เรียกว่า “solutio” ซึ่งเป็นกรณีที่ลูกหนี้ขอชำระหนี้แล้ว แต่ไม่อาจชำระหนี้ได้เพราะเจ้าหนี้บอกรับไม่ยอมรับชำระหนี้ กฎหมายโรมันกำหนดให้ลูกหนี้มีสิทธิที่จะนำทรัพย์สินที่ต้องส่งมอบนั้นไปวาง ณ ที่สาธารณะเพื่อให้เจ้าหนี้มารับเอาไปได้ หากลูกหนี้ได้กระทำการดังกล่าวแล้วลูกหนี้ก็จะหลุดพ้นจากหนี้

เมื่อผู้เขียนได้ศึกษากฎหมายไทยพบว่า กฎหมายไทยโบราณไม่มีบทบัญญัติในลักษณะที่เป็นการวางทรัพย์แต่อย่างใด แต่เพิ่งมาปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อมีการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันเป็นการร่างกฎหมายตามแบบอย่างกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ (Civil law) โดยผู้ร่างได้นำบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาเป็นต้นแบบในการร่างกฎหมายในส่วนที่ว่าด้วยการวางทรัพย์ ซึ่งผู้เขียนมีข้อสังเกตที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก บทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ของทั้งสองประเทศดังกล่าวแม้จะมีหลักการหรือแนวคิดทางกฎหมายในส่วนที่เป็นสาระสำคัญเหมือนกันก็ตาม แต่เมื่อศึกษาเปรียบเทียบแล้วเห็นได้ว่ามีรายละเอียดปลีกย่อยบางประการแตกต่างกันอยู่ การที่ผู้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นำบทบัญญัติว่าด้วยการวางทรัพย์ทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นโดยมิได้เลือกนำมาเพียงประเทศใดประเทศหนึ่งมาเป็นต้นแบบในการยกร่าง

กฎหมายว่าด้วยการวางทรัพย์ในมาตรา 331 ถึงมาตรา 339 อาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในการทำความเข้าใจลักษณะและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ เพราะบทบัญญัติเรื่องนี้ของทั้งสองประเทศมิได้มีรายละเอียดเหมือนกันเสียทีเดียวนั่นเอง

ประการที่สอง ประเทศเยอรมันและประเทศญี่ปุ่นต่างก็เป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil law) ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าระบบกฎหมายนี้สืบสายหรือมีที่มาจากกฎหมายโรมัน ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าแนวคิดหรือหลักการเรื่องการวางทรัพย์ที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นในปัจจุบันอาจได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันที่มีบทบัญญัติคล้ายการวางทรัพย์ที่เรียกว่า “solutio” ด้วย และเมื่อไทยนำบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ของทั้งสองประเทศมาเป็นต้นแบบในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องการวางทรัพย์ จึงทำให้อาจกล่าวได้อีกเช่นกันว่าบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันดังกล่าวโดยอ้อมด้วยเช่นกัน

ปัญหาอันเป็นที่มาของการศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้ก็คือ ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ที่ว่าลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้เป็นเช่นไร และเพื่อให้สามารถวิเคราะห์และทำความเข้าใจการวางทรัพย์ได้ทั้งระบบ ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์ตั้งแต่เหตุของการวางทรัพย์ ความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์ ลักษณะทางกฎหมายและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์ที่วาง และผลของการถอนการวางทรัพย์ เพื่อวิเคราะห์ในแต่ละองค์ประกอบเหล่านี้ว่ามีเหตุปัจจัยอะไรบ้างที่มีปัญหาในการตีความหรือตีบทกฎหมายไม่ชัดเจน และที่สำคัญคือเพื่อวิเคราะห์ว่าในแต่ละเหตุปัจจัยนั้นส่งผลต่อผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์หรือไม่ เพียงใด โดยจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะการวางทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ และระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518 ด้วยเท่านั้น โดยมีได้ศึกษาถึงการวางทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในลักษณะอื่นๆ เช่น สัญญาขายฝาก เป็นต้น หรือการวางทรัพย์ในกฎหมายเฉพาะอื่นๆ ด้วยแต่อย่างใด

เดิมก่อนที่ผู้เขียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์นั้น ผู้เขียนมีความเข้าใจว่า การวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็นการชำระหนี้ และเมื่อได้วางทรัพย์แล้วย่อมก่อให้เกิดผลตั้งเช่นการชำระหนี้คือทำให้หนี้ระงับสิ้นไป ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการคือ

ประการแรก เมื่อพิจารณาโครงสร้างการบัญญัติกฎหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 หนี้ แล้วเห็นได้ชัดแจ้งว่าบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ถูกบัญญัติรวมอยู่ใน “ส่วนที่ 1 การชำระหนี้” ซึ่ง “การชำระหนี้” เป็นเหตุหนึ่งของ “ความระงับหนี้” ดังนั้น ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์จึงน่าจะเหมือนกับการชำระหนี้เพราะบัญญัติรวมอยู่ในส่วนเดียวกันนั่นเอง

ประการที่สอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 อันเป็นมาตราหลักของบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ใช้ถ้อยคำว่า หากบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ไว้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว ก็ย่อมจะเป็นอัน “หลุดพ้นจากหนี้” ได้ ผู้เขียนเข้าใจว่าผลทาง

กฎหมายที่เรียกว่า “หลุดพ้นจากหนี้” นี้มีความหมายเช่นเดียวกับ “หนี้ระงับสิ้นไป” เพราะหากหนี้ไม่ระงับสิ้นไปแล้วลูกหนี้จะหลุดพ้นจากหนี้ได้อย่างไร

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาเชิงความเป็นธรรม กล่าวคือ เหตุของการวางทรัพย์ ล้วนเกิดจากเจ้าหนี้ ทำให้บุคคลผู้ชำระหนี้ซึ่งพร้อมจะปฏิบัติตามการชำระหนี้ไม่อาจชำระหนี้ได้โดยมิใช่ความผิดของตน การตีความว่าการวางทรัพย์เป็นการชำระหนี้และทำให้หนี้ระงับสิ้นไปจึงเป็นธรรมกับลูกหนี้ยิ่งกว่าการตีความว่าการวางทรัพย์เป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติตามการชำระหนี้ที่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้โดยมิได้ทำให้หนี้ระงับ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาและวิเคราะห์โดยศึกษาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายเรื่องการวางทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นอันเป็นที่มาของบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ของไทย และจากการวิเคราะห์บทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ของไทยเองดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

1. การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ของไทย มีลักษณะทางกฎหมายเหมือนกันคือ ถือเป็นการขอปฏิบัติตามชำระหนี้เท่านั้น มิใช่เป็นการชำระหนี้ นอกจากนี้ การวางทรัพย์ตามกฎหมายของทั้งสองประเทศดังกล่าวยังมีผลทางกฎหมายเหมือนกันด้วย กล่าวคือ การวางทรัพย์มีผลเพียงทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้เท่านั้น แต่มิได้ทำให้หนี้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด

ผลทางกฎหมายที่เรียกว่า “หลุดพ้นจากหนี้” ดังกล่าวข้างต้นนั้น เมื่อได้ศึกษาแล้วพบว่า มีผลทางกฎหมายเสมือนกับว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้แล้ว เหตุที่กล่าวว่ามีผลเพียง “เสมือน” ไม่ถึงกับ “เหมือน” หรือ “เช่นเดียวกัน” กับการชำระหนี้ก็เพราะว่า เมื่อมีการวางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้แล้ว ลูกหนี้ก็ไม่ต้องมีความรับผิดชอบใดๆ อีกต่อไป แต่ยังมีข้อแตกต่างกับการชำระหนี้ก็คือ แม้การวางทรัพย์จะทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องมีความรับผิดชอบใดๆ อีกต่อไปตราบเท่าที่ยังไม่ถอนทรัพย์ที่วางก็ตาม แต่การวางทรัพย์ก็ไม่ได้ทำให้หนี้ระงับสิ้นไป กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือหนี้นั้นยังคงมีอยู่เช่นเดิม ดังนั้น จึงเป็นผลให้แม้จะได้อำนาจทรัพย์ไปแล้วก็ถอนทรัพย์ที่วางไว้ได้ และเมื่อมีการถอนทรัพย์ที่วางไว้แล้วก็จะทำให้ลูกหนี้กลับมามีความรับผิดชอบไม่ได้มีการวางทรัพย์เลย ในขณะที่การชำระหนี้นั้นมีผลทำให้หนี้ระงับสิ้นไปเลยทีเดียว

2. การวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นนั้น ซึ่งแม้จะเป็นที่มาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ มาตรา 331 และใช้ถ้อยคำว่า การวางทรัพย์ทำให้ลูกหนี้เป็นอัน “หลุดพ้นจากหนี้” ก็ตาม แต่นักกฎหมายและแนวคำพิพากษาศาลญี่ปุ่นเห็นตรงกันว่า การวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็นการชำระหนี้ และมีผลทำให้หนี้เป็นอันระงับสิ้นไป ซึ่งเป็นการตีความตรงตามโครงสร้างของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เพราะการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นเป็นส่วนหนึ่งของการชำระหนี้และความระงับแห่งหนี้

3. เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของการชำระหนี้และการวางทรัพย์แล้ว เหตุของการวางทรัพย์ควรเป็นเหตุที่เกิดจากตัวเจ้าหนี้หรือด้านเจ้าหนี้เท่านั้น เหตุขัดข้อง

ในการปฏิบัติการชำระหนี้ที่เกิดจากฝ่ายบุคคลผู้ชำระหนี้โดยมิใช่ความผิดของเจ้าหนี้เลยไม่ควรถือเป็นเหตุในการวางทรัพย์ ดังนั้น เหตุของการวางทรัพย์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 331 จึงครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว

4. การวางทรัพย์เมื่อล่วงเลยกำหนดเวลาชำระหนี้แล้ว แต่ลูกหนี้ยังไม่ผิดนัด หากบุคคลผู้ชำระหนี้ชำระหนี้ก่อนเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวางพร้อมเงินค่าเสียหายก็มีสิทธิวางทรัพย์ได้ และการวางทรัพย์นั้นก็จะมีผลสมบูรณ์คือ ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้

5. การวางทรัพย์เมื่อล่วงเลยกำหนดเวลาชำระหนี้แล้ว และลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด หากการชำระหนี้ไม่เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ต่อไป เจ้าหนี้มีสิทธิบอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ และถือได้ว่าเป็นการบอกปิดไม่รับชำระหนี้โดยมีมูลอันจะอ้างได้ด้วยกฎหมาย ดังนั้น หากมีเหตุขัดข้องตามมาตรา 331 ไม่ว่าจะเหตุใดก็ตามทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ บุคคลผู้ชำระหนี้ไม่มีสิทธิวางทรัพย์ แต่หากการชำระหนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ต่อไป กรณีนี้เจ้าหนี้จะบอกปิดไม่รับชำระหนี้ไม่ได้ แต่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากการชำระหนี้ล่าช้าได้ถ้ามี ดังนั้น หากมีเหตุขัดข้องตามมาตรา 331 ไม่ว่าจะเหตุใดก็ตามทำให้ไม่อาจชำระหนี้ได้ หากบุคคลผู้ชำระหนี้ชำระหนี้ก่อนเป็นวัตถุแห่งหนี้ไปวางพร้อมเงินค่าเสียหายก็มีสิทธิวางทรัพย์ได้ และการวางทรัพย์นั้นก็จะมีผลสมบูรณ์คือ ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้

6. การวางทรัพย์ก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระในกรณีลูกหนี้สละประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลา ตามมาตรา 192 หากประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลานั้นมีขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ฝ่ายเดียวและลูกหนี้สละประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลาด้วยการชำระหนี้เร็วขึ้นหรือก่อนครบกำหนดเวลาชำระหนี้ที่ได้ตกลงไว้กับเจ้าหนี้แล้ว เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องรับชำระหนี้ หากมีเหตุของการวางทรัพย์ตามมาตรา 331 เช่น เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ บุคคลผู้ชำระหนี้ย่อมมีสิทธิวางทรัพย์ได้

7. หากบุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์ไม่ถูกต้องตามวัตถุแห่งหนี้ และเจ้าหนี้ไม่ยอมรับทรัพย์ที่ได้วางไว้ ย่อมทำให้การวางทรัพย์ไม่สมบูรณ์ แต่หากเจ้าหนี้ยอมรับทรัพย์ที่ได้วางไว้ ถือว่าเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้โดยอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ หนี้นั้นก็จะเป็นอันระงับสิ้นไป

8. บุคคลผู้ชำระหนี้วางทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้เพียงบางส่วน โดยไม่ได้โต้แย้งว่าทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ที่แท้จริงน้อยกว่าที่ปรากฏในหลักฐานการเป็นหนี้ หากไม่มีข้อตกลงระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ให้ชำระหนี้บางส่วนได้ ถือว่าเป็นการวางทรัพย์ที่ไม่สมบูรณ์ แต่หากผู้ชำระหนี้โต้แย้งว่าทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ที่แท้จริงมีจำนวนน้อยกว่าหลักฐานการเป็นหนี้ และมีหลักฐานแสดงว่าแท้จริงแล้ววัตถุแห่งหนี้มีจำนวนเท่าใด ทางสำนักงานวางทรัพย์ก็จะรับวางทรัพย์เพียงเท่าที่บุคคลผู้ชำระหนี้นำมาวางได้ ส่วนปัญหาว่าแท้จริงแล้ววัตถุแห่งหนี้มีจำนวนเท่าใดอันจะส่งผลต่อไปว่าเป็นการวางทรัพย์ที่ไม่สมบูรณ์ก็เป็นเรื่องต่อมาภายหลังเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแล้ว

9. การบอกกล่าวให้เจ้าหน้าที่ทราบการที่ได้วางทรัพย์สินเป็นองค์ประกอบของความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์สิน หากผู้วางทรัพย์สินได้บอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ทราบดังกล่าวย่อมทำให้การวางทรัพย์สินไม่สมบูรณ์

10. การขายทอดตลาดทรัพย์สินและนำเงินไปวางทรัพย์สินแทนต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนจึงจะขายได้ หากลูกหนี้กระทำเองโดยพลการเอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาดก่อนได้รับอนุญาตจากศาลแล้วนำเงินที่ได้จากการขายมาวางแทน นอกจากจะเป็นการฝ่าฝืนต่อมาตรา 336 แล้ว ยังถือว่าทรัพย์สินที่ลูกหนี้นำมาวางนั้นมิใช่ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ การวางทรัพย์สินในกรณีนี้จึงไม่สมบูรณ์

11. กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินจะโอนไปเมื่อใดต้องพิจารณาจากผลแห่งกฎหมายเกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์ของนิติกรรมนั้นๆ ส่วนการวางทรัพย์สินเป็นแต่เพียงการขอปฏิบัติการชำระหนี้หรือขอส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าหน้าที่โดยส่งมอบให้แก่สำนักงานวางทรัพย์สินซึ่งเป็นคนกลางที่กฎหมายกำหนดขึ้นแทนอันเป็นผลมาจากข้อขัดข้องที่ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินแก่เจ้าหน้าที่ได้ ดังนั้น การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินกับการวางทรัพย์สินจึงเป็นคนละส่วนกัน และการวางทรัพย์สินไม่มีผลกระทบต่อกรรมสิทธิ์แต่อย่างใดไม่ว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะได้โอนไปยังเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะมีวางทรัพย์สินแล้ว หรือยังไม่โอนไปก็ตาม

12. เมื่อได้วางทรัพย์สินไว้โดยชอบแล้ว ทรัพย์สินนั้นก็อยู่ในความครอบครองดูแลรักษาของสำนักงานวางทรัพย์สิน แต่ดอกผลและความเสี่ยงภัยที่เกิดแก่ทรัพย์สินย่อมตกแก่เจ้าหน้าที่นับแต่ได้มีการวางทรัพย์สิน ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเสื่อมค่าหรือมีมูลค่าสูงขึ้นก็ตาม ซึ่งหมายรวมถึงกรณีวางเงินต่อสำนักงานวางทรัพย์สินและเงินนั้นมีดอกเบี้ยเกิดขึ้นด้วย

13. การวางทรัพย์สินมีลักษณะทางกฎหมายเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้ มิใช่การชำระหนี้ ตราบใดที่เจ้าหน้าที่ยังไม่แสดงเจตนารับเอาทรัพย์สินที่วางไว้หรือได้มาเอาทรัพย์สินที่วางนั้นไปจากสำนักงานวางทรัพย์สิน หนี้ก็ยังคงอยู่มิได้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด เมื่อหนี้สัญญาประธานยังคงอยู่ ย่อมส่งผลให้สัญญาอุปกรณ์ยังคงอยู่ไม่ระงับสิ้นไปด้วย แต่หากลูกหนี้ถอนทรัพย์สินที่วางให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินไว้เลย และย่อมมีผลทำให้ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้และกลับคืนสู่ความรับผิดชอบตั้งเช่นก่อนที่จะได้มีการวางทรัพย์สิน และลูกหนี้ยังมีหนี้ที่จะต้องชำระแก่เจ้าหน้าที่อยู่ต่อไป ดังนั้น เมื่อหนี้ของลูกหนี้ซึ่งเป็นสัญญาประธานยังคงอยู่ ย่อมส่งผลให้สัญญาอุปกรณ์ยังคงอยู่ไม่ระงับสิ้นไปด้วย

14. กรณีผู้อำนวยการ สำนักงานวางทรัพย์สิน มีคำสั่งไม่รับวางทรัพย์สิน และอธิบดีก็มีคำสั่งยืนตามคำสั่งของผู้อำนวยการคือไม่รับวางทรัพย์สิน คำสั่งดังกล่าวเป็นคำสั่งทางปกครอง ดังนั้น แม้ตามระเบียบว่าด้วยการวางทรัพย์สินจะกำหนดให้คำสั่งของอธิบดีเป็นที่สุดท้ายก็ตาม แต่ไม่อาจตัดสิทธิของบุคคลผู้ชำระหนี้ในการฟ้องเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวต่อศาลปกครอง

15. การถอนทรัพย์สินที่วางเพียงบางส่วนไม่อาจกระทำได้ และหากลูกหนี้ได้ถอนทรัพย์สินเพียงบางส่วนแม้สำนักงานวางทรัพย์สินยินยอมก็ตาม ก็จะมีผลให้การวางทรัพย์สินนั้นกลายเป็นการ

วางทรัพย์ที่มีขอบด้วยกฎหมาย และมีผลทางกฎหมายเหมือนกรณีตามมาตรา 334 วรรคแรก คือ ถือเสมือนว่ามีได้มีการวางทรัพย์ไว้เลย

16. แม้หนี้จะขาดอายุความในระหว่างที่ทรัพย์นั้นยังวางอยู่ ณ สำนักงานวางทรัพย์ก็ตาม หากลูกหนี้สละสิทธิการถอนทรัพย์ที่วางทรัพย์ไปแล้ว ลูกหนี้ก็ไม่อาจถอนทรัพย์ที่วางได้จนกว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางจะได้รับการระงับสิ้นไปตามมาตรา 339

17. หากหนี้ระงับสิ้นไปก่อนที่เจ้าหนี้จะรับเอาทรัพย์หรือแสดงเจตนาว่าจะรับเอาทรัพย์ที่ได้วางไว้ เจ้าหนี้อย่อมไม่มีสิทธิที่จะรับชำระหนี้โดยมีมูลจะอ้างด้วยกฎหมายได้ และลูกหนี้อย่อมมีสิทธิถอนคืนทรัพย์ที่วางไว้ได้แม้จะได้มีการสละสิทธิการถอนทรัพย์ไว้ก็ตาม

18. เมื่อถอนการวางทรัพย์ ลูกหนี้อย่อมไม่หลุดพ้นจากหนี้ไปอีกต่อไป และกลับมามีความรับผิดเหมือนสถานะในวันวางทรัพย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในวันวางทรัพย์นั้น ลูกหนี้มีความรับผิดอยู่เช่นไรก็รับผิดเช่นนั้นเหมือนเดิม ดังนั้น หากในวันที่ย่างทรัพย์ลูกหนี้ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติตามมาตรา 330 อยู่แล้ว เมื่อถอนการวางทรัพย์ลูกหนี้ก็ยังคงได้รับประโยชน์ตามมาตรา 330 ต่อไป การถอนทรัพย์ที่วางมิได้ทำให้ผลของการปฏิบัติตามมาตรา 330 ต้องเสียไปไม่ แต่หากลูกหนี้มิได้ปฏิบัติตามมาตรา 330 ก่อนที่จะวางทรัพย์ ความรับผิดของลูกหนี้เมื่อถอนทรัพย์ที่วางจึงมีผลทำให้ลูกหนี้กลับมารับผิดตามสถานะในวันที่มีการวางทรัพย์ เช่น ต้องรับผิดจากการไม่ชำระหนี้ เป็นต้น

19. กำหนดเวลา 10 ปี ที่เจ้าหนี้ต้องมารับเอาทรัพย์ที่วางไว้จากสำนักงานวางทรัพย์ มิฉะนั้น ถือว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์เป็นอันสิ้นไปนั้นมิใช่ข้ออายุความแต่อย่างใด หากแต่เป็นกำหนดเวลาที่เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิของตนเท่านั้น

20. เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องมารับเอาทรัพย์ที่ได้วางไว้ภายใน 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ ไม่ว่าจะได้แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าจะรับเอาทรัพย์นั้นไว้แล้วหรือไม่ก็ตาม กล่าวคือ การแสดงเจตนาดังกล่าวมีผลเพียงทำให้สิทธิของลูกหนี้ในการถอนทรัพย์ที่วางสิ้นไปตามมาตรา 334 เท่านั้น แต่หากเจ้าหนี้ไม่รับทรัพย์ที่วางภายใน 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์แล้วย่อมทำให้สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางเป็นอันระงับสิ้นไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ว่าด้วยการวางทรัพย์ มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 และระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518 ยังมีบางประเด็นที่ไม่ชัดเจนซึ่งเป็นปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย และบางประเด็นก็เป็นอุปสรรคต่อการวางทรัพย์ ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการตีความกฎหมาย

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 บัญญัติถึงลักษณะทางกฎหมายและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ไว้ไม่ชัดเจน ดังนั้น เพื่อ

ความเข้าใจในลักษณะทางกฎหมายและผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์อย่างถูกต้องตรงกัน และเพื่อมิให้เกิดปัญหาในการใช้กฎหมาย ผู้เขียนจึงขอเสนอว่า ต้องตีความว่าการวางทรัพย์มีลักษณะทางกฎหมายเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้ มิใช่การชำระหนี้ และมีผลทางกฎหมายทำให้ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ ซึ่ง “การหลุดพ้นจากหนี้” นั้นแม้จะมีผลทางกฎหมาย “เสมือนกับว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้แล้ว” แต่ก็มิได้ทำให้หนี้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด ดังที่ผู้เขียนได้สรุปไว้โดยละเอียดแล้วในข้อ 5.1 ข้างต้น

5.2.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการวางทรัพย์ และข้อกำหนดของระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์ กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518 บางประการ ไม่มีความชัดเจน และอาจเป็นอุปสรรคต่อเจ้าหน้าที่ ลูกหนี้ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องในการวางทรัพย์ ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การบอกกล่าวการวางทรัพย์แก่เจ้าหนี้ในกรณีวางทรัพย์เพราะไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิหรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของบุคคลผู้ชำระหนี้

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 333 บัญญัติเป็นหลักไว้ว่า ผู้วางทรัพย์ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน และผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้แล้วว่าการบอกกล่าวดังกล่าวมีผลถึงความสมบูรณ์ของการวางทรัพย์ด้วย กล่าวคือ หากมิได้มีการบอกกล่าวย่อมทำให้การวางทรัพย์ไม่สมบูรณ์ จึงไม่ถือว่าเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยการวางทรัพย์และไม่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ แต่กฎหมายมิได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้ว่าในกรณีวางทรัพย์เพราะไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของบุคคลผู้ชำระหนี้ นั้นจะต้องบอกกล่าวการวางทรัพย์หรือไม่ เพราะโดยข้อเท็จจริงแล้วย่อมไม่อาจมีการบอกกล่าวได้เพราะไม่ทราบว่าจะบอกกล่าวไปยังผู้ใดนั่นเอง

ดังนั้น เพื่อเป็นการรักษาสิทธิของเจ้าหนี้ในการรับทราบการที่ได้วางทรัพย์และสิทธิในการตัดสินใจว่าจะมารับเอาทรัพย์ที่วางไว้หรือไม่ ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่า ในกรณีนี้ผู้วางทรัพย์ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลันด้วยวิธีประกาศหนังสือพิมพ์แห่งท้องถิ่นที่ต้องมีการชำระหนี้ และการนับกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 ก็ให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่ได้มีการประกาศหนังสือพิมพ์นั้น โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 333 วรรคสาม และมาตรา 339 วรรคหนึ่ง จากเดิม เป็นดังนี้

มาตรา 333 วรรคสาม “ผู้วางทรัพย์ต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์นั้นโดยพลัน เว้นแต่เป็นกรณีวางทรัพย์เพราะเหตุไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน ผู้วางทรัพย์จะประกาศทางหนังสือพิมพ์แทนการบอกกล่าวก็ได้”

มาตรา 339 วรรคหนึ่ง “สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินที่วางไว้นั้นเป็นอันระงับสิ้นไปเมื่อพ้นเวลาสิบปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สินหรือวันประกาศหนังสือพิมพ์แล้วแต่กรณีไม่ว่าเจ้าหนี้จะได้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้นหรือไม่ก็ตาม”

(2) การขายทอดตลาดทรัพย์สินที่อาจเฝ้าเสียได้ง่าย

แม้มาตรา 336 จะบัญญัติให้บุคคลผู้ชำระหนี้สามารถเอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาดแล้วนำเงินที่ได้จากการขายมาวางแทนได้ในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นอาจเสื่อมเสีย เช่น ของสด ผลไม้ ผักสด ดอกไม้ เป็นต้น ก็ตาม แต่บทบัญญัติดังกล่าวก็บังคับให้ต้องขออนุญาตต่อศาลก่อน บุคคลผู้ชำระหนี้จะขายทอดตลาดทรัพย์สินดังกล่าวนี้เองโดยไม่ขออนุญาตต่อศาลก่อนหาได้ไม่ แต่ในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่ามีการนำทรัพย์สินประเภทนี้มาวางแต่อย่างใด เพราะหากนำมาวาง ทางสำนักงานวางทรัพย์สินอาจไม่รับวางโดยอ้างว่าเป็นทรัพย์สินที่ไม่สมควรแก่การวาง และหากบุคคลผู้ชำระหนี้จะขออนุญาตต่อศาลเพื่อขายทอดตลาดทรัพย์สินก็อาจไม่ทันต่อความเสื่อมเสียของทรัพย์สินดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อส่งเสริมให้บุคคลผู้ชำระหนี้ได้วางทรัพย์สินประเภทนี้ ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่า บุคคลผู้ชำระหนี้มีสิทธิขายทอดตลาดทรัพย์สินที่มีสภาพเป็นของสดของเสียได้ทันทีแล้วนำเงินที่ได้จากการขายมาวางแทนโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตต่อศาลก่อน แต่หากการขายดังกล่าวทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย บุคคลผู้ชำระหนี้ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าราคาทรัพย์สินที่ขายได้เป็นราคาตลาด หรือมีเหตุอันสมควรอื่น” โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 336 จากเดิม โดยเพิ่มเป็น วรรคสอง เป็นดังนี้

มาตรา 336 วรรคสอง “ความในวรรคก่อนมิให้ใช้บังคับแก่กรณีทรัพย์สินที่มีสภาพเป็นของสดของเสียได้ ซึ่งบุคคลผู้ชำระหนี้อาจขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นได้เองทันทีโดยไม่ต้องขออนุญาตต่อศาลก่อนหากเห็นว่าจะเป็นการประโยชน์แก่เจ้าหนี้ยิ่งกว่า แต่หากการขายดังกล่าวทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย บุคคลผู้ชำระหนี้ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าราคาทรัพย์สินที่ขายได้เป็นราคาตลาด หรือมีเหตุอันสมควรอื่น”

(3) ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วางตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 และมาตรา 339

เนื่องจากผู้มีสิทธิวางทรัพย์สินมีได้จำกัดเพียงตัวลูกหนี้เท่านั้น แต่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการชำระหนี้และบุคคลภายนอกที่กฎหมายยอมให้ชำระหนี้ได้ก็มีสิทธิวางทรัพย์สินได้เช่นกัน แต่ในเรื่องการถอนทรัพย์สินที่วางนั้นกลับปรากฏว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 บัญญัติเป็นหลักไว้ว่าหากสิทธิการถอนทรัพย์สินยังไม่ขาด ลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วางไว้นั้นได้ และมาตรา 339 ก็บัญญัติเป็นหลักไว้เช่นกันว่า เมื่อสิทธิเหนือทรัพย์สินของเจ้าหนี้สิ้นไปแล้วลูกหนี้มีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วางไว้นั้นได้ ซึ่งหากตีความโดยเคร่งครัดว่าลูกหนี้เท่านั้นที่มีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วางไม่ว่าจะเป็นการวางทรัพย์สินโดยลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกก็ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในกรณีที่เป็นการวางทรัพย์สินโดยบุคคลภายนอก

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่า ผู้มีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วาง
 ในกรณีสิทธิการถอนทรัพย์สินยังไม่ขาดตามมาตรา 334 และในกรณีสิทธิเหนือทรัพย์สินของเจ้าหนี้สิ้นไป
 แล้วตามมาตรา 339 ต้องเป็น “ผู้วางทรัพย์สิน” เท่านั้น โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 333 วรรคสาม มาตรา
 334 มาตรา 339 วรรคสอง และระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวางทรัพย์สิน สำนักงานวาง
 ทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518 ข้อ 8 จากเดิม เป็นดังนี้

มาตรา 333 วรรคสาม “ผู้วางทรัพย์สินต้องบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ทราบการที่ได้วางทรัพย์สิน
 นั้นโดยพลัน เว้นแต่เป็นกรณีวางทรัพย์สินเพราะเหตุไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน ผู้วางทรัพย์สินจะประกาศทาง
 หนังสือพิมพ์แทนการบอกกล่าวก็ได้”

มาตรา 334 “ผู้วางทรัพย์สินมีสิทธิจะถอนทรัพย์สินที่วางนั้นได้ ถ้าผู้วางทรัพย์สินถอนทรัพย์สิน
 นั้น ท่านให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินนั้นไว้เลย

การวางทรัพย์สินโดยบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกนั้นจะถอนทรัพย์สินที่วางได้ก็ต่อเมื่อ
 ได้รับความยินยอมของลูกหนี้แล้ว

สิทธิถอนทรัพย์สินนี้เป็นอำนาจในกรณีต่อไปนี้

(1) ถ้าผู้วางทรัพย์สินแสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าตนยอมละสิทธิที่จะถอน

(2) ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้น

(3) ถ้าการวางทรัพย์สินนั้นได้เป็นไปโดยคำสั่งหรืออนุมัติของศาล และได้บอก

กล่าวความนั้นแก่สำนักงานวางทรัพย์สิน”

มาตรา 339 วรรคสอง “อนึ่งเมื่อสิทธิของเจ้าหนี้ระงับสิ้นไปแล้ว ถึงแม้ผู้วางทรัพย์สิน
 จะได้ละสิทธิถอนทรัพย์สิน ก็ยังชอบที่จะถอนทรัพย์สินนั้นได้”

ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรม
 บังคับคดี พ.ศ.2518 ข้อ 8

“ผู้วางทรัพย์สินมีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วางนั้นได้ โดยยื่นคำร้องขอตามแบบพิมพ์ที่
 สำนักงานวางทรัพย์สินกำหนด ถ้าผู้วางทรัพย์สินถอนทรัพย์สินนั้นให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินไว้เลย

สิทธิถอนทรัพย์สินเป็นอำนาจในกรณีต่อไปนี้

(1) ถ้าผู้วางทรัพย์สินแสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่า ตนยอมละสิทธิที่จะถอน
 เว้นแต่เป็นการถอนทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 วรรคท้าย

(2) ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้น

(3) ถ้าการวางทรัพย์สินนั้นได้เป็นไปโดยคำสั่งหรืออนุมัติของศาล และได้บอก

กล่าวความนั้นแก่สำนักงานวางทรัพย์สิน

(4) ในระหว่างการพิจารณาคดีล้มละลายเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้”

(4) ดอกเบี้ยกรณีวางทรัพย์ด้วยเงิน

การวางทรัพย์ด้วยเงินซึ่งเป็นสังกมทรัพย์นั้นมี 2 กรณีคือ ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้ เป็นการส่งมอบเงินหรือที่เรียกว่า “หนี้เงิน” และการขายทอดตลาดทรัพย์แล้วนำเงินที่ได้มาวางแทน ซึ่งเงินที่ได้วางไว้ทั้ง 2 กรณีดังกล่าว แม้จะได้วางทรัพย์ไปแล้วก็ย่อมเกิดดอกผลนิตินัย หรือ “ดอกเบี้ย” แต่ในทางปฏิบัตินั้น เมื่อบุคคลผู้มีสิทธิรับเงินที่วางไว้ ได้แก่ เจ้าหนี้ ลูกหนี้ และผู้วาง ทรัพย์แล้วแต่กรณีไปขอรับเงินที่ได้วางไว้ ทางสำนักงานวางทรัพย์จะส่งมอบเงินให้แก่บุคคลผู้มีสิทธิ ได้รับดังกล่าวตามจำนวนเท่ากับจำนวนเงินที่ได้มีการวางไว้เท่านั้น แต่มิได้ส่งมอบดอกเบี้ยให้ด้วยแต่ อย่างใด เห็นได้ว่าวิธีปฏิบัติดังกล่าวขัดกับผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์ที่ว่าเมื่อได้มีการวาง ทรัพย์แล้ว ดอกผลและความเสี่ยงในทรัพย์ย่อมตกเป็นของเจ้าหนี้ เพราะเจ้าหนี้ไม่ได้ดอกเบี้ยอันเกิด จากเงินที่วางไว้แต่อย่างใด นอกจากนี้ยังขัดกับผลทางกฎหมายเมื่อมีการถอนทรัพย์ที่วางไม่ว่าจะเป็น กรณีการถอนทรัพย์ที่วางตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 334 หรือกรณีตามมาตรา 339 ด้วย เพราะผู้วางทรัพย์จะได้รับเงินคืนไปจากสำนักงานวางทรัพย์เพียงเท่าจำนวนที่ได้มีการวางไว้ เท่านั้นโดยจะไม่ได้รับดอกเบี้ยอันเกิดจากเงินที่วางไว้แต่อย่างใดเช่นกัน

เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลผู้มีสิทธิรับเงินที่วางไว้ในอันที่จะได้รับดอกเบี้ยอัน เกิดจากเงินที่วางไว้ด้วย ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่า ให้สำนักงานวางทรัพย์ ต้องส่งมอบดอกเบี้ยแก่บุคคลผู้มีสิทธิได้รับเงินด้วย และเพื่อความสะดวกในการคำนวณดอกเบี้ยที่ เกิดขึ้น ผู้เขียนขอเสนอว่า ในการรับวางทรัพย์เป็นเงินนั้น ให้สำนักงานวางทรัพย์นำเงินดังกล่าวไป ผากไว้กับธนาคารโดยฝากแยกเป็นรายบัญชีตามมูลหนี้และชื่อผู้วางทรัพย์ วิธีการนี้จะทำให้บุคคลผู้มี สิทธิได้รับเงินที่วางไว้ได้รับดอกเบี้ยไปตามอัตราเงินฝากธนาคารซึ่งถือเป็นดอกผลนิตินัยที่เกิดขึ้นจริง อันเป็นการรับไปซึ่งดอกผลและความเสี่ยงในทรัพย์นั่นเอง

กรณีดังกล่าวมานี้เทียบได้กับหลักการของการเก็บรักษาเงินประกันการทำงานของ ลูกจ้างตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และหลักการวางเงินค่าทดแทนกรณีเวนคืน อสังหาริมทรัพย์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

ประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการเรียกหรือรับหลักประกันการ ทำงาน หรือหลักประกันความเสียหายในการทำงานของลูกจ้าง พ.ศ. 2551 ข้อ 8 (ออกตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 มาตรา 10) กำหนดว่า “ให้นายจ้างนำเงินประกันฝากไว้ กับธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินอื่น โดยจัดให้มีบัญชีเงินฝากของลูกจ้างแต่ละคน และให้แจ้ง ชื่อธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินอื่น ชื่อบัญชี และเลขที่บัญชี ให้ลูกจ้างทราบภายในเจ็ดวันนับ แต่วันที่รับเงินประกัน”

พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.2530 มาตรา 31 บัญญัติว่า “ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ถ้าจะต้องมีการวางเงินค่าทดแทนไม่ว่าเนื่องในกรณีใดๆ ให้กระทำโดย การนำไปวางต่อศาล หรือสำนักงานวางทรัพย์ หรือฝากไว้กับธนาคารออมสินในชื่อของบุคคลผู้มีสิทธิได้รับ เงินค่าตอบแทน โดยแยกฝากเป็นบัญชีเฉพาะราย ในกรณี ถ้ามีดอกเบี้ยหรือดอกผลใดเกิดขึ้น เนื่องจากการฝากเงินนั้น ให้ตกเป็นสิทธิแก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าตอบแทนนั้นด้วย”

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติม ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวาง
ทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518 โดยเพิ่มข้อความดังต่อไปนี้

“ให้สำนักงานวางทรัพย์สินนำเงินที่ผู้วางทรัพย์สินนำมาวางหรือเงินที่ได้จากการขาย
ทอดตลาดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 336 ผูกไว้กับธนาคารพาณิชย์หรือสถาบัน
การเงินอื่น โดยจัดให้มีบัญชีเงินฝากของเจ้าหนี้แต่ละคน และให้แจ้งชื่อธนาคารพาณิชย์หรือสถาบัน
การเงินอื่น ชื่อบัญชี และเลขที่บัญชี ให้ผู้วางทรัพย์สินและเจ้าหนี้ทราบภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่รับเงิน
ดังกล่าว ในการนี้ ถ้ามีดอกเบี้ยหรือดอกผลใดเกิดขึ้นเนื่องจากการฝากเงินนั้น ให้ตกเป็นสิทธิแก่ผู้มี
สิทธิได้รับเงินที่วางนั้น”

(5) สิทธิเหนือทรัพย์สินของเจ้าหนี้

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 กำหนดว่าสิทธิเหนือทรัพย์สิน
ของเจ้าหนี้มีกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์สิน แต่บทบัญญัติดังกล่าวมี
ความคลุมเครือไม่ชัดเจนว่า เจ้าหนี้ต้องรับเอาทรัพย์สินจากสำนักงานวางทรัพย์สินภายในกำหนดเวลา
ดังกล่าวด้วยหรือไม่ หรือเพียงแต่แสดงเจตนาต่อสำนักงานวางทรัพย์สินภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่
ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์สินว่าตนประสงค์จะรับเอาทรัพย์สินที่วางไว้ก็ถือว่ากำหนดเวลา 10 ปี
ดังกล่าว ได้สะดุดหยุดลงแล้วอันทำให้สิทธิเหนือทรัพย์สินของเจ้าหนี้ยังคงมีอยู่ไม่ระงับสิ้นไป ความ
คลุมเครือดังกล่าวอาจสร้างภาระให้แก่สำนักงานวางทรัพย์สิน และอาจทำให้เจ้าหนี้เสียสิทธิในการรับเอา
ทรัพย์สินที่วางไว้หากเข้าใจข้อกำหนดไม่ถูกต้อง

ดังนั้น เพื่อมิให้เกิดภาระแก่สำนักงานวางทรัพย์สินในการเก็บรักษาทรัพย์สิน และเพื่อให้ผู้
วางทรัพย์สินรู้กำหนดเวลาแน่นอนว่าตนอาจถอนคืนทรัพย์สินได้ในเวลาใดหากสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินที่
วางระงับสิ้นไปแล้วอันจะช่วยทำให้ทรัพย์สินไม่เสื่อมค่าหรือเสื่อมราคาจากการไม่ได้ใช้นานอย่างไม่มี
กำหนด ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่า เจ้าหนี้จะต้องแสดงเจตนาขอรับเอา
ทรัพย์สินที่วางต่อสำนักงานวางทรัพย์สินและมารับเอาทรัพย์สินที่วางไว้ไปจากสำนักงานวางทรัพย์สินภายใน
กำหนดเวลา 10 ปี นับแต่ได้รับการบอกกล่าวการวางทรัพย์สินด้วย มิฉะนั้นถือว่าสิทธิของเจ้าหนี้เหนือ
ทรัพย์สินที่วางระงับสิ้นไป โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 339 วรรคแรกจากเดิม เป็นดังนี้

มาตรา 339 วรรคหนึ่ง “สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินที่วางไว้เป็นอันระงับสิ้นไป
เมื่อพ้นเวลาสิบปี นับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์สินหรือวันประกาศหนังสือพิมพ์แล้วแต่กรณีไม่
ว่าเจ้าหนี้จะได้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์สินว่าจะรับเอาทรัพย์สินนั้นหรือไม่ก็ตาม”

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนเห็นด้วยกับผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้
ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 331 ที่ว่า การวางทรัพย์สินทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้
เพราะการวางทรัพย์สินนั้นมีลักษณะทางกฎหมายเป็นเพียงการขอปฏิบัติชำระหนี้เท่านั้น มิใช่การ
ชำระหนี้ จึงไม่ทำให้หนี้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด กระนั้นก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม
บทบัญญัติบางประการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ ว่าด้วยการวางทรัพย์สิน
มาตรา 331 ถึงมาตรา 339 และระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวางทรัพย์สิน สำนักงานวาง

ทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518 เพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตลอดจนช่วยลดปัญหาและอุปสรรคในการใช้กฎหมายซึ่งเกิดจากความคลุมเครือหรือความไม่ครอบคลุมในบางกรณีให้น้อยลง อันจะทำให้ลูกหนี้ เจ้าหนี้ และบุคคลผู้เกี่ยวข้องสามารถใช้งานทรัพย์สินได้อย่างสมประโยชน์ตามความประสงค์อันแท้จริงของตนนั่นเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายการอ้างอิง

หนังสือภาษาไทย

- กำธร พันธูลภ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้. 6 ed. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.
- กำธร เลี้ยงสีจธรรม. กฎหมายตราสามดวง เล่ม 2 ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง แก้ไขปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2548.
- จรัญ ภักดีธนากุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ผลและความระงับแห่งหนี้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2555.
- . สรุปคำบรรยายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา และการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง. 2 ed. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด จิรัชการพิมพ์, 2553.
- จุกา กุลบุศย์. คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น บรรพ 2 หนี้. กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัดสำเนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (ไม่ระบุปีที่พิมพ์).
- จิต เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่ง ลักษณะหนี้. 21 ed. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล. "ข้อแตกต่างและข้อคล้ายคลึงระหว่างการชำระหนี้และการวางทรัพย์." รพี 47 สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (2547): 107-11.
- . "วางทรัพย์." รพีสารแม่ฟ้าหลวง สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (2546): 14-19.
- . สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วางทรัพย์. กรุงเทพมหานคร บริษัท อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2540.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม. 4 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ดารพร ธีระวัฒน์. กฎหมายหนี้ หลักทั่วไป. 3 ed. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- ประชุม โฉมฉาย. กฎหมายเอกชนเปรียบเทียบเบื้องต้น : จารีตโรมันและแองโกลแซกซอน. 3 ed. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

- . หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- ปัญญา ถนอมรอด. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ยืม คำประกัน จำนอง จำนำ. 9 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2556.
- ไพฑูริศ เอกจริยกร. คำอธิบายจ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน. 11 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.
- . คำอธิบายซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้. 7 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.
- . คำอธิบายยืม ฝากทรัพย์. 12 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.
- พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป. 2 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554.
- พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล) และ ยล ชีรกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้ บรรพ 2 มาตรา 194-353. 1 ed. กรุงเทพมหานคร: กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.
- พระสารสาสน์ประพันธ์ (ชื่น จารุวัศร์). กฎหมายแพ่งและพาณิชย์พิสดาร (หนี้). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้. 10 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555.
- ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. หลักกฎหมายหนี้. 11 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554.
- ร.แลงกาต์. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) สัญญา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2480.
- วงษ์ วีระพงศ์. คำอธิบายลักษณะหนี้ และประกันด้วยบุคคลและทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสารการพิมพ์, 2514.
- วรรณชัย บุญบำรุง และคณะ. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับอ้างอิง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.
- วิชัย วิวิตเสวี. คู่มือสำหรับนักศึกษากฎหมาย วิชา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หนี้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2515.
- วิชฌู เครื่องาม. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้. 14 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2549.

ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์. คำอธิบาย ชื่อชาย แลกเปลี่ยน ให้ พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง. 6 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.

———. คำอธิบาย นิติกรรม-สัญญา พร้อมคำอธิบายในส่วนของ พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง. 17 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

———. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้). 1 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

สหธน รัตน์ไพจิตร. กฎหมายว่าด้วยตราสารเปลี่ยนมือ. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

สุนทร มณีสวัสดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้. 3 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

โสภณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หุ่นส่วนและบริษัท. 13 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2556.

———. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้. 11 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2556.

หลวงสุทิวาหนฤพุมิ. คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท (ที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด, 2529.

อรพรรณ พันธ์พัฒนา. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้. 6 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2553.

อุดม เพ็องฟุ้ง. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 2. 6 ed. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Becker, J.E. de. *Annotated Civil Code of Japan. (Vols.2)*. London: Butterworths & Co., and Bell Yard, Temple Bar Law Publishers, 1909.

Buckland, W.W. *A Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*. London: Cambridge University Press, 1932.

Cohn, E.J. *Manual of German Law (Volume 1 General Introduction Civil Law)*. London: Oceana Publications, Inc, 1968.

Ian S. Forrester, Simon L. Goren, and Hans-Michael Ilgen, *The German Civil Code*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1975.

Thomas, J.A.C. *Textbook of Roman Law*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1976.

Zimmermann, Reinhard. *The Law of Obligations : Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Cape Town: Juta & Co,Ltd, 1990.

หนังสือภาษาญี่ปุ่น

ทาคาชิ อุนซิดะ. กฎหมายแพ่ง 3 หน้ หลักทั่วไปและการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สิน (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3) : ฉบับภาษาญี่ปุ่น. 7 ed. โตเกียว: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยโตเกียว, 2008.

มาซามิชิ โอคุตะ. หนี้หลักทั่วไป : ฉบับภาษาญี่ปุ่น. 2 ed. โตเกียว: สำนักพิมพ์ยูชูชะ, 1993.

เว็บไซต์

The Federal Ministry of Justice. "German Civil Code." http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/

The Ministry of Justice. "The Civil Code." http://www.moj.go.jp/ENGLISH/ccr/CCR_00001.html.

สัมภาษณ์

คมกริช นิลศิริ. "ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย การวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี พ.ศ.2518 : การบังคับใช้ และกรณีตัวอย่าง." By นายชัยนาท บัวทอง (28 เมษายน 2557).

วีรวัฒน์ จันทโชติ. "ผลทางกฎหมายของการวางทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น." By ชัยนาท บัวทอง (28 เมษายน 2557).

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี พ.ศ. 2518

.....

โดยที่ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2518 จัดตั้งสำนักงานวางทรัพย์กลางขึ้นใหม่ มีหน้าที่ส่วนหนึ่งเกี่ยวกับการวางทรัพย์ตามกฎหมาย แต่ยังไม่มีการปฏิบัติเกี่ยวกับกรณีนี้โดยเฉพาะ จึงได้วางระเบียบขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

หมวด 1

การวางทรัพย์

ข้อ 1 การวางทรัพย์ ต้องกระทำ ณ สำนักงานวางทรัพย์กลางซึ่งมีเขตอำนาจตามกฎหมายและทรัพย์ที่วางอาจเป็นตัวเงินหรือทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนึ่งอย่างใดอย่างหนึ่ง เว้นแต่ โดยสภาพของทรัพย์เป็นสิ่งที่ไม่ควรแก่การวาง¹

ข้อ 2 ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกอาจวางทรัพย์ต่อสำนักงานวางทรัพย์ได้ในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อเจ้าหนี้ออกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้
- (2) เมื่อเจ้าหนี้ไม่สามารถจะรับชำระหนี้
- (3)² เมื่อบุคคลผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ถึงสิทธิของเจ้าหนี้ หรือไม่รู้ตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอน โดยมีใช้เป็นความผิดของตน
- (4) กรณีตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติให้วางทรัพย์ ณ สำนักงานวางทรัพย์ได้ เช่น มาตรา 232, 302, 631, 679, 754, 772 และ 947 เป็นต้น
- (5) กรณีตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น
- (6) กรณีตามคำสั่งศาลภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 264

ข้อ 3 ผู้วางทรัพย์นั้นจะเป็นตัวลูกหนี้เองก็ดี หรือบุคคลภายนอกก็ดี ต้องยื่นคำร้องขอวางทรัพย์ตามแบบพิมพ์ที่สำนักงานวางทรัพย์กำหนด โดยแสดงเหตุที่ต้องวางทรัพย์พร้อมทั้งแสดงเอกสารหลักฐานแห่งหนี้ (ถ้าหากมี)

¹ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

² หนังสือที่ ยธ 0301/182-198 ลงวันที่ 11 มกราคม 2523

เจ้าพนักงานอาจสั่งให้ผู้วางทรัพย์สินคัดสำเนาเอกสารหลักฐานแห่งหนึ่งส่งประกอบคำร้องด้วยก็ได้

ข้อ 4³ เมื่อเจ้าพนักงานได้รับคำร้องขอวางทรัพย์สินให้เสนอเรื่องต่อผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลาง เพื่อพิจารณาสั่งรับหรือไม่รับวางทรัพย์สินหรือรับโดยมีเงื่อนไขใดอย่างหนึ่ง

ถ้าผู้วางทรัพย์สินไม่พอใจคำสั่งดังกล่าวในวรรคก่อน อาจอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่ออธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เพื่อขอรับคำวินิจฉัยได้ภายใน 15 วัน คำวินิจฉัยของอธิบดีกรมบังคับคดีให้ถือเป็นที่สุด

ข้อ 5⁴ เมื่อมีคำสั่งให้รับวางทรัพย์สินแล้ว ให้สำนักงานวางทรัพย์สินลงทะเบียนการวางทรัพย์สินและบัญชีแยกประเภท รับมอบทรัพย์สินที่วาง และออกใบรับหรือหลักฐานการรับวางทรัพย์สินให้แก่ผู้วางทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินที่วางเป็นเงินให้ปฏิบัติตามข้อ 13, 14 และ 15 แห่งระเบียบนี้ด้วย

ข้อ 6 ให้เจ้าพนักงานแจ้งแก่ผู้วางทรัพย์สิน เพื่อบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ให้ทราบถึงการที่ได้วางทรัพย์สินนั้นโดยพลัน เว้นแต่ในกรณีการขายฝาก การวางทรัพย์สินอันเป็นสินไถ่ภายในกำหนดเวลาได้โดยสละสิทธิถอนทรัพย์สินที่ได้วาง ให้เจ้าพนักงานแจ้งให้เจ้าหนี้ทราบถึงการวางทรัพย์สินนั้นโดยพลัน⁵

การวางทรัพย์สินหรือวางเงินเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีทะเบียนกรรมสิทธิ์ ทะเบียนนิติกรรม หรือทะเบียนควบคุมการใช้สอย เจ้าพนักงานจะได้แจ้งการวางทรัพย์สิน หรือวางเงินนั้นไปยังนายทะเบียนนั้นๆ ด้วย แต่การแจ้งอายัดทรัพย์สินเป็นหน้าที่ของลูกหนี้หรือผู้วางทรัพย์สินที่จะพึงปฏิบัติเอง

ข้อ 7⁶ ให้ผู้วางทรัพย์สินวางเงินประกันค่าฤชาธรรมเนียมตามที่สำนักงานวางทรัพย์สินเห็นสมควร ค่าฤชาธรรมเนียมดังกล่าว ผู้วางทรัพย์สินมีสิทธิรับคืนภายหลัง ทั้งนี้ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 338 ประกอบด้วยมาตรา 331

หมวด 2

การถอนทรัพย์สินที่วาง

ข้อ 8 ลูกหนี้ผู้วางทรัพย์สินมีสิทธิถอนทรัพย์สินที่วางนั้นได้ โดยยื่นคำร้องขอตามแบบพิมพ์ที่สำนักงานวางทรัพย์สินกำหนด ถ้าลูกหนี้ถอนทรัพย์สินนั้นให้ถือเสมือนว่ามีได้วางทรัพย์สินไว้เลย

³ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544 หนังสือที่ ยธ 0301/182-198 ลงวันที่ 11 มกราคม 2523 และคำสั่งกรมบังคับคดีที่ 138/2531 ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2531

⁴ คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 306/2531 ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2531

⁵ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528

⁶ หนังสือที่ ยธ 0301/12732-12751 ลงวันที่ 17 ธันวาคม 2527

สิทธิถอนทรัพย์เป็นอันขาดในกรณีต่อไปนี้

- (1) ถ้าลูกหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่า ตนยอมสละสิทธิที่จะถอนเว้นแต่เป็นการถอนทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 339 วรรคท้าย
- (2) ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อสำนักงานวางทรัพย์ว่าจะรับเอาทรัพย์นั้น
- (3) ถ้าการวางทรัพย์นั้นได้เป็นไปโดยคำสั่งหรืออนุมัติของศาล และได้บอกกล่าวความนั้นแก่สำนักงานวางทรัพย์
- (4) ในระหว่างการพิจารณาคดีล้มละลายเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้

ข้อ 9 ภายใต้บังคับข้อ 8 แห่งระเบียบนี้ การวางทรัพย์โดยบุคคลภายนอกบุคคลภายนอกนั้นจะถอนทรัพย์ที่วางได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมของลูกหนี้แล้ว

ข้อ 10 เมื่อเจ้าพนักงานได้รับคำร้องขอถอนทรัพย์ที่วางไว้แล้ว ให้เสนอเรื่องต่อผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์กลาง เพื่อพิจารณาสั่ง⁷

ถ้าผู้ขอถอนทรัพย์ไม่พอใจคำสั่งดังกล่าว ให้นำข้อ 4 วรรคสองแห่งระเบียบนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม⁸

หมวด 3 การขายทรัพย์ที่วาง

ข้อ 11⁹ ให้ลูกหนี้หรือผู้วางทรัพย์ให้ความยินยอม และมอบอำนาจไว้ล่วงหน้าว่าถ้าสำนักงานวางทรัพย์เห็นว่า ทรัพย์ที่วางอยู่ในสภาพที่ควรนำออกขายเพื่อเอาเงินที่ได้แต่การขายวางแทนทรัพย์ ก็ให้สำนักงานวางทรัพย์มีอำนาจดำเนินการขออนุญาตต่อศาล เพื่อขายทอดตลาดทรัพย์นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 336 และมาตรา 337

หมวด 4 การรับจ่ายเงินและทรัพย์สิน

ข้อ 12¹⁰ การรับเงินค่าขายทรัพย์ที่ขายนอกที่ทำการสำนักงานวางทรัพย์เมื่อได้รับเงินแล้วให้เจ้าพนักงานขายทรัพย์ออกใบเสร็จรับเงินให้ผู้ซื้อ และเมื่อเสร็จการขายวันหนึ่งๆ ให้ทำ

⁷ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

⁸ คำสั่งกรมบังคับคดีที่ ยธ 0301/1803 ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2533

⁹ หนังสือที่ ยธ 0301/12732-12750 ลงวันที่ 17 ธันวาคม 2527

¹⁰ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544 คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 11/2526 ลงวันที่ 31 มกราคม 2526

บัญชีรายการขายทรัพย์สินส่งผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลาง พร้อมทั้งจำนวนเงินและสำเนาใบเสร็จรับเงิน แล้วนำเงินส่งกองคลัง กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม

ข้อ 13¹¹ การรับเงินนอกจากที่กล่าวไว้ในข้อ 12 แห่งระเบียบนี้ ให้สำนักงานวางทรัพย์สินจัดบันทึกเป็นรายงานโดยแสดงให้ปรากฏถึงรายละเอียดแห่งการรับเงิน แล้วให้นำผู้ชำระเงินกับรายงานการรับเงินนั้นไปส่งที่กองคลัง กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เมื่อเจ้าหน้าที่การเงินกองคลังรับเงินแล้วให้ลงชื่อเป็นผู้รับเงินในใบรับเงินร่วมกับผู้อำนวยการกองคลัง ใบรับเงินนั้นให้มีสำเนา 3 ฉบับ ต้นฉบับมอบให้ผู้ชำระเงิน ส่วนสำเนาของคลังเก็บไว้ฉบับหนึ่ง คืนสำนักงานวางทรัพย์สินฉบับหนึ่ง อีกฉบับหนึ่งคงไว้เป็นต้นซ้ำ

ข้อ 14¹² เมื่อผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลางเห็นสมควร อาจรับเงินเป็นเช็คก็ได้ในกรณีเช่นนี้ให้จดหมายเลขเช็คลงในใบเสร็จรับเงินด้วย

การวางทรัพย์สินหรือชำระเงินด้วยเช็ค เมื่อเรียกเก็บเงินไม่ได้ ให้สำนักงานวางทรัพย์สินจำหน่ายเช็คจากบัญชีรายวัน และบัญชีแยกประเภท กรณีวางทรัพย์สินให้ถือว่าไม่มีการวางทรัพย์สินได้เลย ถ้าเป็นกรณีชำระเงินค่าซื้อทรัพย์สิน ให้จัดการให้ผู้ซื้อชำระเงินตามเช็คนั้นต่อไป หรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามกฎหมาย

ข้อ 15 เมื่อสำนักงานวางทรัพย์สินได้รับสำเนาใบเสร็จรับเงินจากกองคลังแล้วให้ลงรับในบัญชีรายวันและบัญชีแยกประเภท แล้วเก็บสำเนาใบเสร็จรับเงินติดสำนวนไว้

ข้อ 16¹³ เมื่อสิ้นสัปดาห์หนึ่งๆ ให้ผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลาง ตรวจสอบจำนวนเงินในบัญชีของสำนักงานวางทรัพย์สินกับบัญชีของกองคลัง

ข้อ 17 เมื่อเจ้าพนักงานจัดการจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้เสร็จ ให้ทำบัญชีรับจ่ายแสดงจำนวนเงินที่ได้จากการจำหน่ายทรัพย์สิน แล้วหักค่าฤชาธรรมเนียม เหลือจำนวนเงินสุทธิเท่าใด จึงให้เจ้าพนักงานจัดการตามกฎหมายหรือคำสั่งศาล

ข้อ 18 ขณะเมื่อทรัพย์สินที่วางยังอยู่ที่สำนักงานวางทรัพย์สิน หรือเมื่อสำนักงานวางทรัพย์สินได้จำหน่ายทรัพย์สินนั้นแล้ว แต่ยังไม่ได้ออมทรัพย์สินหรือจ่ายเงินให้แก่เจ้าหนี้หรือผู้มีสิทธิ ถ้าได้รับแจ้งความว่า ได้มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย และศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์สินลูกหนี้แล้วให้สำนักงานวางทรัพย์สินคิดหักไว้เป็นค่าฤชาธรรมเนียม เหลือเท่าใดให้ส่งเป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลายต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สิน

¹¹ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528

¹² ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

¹³ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สิน สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

การส่งเงินหรือมอบทรัพย์สินดังกล่าว จะงดรอไว้ในระหว่างพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว และจะส่งต่อเมื่อมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้วก็ได้

ข้อ 19 ถ้ามีผู้คัดค้านการขอรับทรัพย์ที่วาง หรือเงินที่จำหน่ายได้ในกรณีวางทรัพย์ ตามคำสั่งศาล ให้สำนักงานวางทรัพย์เลื่อนการส่งมอบทรัพย์ หรือการจ่ายเงินในส่วนที่เกี่ยวกับการ คัดค้านไว้รอคำวินิจฉัยของศาล ในกรณีอื่นให้ผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์กลางเป็นผู้วินิจฉัยสั่ง

ถ้าผู้กรณีไม่พอใจคำสั่งผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์กลาง ให้นำข้อ 4 วรรคสอง แห่งระเบียบนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม¹⁴

ข้อ 20 การขอรับทรัพย์หรือเงิน ให้เจ้าหนี้หรือผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอตามแบบพิมพ์ที่ สำนักงานวางทรัพย์กำหนด เมื่อเจ้าพนักงานได้รับคำร้องขอให้เสนอเรื่องต่อผู้อำนวยการสำนักงาน วางทรัพย์กลางเพื่อพิจารณาสั่ง ถ้าผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์กลางไม่มีเหตุอันสมควรสงสัยว่า จะไม่ใช่ตัวเจ้าหนี้หรือผู้มีสิทธิอันแท้จริงแล้วก็ให้มอบทรัพย์แก่ผู้นั้น หรือออกไปส่งจ่ายให้ผู้นั้นไป ขอรับเงินจากกองคลัง กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม แล้วหมายเหตุไว้ในบัญชีแสดงว่ามอบทรัพย์ หรือจ่ายเงินให้ไปแต่วัน เดือน ปี ไต แล้วเก็บใบรับและใบมอบฉันทะ (ถ้าหากมี) ไว้ในสำนวนและ จำหน่ายจากทะเบียนการวางทรัพย์บัญชีรายวัน และบัญชีแยกประเภท¹⁵

ข้อ 21 ในกรณีที่เจ้าพนักงานมอบทรัพย์หรือจ่ายเงินให้แก่ผู้เยาว์ ให้ผู้แทนโดยชอบ ธรรมลงนามในใบรับ และถ้าสามารถจะทำได้ก็ให้ผู้เยาว์ลงนามด้วย

ข้อ 22 ในกรณีมอบทรัพย์หรือจ่ายเงินให้แก่เจ้าหนี้ หรือผู้มีสิทธิตามคำสั่งศาลให้ เจ้าพนักงานรายงานต่อศาลเป็นคราวๆ ไป

หมวด 5

เบ็ดเตล็ด

ข้อ 23 ในการยื่นหรือส่งคำคู่ความหรือเอกสารอื่นใด ต่อสำนักงานวางทรัพย์ผู้ยื่น หรือผู้ส่งจะต้องใช้กระดาษแบบพิมพ์ตามที่สำนักงานวางทรัพย์ได้จัดไว้ โดยปิดอากรแสตมป์ตามกฎหมาย

เมื่อสำนักงานวางทรัพย์ส่งอย่างไร ให้ผู้มีหน้าที่รับทราบคำสั่งลงลายมือชื่อไว้ ถ้าลง ลายมือชื่อไม่ได้ หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อ ให้เจ้าพนักงานทำรายงานจดแจ้งเหตุที่ไม่มีลายมือชื่อ เช่นนั้นไว้

¹⁴ คำสั่งกรมบังคับคดีที่ ยธ 0301/302 ลงวันที่ 23 มกราคม 2533 และความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบ กระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์ สำนักงานวางทรัพย์กลาง กรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

¹⁵ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สำนักงานวางทรัพย์กลางกรม บังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

ข้อ 24 เอกสารที่มีผู้ยื่นหรือส่งมายังสำนักงานวางทรัพย์สิน และเอกสารที่สำนักงานวางทรัพย์สินส่งไปที่อื่น ให้เจ้าพนักงานลงสมุดรับ-ส่งหนังสือไว้ทุกครั้ง แล้วให้นำเอกสารที่รับเสนอผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลาง¹⁶

ข้อ 25 หนังสือสำคัญต่างๆ เช่น โฉนด เมื่อรับไว้ให้เจ้าพนักงานลงบัญชีแล้ว ใส่ซองหมายเลข ลำดับที่เก็บ และจดรายการที่หน้าซอง พร้อมทั้งชื่อผู้เกี่ยวข้อง หรือชื่อโจทก์ จำเลย เลขคดี แล้วเก็บไว้ในที่อันปลอดภัย ถ้าได้จ่ายหนังสือสำคัญแก่ผู้ใด ก็ให้ผู้นั้นลงลายมือชื่อรับไว้ในบัญชีเป็นหลักฐาน

ข้อ 26 เมื่อผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลาง ได้มีคำสั่งในเรื่องใดแล้ว ให้จ่ายเรื่องนั้น ให้เจ้าพนักงานปฏิบัติตามคำสั่งทุกครั้ง¹⁷

ข้อ 27 การวางเงินหรือทรัพย์สินที่มีราคาตั้งแต่ห้าแสนบาทขึ้นไป เมื่อมีคำสั่งให้วางทรัพย์สินแล้ว ให้ผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลาง รายงานให้อธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรมทราบทันที ถ้าเป็นทรัพย์สินอื่นนอกจากตัวเงินให้รายงานถึงวิธีเก็บรักษาด้วย¹⁸

ข้อ 28 การเก็บรักษาทรัพย์สิน ให้เจ้าหน้าที่ทำบัญชีรายการ และปิดเลขหมายไว้แล้ว เก็บรักษา ณ สถานที่ที่ผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลางจะเห็นสมควร หรือตามที่อธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรมจะสั่งต่อไป และให้หมั่นตรวจดูอย่าให้เกิดความเสียหายขึ้น การจำหน่ายหรือคืนทรัพย์สินสิ่งใดให้ลงบัญชีไว้เป็นหลักฐาน และถ้าเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่มีราคาตั้งแต่ห้าแสนบาทขึ้นไป ให้ผู้อำนวยการสำนักงานวางทรัพย์สินกลางรายงานให้อธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรมทราบทันที¹⁹

ข้อ 29 เมื่อสิ้นปีหนึ่งๆ ให้สำนักงานวางทรัพย์สินกลางทำรายงานแสดงกิจการที่ได้กระทำมาตลอดปีส่งอธิบดีกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม

¹⁶ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สินสำนักงานวางทรัพย์สินกลางกรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

¹⁷ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สินสำนักงานวางทรัพย์สินกลางกรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

¹⁸ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สินสำนักงานวางทรัพย์สินกลางกรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

¹⁹ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สินสำนักงานวางทรัพย์สินกลางกรมบังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

ข้อ 30 ให้สำนักงานบังคับคดีในส่วนภูมิภาคปฏิบัติตามระเบียบนี้โดยอนุโลม²⁰

ข้อ 31 ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 21 เมษายน 2518

ประกาศน์ อวยชัย
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁰ ความเดิมถูกยกเลิกโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการวางทรัพย์สินสำนักงานวางทรัพย์สินกลางกรม
บังคับคดี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544

ภาคผนวก ข
คำแปลภาษาอังกฤษประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน
ในส่วนที่ว่าด้วย การวางทรัพย์ *

จัดทำโดย กระทรวงยุติธรรม (The Federal Ministry of Justice) ประเทศเยอรมัน

.....

Division 4
Extinction of obligations

Title 2
Deposit

Section 372 : Requirements

Money, securities and other documents as well as valuables may be deposited by the obligor for the obligee with a public authority intended for this purpose if the obligee is in default of acceptance. The same applies if the obligor cannot fulfill his obligation or cannot do so with certainty for another reason that is in the person of the obligee or as the result of uncertainty, not due to negligence, as to the identity of the obligee.

Section 373 : Reciprocal and simultaneous performance

If the obligor is obliged to perform only in return for performance by the obligee, he may make the right of the obligee to receive the deposited thing dependent upon the rendering of consideration.

Section 374 : Place of deposit; duty to notify

(1) Deposit must be made at the depositary office of the place of performance; if the obligor deposits at any other place, he must compensate the obligee for the damage arising from this.

(2) The obligor must notify the obligee of the deposit without undue delay; in case of failure to do so he is liable in damages. The notice may be omitted if it is impracticable.

* The Federal Ministry of Justice . German Civil Code. (Online). Available from:
http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ (2013, December 1).

Section 375 : Retroactive effect with dispatch by mail

If the deposited thing has been dispatched to the depositary office by mail, the deposit has retroactive effect to the date when the thing was put in the mail.

Section 376 : Right to take back

- (1) The obligor has the right to take back the deposited thing.
- (2) Taking back is excluded
 1. if the obligor declares to the depositary office that he waives the right to take back,
 2. if the obligee declares his acceptance to the depositary office,
 3. if the depositary office is presented with a final and absolute judgment handed down in a dispute between the obligee and the obligor which declares the deposit to be lawful.

Section 377 : Unpledgeability of the right to take back

- (1) The right to take back is not subject to pledge.
- (2) If insolvency proceedings are initiated against the assets of the obligor, the right to take back may, for the duration of the insolvency proceedings, not be exercised by the obligor either.

Section 378 : Effect of deposit where taking back is excluded

If taking back the deposited thing is excluded, the obligor is freed from his obligation by deposit in the same way as if he had rendered performance to the obligee at the time of deposit.

Section 379 : Effect of deposit where taking back is not excluded

- (1) If taking back the deposited thing is not excluded, the obligor may refer the obligee to the deposited thing.
- (2) As long as the thing is deposited, the obligee bears the risk and the obligor is not obliged to pay interest or provide compensation for emoluments not taken.
- (3) If the obligor takes back the deposited thing, the deposit is deemed not to have occurred.

Section 380 : Proof of entitlement to receive

To the extent that, according to the provisions applicable to the depositary office, a declaration by the obligor acknowledging this entitlement is required or sufficient for proof of the entitlement of the obligee to receive, the obligee may demand from the obligor the issue of the declaration under the same conditions as those under which he would be entitled to demand performance if the deposit had not occurred.

Section 381 : Costs of deposit

The costs of deposit are charged to the obligee to the extent that the obligor does not take back the deposited thing.

Section 382 : Extinction of the right of the obligee

The right of the obligee to the deposited amount is extinguished at the end of thirty years after receipt of the notice of deposit, if the obligee does not report to the depositary office before then; the obligor is entitled to take the thing back, even if he has waived the right to take back.

Section 383 : Auction of things not capable of deposit

(1) If the movable thing owed is not suitable for deposit, the obligor may in case of default by the obligee have it auctioned at the place of performance and deposit the proceeds. The same applies in the cases set out in section 372 sentence 2, if spoilage of the thing is to be feared or safekeeping is associated with disproportionate costs.

(2) If reasonable success is not expected from an auction at the place of performance, the thing is to be auctioned at another suitable place.

(3) The auction must be performed publicly by a bailiff appointed for the place of auction or other official authorised to conduct auctions or a publicly employed auctioneer (public auction). The time and place of the auction, with a general description of the thing, are to be publicly announced.

(4) The provisions of subsections (1) to (3) do not apply to registered ships and ships under construction.

Section 384 : Warning of auction

(1) The auction is permitted only after the obligee has been warned about it; the warning may be omitted if the thing is vulnerable to spoilage and postponement of the auction entails danger.

(2) The obligor must notify the obligee of the auction without undue delay; in the event of his failure to do so, he is liable in damages.

(3) The warning and the notice may be omitted if they are impracticable.

Section 385 : Sale by private agreement

If the thing has a stock exchange or market price, the obligor may effect the sale privately at the current price through a commercial broker officially authorised to effect such sales or through a person authorised to sell by public auction.

Section 386 : Costs of the auction

The costs of the auction or of the sale under section 385 are borne by the obligee if the obligor does not reclaim the deposited proceeds.

ภาคผนวก ค
คำแปลภาษาอังกฤษประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น
ในส่วนที่ว่าด้วย การวางทรัพย์ *

จัดทำโดย กระทรวงยุติธรรม (The Ministry of Justice) ประเทศญี่ปุ่น

.....

Section V Extinction of Obligation
Subsection I Performance
Division II Deposit of Subject-Matter of Performance

(Deposit)

Article 494 If an obligee refuses, or is unable, to accept the performance, the person who can make the performance (hereinafter in this Division referred to as the "performer") may be relieved from his/her obligation by depositing the subject-matter of the performance with an official depository. The same shall apply in cases the performer is unable to ascertain the obligee without any negligence on the part of the performer.

(Method of Deposit)

Article 495 (1) The deposit pursuant to the provision of the preceding Article must be made with the official depository having jurisdiction over the district where the relevant obligation must be performed.

(2) In cases where there is no specific provision in the laws and regulations with respect to the official depository, the court must, at the request of the performer, designate the depository and appoint a custodian of the property to be deposited.

(3) A person who has effected a deposit pursuant to the provision of the preceding Article must notify the obligee of the deposit without delay.

* The Ministry of Justice. The Civil Code. (Online). Available from: http://www.moj.go.jp/ENGLISH/ccr/CCR_00001.html (2013, December 3).

(Recovery of Deposited Property)

Article 496 (1) As long as the obligee does not accept the deposit, or the judgment which pronounces that the deposit is effective does not become unappealable, the performer may recover the deposited property. In such case, it is deemed that no deposit has been effected.

(2) The provision of the preceding paragraph shall not apply in cases any pledge or mortgage has been extinguished due to the deposit.

(Property Not Suitable for Deposit)

Article 497 If any subject of the performance is not suitable for deposit, or such property is likely to suffer any loss or damage, the performer may, with the permission of the court, sell such property at public auction and deposit the proceeds of such sales with the official depository. The same shall apply in cases excessive expenses are required for the preservation of such property.

(Requirements for Acceptance of Deposited Property)

Article 498 In cases where the obligor is required to perform in exchange for the performance of the obligee, the obligee may not accept the relevant deposited property unless he/she tenders his/her performance.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ข้าพเจ้า นายชัยนาท บัวทอง เกิดเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2525 ที่จังหวัดสุโขทัย สำเร็จ การศึกษานิติศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี การศึกษา 2547 ประกาศนียบัตรหลักสูตรวิชาว่าความ สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภา ทนายความ รุ่นที่ 23 พ.ศ.2547 และเนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 65 ปีการศึกษา 2555

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY